MAR 0 4 1985

אַלע ווערק
פון
אברהם רייזען
אין 12 בענדער

יובילעאום אויסגאבע

דריטע אויפלאגע.

JEWISH PUBLIC LIBRARY

אברהם רייזען.

צעהנטער באנד:

די אבשפיגלונג.

ארויסגעגעבען פון פערלאג „אידיש"
1917 ניו־יארק תרע"ז.

Copyright 1918
by
JEWISH BOOK AGENCY, INC.

די אָנשפּיגלונג.

די אַבשפּיגלונג.

דער נעראנק וועגען טוידט האָט הערמאַנ'ען וועניג־וואָס בעאונרוהיגט אוז וועניג־וועז בעזוכט. א מאָן, א פּיזיש־גענוג־טער, אין די דרייסיגער יאָהרען, האָט ער מעהר נעטראכט פּון לעבען. נעהענדיג אין דער רוישענדיגער גאס אוז אַנשטויסענדיג זיך מאנכמאָל אויף א לוּיה, פּלענט ער זי בעטראכטען מיט נייגיערדע. אבער די נייגיערדע האָבען אין איהם מעהר געוועקט די לעבעריגע וועלכע געהען אוז פּאָהרען נאָך דעם ארוז, איידער דער יענינגער וואָס לייגט ערגעץ בעהאָלטען אוז פערקלאפט אינג־וועניג... אינטערעסירט האָבען איהם דערביי מעהר די בלומען אויפ'ן ארוז, די שעהנע פרויען, וואָס זיינען נאָכגענאנגען אָהער נאָכגעפאָהרען מיט די כלומרשט טריבע געזיכטער, אוז מיט די אויגען וואָס האָבען אָבגעשפּיגעלט אז אינערליכע פרייד אוז לעבענס־בענעהר.

וועט ער אויך אמאָל שטארבען? דער נעראנק פּלענט איהם אמאָל דורכפּליהען, אבער ניט פערטשעפּען דאָס אינער־ליכע, דאָס טיעפּע אין איהם. אינערליך האָט זיך איהם ניט ג־גלויבט, אז ער וועט שטארבען. ווי אזוי איז דאָס מעגליך? אמת, ער האָט געזעהן בעשיינפּערליך, ווי אזוי א יאָהר רוקט זיך נאָך א יאָהר, אבער ביז דער ענדע איז דאָך נאָך דא אזוי פיעל יאָהרען אוז צום טויט איז נאָך אזוי ווייט, אזוי ווי צו א לאנד וואָס עקזיסטירט ערגעץ יא, אבער ער גלויבט ניט צו דערנרייכען דאָרטען וועז עס איז...

אוז אָט איז נעשטאָרבען זיינער א בעקאנטער, א וויכטיגער מאָן. אָנפאָנגס האָט איהם די נאכריכט איבערראשט, זאָגאר

דערשראקען. אבער עס איז געווען בלויז אויף א מאמענט. באלד איז ער געווארען רוהיג, ווי בעפאר. איהם האט נאר בעאונרוהיגט וואס ער וועט מוזען געהן צום טויטענ'ס הויז און אפשר אויך דארפען אריינגעהן אינוועניג. דער מאן וואס איז געשטארבען איז געווען א נאהענטער בעקאנטער.

ער איז אווענק. ארום הויז זיינען געשטאנען רערלעך פון בעקאנטע און פרעמדע. הערמאנ'ס אויערען האבען דערגרייכט די שבחים, וואס מען האט נאכגעזאגט דעם ערשט פערשטאר־בענעם. יא, ער אליין גיט צו, אז ער איז געווען א וויכטיגער מענש, א שאד וואס ער איז געשטארבען. א גרויסער שאד!

ער האט זיך אווענקגעשטעלט אויף די ערשטע טרעפ פון נאניק פון הויז און אלץ ניט בעשלאסען זיך אריינצוגעהן אינ־וועניג. געגענאיבער'ן הויז האט א פרעמד צוועלף־יעהריג מיי־דעלע מיט נאקעטע פיסלעך ביז די קניה געשפרונגען איבער א שטריקעלע וואס זי האט געהאלטען אויסגעצויגען אין איהרע ביידע הענד און האט דערמיט אינגאריט די אלע וואס שטע־הען ארום טויטענ'ס הויז און דעם טויטען אליין... הערמאן איז פון איהר שפרינגען פערכאפט געווארען און וועז זי איז ענד־ליך געפאלען און מיט א קילנגענריגען געלעכטער זיך צוריק אויפגעהויבען און ווידער געגומען שפרינגען, האט ער זי אנגע־קוקט און ווי צוגעשמייכעלט צו איהר:

— שפרינג, מיידעלע, שפרינג!...

באלד אבער האט איהם איינער פון דעם געשטארבענעמ'ס נאהענטע פרייגד בעמערקט, די האנד געגעבען און זיך געווענדט:

— וואס זאגט איהר, הערמאן?

הערמאן האט ארויפגעצויגען אן ערנסטע מינע אויף זיין פנים און געענטפערט:

— עס איז שרעקליך... אזוי אונערווארטעט...

דער בעקאנטער האט איהם איינגעלאדען ארויפצוגעהן אין הויז.

ער איז אריין אינוועניג. דער געשטאַרבענער איז שוין גע־ווען פערדעקט און הערמאן איז ווי צופריהען געווען. אבער באלד איז צוגענאנגען צו הערמאנ'ען איינער פון די הויזיגע און מיט א פרייגדליכען טאָן זיך געווענדעט:

— איהר ווילט איהם אנקוקען?...

הערמאן האָט אוים העפליכקייט שיער ניט אבגעענטפערט: „מיט פערגניגען". ער האָט זיך אבער גלייך געכאפט, אז דאָ מוז מען די העפליכע פראָזע זעהן אויסבייטען אויף א צווייטע און איהם איז עס געלונגען:

— איך האָב געוואלט זיך זענענען מיט איהם.

דער הויזיגער האָט דעם מת אבגעדעקט. הערמאן האָט איהם בעטראכט און זעהענדיג, ווי דער מת זעהט אוים ניט אזוי שרעקליך, ווי ער האָט זיך פארגעשטעלט, האָט ער ארויסגעמור־מלט:

— פונקט ווי ער שלאפט!

— יא! — האָט דער הויזיגער מיט א פילאָזאפישע רוהע געענטפערט. — ער איז ווי אייגנעשלאפען.

און ער האָט איהם וויעדער צוגעדעקט, ווי ער וואלט ניט געוואלט שטערען איהם דעם שלאף...

און פאר הערמאנ'ען איז דער מת געוואָרען וויידער אזוי ווייט און אזוי פרעמד, ווי ער וואלט איהם קיינמאל ניט גע־קענט...

ענדליך האָט מען געמאלדעט. אז דער וואָגען איז שוין אנ־געקומען. אין הויז איז געוואָרען א בעוועגונג. מען האָט זיך גענומען פארבעריטען ארויסצוטראָגען דעם מת...

הערמאן האָט זיך דערפיהלט פערפליכטעט צו העלפען. ער האָט אנגענומען איין זייט פון דעם אויבערגעדעקטען ארון און האָט געוואָרט אויף די אויבעריגע.

עס זיינען צוגעקומען נאָך זיבען טרעגער. הערמאנ'ען איז

אויסגעקומען בלויז אנצוהאלטען מיט די הענד. קיין משא האט ער ניט געפיהלט.

אז דער ארון איז שוין געווען אויף זיין פלאץ אויף דעם שווארצען וואגען איז דער הויף, האט מען הערמאנ'ען בעשטימט אלם איינעם פון דער עהרען־וואך נאכצוגעהן ביים זייט פון וואגען..

הערמאן איז מיט שטילע טריט נאכגעגאנגען דעם ארון, וועלכער איז געפיהרט געווארען פון צוויי גרויסע שווארצע פערד. געקוקט האט הערמאן פאראויס און זיך בעמיהט ניט צו בענעגענען זיך מיט קיינעמס בליקען, ווי ער וואלט זיך נעשעמט מיט זיין נייער פליכט צו זיין א מחותן ביי אזא זאנ־דערבארער און פרעמדער צערעמאניע.

געהענדיג אזוי, האט ער ענדליך פערגעסען, אז ער געהט־נאך אן ארון, וואו אינוועניג ליעגט א טויטער... עס האט זיך איהם געדאכט, אז דאס איז א געוויסע צערעמאניע, וואס ווערט דורכגעפיהרט צוליעב א צוועק, וואס איז איהם אונבעקאנט.

ער האט זיך פערטראכט וועגען פערזעגליכע זאכען. נע־מאכט פלענער וועגען מארגענדיגען טאג, וועגען דער וואוינונג וואס ער רעכענט בייטען, וועגען פרנסה און בכלל וועגען דער צוקונפט...

איין פלאן וואס ער האט געהענדיג אבגעמאכט מיט זיך אליין איז איהם אזוי געפעלען געווארען, אז ער האט זיך אומגע־דרעהט מיט'ן פנים צום בעגליטענדען עולם. ער האט בעמערקט ווי דער עולם איז געווארען גרעסער, און דאן האט ער זיך גע־ווענדט מיט'ן פנים צום ארון.

און פלוצלונג איז ער מיט שרעק אבגעשפרונגען. די וואנד פון דעם ארון, וועלכען ער איז נאכגעגאנגען איז געווען פון גלאז און אונטער'ן גלאז א שווארצע געוואנט, אזוי אז די דאזיגע וואנט האט אויסגעזעהן ווי אן עכטע שפיגעל אין וועלכער ער האט זיך אינגאנצען דערזעהן... ער האט מורא געהאט נאך אמאל

א קוק צו טהאָן, ער זאָל זיך ווידער נישט הערזעהן. אבער דוקא ווייל ער האָט אזוי מורא געהאט האָט עס איהם געצוינגען ווידער זיך אייגצוקוקען. דאָס צווייטע מאָל איז ער שוין רוהיגער געווארען. ער האָט זיך אין דעם דאָזיגען זאָנדערבארען שפּיגעל בעטראכט און געפונען, אז ער זעהט אוים ריכטיג, ווי אין דער היים, וועז ער קוקט זיך איין אין שפּיגעל, נאָר א מעהר ערנסטער, א מעהר קאָנצענטרירטער...

הייסט עס, אז דער טויט איז גאָר ניט אזא פרעמדע זאַך! אָט לייגט דאָרטען אינוועניג זיין בעקאָנטער און ער, הערמאָן, שפּיגעלט זיך אב אין זעלבען ארון.

און ניט נור ער אליין. דער גאנצער עולם, וואָס געהט נאָך נאָכ'ן ארון שפּיגעלט זיך דאָרט אב. אלעם האָט די דאָזיגע גלאָז אונטער'ן שווארצען געוואנט ארייגגעכאפט אינוועניג און כאטש זיי געהען־נאָך און רעדען און טראכטען און מאכען פּלענער, וועט אבער זייער שאָטען שוין בלייבען דאָ ביז וואנען זיי וועלען ביסלעכווייז, אייגציגווייז ארייגפאלען אהין אינגאנצען...

דאָ האָט הערמאָן דערזעהן דעם טויט פאר די אויגען און ער האָט איהם רוהיג אין פּנים ארייגגעקוקט. ער האָט ניט גע־קענט אבריסען די אויגען פון דעם דאָזיגען שפּיגעל, וועלכער שפּיגעלט אב ווי מיט א געוויסען חוזק איהם און דעם גאנצען עולם מיט אלע זייערע בעוועגונגען.

ער האָט געווארפען א בליק אויף דעם עולם, פאר וועלכען זיין ענטדעקונג איז געווען אונבעוואוסט, זיי זיינען געגאנגען פאראוים, כאטש כלומרשט טרויערינג, אבער פול מיט האָפ־נונגען און פּלענער און קיינער פון זיי האָט ניט בעמערקט, ווי קאמיש און הילפלאָז זיי זעהען אוים אונטער'ן גלאָז פון ארון.

און הערמאָן האָט זיך קוים אייגגעהאלטען, ער זאָל ניט שמייכלען...

די צוויי מוטערס.

דאָס האָט מיר דערצעהלט מיינער א פרייַנד, וועמענס נע־
ליעבטע פרוי געפינט זיך שוין א פּאָר יאָהר אין קראנקען־הויז.
אין דער אבטיילונג פאר רוהיגע גייסטיג־קראנקע.

פאר גייסטיג קראנקע! אזוי רופען מיר די אלע, וועלכע
שיידען זיך אונטער צו בולט פון אונז, מיט זייערע וועלטער.
טהאטען אוז מיינונגען.

אַנפאַנגס איז די קראנקהייט פון מיין פרייַנדס נעליעבטער
פרוי בעשטאַנען אין צופיעל גוטסקייט. זי האָט אלץ נערעדט
פון רחמנות. רחמנות אין א קליינער דאָזע איז א נאָרמאלע ער־
שיינונג, מיר אלע פערמאָגען א פּאָר דראכמעס רחמנות אוז צו־
זאמען מיט דער גרויסער וואָג עגאָאיזם אוז ענגהערציגקייט.
וואָס מיר בעזיצען, זיינען מיר ביכלות, געזונד אוז שטארק צו
לעבען ווי גאָט אוז לייט האָבען נעבאָטען אוז ווירקען אוז האנד־
לען ווי געזונדע, נאָרמאלע מענשען.

אָבער מיין פרייַנד'ס נעליעבטע פרוי האָט אין זיך דער־
פיהלט א צו־גרויסע מאָס רחמנות צו אלע לייַדענדע אוז אונ־
גליקליכע. אוז זי האָט דאן מעהר צווישען נאָרמאלע מענשען
זיך ניט געקענט געפינען... ער האָט מיר דערצעהלט:

זי איז געווארען שטארק מעלאנכאָליש, ארומגעגאנגען אי־
בער'ן שטוב, געבראכען די הענד, געקרעכצט אוז געשלוכצט.

— וואָס איז דיר, חנה?

— עס איז אויף זיי א רחמנות... אזא רחמנות...
אוז פלעגט זיך שטארק צעווייַנען.

— אויך וועמען א רחמנות? — פלעג איך פרעגען פערוואונדערט.

— אויך זיי אלעמען, די מענשען, אויך אלע מענשען איז א רחמנות...

און אז דער ראזיגער רחמנות געפיהל האט זיך אין איהר געשטארקט האט מען זי אוועקגעפיהרט אין א שפיטאל אין דער אבטהיילונג פאר נייסטיג קראנקע...

דארט פלעג איך איהר קומען געוואהר ווערען איינמאל א וואך.

אבער געהיילט איז זי דארט ניט געוואָרען. איהר הארץ איז וואס ווייטער ווייכער און פיהלענדער געוואָרען און דערזעהענדיג מיך פלעגט זיין איהר ערשטע פראגע:

— וואס מאכען זיי דארטען?

— ווער, חנה?

— די אונגליקליכע... האבען זיי וואס צו עסען? זיינען זיי נעזונד... שטארבען זיי ניט אויס?...

און נאכדעם פלעגט זי זיך נעהמען גראבלען און זוכען עפעס אין איהרע קלייד ער.

זי פלעגט זיך גליך נאכ'ן זוכען העפטיג צעווייכען:

— איך האב גארנישט... גארנישט... איך בין אזוי ארעם...

און נאך שטארקער זיך צעוויינענדיג פלעגט זי זיך צו מיר ווענדען:

— טייערער, בארג מיר א ביסעל נעלד...

— אויך וואס דארפסטו? — פלעג איך פרעגען, נעריהרט פון איהרע טרערען.

— צוטיילען עס דא די אלע קראנקע. זעהסט, וויפיעל קראנקע דא נעפינען זיך — פלעגט זי מיר אנווייזען אויך די ארומינע בעווענדע נעשטאלטען אין גרויסען אויפנאהם־ציימער.

נאטירליך האב איך איהר אין איהר ביטע ניט אבגעזאגט.

— איך דאנק דיר! איך דאנק דיר! — פלענט זי מורמלען. — דו ביזט א גוטער...

שפעטער אבער אין פערלויף פון דער צייט האט זיך איהר קראנקהייט פערשארפט. צו איהר גרויס גוטסקייט־געפיהל האט זיך צו איהר צוגעטשעפעט דאס גרויסע מוטערליכע געפיהל.

אנפאנגס האב איך איהר געמוזט ברענגען אונזער דרייי־יעהריגע קינד, וואס זי האט געבוירען וועו זי איז נאך געזונד געווען און וועלכעם איך האב אליין ערצויגען.

שפעטער האט זי גענומען בעטען מיט טרערען אין די אויגען איך זאל איהר ברענגען אויך דאס אינגעלע.

— וועלכעם אינגעלע מיינסטו?

— לייבעלען — האט זי געענטפערט און איהרע גרויסע צושראקענע אויגען האבען מיך מיט געבעט אנגעקוקט.

לייבעלע איז געווען אונזער ערשט קינד, וועלכע איז שוין טויט עטליכע יאהר, וועו זי איז נאך געזונד געווען.

אבער איך האב מורא געהאט צו דערמאנען איהר וועגען זיין טויט און האב זיך אלץ מדחה געווען, אבגעלענט צו ברענגען איהם פון איין וואך אויף דער צווייטער.

— ברענג איהם! — האט זי זיך געבעטען! איך וויל איהם אזוי זעהן...

ענדליך האב איך אויפ'ן ראט פון דאקטער געבראכט מיט זיך א שכנ'יש אינגעלע, וועלכען איך האב מיטגענומען.

אך, ווי זי האט זיך דערפרעהט מיט איהם! זי האט איהם, לויט איהר מיינונג, דערקענט! דאס איז טאקע איהר לייבעלע... זי האט איהם געדריקט צו זיך און זיין קעפעל בענאסען מיט טרעהרען.

אין דער מינוט איז זי געווען איבערגליקליך. איהרע גרויסע אויגען האבען געפינקעלט מיט א פייערל פון גוטסקייט און גליק.

אבער באלד איז דאס פייערל פערלאשען געווארען.

— איך האב נישט דאס רעכט צו פרעהען זיך מיט איהם...

— וואס איז דען, חנה?

— דו זעהסט די פרוי? — האט זי מיר אנגעוויזען אויף א נעשטאלט. וואס איז ווי א שאטען געשטאנען ביים וואנד און נעקוקט שטאר און בעוועגלאז אין דעם שטח אריין. — קוק זי אן. זי איז נעבעך משוגע...

איך האב מיך קוים איינגעהאלטען איך זאל ניט א שמייכעל טהאן.

— יא — האט מיין ווייב געפליסטערט — זי איז נעבעך משוגע... ביי איהר איז א איינגעלע געשטארבען. דערפון איז זי נעבעך אראב פון זינען. זעהסט ווי זי שטעהט א פערטרויערטע... לאמיר זי טרייסטען. קום!

און מיין פרוי האט מיך אנגענומען פאר דער האנד און צוזאמען מיט'ן איינגעלע מיך צוגעפיהרט צו איהר.

און פלוצים האט מיין פרוי'ס פנים בעקומען א גליקליכען אויסדרוק.

— מיין טייערער! — האט זי מיר אריינגערוימט אין אויער — מיר וועלען זאגען, אז עס איז איהר קינד! איהר איינגעלע! אוי, ווי זי וועט זיך פרעהען! זי וועט זיכער גלויבען...

און איידער איך האב געהאט צייט אבצעווענדען איהר פון דער דאזיגער אידעע האט שוין מיין פרוי געווקט די צווייטע אונגליקליכע פרוי און גערעדט צו איהר מיט התלהבות:

— דיין איינגעלע!

— מיין קינד! — האט די צווייטע פרוי ביי דער וואנד זיך איבערראשט און געמומען דריקען צו זיך דאס פרעמדע קינד.

מיין פרוי איז געשטאנען און נעשטראהלט פאר גליק און געשמייכעלט צו מיר.

— זעהסט ווי זי איז גליקליך. זי מיינט באמת אז אונזער לייבעלע איז איהר קינד... זי איז נעבעך משוגע... פערשטעהסט?

און א צייט נאכאנאנד האָב איך דאָס פרעמדע קינד נעמוזט פיהרען איינמאל אין וואָך צו מיין פרוי, וועלכע האָט געגלויבט באמונה שלמה, או עס איז איהר לייבעלע און נאָכדעם האָט זי איהם אויף א קורצער צייט איבערגענעבען צו דער צווייטער מוטער און זיך נע'חדוש'ט, וועו יענע פלענט פליסטערען: מיין קינד! מיין קינד!

— זי איז נעבעך משוגע — פלענט מיין פרוי אין דער שטיל זיפצען, או יענע זאל ניט הערען.

און זי האָט אויף יענער שטארק רחמנות געהאט...

— נעבעך אזא אונגליקליכע! — פלעגט זי שאקלען מיט'ן קאָפּ.

שפעטער האָב איך די דאָזיגע שרעקליכע שפיעל אויפגעהערט צו טרייבען, אבער א צייט נאָכדעם, געפינענדיג זיך צווישען געזונדטע, נארמאלע מענשען און בעטראכטענדיג זייערע טרערען און פרעהליכקייט, זייער אונגליק און גליק, פלענט זיך מיר פארשטעלען די צווויי אונגליקליכע פרויען אין קראנקען־הויז...

דער שריפטשטעלער און זיי.

נאך דעם, ווי מען האט אויפ'ן באל העניען פארנעשטעלט דעם בעריהמטען שריפטשטעלער און ער האט איהר געשענקט מעהר אויפמערקזאמקייט, ווי די אנדערע מיידלאך, האט זיך איהר גערהאכט, אז זי האט בעזיעגט די גאנצע וועלט. א גליק־ליכע, א בערוישטע איז זי געגאנגען מיט איהרע צוויי חבר'טעס א חיים און האט אלץ ווידערהאלט:

— אך. ער איז אזא אינטערעסאנטער!

מיט וואס ער איז געווען אינטערעסאנט האט זי אליין ניט געוואוסט. גערעדט האט ער, דאכט זיך, ווי אלע, וועגען גאנץ געווהנליכע זאכען, פערקעהרט — שוין צו געווהנליך. וואס אנבעטרעפט זיין בעציהונג צו איהר, איז עס געווען דאך אבי־סעל אירגענדש... זי האט עס גאר ניט ערוואַרטעט פון אזא גרוי־סען מאן. ער האט זאגאר נשרעדט וועגען א קוש... זי האט זיך פערשעהמט. עס איז ווירקליך זאגרערבאר! אזא מאן און דאך!...

העניען האט געלוכגען אין א קורצער צייט וויעדער אמאל זיך צו טרעפען מיט דעם בעריהמטען שריפטשטעלער. דאס מאל איז זי שוין געווען דרייסטער. זי האט איהם בעטראכט אויסער־ליך, וואס זי האט דאס ערשטע מאל ניט געוואגט. איז ער שעהן? זי קען ניט בעשטימען. די אויגען זייגע זיינען ניט ווי ביי אלע; דאכט זיך ביידע און אט גיט ער מיט זיי א בליק און זיי ווערען פערוואנדעלט אין מילדע. דאס מויל איז אביסעל צו גרויס, אבער די ליפען זייגען שעהן, בלויז וועז ער לאכט, וואלט העניע געשוואַ־רען, איז ער אביסעל צינגיש. דערפאר, אז ער פערטראכט זיך איז ער אזוי אנציהענד.

יא, ער איז שעהן!

דאָס געשפּרעך בייַ'ן צווייטען מאָל איז נעווען נאָך א לייכטערער ווי דאָס ערשטע מאָל. ער האָט ביי איהר געפרעגט, וואָס האָט זי היינט געגעסען דינגער און מיט אוא'ן ערנסט, פּונקט ווי עס זאָל איהם נעהן אין לעבען. קאָמיש! זי האָט נעוואָלט וויסען זיין מייַנונג וועגען לייטעראטור און שרייבער, האָט ער איהר געענטפּערט, אז דאָס געשעפט פּיהרט ער נישט מיט זיך.

זי האָט זיך דערשראָקען:

— וואָס מיינט איהר?

— איך האָב נישט לייַב צו רעדען וועגען לייטעראטור, האָט ער איהר אָבגעהאקט.

— און וועגען דינגער יא? האָט זי איהם אָנגעקוקט פערוואונדערט.

— א, יא! וועג איהר אינטערעסירט מיך, אינטערעסירט מיך אפילו דאָס, וואָס איהר האָט געגעסען.

— ווי גענעלט אייך דזשעק לאָנדאָנ'ס ראמאן „דער אייזערנער קנאפּל".

— דער אייזאמער קנאפּל?... הם, איך האָב ניט גע־לעזען.

— איהר לעזט מסתמא בעסערע ביכער.

— וועגען דעם האָב איך נישט לייַב צו רעדען... וואָלט איהר נישט געוועזען א בעל'נטע אריינגעהן אין א „מופּענ־פּיקטשור"? האָט ער פּלוצים איבערגעהאקט.

העניע האָט איהם אָנגעקוקט פערוואונדערט.

— אין א מופּענפּיקטשור? איהר לאכט עס ניט?

— אין געגענטהייל. איך האָב זיי זעהר לייַב, די פּיק־טשורס... לייכט...

— איך האָב געמיינט, אז איהר זענט אן ערנסטער.

ער האָט געשמייכעלט:

— יא. מאנכעסמאל...

ער האָט פלוצים דערוועהן דורכגעהן א פרוי אין א בלוט־רויטען מאנטל. ער האָט זיך ענטציקט. נאָכגעקוקט די פרוי און געפרופען העניען:

— אך, זעהט ווּאָס פאר א שעהנער מאנטל! מאכט זיך אויך אזא מאנטל...

זי האָט נעדריקט מיט די פלייצעס.

דאן האָט ער בעטראכט העניעס קלייד און בעמערקט:

— פאר ווּאָס טראגט איהר אזא לאנגע קלייד, איצט איז דאָך אין דער מאָדע קורצע קלייד!

העניע האָט זיך פערשעמט, רויט געוואָרען און ווי מיט אן אייגנעהאלטענעם פאַרווירפליכען טאָן געענטפערט:

— איך ווּאָלט אייך קיינמאל ניט געגלויבט, אז אייך זאָלען אינטערעסירען אזעלכע קלייניגקייטען.

— און איצט גלויבט איהר שוין?

— ניין... איך רעכען, אז איהר טרייבט שפּאָס מיט מיר...

— זאָל מיך גאָט אויסהיטען! — האָט ער זיך אָנגעכאפט. איך האָב אייך זעהר גערן און דערפאר א־נטערעסירט מיר אייער קלייד...

ניין ער איז גאָר נישט אינטערעסאנט — אזוי האָט העניע בעשלאָסען. זי האָט איהם געבעטען געהן אויף אן ערנסטער שטיק, האָט ער ניט געוואָלט. ער האָט אויסגעקליבען א ביליגען וואָדעוויל הויז און האָט זיך ענטציקט פון נאָרישע דזשאוקס... דער טענצערין האָט ער אפּלאָדירט מעהר ווי אלע. נאָכ'ן וואָדע־ויל האָט ער העניען איינגעלאָדען אין א קאָבאָרע... נאטירליך, זי האָט ניט געוואָלט געהן... ער האָט זי געמוזט בעגליטען א היים. אין קאָריראָר האָט ער זי געוואָלט א קוש טהאָן.

— האָט איהר מיך דען ליעב?
— אין דעם מאָמענט, יא...
און דאָס איז א בעריהמטער שריפטשטעלער! אזוי קוקט ער דאָס אויף ליעבע! — אין דעם מאָמענט!
זי האָט זיך דאָך ניט געוועהרט, ווען ער האָט זי געשלאָסען אין זיינע אַרימס און זי א לאַנג־דויערענדען קוש געטהאָן. ערשט, אז דער קוש איז געווען צו ענדע, האָט זי זיך אַנגערופען:
— מעהר וויל איך אייך ניט זעהן...
ער האָט זיך ענטשולדיגט, געגעבען איהר די האַנד און צוגעגעבען:
— טאָמער אבער ענדערט איהר אייער מיינונג קענט איהר מיר שרייבען אויף דעם אַדרעס.
ער האָט איהר דייטליך אויסגעשפּראָכען זיין אדרעס.
— איך וויל נישט הערען! — האָט זי געזאָגט.
— אָבער איך בין זיכער, אז איהר וועט מיר שרייבען.
— קיינמאָל ניט!
און זי איז אַרויף אויף די טרעפּ.

א לאַנגע צייט האָט זי ניט געקענט איינשלאָפען. ער איז א פּוסטער מענש, אומזיסט איז ער אזוי בעריהמט.
אבער אלע וואָך האָט זי געקויפט דעם זשורנאל, וואו ער שרייבט. ערשט איצט איז זי נייגיעריג צו לעזען, וואָס שרייבט אוא פּוסטער קאָפּ. ענדליך האָט זי וואָס געפונען.
דאָס איז געווען א קליינע זאַך, אבער אזוי שעהן, אזוי ריהרענד און דער עיקר — אזוי טיעף!
האָט עס דער זעלבער געשריעבען? זי האָט בעטראַכט אויבען דעם נאָמען. יא, עס איז דער זעלבער! ווי אזוי איז דאָס אבער מעגליך?

זי האט זיך דערמאנט זיין ארדעם. אבער נייו, זי וועט איהם ניט שרייבען, פערזענליך איז ער נאר ניט אינטערעסאנט.

איבריגענס א פאר וועלטער וועט זי איהם שרייבען: זי האט געלעזען זיין זאך און זי דאנקט איהם; עס איז זעהר שעהן געווען. מאנכע געפיהלען האט ער ווי פון איהר ארויסגענגבה'ט: א וואונדער פון וואנען ער וויים דאס!...

נאכדעם האט זי צוגעשריעבען: איך האב אייך געוואלט זעהן.

זי האט באלד די שורה אויסגעשטראכען. אבער איבערלעזענדיג צוריק דאס, וואס זי האט פון איהם געליעענט האט זי זיך בעהערשט און אננעשריבען: איך ווילל אייך זעהר זעהן — איך בעט אייך וואלט מיך היינט אפ...

ער איז נעקומען פונקטליך.

—איך דאנק אייך פאר אייער בריוועלע! — האט ער זי בעגעגענט. און אנקוקענדיג זי האט ער בעמערקט:

— איהר טראגט היינט אן אנדער הוט... זי פאסט אייך זעהר.

— זייט דאס מאל ערנסט! — האט זי זיך געבעטען. — קומט אין טעאטער, וואו מען שפיעלט היינט שעקספיערס א שטיק...

— שעקספיערס?! — האט ער זיך דערשראקען! א, איך בעט אייך. איך וועל טהאן פאר אייך וואס איהר ווילט, נאר ניט דאס...

— וואס דען ווילט איהר? — האט זי געפרעגט.

— איך האב אויסגעפונען ערגעץ אויף אן עוועניו א נייעם וואדעוויל הויז — זעהר אינטערעסאנט! — קומט!

זי איז מיט איהם אוועק.

— געפעלט אייך דא? — האָט ער זי ׳עפרעגט אריינגע־הענדיג אין א ביליגען וואָדעוויל.

— ניט זעהר...

— פאר וואָס?... דא איז אינטערעסאנט... דא איז זעהר אינטערעסאנט. דא קומען די פריסטע אָרימע מענשען זיך אמו־זירען... באלד וועלען ארויס צווייי שעווסטער. זיי זינגען זעהר וואולגארע ליעדער. דער עולם גלייכט עס... איך האָב עס אויך מאנכמאל ליעב.... אזוי ליכט.

חעניע האָט איהם אָנגעקוקט און ניט פערשטאַנען. ענדליך האָט זי זיך אָנגערופען:

— זייט איהר טאקי דער זעלביגער?

— וועלכער זעלביגער...

— וואָס שרייבט?...

— נו, נעווים...

זי האָט זיך פערטראכט. זי האָט וויעדער בעשלאָסען מעהר ניט צו זעהן זיך מיט איהם.

נאכ׳ן וואָדעוויל האָט ער זי איינגעלאָדען אין א רעסטא־ראן, זי האָט זיך אבער ענטזאגט, ער האָט זי בעגלייט א היים...

זי האָט זיך מיט איהם נעזעגענט קאלט, ארויף אויף די טרעפ און איז פערשוואונדען אין איהר צימער.

אריינגעהענדיג אין צימער האָט איהר אָנגענומען א בענק־שאפט, און זי האָט נע׳חזר׳ט זיין אדרעס...

איינמאל האָט זי בעשלאָסען צו נעהמען זיך צו איהם פעסט. זי מוז ענדליך דערגעהן זייגע סודות.

— איך האָב געוואלט וויסען אייער בליק אויפ׳ן לעבען?

האט זי איהם ביי אן אנדער מאל זעהן זיך געפרענט און איהם בעדייטענר אנגעקוקט.

— אויך וועמעס לעבען? — האט ער בתמימות איבערגע־פרעגט.

— איך מיין אויפ'ן לעבען אין אלגעמיין...

— ענטקעגען וואס פרענט איהר עס איצט, עס איז אזא שעהנער אבענד...

— איהר פייניגט מיך! — האט זי זיך געקלאגט.

ער האט זי אנגעקוקט דערשראקען:

— איך אייך?...

— גיוויס! גיוויס! — האט זי זיך צושריען. — איהר זייט אזא גרויסער מענש און מיט מיר רעדט איהר וועגען נא־רישקייט. איך פיהל מיך בעליידיגט...

ער האט זי אנגעקוקט פערוואונדערט:

— וועגען וואס זאל איך מיט אייך דען רעדען?

— וועגען ערנסטע זאכען — האט זי זיך געבעטען — וועג־גען קורצע קלייידער און העטס און מופענפיקטשורס קען איך דאך רעדען מיט א ליאדע בא פון א שאפ...

ער האט געשמייכעלט און נעשטויגען און ענדליך זיך אנגע־רופען:

— וועגען ערנסטע זאכען רעד איך מיט מיינע קאלעגען, מיט'ן רעדאקטאר און מיט מיין אלטער מיסעס. איך האב נעכ־טען געהאט מיט איהר א געשפרעך וועגען רעווומאטיזם... ווילט איהר איך זאל מיט אייך שמועסען וועגען דעם...

— ניין — האט זי זיך דערשראקען — איך וויל וועגען ליטעראטור, וועגען קונסט...

— עס איז פאר מיר ניט אינטערעסאנט...

— איך וויל איהר זאלט מיר דערצעהלען ווי אזוי איהר שאפט... — האט זי זיך געבעטען.

— קורם טונק איך איין די פערער... — האָט ער אָנגעהויבען...

— איהר מאכט פון מיר חוזק... — האָט זי איהם פּראָטעסטירענדיג איבערגעשלאָגען — איהר זענט א ציניקער!

— אום גאָטעס ווילען, פאר וואָס זידעלט איהר מיך — האָט ער זי אָנגעקוקט.

— מאָ זאָגט מיר אין וואָס בעשטעהט אייער קראָפּט?

— אין מיינע לאָנגע האָר... — האָט ער געשמייכעלט.

— איהר מאכט וויעדער חוזק... איבריגענס איך וועל זיי אייך אָבשערען, ווי דלילה...

— אָבער איהר וועט מיך פריהער מוזען איינשלעפערען ביי אייך אויפ'ן שוים...

— יא.. האָט זי שוואך ארויסגערעדט.

זי האָט איהם ארויפגענומען צו זיך. ער האָט זיין קאָפּ אוועקגעלענט אויף איהר קניה. און זי האָט נעגלעט זיינע בלאָנדע לאָקען און געמורמלט.

— איצט וויים איך אין וואָס דיין קראָפּט בעשטעהט.

— אין וואָס? — האָט ער ווי פון חלום געפרעגט.

— אין דער ליעבע! —

— יא! — האָט ער שטיל געענטפערט און זיך געצויגען צו איהר —

— איז דאָס ניט גענוג שרעקט?

זי האָט קורץ געענטפערט:

— יא. ענדליך האָב איך דיך פערשטאַנען! —

די פרוי וואָס ארבייט.

צוויי טעג נאָך זייער „אפיציעלער" חתונה האָט עני ארויפ־
געלאָזט איהר קלייניע האנד אויף בערמאנ'ען און איהם ווי א
סוד אריינגעשושקעט: — איך דאנק דיר פאר דעם וואָס דו
האָסט מיך בעפרייט פון שאָפ.

און זי האָט איהם א שטארקען קוש געגעבען.

בערמאן האָט ווי פערשעמט זיך און אינערלעך א ציטער
געטהאָן.

ער האָט אבער זיין פערלאָרענקייט בעהאלטען און צודרי־
קענדיג זי צו זיך פעסטער ווי געוועהנלעך, האָט ער מיט פייער
נעענטפערט:

— אָ, מיין שעהנע עני — ארבייטען וועסטו שוין קיין־
מאל נים.

ער האָט נאָכדעם נעריבען דעם שטערען מיט דער האנד
און זיך דורכגענאנגען איבער'ן צימער.

האָט איהם עני וויעדער אבגעשטעלט און זיך קינדיש
צוזונגען:

— איך פיהל מיך איצט גאָרנישט, ווי א ווייבעל, נאָר ווי
א קינד, וואָס ווייל זיך שפּיעלען. נעהם מיך בערמאן און טראָג
מיך ווי א שעפסעלע.

בערמאן האָט זי פעסט צוגעדריקט צו זיך און געענטפערט:

— ווי א שעפסעלע טראָגען דיך?... נעווים... ווי א שעפ־
סעלע... נו, נעהם מיך ארום...

ער האָט זי אזוי ארומגעטראָגען הין און צוריק איבער'ן
צימער.

ענדליך האָט זי בעזארגט אויסגערופען:

— בערמאן, איך בין דיר שווער?...

— ניין, ניין! — האָט זיך בערמאן אָננעכאפט ווי א בע־לַיידיגטער.

— טאָ טראָג מיך נאָך!

ענדליך האָט בערמאן זי פֿארזיכטיג, ווי א קוישעל מיט גלעזערנע געשיר, ארָאבגעלאָזט אויף דער ערד און אבגעא־אטהעמט.

— ע... שוועד, שוועד געווען! — האָט זיך עני קינדיש גע־רייצט מיט איהם.

— ניין... ניט שוועד... איך מוז אבער געהן אין אָפיס...

— שוין... לאָזט מיך אליין! — האָט זיך עני קינדיש גע־קלאָגט.

אָבער באלד איז זי געוואָרען ערנסט און אָננעהמענדיג איהם פאר'ן לאָץ פון ראָק האָט זי זיך געבעטען:

— בערמאן, ווי פיעל נעהמסטו א וואָך אין אָפיס?...

— נישט דיינע דאגות!... — האָט בערמאן געמאכט זיך, ווי ער אינגאָרירט די פֿראגע.

— ניין... ניין!... דו מוזט מיר זאָגען... איצט ווי איך וויסען — האָט זי זיך געפיעסטעט.

— צו וואָס? — האָט בערמאן זי אָננעקוקט מיט א פערד־דעכטיגען בליק.

— איך ווי וויסען ווי אזוי די הוצאה צו פיהרען! האָט זי גלאָכט.

— וואָס בריטער! — האָט בערמאן צוריק געשמייכעלט.

— איך ווי וויסען ווי פיעל דו פערדיענסט — האָט עני ווידער געמאהנט — דו האָסט נאָך מיר קיינמאָל ניט געזאָגט— ביז אהער האָט עס מיך ניט אינטערעסירט, אבער איצט מוז איך דאָך וויסען — איא?

זי האָט אויף איהם אויסגעשטעלט איהרע גרויסע אויגען אוּן געווארט אויף אן ענטפער.

— עס איז א סוד! — האָט בערמאן אַנגעהאלטען דעם שפּאסיגען טאָן.

— טאָ זאָג מיר אוים! — האָט זיך עני אלץ געבעטען.

— הונדערט דאָלאר א וואָך! נעמוג?

— נו — נו... איז עני ווי בייז געוואָרען — זאָג דעם אמת!...

— הונדערט... — האָט בערמאן געשמייכעלט, כדי זי זאל זעהן אז עס איז נאָר א ווּיץ.

— ביזט א ליגנער... — האָט עני צוריק זיך געווענדעט — זאָג דעם אמת — דרייסיג?

— טאָרסט ניט וויסען!

— איך ווייל אוּן איך מוז וויסען! — האָט זי זיך בעליידיגט אוּן אַנגעשטעלט די ליפּעלעך, ווי צום וויינען.

— זיי ניט קיין קינד! — איז בערמאן ערנסט געוואָרען — וואָס געהט דיר אָן ווי פיעל? מיר וועלען מאכען אַ לייבען אוּן נעמוג.

אוּן נעבענדיג איהר א שטאַרקען קוש פאר'ן אוועקנעהען האָט ער זי בערוהיגט:

— פאר אונז ביידען וועט זיין נעמוג... אוּן שלעכיך דארף מען לעבען, ווי אזוי מען קען... דו פערשטעהסט עני'לע! קיין גביר בין איך ניט... אבער לעבען וועלען מיר.

ער האָט זיך נעגרייט אוועקצוגעהן, אבער באלד האָט ער זיך דערמאַנט עפּעס אוּן איז שטעהען געבליבען.

— האָסט דאכט זיך קיין געלד ניט... — האָט ער ארויסגעמורמעלט.

— טאָ לאָז מיר איבער — האָט זי געשמייכעלט — אבער וואָס מעהר!...

ער האט זיך געגומען גריבלען אין טאש און פון דארט ארויסגענומען א דאלארדיגען ביל...

— און ווי פיעל האסטו דיר איבערגעלאזט... — האט עני פערזארגט געפרעגט.

— א, פאר מיר זאל דיך נישט ארעז — איך האב גענוג.

אזוי האט דער סוד אנגעהאלטען וואכען און מאנאטען.

בערמאן האט זיך אלץ געשטיקט מיט זיין קלייגעם געטאלט, וואס ער בעקומט... ביז וואנען זי האט אלץ ערפאהרען און מיט בעדויערונג האט זי געמורמעלט:

— פערדיענסט, בערמאן, אזוי וועניג... אזוי וועניג!...

אבער איהר געפיהל צו איהם איז דערפון נית שוואכער געווארען. פערקעהרט, צייטענווייז האט זיך איהר געדאכט אז זי מוז נאך איהם שטארקער ליעבען און עס האט איהר געטרייבען צו טהאן עפעס פאר איהם, אויסהעלפען איהם וויא חבר...

און איינמאל האט זי א זאג געטהאן מיט א געלעכטערל:

— וווייסט בערמאן, איך געה דאך אין ניכען ארבייטען.

בערמאן איז געווארען בלאס וויא קרייד. ער האט זיך אנגענומען פאר ביידע הענד און געזאגט:

— רער נישט קיין נארישקייטען!

— נו, טא מאך מיר א מאנטעל! — האט זי וויעהער געלאכט.

— א מאנטעל... געווים... נעווים... האט בערמאן געשטאמעלט.

דא איז עני נעריהרט געווארען, און האט איהם גענלעט אויבער'ן קאפ:

— איך האב געמאכט א שפאס... איך ברויך נאר נישט קיין מאנטעל... דער פאר־איהרינער איז נאך נאנץ גוט... איך

האב גלאט געוואלט נעהען ארבייטען, דיר העלפען אביסעל... איך וויל דו זאלסט זיך אברוהען.

בערמאן האט זי אנגעקוקט און דאס ערשטע מאל בע־מערקט אין איהרע אויגען א טרויער.

ער האט זי ארומגענומען, א קוש געטהאן און געזאגט:

— עני, איך בין טאקי נישט רייך, כמעט ווי ארים, אבער פאר דיר וועל איך אלעס טהאן. דו זאג מיר נאר וואס דיר פעהלט...

— מיר פעהלט.. מיר פעהלט... האט עני זיך געגומען ווי דערמאנען, אבער באלד האט זי זיך צוגאכט:

— נאר דו, מיר פעהלט גארנישט... אויסער א פאר שיך פאר דריי דאלער...

— דריי דאלער... נעווים... האט בערמאן געשטאמעלט...

— איך דארף קויפען שיך... פערשטעהסט... דו מיינסט עפעס, אז אונזערע שיך זיינען ווי אייערע...

און זי האט אוועקגעשטעלט איהר פוס אויף א שטול און לאכענדיג איהם נעוויזען.

— ס'הייסט, די אבצאסען אויסגעקרימט אביסעל... — האט בערמאן שטיל, ווי א בעשולדיגטער ארויסגעברומט.

— אודאי... אזוי זיינען זיי נאך גוט... — האט עני איהם בערוהיגט... איך קען זיי נאך טראגען און טראגען...

— טראגען און טראגען... איז בערמאן בעליידיגט געווא־רען פון איהר טאן — איך זאג דען דו זאלסט זיי טראגען נאך לאנג?... איך מיין נאר, אז עס איז אביסעלע אויסגעקרימט. אבער מען קען קויפען נייע... אודאי נייע! — האט ער זיך פלוצים בעניסטערט. איבערמארגען נעהם איך אב דאס גע־האלט און מיר געהען ביידע קויפען דיר שיך.

אבער איבערמארגען איז געווען דער ערשטער און מען האט נעמוזט בעצאהלען דירה נעלד...

אין צוויי טעג ארום האָט בערמאן קומענדיג פון אָפיס זי געטראָפען פערטיעפט איבער א צייטונג.

— וואָס האָסטו פֿלוצים ד י צייטונג געקויפט?...— האָט ער עפּעס פּאַרגעפיהלט.

— איך האָב דאָ עפּעס געזוכט... — האָט עני געענטפערט און א שמייכעל געטהאָן.

— וואָס זוכסטו דאָ דען איצט? — האָט בערמאן זיך גערויצעלט — א מאן האָסטו דאָך שוין...

— נאָ, אין ד ע ר צייטונג איז ניטאָ קיין חתנים, דאָ זיינען דאָ שעפּער. זעהסט א צעטעל! — און עני האָט איהם אַנגעוויזען אויף צווויי אייגנעטונקטע זייטען מיט „פערזאָנגטס"..

— איז וואָס געהט דאָס דיר אָן? — האָט זיך בערמאן געמאכט נישט וויסענדיג.

— אינטערעסאנט... — האָט עני צוריק זיך געמאכט ניט וויסענדיג — זעה, בערמאן, וויפיעל ארבייט עס איז דאָ... ביי מיין „פאַך" איז היינט זעהר „ביזי". מען קען פערדיענען א סך געלד!

בערמאן האָט געוואָלט פרענען „אויף וואָס דארפסטו די געלד?" אָבער באַלד האָט ער זיך דערמאָנט, אז דאָס וועט גאָר אויפוועקען די פראגע וועגען שיך און וועגען א מאנטעל און ער האָט זיך אַבגעהאַלטען פון שטעלען פראגען.

ער האָט דערפיהלט, אז עני וועט פריהער אָדער שפּעטער געצוואונגען זיין צו געהען אין שאָפּ און וואָס איז די פּעולה אז ער וועט זיך מאכען נאריש און זי אַבהאַלטען.

ער האָט זיך דערפיהלט נידערגעשלאָגען און קליין. ער האָט זיך אוועקגעזעצט ביין טישעל און געקוקט שטום אויף א וואנד. עני האָט בעמערקט זיין דערשלאָגענהייט. זי האָט איהם געוואָלט עפּעס זאָגען, טרייסטען, אבער אויף איהר האָט די צונג נישט געריענט.

אין א וואָך ארום איז עני שוין געגאנגען אלע אין דער פריה צו דער ארבייט.

קומענדיג פון אפים א היים האט בערמאן זי געטראפען לינענדיג אין בעט.

— ביזט מיער... האט ער קוים געפונען מוטה זי צו פרעגען...

— אביסעלע — האט זי שטיל, זוי פערשעמט און פערשולדיגט געענטפערט.

בערמאן האט געוואלט צופאלען צו איהר אויפ'ן בעט און דריקען זי צו זיך ווי דאן, די ערשטע נאכט וועו זיי האבען זיך אין דאזיגען צימער ארייגעקליבען אויף מארגען נאך דער אפיציעלער חתונה. אבער באלד איז איהם א געדאנק דורכגעלאפען אין קאפ...

— דו האסט אויף איהר איצטער קיין רעכט... זי געהערט ניט דיר — זי ארבייט!

ער האט געפונען אין זיך בלויז מוטה אוועקצוזעצען זיך אויפ'ן ברעג פון בעט אוז א גלעט טהאן איהר דאס געזיכט...

זי אבער, א מידע, האט מיט א בעטענדיגען בליק איהם אנגעקוקט און ער האט די האנד גלייך אוועקגענומען.

„א פרוי, וואס ארבייט" — האט ער זיך אליין געריייצט — איז ניט פאר ליעבע...

ער האט זיך דאך וויעדער געפרופט זי אויפצומונטערען און ער האט זיך ווייך געוועגדעט:

— דיר איז שוואר? — איך בעט דיך הער אויף צו אר־בייטען. מען וועט זיך אן עצה געבען...

עני האט זיך אויפגעזעצט, אויסגעריבען די אויגען, האט איהם אנגעקוקט און א שטומען שמייכעל געגעבען.

ער האט זיך דערפיהלט ווי א איננעלע, וואס געהט דאס ערשטע מאל מאכען זיין ליעבעם ערקלערונג און געפינט קיין ווערטער ניט. ער האט איצט צו ענ'ן געהאט א געפיהל, ווי גאר דאס ערשטע מאל וועו ער האט זי בעגעגענט — א פרעמדע און א ליעבע.

אבער דאן איז ער געווען פול מיט ליכטיגע האפנונגען. ער וועט ביי איהר האבען ערפאלג, ער וועט איהר פערשפרעכען גאלדענע גליקען און זי וועט איהם אלעס גלויבען. אבער איצט איז ער ניט אין שטאנד איין גוט וואָרט ארויסצוזאגען איהר. איין פערשפרעכונג איהר צו מאכען, זי וועט איהם ניט גלויבען און ער אליין גלויבט זיך אויך ניט.

דאם וויכטיגסטע: בעפריען זי פון דער ארבייט—האט ער ניט געקענט.

ער האט זיינע פליכטען צו איהר ניט דערפילט!

ער איז שטום און אבהענדיג אוועק פון בעט און זיך צוגעשפארט אויף דער קושעטקע וואס איז געשטאנען ביי דער אנדערער וואנד.

דארט אין בעט געגענאיבער איז געלעגען א פרעמד שעהן ארבייטער־מיידעל, וועלכע בערמאן האט זעהר ליעב. אבער ער גלויבט ניט אז ער זאל זי געווינען. די אילוזיעס זיינען צורונען געווארען.

ווי אזוי־זשע ערקלערט ער זיך איצט איהר אין ליעבע? וואס זאל ער איהר זאגען, אז אויך זי זאל איהם צוריק ליעב בעקומען?

און ער האט געזוכט פערשידענע וועגען און פלענער, ווי אזוי דאס דאזיגע מיידעל וואס רוהט זיך אב איצט פון דער ארבייט אין שאפ, זאל צוריק ווערען זיין פרוי...

באלד האט ער זיך אבער דערמאהנט אן די פאפיערען און אן דעם רינגעלע וואס זי טראגט אויף איהר האנד. דאס האט איהם אביסעל צוגעגעבען מוט. אמת, ער ווייס, אז דאס אליין האט וועניג קראפט די היינטיגע פרוי צוצוהאלטען, אבער אין דעם דאזיגען מאמענט פון פערצווייפלונג האט ער זיך אויך אן דעם אנגעכאפט און געזוכט דערמיט זיך צו ראטעווען...

ער האט זיך אויפגעהויבען פון קושעטקע און איז ווידער צוגעגאנגען צו עני'ן.

ער האט זי אנגענומען פאר דער רעכטער האנט און עפעס געזוכט אויף איהר פינגער.

ניט געפינענדיג דאס, האט ער מיט שרעק א פרעג געטהאן:

— עני, וואו איז דאס רינגעלע... פערלוירען?...

עני האט א גענויז געטהאן און געענטפערט:

— ווילסט אין שאפ זאל איך טראגען דאס רינגעלע?... מען מוז דוקא וויסען אז איך בין א וויבעל?

און בעמערקענדיג זיין פערלאראנהייט האט זי א נעזוואונגענעם שמייכעל געטהאן און צוגענעבען:

— אין שאפ בין איך צוריק א מיידעל געווארען...

בערמאן האט צוריק געשמייכעלט אבער דאס פנים האט איהם געברענט פאר שאנד.

די לעזערין פון „וואירלד".

נאכ'ן „סיזאן" בלייבט איבער לינא'ן די עטליכע צעהנדליג דאלאר אויף די עטליכע חדשים „סלעק". די דאזיגע סומע זאמלט זי אן אין פאסט אפיס. דער בעאמטער, א הויכער מאנערער יונגערמאן, קען זי שוין און וועז זי טראגט איהם אריין די לעצטע „פעי" פון סיזאן, שמייכעלט ער צו איהר פרייגדליך און זאגט:

— וועסט אנזאמלען א פערמעגען!

דערצעהלט איהם לינא, אז באלד וועט זי אנהויבען בים־לעכווייז צוריק ארויסנעהמען, וויל דער סיזאן איז שוין גענדיגט.

און וויזקליך הויבט זי אן אלע וואך בים־לעכיוויז אבצוצאפען פון „ביכעל" — ביז אין פערלויף פון א צווייי מאנאט בלייבט אין פאסט־אפיס איין דאלאר...

דעם דאזיגען דאלאר לאזט זי שוין דארט איבער.

וואס זי איז אויסען דערמיט, וויסט זי אליין ניט.

מעגליך, אז דערמיט איז זי אויסען ניט איבערצוריסען איננאנצען די בעציהונגען מיט'ן בעאמטען, וועלכער נעהמט איהר שטענדיג אזוי פרייגדליך אויף, און מעגליך, אז זי וויל ניט ריזיקירען און בלייבען גאר אהן אן אייניציגען דאלאר. עס וועלט דאך פרעהליכער, וועז מען כאפט זיך אויף אין דער פריה און מען דערמאהנט זיך, אז די לאגע איז נאך ניט אזוי פערצוויייפעלט: אין פאסט אפיס האט זי נאך א דאלאר פערמעגען און אז עס וועט האלטען גאר שמאל קען זי איהם יערען טאג צוריק בעקומען.

ווייל לינא'ן האט שוין פאסירט אז זי איז אמאל אין גאנ־צען נעבליבען אהן איין סענט און צום סיזאן איז נאך געווען אזוי לאנג צו ווארטען און פון פאסט־אפיס־ביכעלע איז איהר בלויז נעבליבען די טאוועלעך...

אבער אכמעהרסטען איז זי מיט דער אנגעזאמעלטער סור־מע פארזיכטיג. זי מארקירט אוים, אז ביז'ן נייעם סיזאן זאל זי ניט דארפען צו שטארק מאנגלען, און דערפאר בלייבט דער דאלאר אין פאסט אפיס ליגען טאקע ביז'ן נייעם סיזאן.

דער בעאמטער בעגריסט איהר מיט א פריינדליכען שמיי־כעל און בעקוקענדיג איהר אלט ביכעלע, זאגט ער איהר אן די שמחה:

— האסט נאך א דאלער פון פריהער!

אבער לינא ווארט ניט אויף דער לעצטער מינוט, ווי נאר זי האלט ביים לעצטען דאלאר, הויבט זי שוין אן זוכען ארבייט.

זונטאג פריה קויפט זי א „וואירלד" פאר פינף סענט. אין „וואירלד" געפינט זי יעדען סיזאן א שאפ.

צום שאפ נעהמט זי זיך אבער ניט באלד. פריהער קוקט זי דורך די אלע בילדער פון דעם זונטאג מאגאזין און די אלע בעשרייבונגען פון די פערשידענע אקטריסעס, זינגערינס און טענצערינס.

איין אקטריסע מיט צוויי גרויסע, שווארצע אויגען, נעהמט צוויי הונדערט טויזענד דאלאר א יאהר. די „וואירלד" שרייבט אויסדריקליך, אז דאס צאהלט מען איהר בלויז פאר איהרע שעה־נע אויגען.

און אין לינע'ס הארץ דערוועקט זיך א געפיהל פון קנאה.

זי שטעלט זיך אוועק ביים שפיגעלע, וואס איז צוגעשלאגען צום וואנט אין איהר רום, זי עפענט ברייט אויף איהרע אויגען און בעטראכט זיי. זי איז זיכער, אז איהרע אויגען זיינען ניט מאוס'ער פון דער דאזיגער אקטריסע'ס אין דער „וואירלד"...

און פאר וואס האט זי פערנאכלעסיגט אזא דושאב ווי צוויי

הונדערט טויזענד דאָלאר א יאָהר? ווי באלד, אז שפּיעלען קען יענע אויך ניט און מען צאָהלט איהר בלויז פאר די אויגען...

זי פיהלט זיך ווי בעליידיגט און געקריווידעט. און נעהמט זיך ווייטער צום לייענען.

אָט איז א טענצערין וואָס א מיליאָנער האָט זיך אין איהר פערליעבט און איצטער מאָהנט זי ביי איהם צוויי הונדערט טויזענד דאָלאר פאר איהר צובראכען הארץ.

און לינא דערמאָהנט זיך, אז איהר הארץ האָט שוין אויך איינער צובראכען און טאקע אויך אן אמת — צובראכען. אבער זי האָט דערפון קיינעם ניט דערצעהלט, פאר קיינעם ניט געקלאָגט און ביי קיינעם ניט געמאָהנט. זי איז בלויז א חורש צייט קראנק געווען און האָט ניט געקענט געהן ארבייטען. די דאָזיגע ליעבע האָט איהר נאָך געקאָסט...

לינא שלינגט אראָב א טרער, וואָס די דאָזיגע עראינערונג האָט ביי איהר ארויסגערופען און זי לייענט ווייטער וועגען א רייכער מיידעל, וואָס איהר טאנטע האָט איהר איבערגעלאָזט דריי מיליאָן דאָלאר און זי האָט די וואָך חתונה געהאט מיט אן ארימען סטודענט.

און לינא מאכט א חשבון אז פאר די דריי מיליאָן האָבען געקענט חתונה האָבען דער גאנצער שאָפ מיידלעך, וואו זי האָט דאָ ניט לאנג צוריק געארבייט.

און ווידער טראכט זי, אז וועז זי האָט דריי מיליאָן, וואָלט זי נאָר ניט חתונה געהאט, ווארום עס איז אונמענליך, אז מען זאָל ליעב האָבען א מיידעל, וואָס האָט אזוי פיעל געלט.

אבער ביי דער רייכער כלה בלייבט זי ניט לאנג. לינא'ן אינטערעסירען מעהר די אקטריסעס, טענצערינס און זינגערינס. זייער לעבען איז אזוי לייכט און אזוי לוסטיג.

און אז זי לעזט דורך די אלע סענזאציעס פון דער דאָזיגער ליעבע־וועלט, דערמאָהנט זי זיך ערשט, אז די „וואירלד" האָט זי ניט צוליעב דעם געקויפט.

אויסען איז זי נעווען בלויז די „וואנטס", זי דארף א שאפ.

אבער נאך אזוינע פרעמרע גליקען, וועלכע זי האט נאר וואס אויסגעלייענט אין דעם מאגאזין, איז איהר אזוי שווער צו נעהמען זיך צו יענע נעדיכטע „זייטען", וואו עס איז פינסטער און קאלט, ווי אויף א בית־עולם, יעדער „וואנט" זעהט אויס ווי א קבר'ל...

אבער וואס העלפט עס? אין פאסט־אפיס פערמאנט זי בלויז איין דאלאר, און אין איהר האנט־טאש לינגען בלויז עטליכע ניקעלס.

און זי גיהט איבער פון דעם פרעהליכען טייל צו דעם טרויעריגען, צום בית־עולם...

זי קלויבט אויס עטליכע „וואנטס", שניידט אויס די אדרעסען און בעהאלט עס אין איהר האנט־טאש.

מארגען מוז זי גאנץ פריה אויפשטעהן, שטעלען זיך מיט רער רייהע און ווארטען, ביז א ווילר פרעמדער מענש וועט זי אויפנעהמען צו דער ארבייט.

נאכ'ן דאזיגען בעשלוס, שטעלט זי זיך ווידער אוועק ביים שפיגעל, בעטראכט איהרע אויגען און קומט ווידער צו דער אויבערציגונג, אז זיי זיינען זיכער ניט מאוס'ער פון יענערס אויגען, וואס בעקומט צוויי הונדערט טויזענד דאלאר א יאהר...

אבער פאר איהרע אויגען וועט איהר קיינער א סענט ניט געבען. ברויכען מען בלויז איהרע הענט.

זי בעטראכט איהרע דינע, אריעלע פינגער. אייניער איז נאך ניט אינגאנצען פערהיילט פון א שטאך, וואס זי האט געמאכט אין שאפ מיט רער נאדעל...

און אויף מארגען אין דער פריה שטעהט שוין לינא ביי א טישעל און ארבייט בישכנות מיט א נייער חבר'טע.

זי בעטראכט רער חבר'טעס אויגען און איהר דאכט זיך,

אז אויך דער חבר'טעס אויגען זיינען פונקט אזוי שעהן ווי ביי יענער אקטריסע.

און אז זי געהט ארויס מיט איהר אויך דינער אין נאהענ־ טען ארבייטער־דעסטאראן, קען זיך לינא נישט איינהאלטען און וועגדעט זיך צו איהר מיט א פראגע:

— דו לעזט די „וואירלד"?...

— ווי א מאל... ענטפערט יענע, וואס איז דען?

— איך האב נעכטען גע'לעזען אין דער „וואירלד", אז אן אקטריסע נעהמט פאר איהרע שעהנע אויגען צוויי הונדערט טויזענד דאלאר א יאהר...

— נו, יא... איך קען זי... ענטפערט מיט שמחה די חבר־ טע... איך האב זי געזעהן אין מואוינג־פיקטשורס... א שעהנע! זעהר א שעהנע!

לינא קוקט זי אן ווי ברוגז: זי איז א נאר, זי פערשטעהט ניט, אז איהרע אויגען זיינען אויך אזוי שעהן, נאר עס איז בלויז א צופאל, וואס זי ארבייט אין שאפ.

אבער לינא זאגט עס איהר ניט הויך, די חבר'טע וועט עס ניט פערשטעהן...

דער שלום.

— יא, מיינע פריינד — האט אנגעהויבען גוטמוטיג דער בלאנדער, פערציג יעהרינער מאן מיט די מילדע בלויע אויגען, ארום וועלכע עס זיינען געווען אויסגעלעגט קנייטשען פון אי־בערלעבונגען און ערפאהרונגען — דער מענש איז שטענדיג אונ־צופרידען, בייז, אייפערזיכטיג צו פרעמדע גליקען, וועלכע אין דער וועלט־קוגל עקזיסטירען זיי קיינמאל ניט. — אין קור־צען אויסצודריקען עס וועל איך זאגען, אז דער מענש איז אן אונצופריעדענע, פערביסענע חיה...

און דאך, מיינע פריינד, פאסירען אין מענשענס לעבען אזוינע מאמענטען, וואס ער וועלט פריי פון די אלע אונצופריע־דענהייטען, אייפערזיכטס־געפיהלען, פערביטערטקייט און ער וועלט דאן, ווי ניי־געבוירען.

דאס מערקווירדיגסטע דערפון איז, וואס די דאזיגע מאמענ־טען פאסירען וועט דער מענש איז באמת אונגליקליך, וועט זיין שלים־מזל האט איהם געגעבען דעם לעצטען קלאפ, וועט אלע וועגען, אלע שטענדען זיינען פאר איהם פערשטעלט און ארום איהם איז בלויז יאוש, אונגליק און אן אונאויסגענגליכע לאנע...

ווילט איהר, אז איך זאל אייך די דאזיגע טעאריע מיינע אילוסטרירען מיט א פאקט? איהר מענט עס הערען, עס איז אי בעלעהרענר אי אינטערעסאנט...

עס איז געווען מיט יאהרען צוריק, וועו איך בין נאר וואס געקומען אין ניו־יארק. איך בין דאן אלט געווען ביי א דריי־פיער און צוואנציג יאהר. געפאהרען בין איך צו געפינען דא דאס אמת'ע גליק. איהר קענט זיך אבער פארשטעלען מיין ענטוי־

שונג, וועו ניט געפינענדיג קיין ארבייט די ערטע עטלעכע וואכען ניט האבענדיג דאָ קיין נאהענטע פרייגד, בין איך ענדלעך געצוואונגען געווארען צו נעהן ארבייטען בייַ העמדלעך פאר דריי דאלאר א וואָך. אך, ווי בייז איך בין דעמאלט געווען אויף אמעריקא, אויף דער גאנצער וועלט אוז אויף זיך! אין שאף בין איך געשטאנען ווי א חיה רעה אוז מיט קיינעם ניט אויסגערעדט קיין וואָרט, פונקט ווי יעדער איינער וואלט שולדיג געווען אין מיין אונגליק. די העמדלעך האָב איך נעהאסט, ווי דעם טויט. דאָס זיינען געווען, לויט מיין דעמאלטריגער שטימונג, עקעלהאפטע, מאוס'ע העמדלעך, וואָס פיעלע האבען דאז געטראגען. בענעגענעגדיג א מענשען אין אזא מין העמדעל, האָב איך איהם ניט געקענט אין פנים אנקוקען. די גאנצע וועלט האָב איך דעמאלט געטיילט אויף צוויי: אויף די וואָס נעהען העמדלעך אוז די וואָס טראגען זיי אוז האָב אלע געוואונשען א מפלה...

מיט אזא זעעלען־צושטאנד, איז לייכט צו פערשטעהן, קען מען ניט האבען קיין סך פרייגד. איך האָב זיי טאקע ניט גערהאט. ערשטענס האָב איך קיינעם ניט געגעבען די געלענגהייט, טיעפער זיך צו בעקענען מיט מיר, ביי דער ארבייט בין איך געזעסען שטום ווי די וואנט, שוין אבגעזעהן דערפוז, וואָס פיעל רעדען איז ניט געווען קיין צייט אוז קיין מעגליכקייט צולעב דעם געשריי פוז די נעה־מאשינען. צווייטענס האָב איך זיך אויף איין אָרט, א דאנק מיין בייזקייט אוז פערביטערטקייט, ניט געהאלטען אוז האָב ניט געהאט קיין געלעגענהייט, וועו איך זאל אפילו וועלען, זיך צו בעקאנען נאהענט מיט וועמען עס איז אוז זוערען בעפרייגדעט...

נאטירליך, האָט מען מיר געצאהלט מיט דערזעלבער מטבעה: מיט האס אוז פעראכטונג. אלע אין שאף האבען מיך פיינד געהאט. אין יעדער שאף, וואו איך האָב נעארבייט צי וואָך אָדער צי עטליכע טעג, האָב איך געהאט א בעזונדער צונעמעגיש. א פאר פוז זיי געדענק איך נאָך גוט. אין איין שאף האָט

מיר א בחור א נאמען נענעבען „דער מאגען־קאטאר". אין א צווייטען שאפ האט מיר שוין א מיידעל געגעבען א צונעמעניש: „דער זויערער פיקעל". יענער בחור וואס האט מיך נערופען „מאגען־קאטאר" איז היינט א בעקאנטער דאקטאר אין איך היל מיך מאקע ביי איהם, און דאס מיידעל, וואס האט מיך נערופען „דער זויערער פיקעל" האט שוין לאנג חתונה נעהאט און זי האלט איצט א רעסטאראן וואו איך כאפ מיך אמאל אריין און עס אפ א מיטאג. אבער דאס האט ניט צו דער נעשיכטע, קיין דירעקטע שיכות.

אלזא, ווי נעזאגט, האט מען מיך אויך שטארק ניט ליעב נעהאט און ענדליך, איז עס דערנאנגען אזוי ווייט, או איך האב ניט נעקענט קרינען ערגעץ קיין ארבייט... אלע שעפער זיינען נעווארען פאר מיר פערשלאסען.

איך זאל זאגען, או דאס האט מיך שטארק נעארט — קען איך ניט! פון איין זייט בין איך זאנאר נעווען צופריעדען וואס איך בין פטור נעווארען פון צו האבען דירעקטע בעציהונגען מיט מענשען. איך האב זיי נעהאסט. א דאנק, וואס מיין נעפיהל צו לעבען און נענוס איז נעווען פערטעמפט און אבנעשוואכט, האב איך אפילו די דריי דאלאר א וואך, וואס איך האב פערדיענט, אין נאנצען ניט פערשוועגדט. פערליערענדיג די ארבייט איז מיר נאך נעבליבען א קאפיטאל פון עטליכע דאלאר. איך האב דאן אנגעווענדט אלע מיטלען פון עקאנאמיע, אז די עטליכע דאלאר זאלען זיך, וואס לענגער ציהען. איך קען מיך בעריהמען, אז אין קארנשאפט בין איך דאן נעווען דער גרעסטער ערפינ־דער. אין דערזעלבער צייט, האב איך נעזוכט בעשעפטיגונג, אבער ניט האבענדיג קיין רעקאמענדאציעס, א דאנק מיין אב־נעזונדערטקייט פון מענשען, האב איך נאר ניט נעקענט נעפי־נען.

דערווייל איז, ניט קוקענדיג אויף מיין אונמענשליכער שפארזאמקייט, די עטליכע דאלאר אויסגענאנגען. מיינע קליי־

דער האָבען זיך אַנגעהויבען צו רייסען. פון די שיך איז די פּאַ־
דעשוועס אינגאנצען אבגעטראָגען געוואָרען. דער ראָק איז וואָס
ווייטער מעהר צוטראָגען געוואָרען אזוי, אז אין די גרעסטע
היצען האָב איך נעמוזט טראָגען מיין ווינטערדיגען ראָק און
איך האָב געשוואומען איז אייגענעם שווייס...

באַלד האָט זיך נאָך גענעדיגט דער בעצאָהלטער מאָנאָט
דירה־נעלד. מיין מיסעס, אז אָרימע, בייזע אלמנה, האָט מיר
ניט געהייסען קומען נעכטיגען, ווייל מיין פּלאָץ האָט זי פער־
דונגען א מעהר רייכערען און גלייקליכערען פּאר מיר. איך האָב
אפילו ניט איבערגעדרעהט מיט דער צונג, צו בעטען איהר, אז
זי זאָל מיר נאָך וואַרטען, אז איך וועל קריגען ארבייט, אז אויב
זי וועט מיך ארויסטרייבען, וועל איך מוזען ווערען א טרעמפּ
און עס וועט קומען מיין סוף. צו בייז און אפשר צו שטאַלץ
בין איך דערוויך געווען. מיט א בייזען שמייכעל האָב איך פער־
לאָזט דעם פינסטערען בייסמענט און בין ארוים אויף דער
גלומרשט ליכטיגער גאס.

געטראכט האָב איך דעמאָלט פון זעלבסט־מאָרד, נאָר אזוי
ווי איך האָב געוואוסט, אז איך וועל די מענשען טהאָן דערמיט
א גרויסע טובה, האָב איך זיי אויף צו להכעיס געוואָלט לעבען
און אויב איך קען זיי ניט שטערען מיט מיין גליק, וועל איך זיי
שטערען מיט מיין אומגליק... עד היום, וועז איך געה דורך גע־
שעפטליך, נאטירליך, די באוערי און איך זעה די אלע אבגערי־
סענע און פערלאָרענע מענשען, דאכט זיך מיר, אז זייער לעבען
איז נאָר א צו־להכעיס די גליקליכערע. קיין אנדער ציעל אין
לעבען האָבען זיי ניט און איך גיב זיי אין גאנצען גערעכט,
כאָטש ווי איהר ווייסט, בין איך איצט א סך מענשענפריינדלי־
כער... אבער צוריק צו דעם ענין...

ניט ווייסענדיג ווואוהין צו געהן האָב איך אָהן ציעל גע־
בלאנקעט איבער אלע גאסען, כלומרשט געזוכט עפעם בעשעפ־
טיגונג, כאָטש געוואוסט האָב איך, אז איך וועל ניט געפינען.

אין טאש האָב איך נאָך נעהאט א ניקעל... איך האָב געמאכט מיט איהם פערשידענע פּלענער און האָב אויסגערעכענט, אז איך זאָל זיך בעגעהן מיט איהם פאַרזיכטיג קען ער מיר, ביים דער־מאָלדיגען זוּל, קלעקען אויף דריי־פיער טעג צו דערהאלטען די נשמה.

מיין חשבון איז אבער געווען א פאלשער. ביי דער גרעסטער אָנשטרענגונג האָט ער מיר געקלעקט אויפ אָנדערהאלבען טעג. די לעצטע פּעני האָב איך אויסגעגעבען צוויי אזויגער ביי־טאָג אויף א גלאָז סאָדע־וואסער, ניט וויסענדיג וואו מען קריגט א רייגע גלאָז וואסער אומזיסט.

אויסטרינקענדיג די דאָזיגע גלאָז משקה און אוועקלעגענדיג די לעצטע פּעני, האָב איך דערפיהלט, ווי עפּעס א גרעשטלט וואָלט זיך פארביי געטראָגען מיין גזוכט, א שמייכעל געטהאָן און איז פערשוואונדען...

איך אליין האָב אויך א שמייכעל געטהאָן, זיך אבגעשטעלט און דערפיהלט אין זיך א זאָנדערבארע ענדערונג: עפּעס א גוואלדיגע גרויסע גוטסקייט און רחמנות געפיהל האָט זיך אין מיר דערוועקט צו אלע מענשען... איך האָב געקוסט אויף אלע וואס זיינען מיר פערבּיי געגאנגען און האָב אויף זיי גרויס רחמנות געהאט.

מיט דעם דאָזיגען געפיהל בין איך אוועק אין א קליינעם פּארק, וואָס האָט נעדיגענט פאר א מקום מקלט פון אועלכע ווי איך. איך האָב מיך אוועקגעזעצט אויף א לעדיגע באנק, בעטראכט די אלע זיצענדע, פון וועלכע פיעלע זיינען געשלאָפען, וועך מיט אן ארבּעהאנגענעם און וועך מיט א הין־און־הער אומוויגענדען קאָפּ.

איך האָב געקוקט אויף זיי און האָב זיי מאָדנע ליעב בעקומען. אויף דער באנק, וואו איך בין אליין געזעסען, איז מיר נעווארען אומעטיג. עס האָט מיך נענומען ציהען צו זיי, צו די דאָזיגע מענשען, וואָס האָבען דערגרייכט די העכסטע שטופע

פון אונגליק ווי איך, און האבען שלום נעמאכט און זעהען אויס ווי גליקליך...

איך האב דערפיהלט א נעוואלדיגע זיסע מיעדיגקייט. עס האט מיך נעצויגען, נאך א נאכט פון וואכען, צום שלאף. דער דיקער פאליסמאן איז רוהיג פערבייגעגאנגען, געדרעהט מיט'ן קלאב און דאך קיינעם פון די שלאפענדיגע ניט געטשעפעט. ער האט זיך נעמאכט ניט זעהענדיג. איך האב איהם אין הארצען געבענשט.

און אלע, וואס זיינען פערבייגעגאנגען, סיי רייך סיי גליק־ליך, האב איך בענליים מיט ליעבעפולע בליקען און גוטמוטיג צו־געשמייכעלט, כאטש קיינער פון זיי האט מיך נישט בעמערקט... איך בין זיי דערפאר דאנקבאר געווען. איך בין געווארען שלום מיט זיי אלע, ביי דער העכסטער שטופע פון אונגליק. וועז איך האב ניט געזעהן קיין שום שטראהל פאר דעם ווייטערדיגען טאג — בין איך מיט זיי שלום געווארען...

דער דערצעהלער האט א גוטמוטיגען שמייכעל געטהאן, ארויסגענומען א קליינעם שווארצען זייגערל פון וועסט־טאש, און דערזעהענדיג דאס אז עס איז שוין די שטונדע פון מיטאג אריבער, האט ער זיך אויפגעהויבען און געזומען אויסלען:

— א, איך מוז שוין נעהן אין אפיס!...

די תשובה.

יאסעל דאבקין, אדער ווי ער האט אין שטעדטעל געהייסען, יאסעל דער שניידער, האט די ערשטע צייט פון גרויסע בעקוועמלעכקייטען אין אמעריקא ניט געוואוסט. אריינגעפאלען איז ער גלייך בייַם אנקומען, אין איינע פון די אַרימע סטריטען פון דאון־טאון צו א לאנדסמאן, וועלכער האט געהאט א ווייב, פיער קינדער מיט צוויי באַרדערס. ער איז אפילו אלס באַרדער ניט געווען נערעכענט. עס האט געהייסען: ער קומט איבערנעכטיגען, און אן אַרט האט זיך שווין געפונען, אמאל ביי אימיצען צופוסענס, אמאל צוקאפענס, און אמאל, איבערהויפט אין די הייסע טעג — אויפ'ן רוף. אויפ'ן רוף האט ער שוין, אמת, נעהאט מעהר פלאץ, אבער שטארק בעקוועם איז אויך דאַרט ניט געווען.

דאם עסען איז די ערשטע צייט אויך ניט געווען פויגעלדיג. אמת, א שטיקעל פלייש האט ער נענעסען אלע טאג. דאם ברויט איז אויך געווען ווייסער ווי אין דער היים, אבער די לאנדס־פרוי איז, לויט זיין מיינונג נאך, ניט געווען קיין איבעריגע נעראטענע קעכין און דאם עסען האט איהם ניט געשמעקט. ער האט אלץ געבענקט נאך די היימישע מאכלים, נאך א גוט בייסעל מילכיגס, נאך אן אמת'ען קאלטען שטשאוו, וואם איז טאקי שטשאוו לכל הדעות אוז ניט ווי רא, וואם אויב דו ווילסט איז עס שטשאוו, אוז אויב דו ווילסט איז עס נאר אן אמעריקאנער נראז, וואם וועלט נעמאכט מיט א מאשין, א קשיא אויף אמעריקא...

דער שאפ, וואו ער האט געארבייט איז די ערשטע צייט

אויך ניט געווען פון די גרויסע, און האָט נישט צופריעדענגע־
שטעלט אפילו די קלענסטע סאניטאַרנע בעדינגונגען. דער שאָפּ
איז בעשטאַנען פון איין גרויסען חדר, וואו עס האָבען געארבייט
ביי א דרייסיג ארבייטער, אלע האלב־גרינע און גאנץ גרינע אי־
דען. ס'איז נעווען דאָרט ענג און דושנע און דערצו האָט מען
דאָרט געארבייט זעהר שווער און לאַנגע שטונדען.

די שכירות זיינען די ערשטע צייט אויך געווען קלעגליכע:
אַנגעפאַנגען האָט ער מיט דריי דאָלאַר א וואָך און שפּע־
טער אביסעל האָט ער געגומען זעקס און זיעבען. דערפון האָט
ער געשיקט א היים דער ווייב און קינדער, — א קליינע העלפט
האָט ער פערלעבט, און איין דאָלאַר האָט ער „געזא־
מעלט" אין א קליין ביינקעל ערגעץ, כדי ער זאָל קענען אויפ־
קלייבען אין פערלויף פון א פּאָר יאָהר, א פּאָר הונדערט דאָלאַר
און פאָהרען צוריק אהיים.

ביי אזא מין לעבען האָט יאָסעל קיין גרויסע תאוות צו
עולם־הזה'דיגע זאכען ניט געקענט האָבען. ער האָט אפילו ני־
הערט פון די באַרדערס און אויך אין שאָפּ פון די איינערע
יונגעלייט רעדען פון טהעאַטער, מואווינג פיקטשורס און רעס־
טאָראנטס. אין דער ערשטער צייט אבער איז ער אַבגעקומען
נאָר מיט'ן הערצן און איז אהין ניט געגאַנגען.

־אָם אייניגע פערגעניגען זיינען איז געווען שבת די שוהל,
וואָס האָט געטראַגען דעם נאָמען פון זיין שטעדטעל און וואו
ער איז שיין געווען א „מעמבער". די שוהל און אויך די רוסישע
באָד, להבדיל, וועלכע ער האָט די ערשטע צייט א פּאָר מאָל בע־
זוכט און זיך געבאַדעט לויט'ן שטעדטעלטישען שטייגער, האָט
צופריעדענגעשטעלט אלע זיינע העבערע גייסטיגע תאוות.

שפּעטער אבער, אז ער איז אַנגעקומען אין א יוניאָן שאָפּ,
וואו ער האָט בעקומען בעדייטענד גרעסערע „ווייזשעס" און
קירצערע שטונדען געארבייט, — האָט ער, אַהן קיין שום זיי־
טיגער אניטאַציע, פון זיך אליין דערפיהלט, או אין „אמערי־

קא„ איז טאקי דאָ א סך גוטע זאכען און דער שטשאוו, אויב מען בעצאהלט נור טהייערער, איז נאָר ניט אזוי שלעכט, און אז איז וויליאמסבורג זיינען די רומס אויך פרייער, און אז א מענש דארף ניט זיין קיין חזיר, און אויסער א שוהל און א מרחץ, להבדיל, מעג מען זיך אמאל ארויסכאפען אין א מאוויינג פיקטשורס און זעהן טאקי אזוינע זאכען, וואס אין שטעדטעל קען מען עס ניט זעהן, מען זאל אפילו לעבען הונדערטער יאָהר.

און אויסער דעם, אז מען נעהמט אראָב די באָרד, ווערט מען טאקע יונג, און מען כאפט זיך, אז פערציג יאָהר א איד איז נאָך נאָר א יונגער מאן, און נאָך שפעטער שערט מען צו די וואנסעם, ווערט מען נאָך אינגער, און „לעבען זאל קאליאמבוס", ווי זיין נייער לאנדסמאן, וואו ער וואהנט, זאגט זיך אמאל זיין ווערטעל.

און יאָסעל האָט אָנגעהויבען אייגצוזעהן, אז אמעריקא איז א לאנד, וואו מען קען לעבען, ווי נאָט האָט געבאָטען, ווען מען האָט נאָר דעם דאָלאר.

א סך לאנדסלייט און „ברידער" פון זיין „סאָסייעטי", האָבען איהם נעריהמט:

— יאָסעל האָט זיך שוין אביסעל אויסגענרינגט...

אָבגעווען א פאָר יאָהר אין לאנד, האָט יאָסעל אָנגעהויבען בעקומען ברייף פון זיין ווייב, אז עס איז נאָר ניט קיין תכלית, ער דאָ אין אמעריקא, און זי דאָרטען. און אין מאנכע שטעלען איז איהרע בריוועלעך, פלעגט זי שטארק אָנפינטלען... וואָס זי מיינט מיט די פינטעלעך האָט ער ניט קלאָהר פערשטאָנען, אבער ער האָט געפיהלט, אז פשוט דאָס ווייבעל בענקט נאָך איהם.

יאָסעל אָבער האָט אויף אזוינע בריוף ניט געענטפערט צו דער זאך. ער האָט איהר געגעבען נאָר אָנצוהערעניש, אז אין אמעריקא נעהמען, קען ער זי נאָך ניט, און וועגען אהיים פאָהר

רעז איז נאך אויך פריה צו טראכטען, ווייל ער ווייל אנקלייבען א טויזענד דאלאר...

אין דער אמת'ען אבער האט איהם זיין ווייבעל, פערנליי־כענדיג זי מיט די אמעריקאנער ווייבלעך, אנגעהויבען נישט צו נעפעלליען. עס איז נאר ניט דער שטעל, דער אנטהאן זיך — א קליין־שטעדטעלדינע אידענע! כאטש אין נאנצען דארף זי זיין לויט זיין חשבון א יאהר עטליכע און דרייסיג. ער האט אויך טשיקאוועסט געבעטען, זי זאל איהם שיקען איהר פאטאגראפיע, ווען ער האט אין א חודש ארום בעקומען. אויך דער פאטאגרא־פיע האט זי אויסגעזוהלען נאר ניט דאס, ווען ער נלוסט איצט...

זיין פיקטשור, ווען ער האט איהר נעשיקט, איז ניט דער ערך שעהנער, און ער איז דאך א מאנסביל, ווען ער דארף ניט זיין שעהן... א מאנסביל איז דער עיקר נאר עפעס אנדערש. דאס האט ער נעוואוסט, ער האט נעהערט די דאזיגע מיינונג שוין עטליכע מאל דא אין אמעריקא און אפילו נעלעזען אין די פיי־פערס...

די לעצטע צייט האט איהם אנגעהויבען איין זאך צו פער־דריסען: אמעריקא איז א פרייע לאנד און די מיסעסטן זיינען נאר ניט קיין צדקניות'ן, מען ווייסט אלץ, נישקשה. מען רעדט נאר אפען — און ער איז אזא שלים־מזל... אט האט זיך איינער א לאנדסמאן פאר איהם בעריהמט, אנווייזענדיג אויף א נאר נישקשה'דיג ווייבעל, וועלכע ער, יאסעל, וואלט אויפגענעסטן מיט די אויגען, אז, ווען איז דא פיעל צו רעדען, אז איינס אין צוויי...

ביי יאסל'ן האט זיך צוקאכט דאס בלוט און אין הארצען האט זיך איהם אנגעצונדען עפעס א מאדנער פייער...

— יא, ברודער, האט ער זיין לאנדסמאן נעענטפערט האלב

תם'עוואטע און האלב ציניש — מ י ר טרעפען ניט קיין גלי־קעו...

— דו ביזט ברודער, א יאלד... אזוינע גליקען איז ניט פאר דיר.

יאסע׳ל האט שטיל אפגעזיפצט, פערביסען די ליפען און נע־שווייגען.

אבער די נאנצע נאכט האט ער נעהאט שלעכטע געראנקען. איז אויף מארגען נעשטאנען ביי דער ארבייט ווי א צודולטער, און האט אלץ נעקוקט אויף זיין לאנדסמאן, וועלכער האט אויך נעארבייט אין איין שאפ מיט איהם און ענדליך בעשלאסען, נאך דער ארבייט, אויסצודערצעהלען איהם זיין הארץ.

און נעהענדיג פון דער ארבייט, האט ער נאך א קורצען שווייגען אננעהויבען צו שמאמלען:

— אזוי, הייסט עס.. טרעפען דיך גליקען...

— אנטקעגען וואס זאגסטו עס, יאסע׳ל?...

— איך מיין אנטקעגען דעם, וואס דו האסט מיר דער־צעהלט נעכטען וועגען דער ווייבע׳ל. א וואוי׳ל ווייבע׳ל טאקע... נאר נישקשה...

— נו, ברודער, אט די ווייבע׳ל פערגעס... האט דער לאנדס־מאן ממזר׳יש נעבלינצעלט מיט די אויגען...

— כי־כי־כי—עס פערגעסט זיך ניט... א פיינע פרויקע, צו אלדי טייוול...

— נו, נו, יאסע׳ל, — האב נישט קיין גרויסע אויגען: האסט נעלערענט חומש... לא תחמוד, ברודער, א בפירוש׳ן פסוק...

— און דו מענסט... א רוח אין דיין מאטען...

— איך זעה, יאסע׳ל, דו ביזט טאקי שטארק בייז... האט דער לאנדסמאן נענומען די זאך ערנסטער... וועל... איך בין דיינער א לאנדסמאן... איך וועל זעהן...

— וואס מיינסטו... האט זיך אין יאסעל'ען דאס נאנצע בלוט אנגעצונדען...

— כ'מיין, דו ביזט א לעבעדיגער מענש... וואס איז דען, ברודער? אין אמעריקא פאר'ן דאלאר...

יאסעל האט אין נאנצען געציטערט...

עס איז געווען 12 אזייגער אין אבענד, וועו יאסעל איז אראפ פון די טרעפ פון א הויז, אין וועלכע דאס מיטעלסטע פענסטער אויפ'ן דריטען שטאק איז געווען אראבגעלאזט מיט א דיקער פארהאנג.

אראבגעהענדיג פון די שטיגען און בלייבענדיג שטעהן אויפ'ן נאס, האט ער אויפגעהויבען די אויגען צום פענסטער, ווי א מענש, וואס פאלט, בעטראכט דעם אָרט וואו ער איז נעפאלען, און ער האט זיך מיט שנעלע טריט געלאזט צו א וועלכער עס איז א קאר, ווי ער וואלט זיך וועלען ראטעווען פון א גרויסע סכנה...

פאר זיינע אויגען אבער האט נאָך אלץ געשוועבט דאס שטארק געפארבטע און געפודערטע געזיכט פון עפעס א ווילד פרעמדער פרוי, אין נאז האט געשלאגען מאדנע ריחות פון פערשיעדענע שארפע זאכען, און אין די אויערען האט געקלונגען א האלב הייזעריגער געלעכטער.

און באלד נאכדעם האט פאר זיינע אויגען פארגעשוועבט, ווי אויפ'ן לייוואנר פון מאוועינג פיקטשורס, זיין אייגען ווייבעל אין דער היים, ביי די זייטען די צוויי קינדער, וועלכע האבען אויף איהם געקוקט מיט רחמנות און פארוואורף צוזאמען. אין זיינע אויערען האבען ווי מיט האמערס געקלאפט:

— „מאטע, יאסעל!"...

און ער האט זיך דערמאהנט אן דער היים, און איבער-

הויפט אן זיין פרוי... וואס פאר א וואוילע, טהייערע ווייבעל... ער וואלט זי איצט אויסגעקושט אלע גליעדער. ווי ריין און ציב־טיג זי איז אלע מאל געווען...

ער האט זיך דערמאהנט א געוויסען פרייטאג צו־נאכט. זי איז טאקע דאמאלסט געווען אזוי שען.. און איידער וואס־זועז האט ער זי נעקושט... און זי האט געהאלטען די אויגען פערמאכט, זיך געמאכט כלומרשט שלאפענדיג און ערשט נאכדעם, ווי ער האט זי גענוג אנגעקושט, האט זי זיך ווי צובייזערט:

— דו האסט מיך מיט דיין באָרד דעם גאנצען פנים צו־שטאכען.

נארישקייטען, עס האט איהר דען געארט? נאר אזוי איז שוין די מאדע פון די קליין־שטעדטעלדיגע ווייבלעך... נישט־קשה, דא ווען זי קלינגער ווערען...

קומענדיג צו זיך אהיים האט ער שוין געטראפען אלעמען שלאפען.

ער האט געפונען א בויגעלע פאפיער, אויסגעזוכט דעם טינט און פעדער, און זיך געזעצט שרייבען א בריעף:

„צו מיין ליעבער און טהייערער פרוי האשע, זאל לעבען, און צו מיינע ליעבע קינדערלאך!".

און נאכ'ן גרוס פון זיין גוטען געזונד, האט ער מיט בע־גייסטערונג אנגעהויבען פאָרטזעצען:

„און שנית זיי ווייסען, מיין ליעבע און געשעצטע פרוי, אז איך ישיק דיר די טעג ארויס א שיפספקארטע פאר דיר מיט די קינדער און איך וועל דיר שיקען הונדערט דאלאר אויפ'ן וועג און דו זאלסט גלייך זיך גרייטען אין וועג ארײַן, ווייל עס איז מיר פער'מיאום'ט געווארען דער לעבען איינער אליין אלץ מיט פרעמדע מענשען..."

ער האָט זיך אַבגעשטעלט א ווײלע און א טראכט גע־
טהאָן. א ווארימער שטראָם פון געפיהלען האָט איהם דורכגע־
נומען און ער האָט ווידער געזומען שרײבען:

„ווײטער שרײב איך דיר, אז דו זאָלסט נאָר קיין מורא
ניט האָבען... מיר וועלען לעבען ווי גאָט האָט געבאָטען..."

אַנגעשריעבען דעם בריעף, האָט ער איהם פאר זיך
דורכגעלעזען און ער האָט זיך דערפיהלט, ווי אמאָל אין דער
חיים ערב יום־כּפּור, נאָך דער תפלה זכה...

די מציאה.

מר. זייטשיק איז א געבוירענער פון ערגעץ א קליין שטעטעל אין א ליטווישער גובערניע. זיין פאטער, משה דער דאמסקער שניידער, א פרעהליך און פערשיט אידעל, איז געווען פון די ערשטע, וואס האבען געהאט די העזה און דעם מוט צו לאזען זיך איבער'ן ים קיין אמעריקא. מר. זייטשיק געדענקט עס ווי דורך א חלום. די מאמע האט געווויינט, געווארט אויף בריף און געלד פון טאטען און זיך זעלטען דערווארם. עפעס האבען זוייבער געשמועסט אז זיין טאטע האט געגומען דאָרטען א דייטשקע. זייטשיק געדענקט, אז איהם האט זיך דעמאלט שטארק געוואלט זעהן דעם טאטענ'ס דייטשקע. ער האט זיך דאן פארגעשטעלט, אז זי מוז זיין אזא הויכע און א גראבע, ווי דעם פריסטאוו'ס ווייב, און זי מוז דעם טאטען דאָרטען געבען קלעפ, און ער האט אויפ'ן טאטע'ן רחמנות געהאט...

שפעטער אבער, געדענקט ער, האט זיך ארויסגעוויזען, אז די נאנצע מעשה מ'ט דער דייטשקע האבען די ווייבער אויסגע־קלערט. דער טאטע האט לאנג ניט געשריבען, ווייל ער האט זיך דאָרטען א נעהם געטהאן צו דער ארבייט און האט ניט געהאט קיין צייט אפילו צו גיין זוכען א שרייבער אנצושרייבען א בריף דער מאמע'ן. ביז ער האט אין א יאהר ארום זיך דער־מאנט, אז מען קאן דאָרטען מיינען, או ער איז געשטארבען, אין ער האט געשיקט א לאנגען בריף מיט געלד און שיפסקאר־טען, און ער האט זיי אלע אראבגעבראכט אהער, קיין אמע־ריקא.

וויעהער געדענקט מר. זייטשיק, אז קומענדיג קיין אמע־

ריקא איז ער שוין געווען א דערוואקסען בחור'ל. וויפיעל ער איז אלט געווען, געדענקט ער ניט. זיין געבורטס־טאג האט מען ניט געפייערט ניט אין שטעדטעל און ניט נאכדעם אין אמעריקא. וועדליג די מאמע האט אמאל בע'חשבונ'ט, איז ער געווען ארום פופצעהן יאהר אלט ווען ער איז געקומען. דערפאר איצט, אז ער איז רייך געווארען, היט ער דעם חשבון ריכטיג. און אט לויט יענעם חשבון איז ער אלט געווארען פופציג יאהר.

אין דער זעלבער צייט האט צו איהם אין הויז געקומען אלע טאג קלינגען עפעס אן אונדרייסטע האנד. לויט'ן קלונג האט ער פערשטאנען, אז דאס איז א שלים־מזל. ער האט געהייסען דאס שטוב־מיידעל פרעגען, וואס יענער דארף. יענער אבער פלעגט אזוי צוטומלט ווערען, אז ער פלעגט זיך גלייך פערגעסען, אז עס איז רעכט, אז ער וועט קומען מארגען... אויף מארגען פלעגט ער וויעדער קלינגען, ביז וואנען מר. זייטשיק איז אליין ארויס צו דער טהיר, אנגעקוקט דעם פארשוין, א איד אין די עלטערע יאהרען, מיט בארד און וואנסעם און אין א האר־טען שטארק אבגעטראגענעם הוט.

מר. זייטשיק האט איהם אבגעמאסטען פון קאפ ביז די פיס, זיך גשלאגען מיט דער דעה, אריינלאזען איהם צי ניט, און האט ענדליך בעשלאסען אויף יא.

דער איד איז אריין מיט וואקעלדיגע טריט אין רייבען קא־רידאר, פון וואנען עס האבען זיך געצויגען רעכטס און לינקס גרויסע, אפענע, ליכטיגע צימערען. מר. זייטשיק האט איהם ענדליך אריינגעפיהרט אין עס־זאל, געהייסען איהם מיט א שטרענגען טאן זיך אנידערזעצען און געפרענט:

— וואס וועט איהר זאגען גוטס?

— גוטס? — האט דער אורח אנגעהויבען שטאמלען,— עס איז ניט גוטס און ניט שלעכטס... הייסט עס... איך בין אליין פון דער אייגענער שטעדטעל, וואס איהר...

זייטשיק'ס פנים האָט זיך בייז אָנגעכמורעט. ער האָט געוואַרפען א דורכדרינגענדען בליק אויפ'ן אורח און געפֿאַרשט:

— זיינט איהר שוין לאנג אין לאנד?

— שוין ביי צעהן יאָהר — האָט דער אורח געענטפערט.

— איז ווער זייט איהר פון שטעדטעל? איך געדענק שוין קיינעם ניט...

— מיך וועט איהר מוזען געדענקען... מיר האָבען געוואוינט טאקע אין איין סטריט.. איך מיין, אין איין גאס, ס'הייסט טאקע אין דער ווילנער גאס.

— ווילנער סטריט?! — האָט זיך מר. זייטשיק פערקלערט. — איך געדענק ניט אזא מין סטריט אין אונזער שטעדטעל.

— וויפיעל סטריטען האָט איננאנצען דאָס שטעדטעל געהאט: ווילנער סטריט, מינסקער סטריט און שוהל־סטריט. נאָכדעם האָט זיך שוין אָנגעהויבען דער בית־עולם.

דערהערט דאָס וואָרט בית־עולם, איז מר. זייטשיק ווי ווייכער געוואָרען. דאָס איינציגע, פאר וואָס ער האָט נאָך געהאט דרך־ארץ, איז געווען דער טויט...

ער האָט א שטילען זיפץ געטהאָן, זיך פערטראכט און זיך אָנגערופען:

— געדענקען אייך געדענק איך ניט... נאָר פונדעסטוועגען, גלויב איך אייך. איהר וועט דאָך ניט אויסטראכטען פון קאָפּ... איז בכן, וואָס־זשע פערלאָנגט איהר?...

— פערלאָנגען?... וואָס הייסט פערלאָנגען? — האָט דער לאנדסמאן ג'חקרה'נט. — קיין חלק האָב איך אין אייער עשירות ניט ארויסגעלעגט... נאָר „מיינע", טאקע פון זעלבען שטעדטעל, לאָזט מיך ניט צורוה: דו ביזט אין אן עת צרה, געה אריבער צו מר. זייטשיק... זי געדענקט אייך גאָר גוט... זי זאָגט אפילו, אז איהר האָט זי אמאל שטארק צוהרג'עט, ווי דער שמייגער איז — קינדער...

— איז הייסט עס, וואס־זשע פערלאנגט איהר? — איז שוין מר. זייטשיק שטרענגער נעווארען און בעשלאסען, אז אויב נעלר, איז מעהר ווי א פינף דאלאר וועט ער איהם ניט נעבען.

— איך האב נעווארנט ביי איך בעטען, אזוי ווי מיר מאכט זיך קויפען א „סטענד", און דוקא אין א גוטען ארט, מען קאן מאכען א שטיקעל לעבען, זאלט איהר מיר אויסבארגען א...

נעווארנט האט דער לאנדסמאן זאגען א הונדערטער, נאר ער האט אנגעקוקט דאס עשירות אין צימער, האט ער זיך ארויס־נעכאפט:

— א צוויי הונדערט דאלאר...

— נישט מעהר און נישט וועניגער? — האט מר. זייטשיק צוגעשמייכעלט...

— נא, נישט מעהר... חלילה... — האט דער לאנדסמאן בתמימות געענטפערט, און איז געווען זיכער, אז אט באלד שרייבט איהם מר. זייטשיק אן א טשעק.

— ניין, מיין פריינד — האט מר. זייטשיק אבגעהאקט.— ביי מיר איז ניט קיין באנק... — און אנקוקענדיג דעם לאנדס־מאן, וועלכער האט זיך שטארק פערלארען נאך דער ענטזאגונג, האט מר. זייטשיק צוגעגעבען:

— וואס מיינט איהר, איך בין א מיליאנער? איך ווייס, אויסהעלפען אייך דארטען אין א פינפערל, לאמיר זאגען אין צעהן דאלאר... איך בין ניט אזא גרויסער גביר ווי איהר מיינט... דערצו בין איך שוין ניט קיין יונגערמאן.

— יעס... — האט דער לאנדסמאן חניפה'דיג צוגע־שטימט — איך ווייס... איהר זיינט אין מיינע יאהרען....

— אין אייערע יאהרען.. .ווי אזוי? — האט זיך מר. זייטשיק אויפגעהויבען פון ארט.

— מיין מאמע פלעגט דערצעהלען, אז אונזער ברית איז נעווען אין איין טאג, זונטאג...

— ווירקליך? — האָט מר. זייטשיק זיך פעראינטערעסירט.

— וואָס הייסט, איך וועל אייך דערצעהלען א ליגען?— האָט דער אורח אָנגענומען א שטאָלצע מינע..

— אויב אזוי, ווי אלט זייט איהר? — האָט מר. זייטשיק אויסגעשטעלט די אויגען אויפ'ן לאנדסמאן.

— מיר איז געוואָרען די וואָך אכט־און־פערציג יאָהר...

— נישט מעהר? — איז מר. זייטשיק אויפגעשפרונגען פון אָרט...

— ווי איהר זעהט מיך א אידען! — האָט דער לאנדסמאן געשוואָרען און האָט געפיהלט, אז מיט דער דאָזיגער ענטדעקונג האָט ער זיך פערריכט די מערכה ביים גביר דעם לאנדסמאן.

מר. זייטשיק האָט געזומען אומגעהן איבער'ן צימער, געמורמעלט עפעס, און ענדליך איז ער שטעהן געבליבען נעבען לאנדסמאן...

— איך וועל אייך זאָגען... צוויי הונדערט טאקע ניט... אבער א הונדערטער בארג איך אייך..

און גליך האָט ער אריסגענומען דעם טשעק־ביכעל און זיך נענומען שרייבען... אין מיטען שרייבען האָט ער זיך אבגעשטעלט, אָנגעקוקט דעם לאנדסמאן און וויערער געפרעגט:

— זייגט איהר זיכער דעריין?

— וואָס הייסט זיכער? — האָט דער לאנדסמאן ניט פערשטאָנען די פראָגע. — איהר מיינט וועגען סטעגר... לייט זאָגען, אז מען קאָן מאכען א שטיקעל לעבען. חלואי זאָל זיין אייער נמילת חסד מזל'דיג.

— ניין, איך מיין וועגען די יאָהרען... — האָט מר. זייטשיק ווי פערשעמט געפאָרשט, — זייט איהר זיכער, אז איהר זייגט אלט בלויז אכט־און־פערציג?

— וואָס הייסט זיכער... וועלכער מענש ווייסט דאָס ניט

זיינע יאָהרען? ביי מיר איז דאָס פערשריבען אויפ'ן מחזור... א היימישער מחזור...

— און אונזער ברית איז טאקע געווען אין איין טאָג?...

— אין'ם זעלבען טאָג... מיין מאמע פלעגט אלע מאָל דאָס דערמאָנען, דערהויפט דעמאָלט, ווען מען האָט דערהערט, אז גאָט האָט אייך בענליקט...

מר. זייטשיק'ס פנים האָט אינגאנצען אויפגעשטראהלט. ווען ער וואָלט זיך ניט געשעהמט, וואָלט ער דעם דאָזיגען לאנדסמאן געפאלען אויפ'ן האלז... ער האָט זיך געגומען צו פערענדיגען דעם טשעק.

— איז ווי רופט מען אייך?

— מר. יצקעל האר־חורים...

— האו דו יו ספעל? — האָט מר. זייטשיק געמיינט, אז ער האָט דאָ צו טהאָן מיט אן אמעריקאנער ביזנעסמאן...

דער לאנדסמאן אבער האָט געמיינט, אז ער פרעגט איהם: וויפיעל? האָט ער מיט א ברייטקייט געענטפערט:

— צוויי הונדערט...

מר. זייטשיק האָט גוטמוטיג א שמייכעל געטהאָן און אנגעשריבען די סומע צוויי הונדערט...

— אט האָט איהר צוויי הונדערט דאָלאר, נאָר געדענקט, איהר זאָלט מיך ניט אבנארען...

— זאָל נאָר דער געשעפט גוט גיהן, קיהר איך אייך אום כיז א סענט...

— נייז, איך מיין מיט די יאָהרען... זיינט איהר, הייסט עס, מיט מיר אין אייניג יאָהרען — אכט־און־פערציג?

— אכט און פערציג, געווים... די וואָך געוואָרען.

— טאָ געהט־זשע מיר געזונטערהייט און מאכט גוטע געשעפטען, — האָט מר. זייטשיק איהם דערלאנגט די האנד.

און בלייבענדיג אליין האָט ער געמורמלט:

— די בעסטע ביזנעס האָב איך געמאכט היינט. פאר צוויי הונדערט דאלאר איינגעהאנדלט צוויי יאָהר לעבען... אין אמת'ער „בארניין"!

און ער איז געבליבען זיצען פערטראכט, מיט א גליקליכען שמייכעל.

נאָלד.

נעהענדיג אמאָל אין איינע פון די שעהנסטע סטריטען אין דעם שטילען וועסט פון ניו־יאָרק, האָב איך אויס לאַנגוויילע זיך אַבגעשטעלט ביי די שוי־פענסטער פון מאַנכע קלענערע און נרעסערע מאַגאַזינען און בעטראַכט די שפּיעלציג, קלייד־ער, היט און אַנדערע זאַכען וואָס ציהען דיך שטענדיג צו, ווען דו שפּאַ־צירסט ערגיץ אין א פערוואַרפענעם אבער שעהנעם נענענד.

ענדליך בין איך געבליבען שטעהן ביי א שוי־פענסטער פון א נאָלד־וואַרג. די שוי־פענסטער איז ניט געווען איבער־ראשענד רייך. אבער דערפאר האָט זי צוגעצויגען מיט איהר זאַרגפעלטיגקייט, אַרדנונג און גלאַנץ. די קייטעלעך, קליינע זיי־נערלעך און רינגעלעך זיינען געווען אויסגעלענט אזוי, אז יעדע זאַך האָט דיין אויג בעמערקט, בעוואונדערט און בעגעהרט. די פערשיעדענע שפּילקעס, מעדאַליאָנען און בראָסלעטען האָבען ווי ליעבליך געוואונקען און געוואָלט דיך פערלאָקען אינוועניג אין געשעפט.

איך געהער דוקא ניט צו יענעם זאַרט מענשען, וואָס זאָל היינגעריסען ווערען פון גאָלדוואַרג. אויסער דעם וואָס איך קען קיינמאָל ניט אונטערשיידען פון אמת'ן ביז פאַלשען גאָלד און וויים אפילו ניט וואו צו זוכען די „פראָבע", בעציה איך זיך בכלל צו מענשען וואָס טראָגען גאָלדענע רינגען און קייטען, ווי צו געצענדיעניער...

אבער ניט צו פערשטעהן אליין די סיבה, האָט מיך דאָך דאָס מאָל געצויגען אריינצוגעהן אין דעם דאָזיגען מאַגאַזין. געהיימניספול און מיסטיש!

איך האב זיך דערמאנט, אז א קליין־וויגערל, אויב ניט טייער, וואלט איך טאקע געדארפט האבען. און אויב אזוי פאר וואס זאל איך טאקע אט איצט ניט אויסניצען די געלעגענהייט.

איך בין אריין.

אין געוועלב איז געשטאנען א קליין אינגעל פון א יאהר פערציהן־פופצעהן. דערזעהענדיג מיך האט ער אנגעריהרט א קליין־נאלדען־גלעקעל, וואס איז געשטאנען אויפ'ן לאנגען גלעזערנעם שאפע, וואו עס איז הינטער'ן גלאז געווען אויסגעלעגט, און אויסגעשטעלט וועלשידענע גאלדענע חפצים.

פון א זייטיגע טיר האט זיך באלד בעוויזען א יונגערמאן זויבער און עלעגאנט געקליידעט. דאס פנים גלאט געראזירט, די האר אין דער גרעסטער אָרדענונג פערקאמט. אויפ'ן קראוואט האט געפינקעלט א גאלדענע שפילקע מיט א דימענטעל אין דער מיט.

איך האב איהם אנגעקוקט, ער מיך און מיר זיינען געווארען וויי פערגליווערט.

דאס איז געווען ניט קיין אנדערער ווי מיין אמאליגער פרייגד מיטעלמאן, וועלכען איך האב שוין זייט צשהן יאהר ניט געזעהען.

— מיטעלמאן! — האב איך אויסגערופען — איהר אין א גאלד־נעשעפט! ווי אזוי?...

ער האט געשמייכעלט, אבגעפוצט מיט א קליין בערשטעלע א בראסלעט, וואס איז געלעגען אויף דער גלעזערנער שאפע און געענטפערט.

— צוליעב אן אונגליקליכער ליעבע...

און ער האט זיך צולאכט.

דאס לעהרען אינגעל אין געשעפט האט זיך אבגעטראגען אין צווייטען צימערל. איך בין געבליבען מיט מיין געוועזענעם פרייגד אויג אויף אויג.

— מיטעלמאן — האָב איך אָנגעהויבען — איך בין זעהר נייגעריג, דערצעהלט אָדער דערצעהל...

— „דערצעהלט"... — האָט מיטעלמאן ווי בעפויל־עז אין זיין געזיכט האָט אָנגענומען א טרוקענעם אויסדרוק — איך בין איצט מיט קיינעם ניט אויף דו... אוועק די יאָהרען!

איך האָב זיך אומגעקוקט און האָב זיך דערפיהלט עפעס ווי אונהיימלעך אין דעם דאָזיגען גאָלדענעם ווינקעל.

מיין געוועזענער פרייַנד האָט עם בעמערקט, האָט ווידער זיך צולאכט און זיך אָנגערופען:

— דאָך זייט ניט אזוי צושראָקען — קיין גזלן בין איך ניט געווארען. איך בין גאנץ צופריעדען וואָס איהר זייט אריין.

— „צוליעב אן אונגליקליכער ליעבע" זאָגט איהר — האָב איך ווידער איהם געוואָלט ארויפברענגען אויף דעם געשפּרעך. דערצעהלט מיר... עס איז אזוי אינטערעסאנט.

— מיטעלמאן האָט איבערגעווישט א רינג און דערצעהלט:

„איהר געדענקט דאָך מיך פון א מאָל... א שטילער, צוריק־געהאלטענער, אָהן בעזונדערע טאָלאנטען... געוואָלט האָב איך אלץ און געקענט האָב איך גאָרנישט, אויסער אויסארבייטען די עטליכע דאָלער א וואָך ביי פערשידענע ארבייט, אמאָל לייכטער און אמאָל שווערער. געצוינגען האָט מיך אָבער שטענדיג זיך אויס־צוצייכענען. מיינט איהר צוליעב וואָס — צוליעב כבוד? האָט איהר א טעות. אויסען בין איך געווען בלויז די פרויען... איך האָב געהאט א גוואלדיגע נייגונג צו פרויען... איהר שמייכעלט: מיר אלע האָבען דיזעלבע נייגונג. געווים! איך אבער בין ג־ווען דערויף ווי קראנק. עס איז מעגליך, אז עס איז דערפאר, וואָס איך האָב ביי זיין קיין ערפאָלג ניט געהאט. זיכער דער־פאר!... אבער ניט פון די אורזאכען וויל איך אייך דערצעהלען, נאָר פון פאקטען: פרויען האָבען מיך איגנאָרירט. געדענקט איהר אונזער אלטען קרייז: עס זיינען געווען פערשידענע בחורים: איינער האָט געשפּיעלט פידעל און געגעבען קאָנצערטען.

א צווייטער האָט ליעדער נעשריבען, א דריטער האָט געזונגען, א פערטער האָט געמאַלען... און יעדער פון זיי האָט געהאט פערהערעניס, יעדער האָט געליעבט און איז געליעבט געוואָרען. אך, ווי מקנא איך בין זיי געווען. איך האָב געפיהלט, אז איך וואָלט פערבראַכט. איך האָב געגומען אויסזוכען אין זיך עפּעס א טאַלאַנט. א בעקאַנטער טאַנץ־לערער האָט אין מיר ענטדעקט דינע, לאַנגע פיס, „איהר ווּאָלט געקענט טאַנצען", האָט ער מיך געטרייסט. איך האָב אַנגעהויבען נעהמען לעקציעס. א נעכטיגער טאָג. די מיידלעך אין טאַנץ־האַל האָבען מיך אויסגעלאַכט. איך האָב אַנגעשריבען דעמאָלט מיינעם א פריינד א בריעף און אויסגענאַסען מיין גאַנצע הארץ... מיין פריינד איז געווען א דיכטער. איז ער געקומען צו מיר און האָט מיר געזאָגט, אז לויט מיין בריעף דאכט זיך איהם, אז איך האָב א טאַלאַנט צום „שרייבען". „שרייב", האָט ער מיר געראטען. איך האָב זיך פערשפּאַרט אויף א וואָך צייט אין מיין צימער! און געשריבען... געוואַרט א וואָך... צוויי... דריי... אויף דער פערטער וואָך בעקום איך אן ענטפער אין בריעף־קאסטען.. דער רעדאקטאָר זידעלט מיך... אן אידיאָט א רעדאקטאָר: וואָס זידעלסטו? אז א מענש זיצט פערשפּאַרט אין א צימער א וואָך צייט און פרופט מזל, ווי! זיך ראטעווען פון אונטערגאַנג, ווי! אַרויפקלעטערען כאטש אויף איין טרעפּעל פון לעבען — קומסטו מיט דיין שטעכעדיגער, פערזשאוועטער פּען און ווילסט נאָך איהם נידריגער און טיפער אראָבטונקען...

„איז הייסט עס גיט טאנצען און גיט שרייבען... צו וואָס זשע טויג איך.

„און דאָ האָב איך זיי אלע אזוי ליעב... בערטע, בעלא און בעסי. אבער שהנער און רייצענדער פון אלע איז ליזע. און דוקא די ליזע האָט קיינעם ניט... זי איז צו שעהן, צו קלוג און צו רייצענד. זי ווי! אזוי פיעל, אז זי בלייבט ביי נאָרנישט, ביי

קיינעם. זי איז שטאלץ, לאזט קיינעם ניט צו צו איהר. מיט מיר איז זי דוקא געווען פריינדליך. איך פלעג זי אמאל אפילו בעגלייטען צו איהר אהיים. אבער ווי איך האב נעווארט מאכען א „שריט" נעהענטער איז זי פון מיר אזוי ווייט. און איינמאל האט זי דייטליך געזאגט: „איהר אויך"?...

„אך, מיין גאט! וויפיעל פעראכטונג עס איז געלעגען אין דעם דאזיגען „איהר אויך"?

„איך בין אוועק פון זיי אלעמען... איך האב זיך נעכאפט, אז אום זיי צו קרינגען מוז מען עפעס זיין.

„איך האב זיך פערטראכט: וואס קען איך זיין, אום מען זאל פון מיר רעדען, אום איך זאל דערוועקען אינטערעס...

„און דאן האב איך זיך דערמאנט, ווי איך בין אמאל מיט ליזע'ן פערבייגענאנגען א גאלר־נעשעפט. זי האט מיר נעגעבען א וואונק, איך זאל זיך אבשטעלען. זי איז צונעגאנגען צום שוי־פענסטער און האט זיך איינגעזאפט אין גלאז פון וואנען עס האבען ארויסגעקוקט פערשידענע פינקלענדיגע גאלר־זאכען.

„אוועקגעהענדיג פון שוי־פענסטער האט זי מיר נאכנישט געזאגט. איך האב אבער דערפיהלט, אז גאלד קען זיי אונטערטעניג מאכען...

„האב איך שווער און ביטער נענומען ארבייטען. נעארבייט ווי אין פיעבער. נעשפארט, נעזאמעלט א פעני צו א פעני ביז איך האב צונויפגעזאמעלט א פאר טויזענד דאלער און איהר זעהט מיין געשעפט"...

נאר איידער ער האט געענדיגט די פראגע האט זיך נעפענט די טיר און עס איז אריין א יונג, שעהן מיידעל.

אריין איז זי מיט א ליעבען שמייכעל און ניט אראבגענומען די אויגען פון מיטעלמאנען. מיך האט זי אפילו ניט בעמערקט.

נאך א קורצען איבערערדעען זיך מיט איהר האט ער איהר א וואונק געטהאן און זי איז א גליקליכע ארויס.

„איהר האָט זי געזעהן?" האָט ער זיך צו מיר נאָך איהר ארויסגאנג געוויינדעט.

„אך, א הערליך מיידעל!"

„זי שטארבט נאָך מיר...", האָט ער זיינגעריש געשמייבעלט.

„איהר מוזט איהר אמאָל שענקען א רינגעלע, צי ווּאָס?" האָב איך געפרובט טרעפען.

„נאָט זאָל אויסהיטען!", האָט ער זיך אָנגעהאפט. „אן זי דארף עפעס קויפט זי און צאהלט מאקע דעם אמת'ן פרייז. דאָס האָט אבער ניט דערצו... ליעב האָט זי מיך אליין... און נאָר זי דען? אלע! עס קומט אמאָל א פאַר'ל, ערשט נאָך דער פערלאָבונג... ער קלייבט פאר איהר א מתנה: א בראסלעט, א מערלאָן, א קייטעל. אין דערוועלבער צייט קוקט זי אויך מיר און איך זעה, ווי זי עסט מיך מיט די אויגען. אזוי אינטערעסאנט בין איך פאר זיי נעווארען...

„אמאָל פאסירט, אז דיזעלבע מיידעל קומט אין א וואָך ארום צו מיר, שוין אליין. פרעג איך זי, ווּאו איז דער חתן? לאכט זי און ענטפערט, אז ער געפעלט איהר שוין ניט... „ווער דען געפעלט דיר"? שווייגט זי און רויטעלט זיך, און ענטפערט שוואך: „איהר".

„דאָס היסט: איך, מיטעלמאן האָב געפאנגען איהר הארץ.

„אבער ווער האָט צו זיי אלעמען געדולד! צו פיעל זיינען זיי דאָ און דאָס געשעפט איז מיר איצט טייערער".

„נו, און ליזע?"... האָב איך שוואך געפרעגט, ניט ווּעלענדיג אנריהרען אן אלטע ווּאונד ביי אן אלטען פרייגד.

ער האָט א שמייכעל געטהאָן און געענטפערט:

„ליזע קומט צו מיר זעהר אפט.. זי איז שוין ניט די ווּאָס אמאָל... פערוועלקט... אך, ווי זיי ווּעלקען!" האָט מיטעלמאן, ווי מיט נקמה אויסגערופען.

אבער באלד האָט ער זיך פערכאפט:

„דאָך האָב איך מאנכמאָל אויך איהר רחמנות. זי קומט

אזוי אפט און קוקט אויף מיר אזוי פערליעבט און יעדעס מאל בעוואונדערט זי: „אך, וואס פאר א שעהנער מאנאזין!"...

„און זי געהט ארויס א טרויעריגע מיט וואקלענדע פיס... דרויסען בלייבט זי נאך שטעהן לאנג ביים שוי־פענסטער און איהר געזיכט בעקומט דעם זעלבען גלאנץ ווי די אויסגעשטעלטע גאלד־חפצים...

„דאן ווארף איך מיינע בליקען איבער'ן געוועלב, און וואו מיין בליק פאלט פינקעלט עס מיט גאלד, לויטער גאלד... און זי קוקט אריין אין שוי־פענסטער — דורך א גלאז...

און אט אזוי האב איך איבער זיי געזיצט.

„און ווי געהט עס אייך אין ליעבע?" האט ער נאך א קליי־נע פאוזע מיך געפרעגט.

„איך האב א שמייכעל געטהאן און געענטפערט:

„א, מיר וואלט אויך ניט געשאדט צו עפענען א געשעפט פון גאלד"...

און מיט'ן זעלביגען שמייכעל האב איך פערלאזען מיין ג־ווענעם פרייגד און האב א לאנגע צייט געטראכט פון ליעבע, פרויען און גאלד...

דעם ברודער׳ס קוילען.

קיינמאל איז נאך דייווידסאנען ניט אנגעקומען אזוי גרינג צו בעקומען ארבייט אין אמעריקא ווי דאס מאל. אריין אין דעם אפיס פון דער גרויסער אמוניציאנס פעקטארי, האט מען איהם שטרענג, אבער אהן זייטיגע בעמערקונגען און פראגען אנגענומען. איהם איז אפילו געווען פערשפארט צו דערצעהלען זיין יחוס, אז ער איז א שלאסער פון פראפעסיע. די הויפט שאלה איז נאר געווען פון וועלכען לאנד איז ער א געבוירענער. דאן האט ער געענטפערט, אז ער איז שוין אן אמעריקאנער „סיטיזען" און געצייגט די פאפירען... עס האט קענטיג אביסל געשטערט, וואס ער שטאמט פון א שטעדטל אין גאליציען, דאס האט ער בעמערקט אן דער נאז פון דעם מענעדזשער, וועלכער האט די פאפירען דורכגעקוקט. אבער אויך דערויף האט מען קיין בעמערקונג ניט געמאכט. דערפאר האט מען זיך וועגען פרייז ניט גערונגען. דער פרייז איז געווען נאר א גוטער. ארבייטענדיג אין די בעסטע יוניאן שעפער האט ער נאך קיינמאל אזעלכע „ווייזשעם" ניט בעקומען און איז טיף אין הארצען דאנקבאר געווען, ניט וויסענדיג אליין וועמען, וואס ענדליך וועט ער מאמען א שהנערען לעבען. ער האט זיך שוין גענוג אנגעמוטשעט, דא ארבייטענדיג פאר קלייניע וויידזשעס און דא ארומרערהענדיג זיך נאר אהן ארבייט.

די שטאדט, וואו די ארבייט איז אנגענאגען איז געווען ניט בעזונדערס גרויס. אבער זי איז געווארקסען פון וואך צו וואך. א דאנק די אמוניציאנס פעקטארים, וואס האבען אויסגעארבייט אלע טאג טויזענדער געצייג פאר'ן טויט איז די שטאדט

אלץ לעבעדיגער געוואָרען. דייווידסאָן פלעגט אין דער פּריה. פּאָהרענדיג צו דער פּעקטאָרי און פּאר נאכט צוריק פּאָהרענדיג פון דער ארבייט, קוים קריגען א פּלאץ אין קאר.

דער דאָזיגער מענשען־געדראנג אין די קאָרס האָט איהם דערמאָנט דאָס גרויסע ניו יאָרק און עס האָט איהם אָנגענומען. ווי א שטאָלץ!...

און אפּט האָט ער געטראכט, אז אויב די מלחמה וועט לאנג אנהאלטען, וועט די דאָזיגע קליינע שטאָדט אריבעריאָגען ניו־יאָרק. אזוי האָט ער אויף געהערט רעדען צווישען די ארבייטער.

און צוזאמען מיט דער שטאָדט איז געוואקסען די פּעק־טאָרי. ארבייטער זיינען געשטאָנען און צוגעבויט אלץ נייע נע־ביידען אזוי, אז אין פערלויף פון עטליכע מאָנאטען איז דער גאנצער שטיק פעלד, וואָס האָט זיך פריהער געפונען א לערי־גער, פערבויט געוואָרען מיט א קייט פעקטאָרים.

אויבען אין דער הויה, אונטער'ן דאך פון די פעקטאָרים איז בריים און לאנג געהאנגען א שילד מיט פשוט'ע שוואַרצע ווערטער, וואָס האָבען אויסגערעכענט די אלערליי מינים נע־וועהר, וואָס די דאָזיגע פעקטאָרים האָבען פון זיך ארויסגעגעבען. דייווידסאָן האָט דאָס געשריבענע אויפ'ן שילד ערשט דורכגע־לייענט אין א צייט ארום, וויל די ערשטע צייט פלעגט ער אָהן קיין שום בעאָבאכטונגען, גלייך אריינגעהן אין פּעקטאָרי. און וואָס געהען איהם אן די אלע נעמען? ער אליין ארבייט ביי די קוילען פאר די ביקסען. די קוילען זיינען אלע ווי אייגע. איין מאָל! אָבער פיעל האָט ער ניט געטראכט וועגען זיי. מאנכעס מאל האָט ער גאָר פערגעסען, אז די דאָזיגע קוילען דיענען פאר דעם צו לעכערען מענשליכע קעפּ און הערצער, און אוועקלעגען א לעבעדיגען יונגען־מאן אויף טויט. שפּעטער האָבען ביי איהם די קוילען בעקומען דעם אויסזעהען פון שפּיעלצייג פאר קליינע קינדער...

ערשט אין א צייט ארום, אז ער האט בעקומען א בריף פון דער היים, וואו מען איז איהם מודיע, אז זיין איננערער ברודער איז אוועק אין קריעג, האבען ביי איהם די קוילען בעקומען אן אויסזוהען ווי לאסענדיגע וועזענס און איינמאל, אז ער האט א קויל געקומען אין האנד איז עס ווי מיט א געלעכטער פון האנד ארויסגעשפרונגען און זיך צורעדט:

— וואס זאגסטו עפעס אז, דייווידסאן, צו דיין ברודער?

דייווידסאן האט א ציטער געטהאן. ער האט געקומען צוריק די קויל, האט עס בעטראכט און זיך פעסט איבערצייגט, אז אט די קויל וועט זיכער טרעפען דעם ברודער.

האט ער געקומען די קויל און אומקוקענדיג זיך, צי קיינער זעהט ניט, בעהאלטען זי אין טאש.

און ער האט דערפיהלט, אז ער האט גאראטעוועט זיין ברודער פון א זיכערען טויט.

אבער נאכדעם האבען זיך אננעהויבען וווייזען מאדנע מינים קוילען. איין קויל האט ער חושד געווען, אז זי וועט אריינדרינגען דעם ברודער אין אויג. ער האט עס דערקענט נאך איהר מאדנעם בעהאלטענעם שמייכעל. נו, געווים וועט דייווידסאן ניט דערלאזען אזא זאך...

מיט שרעק האט ער זיך אומגעקוקט אין אלע זייטען און די דאזיגע קויל ווידער אריינגעלענט אין טאש.

איצט איז ער שוין גאר רוהיג: וויעדער גאראטעוועט דעם ברודער.

ער האט פרייער אבגעאטעמט און זיך נעמומען פעסטער צו דער ארבייט.

פאר'ן אוועקגעהן האט זיך ווידער געווייזען א קויל וואס האט אויסגעזוהען פונקט צוגעפאסט פאר'ן ברודער'ס רעכטע האנד...

ער איז זיכער, אז די קויל וועט גלייך אריין אין ארעם, אט דא־א.

נאטירליך וועט ער עס ניט דערלאזען. און דייווידסאן האט אויך די קויל בעהאלטען טיף אין טאש.

פון דער ארבייט איז ער שוין ניט געפאהרען גלייך אויף זיין וואוינונג, ווי ער האט געטהאן אלע טאג. ער האט אין מיטען וועג, ארבעגשטיגען ביי א שענק, בגנבה אריין אינוועניג, און געבעטען א גלעזעל ברענדי.

אויסטרינקענדיג דאס גלעזעל ברענדי האט ער זיך דערפיהלט מוטיגער, האט אריינגעלעגט די האנד אין טאש און זיך געשפיעלט דארטען מיט די דריי קוילען...

אויף מארגען אבער האבען זיך ביי דער ארבייט ווידער גענומען וויצען פערדעכטיגע קוילען... איינע האט מיט אזא מין בעהאלטענער דראהונג געקוקט אויף דייווידסאנען, אז ער האט זי גלייך צוגעכאפט און אריינגעלעגט טיף אין טאש.

דערפיהלט זיך א ווייל גרינגער, האט אבער גלייך א צוויי־טע און נאכדעם א דריטע און א פערטע דאס זעלבע אויסזעהען בעקומען.

א מאדנע זאך. ער הויבט אן דערקענען יעדע קויל, וואס דארף אריינפאלען אין זייז ברודערס קערפער...

און ער האט די אלע קוילען ארויסגעכאפט און נאך יערעם מאל געטהאן א שמייכעל.

שפעטער אבער האט ער שוין ניט געקענט אויף זיכער אונטערשידען וועלכע קויל וועט יא טרעפען דעם ברודער און וועלכע ניט — און ער האט געמוזט אויסכאפען צו צוויי צו דריי מיט אמאל.

דאן האט ער נאך דער ארבייט געטרונקען דאפעלע גלעזער ברענדי.

און נאך שפעטער האט ער בעמערקט, אז אט דער גאנצער אויבערשטער פאך קוילען איז זעהר א פערדעכטיגער. עפעס קויען די אלע אויבערשטע קוילען, ווי זיי וואלטען זיכער געווען, אז נאר זיי וועלען טרעפען אין דעם ברודער.

און דייווידסאן האָט נעשיקט אראָבנעכאפט דעם גאנצען אויבערשטען פאָר.

זיין טאָש איז מיט אמאל פול געוואָרען.

ער האָט זיך אומגעקוקט אין אלע זייטען און דערזעהענדיג דעם פּאָרמאן פון דער אבטיילונג האָט ער גלייך אראָבגעלאָזט דעם קאָפּ און זיך געמומען ווידער צו די קויללען.

איצט ווען ער שוין מעהר ניט נעהמען. די איבעריגע קויללען געהען איהם שוין ניט אָן... דעם ברודער'ס קויללען האָט ער אלע צוגענומען.

נאָר וואָס איז דער מעהר מיט דעם צווייטען פאָר?... עפּעס קוקען זיי איהם אָן מיט א מאָדנעם אויסדרוק.

אָט בלויז דעם פאָר קויללען ווען ער נאָך אראָבכאפען און זיין ברודער ווען ניצול ווערען פון טויט.

אָבער דאָן איז שוין שפּעט געווען.

דער פּאָרמאן איז צו איהם צוגענאנגען, האָט איהם געטאפּט די טאשען און ארויסגעהמענדיג פון דאָרט א הויפען קויללען האָט ער איהם פערוואונדערט אָנגעקוקט:

— צו וואָס נעהמט איהר עס די קויללען?

און באלד איז דער פּאָרמאן נאָך שטרענגער געוואָרען:

— צו וואָס ג נ ב ה ' ט איהר די קויללען?...

איז שוין דייווידסאן בייז געוואָרען און זיך אָנגערופען:

— איך בעט אייך, זייט העפליכער... איך גנב'ע ניט...

— וואָס רעדן טהוט איהר עס?

— הם... — איז דייווידסאן צומישט געוואָרען — עס זיינען דאָ געווּיסע קויללען, וואָס טויגען ניט...

— אלע טויגען! — האָט דער פּאָרמאן אויסגעשריען.

און בעטראכטענדיג די קויללען אין האנד האָט ער צוגעגעבען:

— וואָס הייסט זיי טויגען ניט?... וואָס זייט איהר אן אינספּעקטאָר?...

— מיר האָט זיך געדאַכט, אז די דאָזיגע קויפֿען וועלען...

— אך, פֿאָזט צורוה... — איז דער פּאַרמאַן בייז געווארען און האָט אריינגעשאָטען צוריק די קויפֿען אין קאַסטען.

דאן האָט דייווידסאָן זיך אין גאנצען פערפֿאַרען, האָט אָנגעקוקט דעם גרויסען קאַסטען, וואו עס זיינען געפֿענען אויבען דעם ברודער׳ס קויפֿען און האָט שוין זיי צוריק ניט נעקענט בעקומען...

איצט איז זיין ברודער פערפֿאַרען!

פֿאַהרענריג פון דער ארבייט איז ער וויעדער אראָפּגעשטיגען ביי׳ן זעלבען שענק. ער האָט געמוזט אויסטרינקען דריי גלעזעלעך ברענדי. אנדערש האָט ער זיך ניט געקענט בערוהיגען.

אָבער די דריי גלעזעלעך האָבען ניט געהאָלפֿען. דער גענאַק, אז ער האָט אין פּעקטאָרי איבערגעלאָזט אין קאַסטען דעם ברודער׳ס אלע קויפֿען האָט איהם ניט געגעבען קיין רוה.

ער איז שטעל ארויסגעלאָפּען פון שענק און האָט זיך געלאָזען צום פּעקטאָרי...

דאָרטען אָבער האָבען איהם די דעטעקטיוום פערשטעלט דעם וועג און איינער האָט שטרענג געפרעגט:

— וואוהין?

דאן האָט דייווידסאָן מיט בלוט פערגאָסענע אויגען אויסגעשריען:

— איך האָב דאָ געלאָזען מיין ברודער׳ס קויפֿען... לאָזט מיך אריין!... איך מוז ראטעווען מיין ברודער...

א דעטעקטיוו האָט א פייף געטהאָן. עס איז אונטערגעלאָפּען א פּאָליסמאַן.

— נעהמט איהם אין פּאָליס סטיישאָן אָדער אין דול־הויז, ווי איהר פערשטעהט...

דער פּאָליסמאַן האָט דייווידסאָנען געזומען אונטער׳ן האנד און איהם אוועקגעפיהרט.

אויפ׳ן וועג האָט ער איהם געפרעגט:

— האסט נעוואלט די פעקטארי אויפרייסען ?...

— א, ניין ! — האט זיך דייוויידסאן ערוואכט— אויפ־ רייסען די פעקטארי, ניט. איך האב נאר געוואלט מיין ברודער'ס קויפען ארויסבעקומען. איך האב זיי אליין געמאכט... איהר פערשטעהט ? אליין געמאכט... פאר'ן ברודער...

און דייוויידסאן האט זיך צוגאכט מיט יענעם געלעכטער, מיט וועלכען עס לאכען אלע די יעניגע, וועמעס הערצער עס פרעסט א שווערע חרטה...

דער פאליסמאן האט זיך פערטראכט :

— וואוהין פיהרט מען איהם ? אין „סטיישאן" צי אין דול־ הויז ?

א שווערע פראבלעמע...

די פערטיידינונג.

דאָס האָט פאָסירט מיט א יאָהר צעהן צוריק. א צוויי וואָכען פאר פסח. געוואוינט האָב איך דאמאָלט אין א שטאָדט, וואָס האָט געהאט א אידישע און קריסטליכע בעפעלקערונג.

עס איז געווען א מילדער פריהלינגס־טאָג. די זון, כאטש גאָר א קיהלע און נאָך ניט קיין זיכערע, האָט דאָך שוין נענוג כח געהאט צו צושמעלצען די שטיקער אייז פון די דעכער און פענסטער און טראָפענס, לאנגזאמע, רוהיגע, ווי צופרידען פון דער זונס בעריהרונג האָבען זיך אראָבנעלאָזט מיט א היימליכען קלאנג אויף דער ערד.

אין אוא טאָג שמעלצט זיך אויך דאָס אייז אין דעם מענשענס הארץ. אין אוא טאָג פערליערסטו אלע קלייניליכע פערלאנגען און ארימע בעגעהרען. איין גרויסער פערלאנג, איין וויכער בעגעהר פילט דיך אינגאנצען אָן. דאָס איז דער בעגעהר צונויפגיסען זיך מיט דער גאנצער וועלט, מיט אלע איהרע לעבעדיגע ברואים.

א־ן אוא טאָג ביזטו לויטער ליעבע און גוטסקייט!

און מיט דער דאָזיגער געהויבענער שטימונג בין איך געגאנגען אהן ציעל, פון גאס צו גאס, פון פלאץ צו פלאץ.

גאס צו גאס, פון פלאץ צו פלאץ.

מענשען האָבען געהאנדעלט און געוואנדעלט. נאָר מיר איז דאָס מאל זייער גאנצער האנדעל און וואנדעל געפעלען געווארען. די זון שפיעלט אויפ'ן הימעל און זיי שפיעלען זיך אויף דער ערד. און פאר וואָס ניט? זאלען זיך די קינדער שפיעלען. אייגענטליך זיינען דאָך אלע קינדער און אפילו אָט

דער איד מיט דער לאנגער שווארצער בארד. וואס יאגט מיט דעם קויש אין דער האנד איז דאך א קינד — א קינד מיט א בארד, א וואונדערליך קינד! און אט דער פוילישער שליאכטשיץ מיט די גרויע וואנצען און מיט די גרויע אויגען, וואס קוקט כלומרשט שטרענג אויף אלץ, וואס ער זעהט פאר זיך איז דאך בלויז א קינד — א קינד מיט וואנצען, א וואונדערליך קינד. מען קען באמת לאכען פון אט די דאזיגע מאדנע קינדער!

און אט אזוי בין איך געגאנגען און געגאנגען און ניט געוואוסט וואוהין און צו וואס. דרויסען האט געשטראהלט די זון און אינוועניג האט ביי מיר געשטראהלט די ליעבע. „דו ביזט דאך א וואויל־ער מענש!" האב איך שיעור מיר אליין ניט געזאגט. איך האב מיך קוים איינגעהאלטען. עס איז גענוג, אז מען טראכט אזא נארישקייט, צי וואס דאס נאך הויך צו זאגען.

ביז איך בין אזוי פערגאנגען אין א וויטער גאס. דאכט זיך א גוי'שע גאס. אבער וויער טראכט אין אזא שעהנעם פריהלינגס־טאג פון גוי'אישע און אידישע גאסען. אין אלע גאסען וואוינען דאך מענשען. און גלייך האב איך אומגעקוקט און בעמערקט ביי א קליין שטיבעל, ביי'ן טירל פון טויער, שטעהט אן ארים קריסטליך איינגעלע פון א יאהר דריי־פיער. ער איז געווען שענעטהאן בלויז אין קורצע הייזקעלעך, פון דעם ברודיג צוריסענעם העמדעל האט ארויסגעקוקט א צוקראצט, דאר ברוסטעל, אין איין פלאץ האבען זיך צוויי בלוטיגע פאסעלעך איבערגעקרייצט און ס'האט אויסגעזעהן, ווי א בלוטיגער צלם'על... זיין בלייך פנים'ל איז געווען פערשמירט, ס'איז געווען קענטיג, אז ער האט ניט לאנג צוריק געווויינט.

ווי געזאגט, עס איז געווען צוויי וואכען פאר פסח. אבער דעמאלט האב איך איינגאנצען פערגעסען, אז איך בין א איד און פסח עסען מיר מצה. וועך רעדט, אז מיר בריכען כלומרשט בלוט אויף מצות, דערפון האב איך איינגאנצען פערגעסען. מאלע וואס שלעכטע מענשען האבען אמאל געזאגט. איצטער איז דאך

פריהלינג. אזוינע נארישקייטען קענען נאר לייט אויסטראכטען אין פינסטערען, קאלטען ווינטער. אין פריהלינג — ווער וועט עס גלויבען און ווער גערענקט נאר די דאזינע נארישע מעשיות?

און עס האט מיך צום דאזינען אינגעלע א ציה געטהאן. ווי ארים ער איז — האב איך זיך געטראכט, אין מיין הארצען האט זיך וואס נעריהרט. איך בין מיך מודה, איך בין דעמאלט געווארען סענטימענטאל.

איך בין צו איהם צוגענאנגען און פרייגדליך איהם א גלעט געטהאן איבער'ן קעפעל.

— ווי רופט מען דיך, אינגעלע?

ער האט געשוויגען.

—א דערשלאגענער! — האב איך איהם פערענטפערט און זיך נענומען איהם אויפמונטערען.

— צוקערלאך ווילסטו?

ער איז געשטאנען און האט תם'עוואטע מיך אנגעקוקט.

ער האט אריינגעלעגט זיין שמוציגען גראבען פינגערעל אין מיילכעל און האט געשוויגען.

זיין שווייגען האט מיך נאך מעהר צונומען. זיין פערשמירט פנים'ל און די שטומע בליקען זיינע האבען מיך געפאקט. איך האב ארויסגענומען א מטבעה און האב זי איהם אריינגעלעגט אין זיין הענטעל.

— נא, וועסט קויפען צוקערלאך... יא?

— יא... האט ער שוין נעשאקעלט מיט'ן קאפ און זיך נע־נומען בעטראכטען פריהער מיך, דערנאך די מטבעה און ס'האט אויסגעוויזען, אז פון ביידען איז ער געווען צופריעדען.

און א גלעט טהוענדיג איהם א צווייטען מאל, האב איך זיך געלאזט געהן, א דערוואריימטער, א צופריעדענער און א גליקליכער.

נאר באלד האב איך דערהערט הינטער זיך טריט.

געהט מיר נאך דאס אינגעלע?

אבער די שטימע וואס קומט צוזאמען מיט די טריט איז אזא בייזע און אזא גרילעצנדיגע.

— וואס ווילט איהר פון דעם קינד?

איך האב מיך דערשראקען אומגעקוקט און דערזעהן נעבען זיך א הויבע מאגערע גויע מיט גרויע אויגען.

איך האב זי בערוהיגט:

— אך, וואס רעדט איהר... גאר נישט...א שעהנער טאג, דאס קינד איז מיר געפעלען געווארען, האב איך איהם נענעבען צו שפיעלען זיך א מטבעה. אין נעגענטהייל...

די פרוי וועלכע איז דעם קינד'ס מוטער געווען, האט מיך מיט האס אנגעקוקט — ארויסנעריסען די מטבעה פון אינגעלם הענטעל און א וואהרף טהוענדיג עס מיר אין פנים אריין, האט זי זיך הייזעריג צושריעען:

— מיר ווייסען, מיר ווייסען אייער גוטסקייט. נעהט אייך און לאוט אונזערע קינדער צורוה...

און א כאפ טהוענדיג דאס קינד פאר'ן האנט פון וואס עס האט זיך פאר וועהטאג צושריעען, האט זי איהם פון מיר אבנעראטעוועט...

זי איז מיט איהם אנטלאפען אין פינסטערן שטיבעל, וואס האט זיך טיף אין הויף נעפונען.

איך האב מיך דערמאנט אן פסח, אן דער נארישער לעגענדע און האב זיך געלאזט געהן צוריק...

פון הויף האבען זיך געטראגען קולות פון קינד, איך האב נעפיהלט ווי דאס ארימע קינד בלוטיגט אונטער איהרע הענט.

דאס האט זי איהם פערטיידינט פון שלעכטע מענשען...

נעהענדיג אויף מארגען צוריק איז דער זעלבער נאס, האב איך שוין דאס קינד ניט נעטראפען. זי האט איהם שוין גע האלטען פערשפארט אינ'ם פינסטערען שטיבעל...

דער אפטייקער.

ווען דער אלטער בינוש איז נאך אין זיין שטעדטל נע־
ווען אזן ער האט בעקומען א בריף פון זיין זוהן, אז ער האט
שוין געענדיגט זיין שטודירען אזן איז געווארען אן אפטייקער.
האט איהם אננענומען א נעפיהל פון שטאלץ.

ער האט דעם בריף געבראכט אין בית־מדרש אזן פארנע־
לייענט פאר'ן שמש, וועלכער האט אויך געהאט א זוהן אין
אמעריקא; אבער יענער איז צו דער מדרגה פון אן אפטייקער
נישט דערגאנגען, ער איז א פשוט'ער בעל־מלאכה. דער שמש
האט נעזיפצט אזן נעזאגט:

— יא, וועמען גאט העלפט! מיינער מוז נעבעך ארבייטען
שווער אזן ביטער.

דער אלטער בינוש האט זיך דערפיהלט נאך שטאלצער, ער
האט דעם בריף אריינגעלעגט אין קעשענע אזן געהענדיג צו־
ריק פון דאוונען, האט ער ביי דעם שטאדטישען אפטייק זיך
אבגעשטעלט, אריינגעקוקט אינוועניג דורך די גרויסע פענס־
טער אזן דערזעהן דעם אפטייקער שטעהען בייז בופעט, איבער־
גיסענדיג פון איין פלעשעל אין א קלענערע, אזן פארענט שטעהען
מענשען אזן וואַרטען מיא מורא.

ער האט זיך שטארק פעראינטערעסירט, הייסט עס, אז זיין
זוהן שטעהט אויך איצט אזוי דאַרטען אזן טריעפט פון איין
פלאש אין דער צווייטער, אדער וועגט עפעס אויך אונצעס אזן
דראכמעס — א קלייניגקייט זייער וואג — עס איז דאך אלץ
אויך א האר!

ער האט דערפיהלט א נויטוועגדיגקייט אריינצוגעהן אינ־

וועניג. כאטש ער האָט קיין זאך נישט בעדארפט, ער האָט בלויז געוואלט זעהן, ווי אזוי זעהט אויס זיין זוהנס אפטייק דאָרטען.. ער איז אריין און האָט זיך אוועקגעשטעלט.

דער אפטייקער איז געווען פערנומען מיט פערפערטיגען א רעצעפט און ער האָט ביינוש'ען נישט בעמערקט. ביינוש איז געשטאנען אָהז א היטעל און האָט מיט עהרפורכט געקוקט אויבען אויף דער וואנד, וואו עס איז געהאנגען דאָס בילד פון קיסער... ער האָט זיך משער געווען, אז אויך דאָרטען, אין זיין זוהנס אפטיק, היינגט דאָס בילד פון פּרעזידענט און כאטש דער אמעריקאנער פּרעזידענט איז א גוטער, פונדעסטוועגען איז ווער עס געהט אריין מוז ארָאבנעהמען די היטעל, ניט אזוי פאר'ן פּרעזידענט ווי פאר זיין זוהן דעם אפטייקער..

דערווייל האָט ער זיך געשלאָגען מיט דער דעה, וואָס ער זאל זאָגען דעם אפטייקער, ווען ער וועט איהם פרעגען, וואָס ער דארף. ער האָט בעשלאָסען, אז ער וועט קויפען פאר א צענערל קאנפער, וועט עס צונויץ קומען צו א פערקיהלונג. באלד האָט ער זיך מישב געווען, אז צו ווינטער איז נאָך וויט און צו וואָס זאל ער אויסגעבען א צענערל. ער וועט איהם זאָגען, אז ער איז אריין פרעגען עפעס וועגען זיין זוהן אין אמעריקא...

אז דער אפטייקער איז פאָרטיג געווארען האָט ער בעמערקט ביינוש'ן.

— טשטאָ נאדאָ? — האָט ער שטרייג געפרעגט.

ביינוש האָט זיך פערלאָרען. ער האָט ניט געוואוסט ווי אזוי מען זאָגט אויף רוסיש „קאנפער" האָט ער שוין געוואלט קויפען ריצענאויל, האָט ער אויך ניט געוואוסט ווי אזוי הייסט עס אין רוסיש, — איז ער געשטאנען מיט אויסגעלאָצטע אויגען און געקוקט דא אויפ'ן קייסערס בילד און דא אויפ'ן אפטייקער.

דער אפטייקער האָט געדריקט מיט די פליעצעס, א שמייבעל געטהאן און געהייסען ביינוש'ן געהן.

ביינוש האָט זיך א דערשראָקענער און א פערשעהמטער

ארויסגערוקט און אז ער איז שוין געווען אויפ'ן גאס, האט ער זיך גע'מוסר'ט:

— נעדארפט איהם זאגען, דעם אדון, אז איך האב א זוהז אן אפטייקער... וואלט ער געהאט דרך ארץ.

אבער זייט דעמאלט האט איהם אנגעהויבען ציהען צום אפטייק... דער אפטייקער, נישט קוקענדיג, וואס ער איז געווען אן אמת'ער גוי, איז איהם געווארען זעהר טהייער. ער האט אלעמאל פערבייגעהענדיג דעם אפטייק ארייננעקוקט אינווע־ניג און אז ער פלעגט זעהן אז אין אפטייק זיינען דא מע־שען, פלעגט ביינוש'עם הארץ וואקסען פאר שמחה. הייסט עס, ער לייזט נעלד... און אין אן אפטייק איז וואס מען לייזט איז אלץ כלו ריוח... ער האט פארנעשטעלט, ווי דארט אין אמערי־קא מאכט זיין זוהן אויך גילדערנע געשעפטען און דערצו מוז ער זיין אנגענומען ביי אלעמען. א קליניגקייט אן אפטייקער! לויט איהם דאכט זיך, האט אן אפטייקער א רעכט צו מאכען אן אקט, אויב עס איז ניט ריין אין גאס. ער האט געוואלט וויסען עס אויך זיכער און האט וועגען דעם איבערגערעדט מיט'ן שמש:

— מיר דאכט, אז דער פריהערדיגער אפטייקער האט אמאל געמאכט אן „אקט"?

— א, יענער איז געווען א צורר היהודים! — האט דער שמש זיך דערמאהנט — ער פלעגט נאר ארומגעהן מיט נאי־טשאלסטווא, מיט'ן אוריאדניק און מיט'ן פריסטאוו. דער היינטיגער איז א בעסערער...

עס זיינען פערנאנגען א פאר יאהר. ביינוש, וועלכער האט נעלעבט נאר מיט דעם נעדאק, וואס זיין זוהן איז אן אפטיי־קער, האט ענדליך אנגעהויבען צו בענקען נאכ'ן זוהן און טראכ־טען וועגען אמעריקא: ער וויל אליין זעהר מיט די אויגען,

ווי אזוי זיין זוהן מאכט א רעצעפט, ווי אזוי מען קומט אריין צו איהם אין אפטייק און מען מוז ארֿאפּ נעהמען דאם היטעל...

ער שטעלט זיך פאר, אז ער אליין, כאטש א טאטע, וואלט אויך דאם היטעל ארֿאפּגענומען. געווים וואלט דער זוהן איהם געהייסען אנטהאן צוריק דאם היטעל. ער אבער, ביינוש, וואלט איהם נעענטפערט:

— עס שאדט נישט... ווי באלד, אז עס איז א זאקאן, ווי ער איהם אויך היטען...

און נאכדעם ווי זיין זוהן האט איהם פארגעשלאגען אין א בריעף, אז ער ווי אז ער און די מאמע זאלען קומען נאך אמעריקא, און ער וועט זיי שיקען טיקעטס און גלד, האט ער אהן קיין שום ישוב הדעת זיך געענומען גרייטען אין וועג.

אז ער איז מיט דער „אלטער" אנגעקומען אין עלים אויפֿאנר, האט ער געווארט מיט דער גרעסטער אונגעדולד אויף דעם זוהן. דער אידישער בעאמטער האט איהם געסטראשעט אז מען קען איהם צוריק שיקען, אבער ער האט געטרייסט דער וויב און געזאגט:

— האב נישט קיין מורא — מיר האבען א זוהן אן אפּטייקער.

ענדליך איז דער אפּטייקער געקומען. ער איז געפאלען דעם טאטען נאכדעם דער מאמען אויפֿן האלז און זיך ענטשולדיגט:

— איך בין איינער אליין... ניט געקענט לאזען די סטאר...

— וואם? — האט ביינוש איבערגעפרעגט.

— די סטאר... איך מיין די קראם...

— דו ביזט א קרעמער... — האט זיך ביינוש דערשראקען...

— וואם דען? אלץ איז דא א סטאר — א קראם...

— ביזטו, הייסט עס, אויס אפטייקער... — האָט זיך ביי־נוש נאָך מעהר דערשראָקען.

— ניין, איך בין אן אפטייקער, וועדליג עס הייסט אין דער היים.

ביינוש איז קוים צו זיך געקומען נאָך דעם שרעק וואָס ער האָט געהאט. ער איז אבער נאָך אלץ ניט געווען זיכער, אוֹן ער האָט נאָך אמאל איבערגעפרעגט:

— אבער דו ביזט דאָך אן אפטייקער?...

— אן אפטייקער, אן אפטייקער — האָט דער זוהן גע־שמייכעלט און א זיפץ געטהאן...

דער זוהן האָט אוועקגעפיהרט דעם טאטען מיט דער מא־מען צו זיך אהיים אין זיין וואוינונג אין די בראָנקס. דעם זוהן'ס וויב, די „אפטייקערשע", האָט זיי אויפגענומען זעהר וואַרעם, גערעדט מיט זיי אידיש אוֹן ביינוש האָט זיך דערמאָנט אן דער היימישער אפטייקערשע אוֹן איז געווען אונצופרידען...

אז עס איז אריבער א פאָר וואכען, האָט ביינוש אויסגע־דריקט זיין וואונש צו גיהן אָנקוקען דעם אפטייק. די שנור האָט איהם אָבגערעדט.

— איהר וועט נאָך זעהן, שווער לעבען... גרינט זיך אויס אביסעל!

אזוי איז אריבער א פאָר חדשים אוֹן ביינוש האָט דעם זוהן'ס אפטייק נאָך אלץ ניט געזעהן.

ערשט אויפ'ן דריטען חודש האָט איהם דער זוהן מיטגע־נומען „דאונטאון".

ביינוש'ס הארץ האָט געקלאפט פאר ערוואַרטונג. אָט וועט ער עס באלד אריינפאלען אין א שעהנעם אפטייק. די פאָליצעם אָבגעפאַרבט אוֹן אויף זיי פינקלען פערשיעדענע פלעשער אוֹן פארצעלייענע סלאָיען. אין די וועגד זייגען אייגגעמויערט אל־

מערס מיט שפּינעלנע טיהרען. אויבען הענגט דער פּאַרטרעט פון פּרעזידענט. דער פּראַווייזאר, א יונגער שׂהנער „שייגעץ", שטעהט ביים בופעט און מאכט א רעצעפּט... זיין זוהן גיט אכטונג ווארום איין איבעריגער טראָפּען און דער חולה שטאַרבט!..

דער זוהן אבער האָט איהם אריינגעפיהרט אין א קליינער דראַגסטאַר. ביינוש האָט אויסגעשטעלט די אויגען און געקוקט אויף די וועגט, אויף דעם בופעט און איז געבליבען ווי אן אָפּגענאַרטער...

— אָט דאָס איז דאָס?... — האָט ער געשטאַמעלט...

— יא, דאָס איז מיין דראַגסטאַר... — האָט דער זוהן נעענטפערט.

— דאָס איז, הייסט עס, דער אפטייק?... — האָט ביינוש איבערגעפרעגט.

— יא, אין דער היים הייסט עס אפטייק.

דערווייל איז אריין א בחור אָהן א ראָק, זיך אוועקגעזעצט אויפ'ן הויכען בענקעל ביי די אייז־קרים סאָדא און בעשטעלט א גלאָז „אייז קרים סטראָבערים סאָדא"...

דער זוהן האָט איהם אריינגעלעגט א שטיק אייז־קרים אין גלאָז, אָנגעגאסען וואסער, געמישט מיט א לעפעל און איהם דערלאָנגט. דער בחור האָט געבעטען א שטרויעלע.

ביינוש האָט די פּראָצעדורע אויפמערקזאם בעטראכט און גיט פערשטאַנען וואָס דאָס איז פאר א מין רפואה...

אז דער בחור האָט אבגעצאָהלט דעם ניקעל און איז ארוים, איז ביינוש געווען טשיקאַווע צו וויסען וואָס פאר א מין חולאת דער בחור האָט, און וואָס דאָס איז פאר א מין רפואה, וואָס מען טרינקט עס מיט א שטרויעלע אין אפטייק גופא...

דער זוהן האָט געשמייכעלט און ערקלערט:

— דאָס איז ניט קיין רפואה... דאָס איז פּשוט אזא קאלטער געטראנק. דאָס טרינקען געזונטע...

— אזוי... — האָט ביינוש אונצופרידען געמורמלט — הייסט עס, אז פאר געזונטע מענשען האָסטו אויך סחורה...

— יא... האָט דער זוהן א מורמל געטהון.

— נו, און מעריצינען, רעצעפטען?... — האָט ביינוש נע־פרענט...

— דאָס קומט אויס זעלטען... דער עיקר איז דאָ די אייז־קרים, אָט דאָס, וואָס דער בחור האָט געטרונקען — און אנדערע קלייניקייטען...

און אין א ווייל ארום האָט ער זיך געוועגדעט צום טאטען און געזאָגט:

— איך דארף אריינגעהן דאָ אנטקעגען — וועגען ביזנעס, אויף א מינוט, גיב אכטונג, טאטע... איך קום באלד צוריק.

און בלייבענדיג אליין אין „אפטייק", האָט ביינוש נע־שמייכעלט אין באָרד אריין און געטראכט:

— אָט, הייסט עס, בין איך שוין אליין אויך אין אמעריקא אן אפטייקער... און גלייך האָט ער א טיעפען זיפץ געטהאָן אויפ'ן הייסישען שטיינער: ננגו, רבונו של עולם!... א וועלט!..

דער יוניע־היטער.

(„ניו־יאָרקער טיפּ")

איך בין געזעסען אין היימישען רעסטאָראַן. עס איז נע־ווען נאָך פֿאַר מיטאָג צייט און דערפֿאַר איז מיר אויסגעקומען צו זיצען ניט מיט נאָר נאָהענטע בעקאַנטע. מיין שכן בייַ ן טי־שע, מר. וואַכמאַן, א מענש ... ן די פּיערציגער, מיט גראָהלי־כע האָר בייַ די בויידע שלייפֿען האָט געוואָלט מיט מיר פּערפּיה־רען א שמועס. ער האָט אבער ניט געוואוסט ווי אזוי איהם צו פּערבינדען. ענדלעך האָט ער זיך צו מיר געוענדעט:

— האָט איהר ניט א סיגארעטל?

— מיט'ן גרעסטען פּערגעניגען, האָב איך זיך אָננעכאפּט און ארויסגענומען פון טאַש די סיגארעטען־קעסטעלע, אויפּגע־מאכט און איהם פּאַרגעלענט.

ער האָט דאָס קעסטעלע גענומען אין זיין האנד, צוגערוקט זי צו די אויגען, געזוכט עפּים אויף איהר און נישט געפּינענדיג, האָט ער זיך פּערקרימט און מיר עס צוריק דערלאַנגט.

— פּאר וואָס־זשע נעהמט איהר נישט קיין סיגארעטל? האָב איך זיך פּערוואונדערט.

— א דאַנק, איך רויכער ניט פון דעם סאָרט...

— עס איז ניט קיין שלעכטע סיגארעטלעך — האָב איך ווי בעלעריגט זיך אָננעראפּען.

— מעגלעך... האָט מר. וואַכמאַן, מיט א אירָאָניע געצויגען דאָרט וואָרט — ווי פּאר וועמען... איך רויכער נישט אזעלכע נעמיינע סיגארעטלעך.

— נעמיינע? — האָב איך אויסגעשריען — וואָס רעדט איהר, פּונקטעהן סענט א צעהנדליג...

— אבער ווייזט מיר דעם „לעיבעל" — האט ער ווי מיט נצחון אויסגערופען.

— אך, דעם לעיבעל... האב איך ווי פערשעהמט געזומען שטאמלען... יא, ווירקליך, איך האב זיך גאר נישט געכאפט...

— אט דאס איז די מעשה, וואס מען כאפט זיך ניט אזן דערווייל ווערען די ארבייטער עקספלאאטירט און קענען זיך אויף די פים ניט שטעלען...

ער האט א פרומען זיפץ געטהאן, געקוקט מיט זשעדנע בליקען אויפ'ן קעסטעלע מיט די סיגארעטליך און האט ענר־ליך צוגערופען דעם קעלנער.

— וועיטער! — האט ער שטרענג געזאגט — דערלאנגט דעם מיסטער א פעקעל יוניאן סיגארעטען.

דער וויייטער האט ערפילט דעם בעפעהל, איך האב צוגע־גומען, בעטראכט דאס קעסטעלע און האב דערזעהן א לעיבעל. מר. וואכמאן האט מיך בעאבאכטעט און פון מיר הנאה געהאט. ער האט באלד געזאגט:

— אט דאס איז א יוניאן סיגארעטעל, פערזוכט, ער איז ניט שטארק שלעכט...

איך האב פערזוכט. ווירקליך נישט שטארק שלעכט... מען קען רויכערען.

מר. וואכמאן האט גערויכערט און געמורמעלט:

מיינט איהר, אז דער סיגארעט שטעלט מיר שוין אין נאנ־צען צופריעדען? ווער וויים ווער עס מאכט די באקסלעך... זי־כער ניט קיין יוניאן ארבייטער, היינט ווער שניידט דעם טא־באק, ווער קלעפט?... ווער וויים? ווער קען וויסען?...

און אפזיפצענדיג ווי א פרומער איד, וואס קלאגט זיך אויפ'ן זינדיגען דור, האט ער אויסגעלאזט:

— עס איז א פנים דא א סטריקטלי יוניאן סיגארעט?... נאר אז עס איז דא א „לעיבעל" איז שוין מעהר אדער ווענינער כשר, פלאגט ניט אזוי דער נעוויסען.

איך האָב איהם אויסגעהערט און האָב זיך געכאפט, או איך האָב צו טהאָן מיט א נעוויסען טיפ יוניאָן־היטער. אין דער דאָזיגער צייט פון ציניזם און חוזק־מאכערייַ, איז ער מיר געפֿעלען געוואָרען. הייסט עס, או אין סדום איז נאָך דא איין צדיק, האָב איך זיך געטרייסט און האָב בעשלאָסען אויסצופֿארשען איהם נענויער.

— הייסט עס, אז איהר געברויכט נאָר יוניאָן ארבייט— האָב איך אָנגעהויבען מיין פֿארשונג.

— דאָס איז ביי אייך א חרוש? — האָט ער אויף מיר אויסגעשטעלט צוויי אויגען, או איך האָב מיך באמת דערשראָקען און האָב זיך פערכאפט צוריק:

— נייַן, איך מיין נאָר, אז עס איז שווער...

— מאָלע, וואָס עס איז שווער — האָט ער אויסגעזופצט— אונזערע זיידעס איז נאָך שווערער געווען אָבצוהיטען אידישקייט, פונדעסטוועגען האָבען זיי זיך וועז אָבגעשטעלט פאר שווערִיגקייט? גיט, זייט מוחל, נאָך א סיגארעטעל, אבער פון די יוניאָן סיגארעטלאָך, נישקשה זיי זיינען נישט שטארק שלעכט, מען קען זיי רויכערען...

— אדרבא, זיי זיינען נאָר פיין! — האָב איך ארויסגעכאפט דאָס קעסטעלע און איהם דערלאָנגט.

ער האָט פערויכערט און פרום געלאָזט דעם רויך מיר אין פנים אריין.

— איהר וועט זיך צו זיי צוגעוועהנען וועלען זיי אייך שמעקען בעסער ווי אייערע, די סקעב סיגארעטס — האָט ער מיך, כדי די צייט זאל ניט אוועקגעהן אין רויך, דערווייַלע בעלאָהרט.

איך האָב אויך פערויכערט און האָב איהם פערזיכערט, אז זיי שמעקען מיר שוין בעסער, ווי מיינע, די פריהערדיגע.

ער האָט אין נאנצען נעשטראהלט פאר גליק, און ער האָט זיך צו'דרשנ'ט:

— עס איז ווירקליך א פערברעכען צו רויבערען אדער בכלל צו נוצען זאכען, וואס ווערען אויסגעארבייט ניט פון א יוניאן.

— עס איז אבער שווער צו ווייסען... האב איך געפרובט ווייערער אבוועגען זיין שטרענגקייט.

— געווים. — איז ער שוין ווייכער געווארען — מיר אליין איז אמאל שווער... אט האב איך מיט א פאר יאהר צוריק שיער ניט געראזירט זיך איז א בארבער־שאפ אהן א „לעיבעל“... איך בין געווען עפעס יענעם טאג צופיעל ביזי, בין איך אריינגעלאפען אין דער ערשטער בארבער שאפ, וואס עס האט זיך געטראפען. א שיינע האב איך געמוזט נויטיג האבען, איך האב מיך געמוזט זהען מיט מענשען, איך גיה אריין, איך זעה דער אר־בייטער איז אנגעטהאן, ריין, ער זעצט מיך העפליך אוועק, וואשט אוים דאס גלאז מיט הייסע וואסער... שארפט אן דעם „רייזער“ איין מאל און צוויי מאל און דרייי מאל, ער נעהמט מיך דאזירען — עס איז א מחיה, דער רייזער גיהט ווי אויף פוי־טער... עפעס איז מיר די זאך קשה געווארען... עס איז צו גוט... און פלוצים פאלט מיר אריין אין קאפ: וואכמאן, וואוהין ביזטו אריינגעפאלען. איך הויב אן קעהרען דעם קאפ צום פענסטער זו־כען א לעיבעל און דא בעט זיך דער בארבער העפליך: מיסטער, זיצט רוהיג, איך וועל אייך איינשנייידען... קען איך אבער ניט איינזיצען רוהיג, איידער איך וויים צי איז דאס א יוניאן בער־שאפ. איך דרעה זיך אהער, אהין, איך זעה ניט אין ער־גיץ א זכר פון א לעיבעל. איך זעה, אז עס איז שלעכט, ער האט שוין מיך באלד אבגעראזירט איין האלבען פנים און איך וויים נאך ניט וואו איך בין אין דער וועלט, שטעל איך מיך אויף, כאטש איך האב געקענט צושניטען וועהרען, אבער איך קוק נישט דאהויף, די יוניאן איז מיר טהייערער ווי מיין פנים, איך שטעל מיך אויף און גיב א פרעג:

— איך בעט אייך, איז דאס א יוניאן בארבער־שאפ צי ניט?

מיין בארבער האָט אַבגענומען דער לשון. ער הויבט אָן דרעהען אהער, אהין, קורץ, עס איז ניט קיין יוניאָן שאפּ. ער טענה'ט, אז מען שיקט איהם שלעכטע ארבייטער... איהר הערט א תירוץ? וואָס זאָל טהאָן דער שלעכטער ארבייטער, זאָל ער שטארבען פאר הונגער.. קורץ, איך האָב ניט געלאָזען פאר קיין פאל דאָס אנדער האלבע פּנים צו דערענדיגען, האָב בעצאהלט פאר א האלבען שייוו און בין ארויסגעלאָפען פון שאפּ.

— נו, איהר האָט זיך נאָר ניט געשעהמט צו געהן אין נאָס מיט א האלבען ניט געשייוועטען פּנים...

— געשעהמט? — האָט ער פּראָטעסטירט — וואָס הייסט שעהמען זיך! א חרפה וואָלט געווען וועז איך שייוו מיך אין נאנצען דאָרטען אפּ. אין א סקעב בארבער שאפּ. דאָס וואָלט נעווען א חרפה. אבער אזוי האָב איך, פערקעהרט, זיך בעריהמט דערמיט און אלעמען דערצעהלט. זאָל מען וויסען, ווי אזוי אָבּ־אוהיטען דעם לעיבעל.

— און מיט וואָס בעשעפטיגט איהר זיך אליין? — בין איך ענדליך נייגעריג נעווארען צו וויסען.

— איך אליין — האָט ער אָנגעהויבען צו שטאמלען — איך אליין בין דערווייל אהן א דושאבּ...

— וואָס האָט איהר אמאָל געטהאָן?

— אמאָל, אמאָל בין איך געווען אן אָרגאניזיזער... נו, פער־שטעהט איהר מיך, בין איך צו סטריקטלי נעווען... אבּיסעל אי־בערנעטריבען... איך קען ניט אנדערש! אזא כאראקטער... איך בין דאָ פון די ערשטע סאָציאליסטען. ביי מיר דארף צוגעהן נישט נאָר יוניאָניסטיש, נאָר טאקי אויך סאָציאליסטיש... איז האָב איך דערווייל ניט קיין דושאבּ...

ער האָט א זיפץ געטהאָן און נאָך א קליינעם שווייגען, זיך ווידער געווענדט:

— גיט מיר נאָך א סיגארעטל, אבער פון די יוניאָן סי־
גארעטלעך... זיי זיינען נאָר ניט אזוי שלעכט, ווי מען מיינט...
פערקעהרט...

ער האָט פערוויכערט דאָס יוניאָן סיגארעטל אוז זיך נע־
קוויקט מיט'ן רויך...

די גרעניצען.

(רייזע בילד)

די כמארע האָט זיך נעדריקט אלץ נעהענטער און נעהענטער... כאָטש די טעג זיינען געווען זעהר לויטער און שעהן, ווי אין ענדע יולי. אבער זי האָט זיך געפיהלט ניט אויפֿן הימעל, נאר אין די אויגען פון די מענשען אויף דער גאס, אין הויז, אין קאפע; מיין דייטשע ווירטהין, אלע מאל פריינדליך צו מיר, ווי צו א אידען פון א פערפאלגט לאנד, האָט זיך ענדליך גער כאפט, אז איך בין א רוס... און אלע ווייל האָט זי מיך געשטאָכען מיט א ווערטעלע, מיר פארגעווארפען מיין „פאטער" העם צאר. די טאכטער איז שוין געווען אפענער און האָט געזאגט, אז דאָס צימער ברויך זי פאר איהר... איך זאל ארויסציהען.

ארויסציהען איז ניט געווען ווהו, גאנץ בערלין האָט אויסגעזעהן ווי א קינפטיגע שטייג פאר מיר. מען מוז זיך ראטעווען, איידער די טהיר פון דער שטייג איז נאָך ניט פערהאקט געוואָרען.

איך האָב געפרעגט עצות: ווהוהין? פראנקרייך איז א פרייי לאנד, אבער קלוגע האבען פאראויסגעזעהן, אז זי וועט קוקען קרום אויף אייניעם, וואָס קומט איצט פון דייטשלאנד: שווייץ איז צופיעל שכנה מיט דייטשלאנד, צו שוואך זי זאל קענען איהר שטערטעל אליין ביישטעהן. דענעמארק איז צו נאָהענט — אָט איז קיעל און אָט איז קאָפענהאגען — מיט'ן האנט צו דערלאנגען; אין אנטוווערפען — בעלגיען! א פריי, אונאבהענגיג לאנד! יא, איך פאָהר קיין אנטוווערפען.

דער דאזיגער פריהמארגען איז געווען דער לעצטער פריהמארגען, וואָס די שטייג איז נאָך ניט פערמאכט געוואָרען.

דער קאסיר האָט מיר ווי א צוטומעלטער דערלאַנגט א רייזע־קארטע. אויפ'ן באן־האָף זיינען די בעאמטע בייזע און אומרו־היגע ארומגעלאָפען הין און צוריק און הויך נעשריען, די גע־פּאַק־טרעגער האָבען געפיהרט אין אייליניש אויף זייערע ווע־געלעך שווערע קאסטענס און האָבען הויך זיך געזידעלט, אויף אלע פאסאזשירען האָבען זיי געקוקט ווי אויף שונאים, ווען זיינען געקומען טהאָן שלעכטס זייער לאנד און זיי האָבען גע־וואלט גיכער פּטור ווערען פון זיי.

ענדליך שטעהט שוין דער צוג גרייט צו לאָזען זיך אין ווע. מען זאגט, אז דאָס איז דער לעצטער צוג ווען וועט פיהרען פאסאזשירען. די מלחמה איז נאָך אפיציעל ניט ערקלערט, אבער בשתיקה איז זי שוין א וואָר צייט. די גרויסע משוגעת דאָרף ערשט אנקומען. דערווייל איז ערב משוגעת און דאָס פאלק גרייט זיך משוגע צו ווערען. — עס דארף נאָר גענאלדען ווערען פון געווייסע הויכגעשטעלטע פערזאנען...

דער צוג ריהרט זיך. אין וואגאָן זיינען לויטער רייטשען. זיי זיינען אלע אונרוהיג. מיין פרעמדקייט בעמערקט מען ניט, מיין אנצוג איז ניט לאנג געקופּט געוואָרען אין בערלין, אין האָנט האלט איך א „טאָגעבלאט" און לייען, מיין שכן פער־פיהרט מיט מיר א געשפּרעך. איך בין פאָרזיכטיג מיט יערער וואָרט וואָס איך ענטפער איהם. ער שימפּפט מיין פאטערלאנד— זאל ער! ער שימפּפט די פראנצויזען — איך שווייג און שמיי־כעל מיט א מאָדנעם שמייכעל. איך פיהל אז מיין שכן איז דאָס מאל ניט אויפריכטיג. ער האָט קיין שום אורזאכע פיינט צו האָ־בען ניט די רוסען און ניט די פראנצויזען, ער איז דאכט זיך א קויפמאן און האָט מיט ביידע פעלקער גוטע געשעפטען גע־מאכט... איך האָב מורא, אז ער איז ש ו י ן געריהרט.

צוועלף א זייגער. דער צוג שטעלט זיך אָב ביי העסען. אין מיין וואגאָן זיינען געבליבען אזוי וועניג מענשען. איך און צוויי יונגע ארבייטער און א פּאָר פרויען. מיר קוקען ארויס אין פענס־

טער און פון דער ווייטען זעהען מיר די שטאדט, א שעהנע, א בענולדעטע מיט שטראהלען פון דער וואריימער יולי זון. אויפ'ן מארק־פלאץ שטעהען גאנצע מחנות. איך רוק ארויס דעם קאפ פון וואגאן־פענסטער און קוק ביי א צייטונגס־אינגעל א צייטונג. דאס איינגעל דערלאנגט זי מיר דערשראקען. ער נעהמט פאר איהר א דאפעלטען פריין, אבער דאס גליק נעהמט איהם ניט איין. שוין — דער קריעג איז שרעקליך!

איצט האט מען רעכט זיך צו פערהאלטען. איך פערלאז מיך אויף גאט'ס בערג. זאלען זיי טהאן מיט מיר וואס זיי ווילען.

אבער דער צוג נעהט ווייטער. מען זאגט אז דאס איז דער לעצטער צוג! איך ציטער, אז א ראד זאל זיך חלילה ניט צוברעכען, דער לאקאמאטיוו זאל ניט קאליע ווערען, און איר בערהויפט דער מאשיניסט, וואס פיהרט דעם צוג זאל ניט לאזען האק און פאק און אווענגעהן אין קריעג און מיך ניט איר בערלאזען אליין אין פעלד.

דער צוג שטעלט זיך ערנעץ אב ביי א סטאנציע. ארום אין פעלד און וואלד, ווי רוהיג איז אלץ און דאך איז דאס אונגליק שוין נעקומען, ארבנעפאלען. נאר דאס פעלד און וואלד וויסען נאך אפנים ניט. די זון מוז נאך אויך ניט וויסען, זי קוקט אראב אזוי רוהיג... מענליך, אז דער צוג זאל שוין ווייטער ניט נעהן... די קאנדוקטארען פליהען ארום ביים צוג און רעדען עפעס מאדנע, אונפערשטענדליכע ווערטער. אזוינע יונגע און געזונטע. זיי מוזען היינט שוין אלע נע'הרג'טע ערנעץ ליענען...

אבער דער צוג לאזט זיך ווייטער אין וועג. מענליך, אז ער וועט זיך דערשלעפען ווי עס איז צום בעלגישען גרענץ. איך פרענ אונזיכער ביים קאנדוקטאר: נאך ווייט? ער ענטפערט, אז נאך פיער סטאנציעס, ער ווייס אבער ניט זיכער צי דער צוג וועט זיך ניט דארפען צוריק אומקעהרען. מען ווארט אויף בעפעהל!

דערווייל אבער לויפט דער צוג דורך פעלדער און וועל־

דער, אט איז שוין נאך א סטאנציע און נאך איינע. דער צוג שטעלט זיך אב און בלייבט שטעהן לענגער ווי געווענליך. עס דאכט זיך, אז דער צוג אליין איז דערשראקען. איך אבער בין שוין רוהיגער. עס איז געבלי בען בלויז איין סטאנציע... אבער צו לאנג שטעהט שוין דער צוג!

— אויסשטייגען! — הער איך ווי דער קאנדוקטאר שרייט אויס. דער צוג קעהרט זיך אום צוריק.

עס שטייגען אויס די אייניגע פאסאזשירען פון יענעם וואגאן. איך מיט די צוויי ארבייטער אויך. פרענען האב איך מורא. איך זוך נאר מיט די אויגען: וואו לייגט דער וועג צום לאנד פון פריעדען — צו בעלגיען, וועלכע דארף מיך בעשיצען פון דער גרויסער משוגעת, וואס נעהט ארומכאפען די וועלט...

ענדליך ווענד איך זיך צו די צוויי ארבייטער, וועלכע זעהען אויס ווי ניט קיין דייטשען. זיי זיינען אויך פערצווייפעלט, דאס פערשטעה איך, ניט לויט זייער שפראך, נאר לויט זייערע בליקען.

אבער איינער פון זיי זאגט מיר אויף א צובראכענעם רייטש: מיר וועלען נעהן צום גרענעץ צו־פוס...

איך לאז זיך נעהן נאך די צוויי רוהיגע, פריעדליבע מענשען און עס דאכט זיך, אז מיר דריי זיינען איבערגעבליבענע פון דער גאנצער מענשהייט און מיר זוכען א ניי־לאנד מיט נייע מענשען... אין די הענט טראג איך צוויי פעק. זיי זיינען מיר אזוי שווער, אבער אוועקווארפען האב איך ניט קיין הארץ... טאמער וועט נאך געלינגען צו קומען א לעבעדיגער צום גרענעץ און פון דארט אין לאנד פון פריעדען. נייז, איך וועל מיינע פעק ניט אוועקווארפען.

ענדליך איז דער וועג ביים סוף. איך קוק מיך אום אזן זעה, אז באלד זיינען שוין הייזלעך.

מיר געהען דורך די טאמאשנע־הייזעל. לייכט קוקט מען

דורך מיינע געפּאַק. גוטע מענשען! איך בין זיי אזוי דאנקבאר, וואָס זיי לאָזען מיך דורך.

און אָט געפּין איך זיך שוין אויף דער אנדערער זייט פון שטיבעל. ניט ווייט שטעהט א גרויסע געביידע: ס'איז א האָטעל. איך וויים ניט צי געהערט ער צו דייטשלאנד צי צו בעלגיעז. אין דאָרטען שטעהען אזוינע שעהנע הייזלעך — צי וועלכען לאנד געהערען זיי? אָט שטעהט אן אלטער, גוטער פּויער, איך וועל איהם פרעגען וויי אזוי זיך דאָ צו קעהרען ביז עס וועט קומען דער צוג וואָס וועט מיך נעהמען קיין אכטווערפּען.

דער אלטער ערקלערט מיר אין א מאָדנער שפּראָך, וואָס קלינגט ווי דייטש און אידיש און עס איז גאָר האָלענדיש. הייסט עס אז דער האָלענדישער גרענעץ איז אויך דאָ. איך געפּין מיך דאָ ביי דרייי גרענעצען: דייטשער, בעלגישער און האָלענדישער. דער פּויער ערקלערט מיר ווי אזוי איך קאָן אריין אין אָט דעם שטיבעל און טרינקען עפּעס. איך לאָז מיך אריין.

ארויסגעהענדיג פון הייזעל, פּערליער איך די סמנים פון די גרעניצען. עס דאכט מיר, אז אלע זיינען איינס... אָט שפּרינגט אריבער א פּויגעל פון בוים צו בוים און דאָס קומט אויס אז ער שפּרינגט אום פון האָלאנד קיין בעלגיעז און פון בעלגיעז קיין דייטשלאנד... וויים ער גאָר ניט, אז אין דייטשלאנד איז איצט מלחמה... אָט שפּרינגט ער איבער צוריק, ער איז שוין אין בעלגיעז...

איך בעטראכט די אלע דריי גרעניצען — איין שטיק פעלד, קיין שום אונטערשייד פון דער ערד, איין הימעל שפּרייט זיך אויף זיי, און דאָך מוז איך איצט אזוי פּאַרזיכטיג זיין. איך טאָר ניט מאכען קיין שריט, וואָס פיהרט צום גרענעץ פון דייטשלאנד: דאָרט איז שרעק, געפאהר און משוגעת!...

אבער איך האָב שוין פערגעסען, ווי אזוי דער אלטער פּויער האָט מיר ערקלערט: וואו־זשע בין איך? שטעה איך אין בעלגיעז, האָלאנד אדער דייטשלאנד?

דער אבענד איז צוגעפאלען... דונקעלע שאטענס האבען בערעקט די גרענעצען. איך בין צווישען זיי געשטאנען אוו אונ־ נעדולדיג געווארט אויף א צוג, וואס זאל מיך אוועקפיהרען. ווייל דא האב איך פערלוירען דעם וועג. איך קען בשום אופן ניט אונטערשיידען פון איין גרענעץ ביז'ן צווייטען אוו באלד פאלט צו די נאכט... מיין גאט, וואס וועט דא פארקומען ביי די גרע־ ניצען ?....

אויגוסט 1, 1914.

דער ערשטער שאַס.

(רייזע־בילד)

עס איז געווען אכט אזייגער פארנאכט. דער צוג פון בעל־נישען נרעניץ האָט שוין געדארפט אָנקומען אוו נעהמען די פּאַסאושירען נאָך אנטוועדפען. אבער פון א צוג איז קיין זכר ניט נעווען. ארום אוו ארום האָט געהערשט א שטיל ערוואַרטונג. די פּאַסאושירען זיינען אומגעגאנגען הין אוו צוריק איבער דער בריטער פּלאַטפּאָרם אוו נעקוקט צו דער זייט פון וואנען דער צוג דארף אין א נעווענליכער צייט אָנקומען, כאָטש נעפיהלט האָבען זיי, אז פון דעם מאָל אָן איז די אַרדנונג פון דער וועלט צושטערט נעווואָרען. עס קומט אָן דער כאַאָס, די אונבעשטימטקייט אוו צורודערטקייט.

עס איז אוועק א שעה, אוו א צווייטע, דער צוג איז ניטאָ. מאַנכע פּאַסאושירען האָבען שוין אויפנעהערט צו גלויבען, אז ער וועט וועז קומען. אנדערע האָבען אפילו ניט נענגלויבט, אז אזא בעקוועמליכע זאך ווי א צוג האָט נאָר וועז עס איז עקזיסטירט. א טיל ווידער, די מעהר אָפּטימיסטישע נאָטורען, האָבען זיך איינע די אנדערע נעטרייסט, אז פריהער־שפעטער— דער צוג וועט קומען!

— דערווייל איז נאָך דער קריעג ניט אָנגעהויבען, — האָט איינער פון די אָפּטימיסטען צוגענעבען מוט.

אוו דאָס מאָל האָבען געזיעגט די אָפּטימיסטען. דער צוג איז שפעט אין דער נאכט, נעהילט אין א נעדיכטער פינסטערניש, ענדליך אָנגעקומען.

ער איז געווען מיער, דערשראָקען אוו האָט שטיל־ער ווי

שטענדיג נעאטהעמט. עס האט זיך נעדאכט, או דאס מאל קומט ער אן אין נעהיים.

די פאסאזשירען האבען ניט דרייסט נענומען אויפשטייגען אין די שוואך־בעלויכטענע וואגאנען און האבען מיט שרעק זיך אומגעקוקט, ניט טרויענדיג איינער דעם צווייטען. מען האט מורא נעהאט זיך אנצורופען מיט א וואָרט, מען האט מיט דער גרעסטער אונגעדולד נעווארט, או דער צוג זאל זיך נעהמען ריהרען.

אבער די אַרדנונג איז שוין מעהר ניט נעווען. דער צוג איז נעשטאנען און קענטיג נעווארט אויף שווערע און נעהיימע בעפעהלען פון פינסטערע לענדער, פון שווארצע הייליגן, פון טיעפע אבגרונדען.

— מיין גאט, אויף וואס וואָרט ער? — האט יעדער אין דער שטיל נעפרעגט. הויך צו פרעגען עס האט מען מורא נעהאט. עס קען ארויסקומען, או מען איז נעגען מלחמה, או מען איז א פרעמדער, או מען פלוכט אין הארצען די פיהרער און הערשער. וואס האבען דערטריבען די וועלט צום בלוטיגען סוף...

א טויטע שטילקייט!

באלד אבער האט די שטילקייט איבערגעריסען א שטילער שלוכצען וואס איז אין א וויילע ארום אריבערגענאנגען אין א העפטיג געווויין.

די פאסאזשירען זיינען פון דעם דאזיגען געוויין ווי ערמונטערט נעווארען. פונקט ווי אין א שלאפלאזער נאכט, וועו דו ליענסט אין בעט און עס שרעקט דיך די פינסטערניש און די שטילקייט און פלוצים צואווי־נט זיך ערנעץ א קינד און איבערצייגט דיר, או עס איז נאך דא אויף דער וועלט ערנעץ לעבען און זארג...

וער ווייסט עס אבער?

אין א פינסטערען ווינקעל פון וואגאן זיינען געזעסען, געטוליעט איינע צו די אנדערע צוויי פינסטערע געשטאלטען. או

מען האָט זיי נענוי בעטראכט, האָט מען אין זיי דערקענט א יונג־מיידעל איינגעוויקעלט אין א טוך און א יונגען סאָלדאט, געקליידט אין פולער אמוניציע. צווישען זיינע פיס איז געשטאַנען א שווארצע דראָהענדע ביקס... עס האָט זיך נעראכט, אז דאָס לעבען טוליעט זיך צום טויט...

א שוידער איז דורכגעלאָפען איבער'ן לייב ביי דעם דאָזיגען בילד. דאָס שלוכצען פון דער מיידעל איז אלץ געווארען העכער און העכער, הארצריסענדער און טרויעריגער.

אבער באלד איז איהר ווייגען שוואכער און שוואכער געוואָרען. דער סאָלדאט, איהר געליעבטער, האָט איהר עטוואס איינגערוימט אין אויער און געגלעט איבער איהר נאסע באקען.

זי האָט זיך קענטיג בעהערשט. אין וואנאָן האָט ווידער די טויטע שטילקייט אָננעהויבען הערשען.

ווען דאָס מיידעל וואָלט עטוואס העכער ווייגען, וואָלט דאָך פרעהליכער געווען!

ווי'ל זי אבער ניט דעם עולם פרעהליך מאכען.

די פאָסאושירען זיינען געוועסען ווי פער'משפט'ע און געווארט...

דאָן האָט זיך דערהערט א געזאנג. אָנפאָנגס שטיל, ווי פאר זיך אליין, באלד אבער אלץ העכער און העכער, שניידענדיגער און הארץ־רייסענדיגער. געזונגען האָט עס דער יונגער סאָלדאט און געזונגען פאר איהר, פאר דער געליעבטער.

„דער ערשטער שאָס פאר דיר,
פאר דיר מיין טייערע..."

ער האָט ניט דערמאָנט ניט דעם קעניג, ניט דאָס פאָטערלאנד, נאר זיין געליעבטע, פאר וועלכע ער וואָלט אזוי געווואָלט לעבען, אבער מען לאָזט איהם ניט.

דערפאר וועט ער שטארבען פאר איהר.

דאָס מיידעל איז אינגאנצען אנשוויגען געוואָרען, געהערט האָט זיך בלויז דאָס ליער:

„דער ערשטער שאס פאר דיר,
פאר דיר מיין טייערע..."

און געדאכט האט זיך, אז דאס וויעגט ער זי איין דאס לעצ־
טע מאל. ער וויעגט זי מיט א ליעדעלע פון טויט און זי הערט
און ווערט בערוהיגט.

און רוהיג זיינען געווארען אלע פאסאזשירען.

אלע זיינען ווי פערוויעגט געווארען פון דער דאזיגער לעצ־
טער ליער און האבען אין חלום געזעהן דעם יונגען סאלדאט לי־
גען אויסגעצויגען אויף א בריטעען פעלד מיט א זיסען שמייכעל
אויפ'ן פערבלוטיגטען פנים, און ער זינגט דאס ליעד מיט דעם
לעצטען אטהעם:

„דער ערשטער שאס פאר דיר,
פאר דיר מיין טייערע..."

מענדיל׳ס פעלדער.

כאטש מענדיל לעווין איז געווען א איד מיט א הרת פנים און זיין זילבערנע באָרד איז געווען פון יענע בערד, וואָס ניט א יעדער איד וועט האָבען די העזה צו טראָגען, שוין אָבגע־רעדט פון זייַנע זויבערע קלײדער און שטענדיג געפוצטע שמי־וועל, — איז ער דאָך אינגאנצען געווען ניט מעהר ווי אן אמת׳ער פויער, ווי אכטאָש, איוואן און פראָקאָפ... און טאָמער פלעגט ער האָבען א משפט פלעגט ער גערופען ווערען, ניט ווי אלע שטאָד־טישע אידען, צום פריעדענס־דיכטער, נאָר ווי א פשוט׳ער פוי־ער — צום „סטאָרשינא" אין „וואָלאָסט" און — א ברירה האָט ער געהאט — ער האָט געמוזט געהן.

אמת, דער סטאָראשינא פלעגט איהם רופען פאני לעווין און פלעגט זיך בעגעהן מיט איהם ווי מיט א שליאכטשיץ, נאָר אין די פאָפירען איז ער פאָרט ניט מעהר געווען ווי א פויער.

און דאָס אונגליק זיינם איז בעשטאַנען נאָר דערין, וואָס זיינער א זיידע, דוקא איד א למדן איז א מאָל „משוגע" געווא־רען און וועו ניקאָלאי דער ערשטער האָט נעגעבען אידען ערה, האָט דער דאָזיגער זיידע אָנגענומען די מתנה... און זייט דע־מאָלט איז די משפחה געווארען א פויערשע...

די שטעדטלשע אידען האָבען געשאצט, אז מענדיל לעווין פערמאָגט אפשר ביז א צוואנציג „וואָקעם" ערד! וועו ער זאָל זיי אליין „איינטהאָן" וואָלט ער געווען אן עושר. אבער אזוי ווייט איז מענדיל אין זיין פויערשקייט ניט געגאנגען. ער איז געווען אן איידעלער איד, א למדן, און ניט נאָר ער האָט די ערד ניט בעארבייט, ער פלעגט זעלטען קומען אויף די פעלדער,

וואו געדונגענע פויערים זיינען געשטאנען און געאקערט, געזעעט און שפּעטער, אין אב־צייט, זיינען שוין געשטאנען יונגע, געזונטע פויערטעס, שטעדטילשע שיקסעס און האבען געשניטען און געבונדען די זאנגען אין גארבען, פונקט, ווי אין תנך"ס ציי־טען... פלעגט ער יא אמאל קומען אויפ'ן פעלד, פלעגט ער, ווי בועז, זיך שטעלען ביים ברעג פון פעלד בעטראכטען די שני־טערינס וועלכע ער האט אלע געקענט און געפינענדיג אמאל אן אונבעקאנטע, פלעגט ער פרעגען טאקע ווי בועז: וועט איז די דאזיגע שיקסע? נאטירליך, האט זיך ארויסגעווייזען, אז די אוכ־בעקאנטע איז פונקט א שבנ'טע, וואס וואוינט ניט וויט פון זיין הויז, נאר אזוי ווי זי האט זיך פערבונדען דאס פנים צו בעשיצען זיך פון דער זון, האט ער זי ניט דערקאנט.

פלעגט ער דארט טרעפען אמאל זיינע זיהן וואס האבען געלערנט אין דער שטעדטילשער ישיבה, פלעגט ער זיי מוסר'ן:

— וואס טהוט איהר דא, שקצים? — אייער אָרט איז אין בית מדרש!...

אבער דער אינגערער זוהן, יודעל, א געוויקסינגער, געזונ־טער בחור'ע, ניט קענענדיג בעהערשען דעם יצר־הרע, פלעגט זיך נעהמען העלפען די שניטערינס — פלעגט מענדיל שוין אויף איהם גוט אנשרייען:

— לעג אוועק, פויער דו, די קאסע... יודלען אבער, האט דוקא געצויגען צו דער קאסע, צו דער הריאבלע און צו די גאר־בען... און וועט ער פלעגט נאר האבען א געלעגנהייט זיך אב־גנב'ענען פון בית־מדרש, צי פון הויז, פלעגט ער זיך לאזען צו די פעלדער און זיך שטעלען ארבייטען גלייך מיט די פויערים און פויערטעס.

מען האט איהם שוין אמאל געבאפט ווי ער איז נאכגענאנ־גען נאכ'ן פערד מיט'ן אקער און געאקערט ווי אן אמת'ער גוי...

די דאזיגע ידיעה איז אנגעקומען צו מענדלי'ן אליין. ער האט איהם געזומען אויפ'ן פערהער:

— וואו ביזט דו געווען?
— אין בית־מדרש...
— מען זאגט, אז דו ביזט געווען אין פעלד...
האָט זיך יודעל געמוזט מודה זיין.
— וואָס האָסטו דאָרטען געטהאָן?
— גאָר ניט...
— איך האָב געהערט, אז דו האָסט געאָקערט...
— איך האָב ניט געאָקערט... — האָט יודעל פערזיכערט, אָבער דער פאָטער האָט געפיהלט אז יודעל זאָגט א ליגען אוּן ער האָט זיך נענומען צו איהם נאָך שטרענגער:
— אז מען וועט דיך כאָפען נאָך אמאָל ביים אקער, וועל איך דיך פון הויז ארויסטרייבען, דו פויער אייגער... דער ראש הישיבה האָט מיר טאָקע דערצעהלט אז דו ווייסט קיינמאָל ניט דעם „שיעור", אוּן האָסט נאָך איהם קיין איין רעכטע „קשיא" ניט געפרעגט...

וויפיעל מענדיל לעווינ'ס פעלדער זיינען ווערטה געווען, האָט מען אויף זיכער ניט געוואוסט: קיינער פון די שטעדטעלשע אידען האָט מיט פעלדער קיין מסחר ניט געפיהרט, אבער גע־שאצט האָט מען מענדיל'ס ערד אין די צעהנדליגער טויזענדער... דער פרוש פון בית־מדרש, וואָס איז געווען בעהאוועט אין מסכתא „זרעים", האָט געזאָגט, אז אין ארץ־ישראל וואָלטען אזוינע פעלדער ווי מענדיל'ס, אָנגעטראָפען אן אוצר, אבער אין רוסלאנד איז ערד בחצי חנם, ווייל „פאָניע" קען אלע טאָג חרטה האָבען אוּן צוריק אווועקנעהמען... פון דעסטוועגען האָט ער זיך געוואונשען צו פערמאָגען א דריט־חלק, וואָס איין „וולאָקע" מענדיל'ס ערד איז ווערט.

— אוּן ווען מען ניט איך ערד אומזיסט, וואָלט איהר גע־נומען? — האָט איהם א צווייטער בית־מדרש איד געשטעלט א שאלה...

— אומזיסט? ווייס איך... וואס וואלט איך נעטהאן דער־מיט? אז אליין טויג איך צו דעם ניט...

— וואלט איהר נעדונגען גוויים...

— יא, דאס „שיקט זיך" שוין, אבער נעה האב צו טהאן מיט גויים!

און דערפאר האט קיינער ניט מקנא געווען מענדלין זיינע פעלדער, מען האט נעשמועסט אז מענדיל אליין איז א איד אז אַרימאן, מאכט א לעבען בדוחק, ווייל העלפט פון די תבואות מוז ער אוועקגעבען די גויים, וואס בעארבייטען איהם די ערד און דאס וואס ער בעקומט פון דער אנדערער העלפט, וואס ער פערקויפט, איז וועניג צו לעבען א גאנץ יאהר... ווייל כאטש מענדיל איז אויפ'ן פאפיער א פויער, האט ער זיך נעפיהרט מעשה גביר... נעוואוינט אין א שהען הויז, נעטראגען די שהנם־טע קליידער און נעקויפט די טייערסטע עליות...

דערפאר איז מענדיל נעווען שטענדיג א בעל־חוב און באר־גען עטליכע רובל איז איהם אנגעקומען שווער, ווייל בערל כאטשע'ס, דער שטעדטעלשער וואכערניק, פלענט בלויז בארגען נעלט אויף מטלטלים, ווי קישענעם, לייכטער און שנירלעך פערל, אבער ניט אויף קרקע...

— וואס וועל איך מאכען מיט א שטיק קרקע — איך וועל עס דען בייסען? אזוי פלענט בערל כאטשע'ס פרענען מענדיל לעווין וועז ער פלענט צו איהם קומען בארגען א ביסעל נעלט צו בעצאהלען די גויים פאר'ן בעארבייטען זיינע פעלדער...

און מענדיל פלענט איהם אין הארצען נעבען גערעכט:

און קומענדיג אהיים, פלענט מענדיל אן אנגעכמורעטער אראבוארפען פון זיך דאס היטעל, אנטהאן די שבת'דיגע יאר־מאלקע און זיך אוועקזעצען ביים טישעל וואס איז געשטאנען נעבען דעם אלמער ספרים און זיך נעהמען לערנען מיט א טרוי־ריגען ניגון, אוועקטראגענדיג זיך אין אנדערע וועלטען וויט פון

די פעלדער, וואס ניקאלאי דער ערשטער האט געשענקט זיין זיידען...

און באלד האט ער שוין אינגאנצען פערגעסען, אז איהם פעהלט צו בעצאהלען די גויים וואס האבען בעארבייט זיין ערד: ער האט פונקט נעהאט אויפצופלאנטערען דעמזעלבען ענין אין דער נמרא, וואו עס האט זיך נעהאנדעלט, וועגען א נעוויסען מאן, וואס האט פערמאגט פעלדער און האט זיינע ארבייטער פארנאכט ניט בעצאהלט — ווי איז דער דין? האט מענדיל אריינגעקוקט אין רש"י, אין תוספות, אין „פני יהושע" און נעזוכט צו פערענטפערען דעם דאזיגען מאן, וואס האט נעלעבט מיט טויזענדער יאהרען צוריק אין אן אנדער ווייטען לאנד...

„ניטשע".

שוין עטליכע חדשים ווי הערמאן האָט פערלוירען זיין שטעל צוליעב א קאפריז און געפינט זיך די לעצטע צייט אין א שווערער מאטעריעלער לאגע.

ענדליך האָט ער בעשלאָסען זיך צו וועגרען צו איינעם פון זיינע בעקאנטע נאָך הילף...

— צו אלדע טייוועל! — האָט ער געמורמלט, אומגעהענדיג אין זיין צימער, פון וועלכען עס איז ניט לאנג ארויס דער ווירט און אנגעזאגט מיט'ן הארבען וואָרט, אז ער מוז איהם בעצאָהלען פאר די דריי חדשים דירה־געלט — צו אלדי טייוועל! לענגער אזוי קען עס דאָך ניט געהן. אדער אהער, אדער אהין...

ביי'ן וואָרט „אהין" האָט הערמאן געקוקט אויף די „גענז". אבער דאָס האָט ער בלויז געסטראשעט די פיער וועגט. הערמאן איז בטבע אן אפטימיסט און איז געגען אזוינע מיאס'ע זאכען...

— עס זיינען דאָך דא אייגענטליך מענשען! האָט ער ווי ביי עמיצען געמאָהנט... עס איז דאָך באמת אייגער פון די גרעסטע פערברעכענס צו לאָזען א מענשען אונטערגעהן, צוליעב א וועלכער עס איז נישטיגער סומע.

נאָך דער דאָזיגער טענה האָט ער דערפיהלט א בערעכטיגונג צו פאָדערן פון וועמען עס איז הילף... ער האָט איבערגעווארפען אין קאָפ אלע זיינע בעקאנטע, פרייַנד און פערוואנדטע. פאר זיינע אויגען האָבען זיך געגומען טראָגען פערשיידענע פנימ'ער: שווארצע און בלאָנדע, יונגע און מיטעלמעסי־

גע: פנים'ער מיט לאנגע נעזער, פלאכע נעזער און גראבע נעזער. פנים'ער מיט גרויע אויגען און ברוינע אויגען; פנים'ער ערנסטע און שמייכלענדיגע, פנים'ער לאנגע און קורצע, ווי ניט־דערענ־דיגטע... און פון די פנים'ער האָט ער זיך אַבגעשטעלט אויף א גאַר־נישט־קשה'דיגען פנים מיט שווארצע, כאָטש צו קלייניע אויגען, מיט רונדע בעקלאַך און צוויי קלייניע זאפטיגע ליפ־לאך...

דאָס איז געווען דאָס פנים פון'ם אדוואָקאט לואי איזאק־סאָן, הערמאָן'ס א גוטער בעקאנטער. ער געדענקט נאָך דעם דאָזיגען איזאקסאָן, ווען ער איז געווען א סטודענט און א גרויסער רעוואָלוציאָנער, פלעגט זיך שטענדיג ארומטראָגען מיט מיכאיל'אָווסקי'ן, און זיך אלץ געקליבען צו „גהען אין פאָלק" און לעבען גלייך ווי אייגער פון פאָלק.

לייַדער האָט ער נאָכ'ן ענדיגען בעקומען א רייכע כלה און נאָך דער חתונה א רייכערע קונדשאפט און איז דערפאר געווע־זען געוואונגען צו שיידען זיך מיט זיין ליעבלינגס־פלאן, אוועק־צוגעהן אין פאָלק, און איז דערווייל געבליבען מיט זיין יונגע ווייבל, וועלכע האָט דוקא געשטאמט פון אריסטאָקראטען...

אבער א ליבעראלער מענש איז ער געבליבען ביז איצט. ער פאָלגט נאָך די נייעסטע ליטעראטור און דעבאטירט אָפט־מאָל מיט פיעל טעמפעראמענט און אויפריכטיגקייט וועגען די גרויסע גייסטער פון דער צייט.

— עס איז דאָך אונמעגליך, אז דער דאָזיגער מענש וועל־כער שעצט אָפ מיין אינטעליגענץ, זאָל מיך אַבלאָזען אהן היל־פ. האָט הערמאָן זיך געמוטיגט מיט דער האָפנונג און האָט זיך מכין געווען צו בעזוכען דעם דאָזיגען איזאקסאָן אין אָוועג, וועו יענער איז פריי פון זיין קונדשאפט.

— עס זאָל נאָר קיינער אויסער איהם ניט זיין דערביי!— האָט הערמאָן זיך געשראָקען.

שטעהענדיג שוין נעבען שעהנעם הויז, וואו איזאקסאן האָט געוואוינט האָט הערמאן איבערגעטראכט, ווי אזוי דעם דאָזיגען אלטען בעקאנטען זיינעם פאַרבערייטען, אז יענער זאל זיך לאזען דיענטען... דער ערשטער געשפּרעך וועט נאטירליך זיין איבער ליטעראטור — דאָס איז איזאקסאן'ס שוואכע זייט. אזוי געדענקט ער איהם, וועניגסטענס, זייט דער לעצטער בעגענעניש מיט א האלב יאָהר צוריק. דעמאָלט האָבען זיי נערעדט וועגען דעם ווי אזוי דאָס הומאנע געפיהל דריקט זיך אוים בולט'ער אין די ווערק פון די רוסישע שריפטשטעלער און וועניגער ביי די גערמאנער... איזאקסאן איז פון הער דאָזיגער ענטדעקונג געווען צופריעדען און אלס בעווייז האָט ער זאָגאר דערמאָנט אייניגע שטעלען פון די רוסישע קלאסיקער...

און אויף דעם חשבון פון די הומאנע רוסישע קלאסיקער האָט הערמאן מיט שטאָלץ אָנגעקלונגען אין טהיר.

ער האָט דערהערט לייבטע אבער זיכערע טריט, וועלכע האָבען זיך גענהענטערט צום טהיר פון אינווענויג.

די טהיר האָט זיך אויפגעמאַכט און צו הערמאנ'ס גליק איז ניט נעווען קיין נרעניץ: געמפענט האָט איהם טאקע איזאקסאן זעלבסט.

— איהר זייט אליין! — האָט הערמאן, אנשטאט צו גרייסען, פאר פרייד אויסגעשריען!

— יא! וואָס איז דען?

— ניין... אזוי... האָט הערמאן זיך געכאפט, אז זיין פרייד קען איהם גלייך ארויסגעבען און ער האָט זיך געפיהלט אין אן אונבעקווהמער לאגע.

אָבער איזאקסאן האָט איהם פרייַנדליך אָנגענומען פאר די אקסלען און איהם אריינגעפיהרט אין זיין קאבינעט.

— אה, מיין נאָט, וואָס ביכער איהר האָט! — האָט הערמאן מיט בעניידסטערונג אויסגערופען און איז נעווען זיכער, אז אָט דער בעזיצער פון אזא רייכען ביכער־אוצר, בעזיצט אויך די

שעהנסטע אוו הומאנסטע געפיהלען צו זיינע מיט־מענשען.

— געווים... — האָט איזאקסאן צופריעדען געשמייכעלט— ביכער זיינען נאָך אלץ מיין שוואכע זייט. איך קויף זיי אוו לייען זיי...

— וואָס לייענט איהר איצט? — האָט הערמאן געפרעגט אוו געווארפען א בליק אויפ'ן ביכעל, וואָס איז געלעגען אויפ'ן טישעל אין א שהנעם איינבינד.

— גיעט א קוק וועט איהר וויסען... — האָט איזאקסאן ווי טראציג געמורמעלט.

הערמאן האָט ניט אהן א געוויסער שרעק אויפגעעפענט דעם לינקען טאָוועל, א בלעטער געטהאן דאָס ערשטע זייטעל אוו ווי עמיצער וואָלט איהם פון הינטען ארום ערגעץ א בים געטהאן, האָט ער אויסגעשריען:

— פריעדריך ניטשע!... אלזא, שפראך זאראטוסטרא!.. אוו האָט דאָס ביכעל פון האנד ארויסגעלאָזען, ניט געפינענדיג מעהר קיין ווערטער...

— קענט איהר עס? — האָט איזאקסאן געפרעגט.

— יא.. האָט הערמאן שוואך, ווי פערשולדיגט געענט־פערט... איך האָב עס געלעזען...

— א גרויסער גייסט! — האָט איזאקסאן געריהמט...

— הם.. א דיכטער... האָט הערמאן געוואָלט איהם מבטל זיין.

איזאקסאן האָט זיך אבער אלץ מעהר אוו מעהר בענייס־טערט:

— איך האָב שוין לאנג אזוינס ניט געלעזען, וואָס זאל אויף מיר ווירקען אזוי שטארק, ווי דאָס דאָזיגע ווערק.

— וואָס געפעלט איך אייגענטליך ביי דעם דאָזיגען „פאנטאָזיאָר"? האָט הערמאן ניט געקענט בעהאלטען זיין שלעכטע מיינונג ווענען דעם בוך.

— ווי רופט איהר איהם? — האָט זיך אייזיקסאן בעלע־

דינט „פאנטאזיאר"... כא־כא־כא! ניטשע איז א פילאזאף! זיין טעארי וועגען דעם איבער־מענש איז ערהאבען... אוז ווירק־ליך — האט זיך איזאקסאן אלץ מעהר בעגייסטערט — איז דען אונזער ביז אהעריגע מאראל ניט גענוגען א שקלאפען־מאראל?

— פון דעסטוועגען וואלטען מיר איין מינוט ניט נעקענט עקזיסטירען מיט הער העררן־מאראל פון ניטשע... האט הערמאן זיך נעפרובט ראטעווען...

— ווארום דען? — האט איזאקסאן זיך אנגענאפט — זאלען טאקע די שוואכע אונטערגעהן אוז זאלען בלייבען בלויז די שטארקע...

הערמאן איז געבליבען ווי פערווירט. „נא דיר נאר א נייע טעארי... די שוואכע זאלען אונטערגעהן... הייסט עס, אז ער אליין איז דער ערשטער אויפ'ן צעטעל... אוז ווי אזוי וועגדט מען זיך צו איהם איצטער נאך הילף... א קאמישע לאגע...

ער איז געוועסען נאך א ווייל, געפרובט אבשלאגען ני־טשעם טעארי מיט קראפאטקינ'ס „געגענזייטיגע הילף", ער האט אפילו פער'מסור'ט ניטשע'ן, אז ער איז ענדליך משוגע נעווארען, אבער דאס אלץ האט ניט געהאלפען. איזאקסאן האט זיך נעהאלטען פעסט ביי זיין מיינונג, אז ניטשע איז נערעכט. די שוואכע ראפען, מוזען אונ וועלען אונטערגעהן אונ אז די ביזאהעריגע מאראל איז אלט אונ פערשימעלט אונ דער מענשלי־כער גייסט מוז זיך פון איהם אבטרייסלען...

— יא, האט ענדליך הערמאן וועלכען עם איז שוין נעווא־רען היים — ארויסגעמורמעלט — עם איז אלענפאלס א וויכטי־גע פראגע... מיר וועלען נאך אמאל שמועסען דעריבער...

—א געווים, געווים! — האט איזאקסאן פון זיין זייט מסכים נעווען... — איך בין איצט אין גאנצען דורכגעדרינגען מיט זאראטוסטרא... איהר איילט זיך, וועל איך אייך ניט אב־האלטען, אבער פאר'ן אוועקגאנג זאג איך אייך, אז נערעכט איז ניטשע...

און ארויסגעהענדיג פון איזאקסאן'ען האט הערמאן גע־טראכט:

— ווי קאמיש! ווי קאמיש! נעהסט צו א מענשען בעטען ער זאל דיר קומען צו הילף און ביזט גליקליך, וואס קיינער איז דערבייי נישטא. מיט אמאל — מישט זיך אריין ניטשע פון יע־נער וועלט און לאזט דיר דאס מויל ניט עפענען...

און גענענדיג האט זיך איהם געדאכט, אז דער זעלבער ניטשע נעהט איהם נאך פון הינטען און פליסטערט איהם: די שוואכע מוזען אונטערגעהן... און זיין בעקאנטער איזאקסאן מיט א צופריעדענעם שמייכעל פאדטאקעווען:

— נעווים! נעווים!

און הערמאן האט זיך געלאזט שנעלער נעהן, ווי ער וואלט נעזוכט ערגיץ א שוץ פון די דאזיגע צוויי...

שטענדיג א בעל־חוב.

אין די שלעכטע צייטען האָט בערקמאן מעהר פון אלץ געליטען פון בעלי־חובות. בטבע א מענש א גוטער און א ווייכהערציגער איז אים געווען שווער בכלל עמיצען צו אָבזאָגען. אפילו ווען ער איז יענעם ניט שולדיג געווען, בפרט אזא וועלכען ער איז יא שולדיג געווען.

דערפאר האָט בערקמאן געמאכט א בעשלוס, אז ווי באלד ער וועט אויסצאָהלען אלע חובות, זאל ער נאָכדעם, מעג ער אפילו וויסען, אז עס וועט איהם אויסקומען צו ליידען, קיין חובות מעהר ניט מאכען.

און ווירקליך, ווי נאָר ער האָט געקראָגען בעשעפטיגונג, האָט ער געזומען אויסצאָהלען די אלע חובות. און אבצאָהלענדיג דעם לעצטען חוב האָט ער פריי אָבגעאָטהעמט און, קענען זיין געוואויגהייט, אויפגעהויבען די הענד צום הימעל און מיט א שמייכעל אויסגערופען:

— איך דאנק דיר גאָט! ענדליך זיך בעפרייט!

די נעשעפטען זיינען געגאנגען גאָר נישקשה'דיג. זיינע אייגקינפטע האָבען איהם ערלויבט, נאָכדעם ווי ער האָט אלע חובות אויסגעצאָהלט, צו לעבען בריייטער און פרייער. דערפון זיינען גלייך געוואָרען די בעקאנטע און ניט איינער פלעגט קומען צו איהם אויסקלאָגען דאָם הארץ און בעטען ער זאל איהם בעהילפיג זיין מיט געווייסע סומען.

די דאָזיגע געבעטענע סומען זיינען אבער געווען צו גרוים, או מען זאל יעדען קענען געבען מיט אמאל, איבערהויפט איז צו גרוים געווען די סומע, וואָס עס האָט ביי איהם פערלאנגט

עפעס אייגער א יונגער מאן, וועלכען ער האט ערגעץ־וואו אין דער וועלט געזוכט. דער דאזיגער יונגער מאן האט איהם אויפ־געזוכט און געמאכט דעם אנשטעל, אז ער איז מיט איהם, מיט בערקמאן'ען הייסט עס, געווען אמאל גאר נאהענטע חברים, כמעט ווי אויף „דו". און האט דערביי זעהר צוגעלאזט געשמיי־כעלט.

—יעס, מר. בערקמאן, אמאליגע צייטען... דו גערענקסט— איהר גערענקט... אין קיעוו?...

— אין קיעוו בין איך קיינמאל ניט געווען — האט פער־טיידיגט זיך בערקמאן.

— אך, איך מיין אין קאוונא... — האט פערריכט דער יונ־גערמאן זיין פעהלער.

— יא, אין קאוונא האב איך טאקי אמאל פערבראכט א פאר וואכען.

— א האלב יאהר! — האט פערריכט וויעדער דער יונגער־מאן.

בערקמאן האט אבער געוואוסט אויף זיכער, אז נישט מעהר ווי א פאר וואכען, אבער ער האט ניט געקענט אזוי פיעל דינגען זיך מיט איהם און האט איהם דערלענגט א פאר חדשים.

— מענליך, אז צוויי־דריי מאנאט...

— איך זאג אייך א האלב יאהר איז א האלב יאהר! — איהר קענט זיך שוין אויף מיר פערלאזען!

און דער יונגערמאן האט זיך געמומען דערצעהלען, ווי אזוי אין יענער צייט האבען זיי זיך ביידע געמוטשעט.. און ווי באלד אז אמאל האט מען זיך צוזאמען געמוטשעט, ווייל ער היינט צו־זאמען פרעהען זיך, און אזוי ווי גאט האט בערקמאן'ען איצטער געהאלפען, פערלאנגט דער יונגערמאן, אז בערקמאן זאל איהם איצט בעהילפיג זיין מיט א הונדערטער.

— א הונדערטער!...—האט בערקמאן ארויסגעשטאמעלט—

אזוי פיעל קען איך איצט ניט... פֿאַרלויפיג בעקומט איהר א פוס־ציגער... די איבריגע וועל איך אייך געבען א צווייטען מאל.

דער יונגערמאן האָט זיך אביסעל געדונגען און איז ענדליך מרוצה געוואָרען, אבער מיט דעם תנאי, אז די צווייטע העלפט זאל ער איהם א צווייטען מאל געבען.

בערקמאן האָט נישט געהאט קיין אנדער ברירה ווי צו פערשפּרעכען.

דער יונגערמאן האָט זיך אַבגעזעגענט גאנץ העפליך און איז ארויסגעגאנגען.

בערקמאן איז געווען זיכער, אז מעהר וועט ער איהם שוין ניט אַנזעהן און איז געווען צופריעדען. דער יונגערמאן איז איהם ניט בעוונדערס סימפּאטיש געווען.

אַבער אין א וואַך ארום קומט צו נעהן דער יונגערמאן צו בערקמאן'ען אין צימער, זאָגט איהם א פרײַנדליכען „גוד־איוו־נינג", אויסשטרעקענדיג דערביי די האנד, און נאָך'ן אַפּיציעלען בענריסען זיך, וועגדעט ער זיך פאַרמעל:

— איהר האָט מיר נאָך צו געבען א פופציגער...

בערקמאן, וועלכער האָט שוין כמעט ווי פערגעסען יענעם פופציגער, ערוואכט ווי פון א חלום און פיהלט, אז דער יונגער־מאן איז איהם עפּעס אזוי שווער, און כדי ד ע ר ו י י ל פּטור ווערען פון איהם, זאָגט ער איהם שנעל:

— יעצט האָב איך ניט... קומט א צווייטען מאל...

דער יונגערמאן קוויינקעלט זיך אביסעל, אבער ענדליך איז ער מסכים:

— מילא, איך וועל אַרויפקומען נעקסטע וואָך...

נעקסטע וואָך איז שוין בערקמאן אין דער היים ניט געווען. ער איז געזעסען אין א רעסטאָראן מיט בעקאנטע.

דער יונגערמאן איז גלייך געוואָהר געוואָרען דעם פּלאץ, האָט זיך שטיל אַריינגערוקט און געווענדעט זיך צום קעלנער:

— איז דא ניטא מר. בערקמאן?

דער קעלנער רופט אַב בערקמאן'ען.

— א יונגערמאן פרענט אויף אייך.

בערקמאן שטעלט זיך אויף און דערזעהענדיג דעם יונגע־מאן, ווייל ער זיך וועגדען צום קעלנער ער זאל איהם הייסען געהן, אבער אום ניט צו מאכען א סקאנדאל, וועגדעט ער זיך צום יונגענמאן מיט א נעמאכטען שמייכעל:

— קומט איבערמאָרגען צו מיר אהיים וועלען מיר סעט־לען!...

דער יונגערמאן פיהלט זיך ווי בעלײדיגט און רופט זיך אַן מיט בעהאלטענעם צאָרן:

— איהר ערלויבט זיך צופיעל מיט מיר, מר. בערקמאן, איך האָף אז דאָס צווייטע מאל וועט איהר זיך ניט ערלויבען אזוי... אלזא, וועז זאל איך קומען?...

— קומט איבער־אכטאָג דאָנערשטאג א זייגער 7 אין אבענד צו מיר אהיים... רופט זיך אב בערקמאן, אום דערווייל ניצול צו ווערען...

דערווייל האָבען ביי בערקמאנ'ען די נעשעפטען גענומען געהן מיט'ן קאָפ אראָב. דאָס ביסעל געלט וואָס ער האָט נאָך געהאט אבגעשפאָרט פון די לעצטע גוטע וואכען האָט ער בע־שלאָסען צו שפאָרען ווי וויים עס וועט זיך לאָזען.

אבי קיינעם ניט שולדיג זיין, האָט ער פאר זיך אליין ארויסגערשרט.

און באלד האָט ער זיך דערמאָנט אן דעם יונגען מאן און בעשלאָסען מעהר איהם נאָר נישט צו געבען: געגוג פאר איהם די ערשטע פופציג דאלאר!..

אָבער דער יונגערמאן איז געקומען צו דער בעשטימטער שעה.

— איהר וועט מיר ענטשולדיגען — האָט בערקמאן אָנ־געהויבען...

— ניין! ניין, מר. בערקמאן, מעהר קען איך נישט וואר־טען...

— וואס קענט איהר ניט וואר־טען? — איז בערקמאן אי־בעראשט געוואָרען.

— איך מיין די פופציג דאָלאר...

— וועלכע פופציג דאָלאר?...

— וואס איהר זיינט מיר שולדיג...

— אה, יא... האָט בערקמאן זיך ווי צוטומעלט... ס'הייט אייגענטליך ווי אזוי שולדיג?... וועז האָב איך ביי אייך געזומען?

— איהר מאכט זיך צום נאר, מר. בערקמאן, איז דער יונ־גערמאן געוואָרען נערוועז — וואס הייסט, איהר האָט ביי מיר געזומען? איהר האָט נאך געוואָלט ביי מיר נעהמען?... וועז איהר נעהמט ביי מיר, וואָלט איך ביי אייך ניט געמאהנט— א י ך האָב ביי אייך געזומען פופציג דאָלאר... איהר האָט שוין פערגעסען?...

— טאָ ווי אזוי־זשע בין איך אייך שולדיג...

— ווייל איך האָב געדארפט נעהמען הונדערט... איהר פערשטעהט? — איך האָב געדארפט נעהמען הונדערט אוז גע־זעבען האָט איהר מיר בלויז פופציג, שוין צייט אייך צו וויסען דעם חשבון קלאָר...

— דארף איך אייך הייסט עס געבען נאך פופציג...

— געווים! — האָט זיך דער יונגערמאן אנגעכאפט — עס איז דאך א קלאָרער חשבון: געדארפט געבען האָט איהר הונ־דערט אוז געזעבען האָט איהר פופציג דאָלאר...

— איהר מיינט צו זאגען, אז איהר פערלאנגט נאך א פופ־ציגער... האָט בערקמאן געוואָלט אבשוואכען דעם איינדרוק פוז א חוב...

אבער דער יונגערמאן איז געשטאנען פעסט:

— איך פערלאנג פוז אייך קיין טובות. איך מאהן בלויז דאָס, וואס מיר קומט פוז אייך.

דאָ האָט זיך שוין בערקמאן אינגאנצען צוטומעלט אוז מיט א שוואכער שטימע, ווי אין די שלעכטע צייטען, ווען ער איז א בעל־חוב געווען, האָט ער זיך געווענדט צום יונגענמאן:

— נו, בעט איך אייך איהר זאָלט מיר וואַרטען נאָך א ק ו ר צ ע צ י י ט, ל א מ י ר זאָגען נאָך א וואָרט...

אין א וואָך ארום האָט זיך בערקמאן געווענדט צו זיינעם א נאָהענטען פרייַנד ער זאָל איהם באָרגען א פופציגער.

— אויף וואָס דארפסטו? איז דער פרייַנד נייגעריג געווען.

— איך מוז ברודער, בעצאָהלען א זעהר מאוס'ען חוב...

— הויבסט שוין אָן וויעדער מאכען חובות... האָט דער פרייַנד איהם גוטמוטיג געמוסר'ט.

— איך האָב מיר ניט געקענט העלפען... — האָט זיך בערקמאן פערענטפערט.

און זיצענדיג ביי זיך אין צימער און וואַרטענדיג אויפ'ן יונגען מאן, האָט בערקמאן פילאָזאָפירט:

אייגענטליך איז א מענשען אונמענליך צו לעבען נאָר אָהן חובות... אזוי צי אנדערש, אבער שטענדיג זיינען מיר אימיצעז עפעס שולדיג.

נעשפיעלט פאר'ן קיסער.

דער ארקעסטער פון דאנסקי פאלק, וואס איז בעשטאנען פון זעקס און דרייסיג מאן, האט צווישען זיינע מוזיקאנטען געצעהלט גאנצע דרייסיג אידען. די דאזיגע גרויסע צאהל פון אידען האט זיך געוואלפען צופיעל אין די אויגען און ניט נאר די זעקס קריסטליכע מוזיקאנטען אליין, נור אפילו א מאנכער אפיצער פלעגט דעם דאזיגען ארקעסטער רופען מיט פעראכטונג און מיט קנאה: „זשידאווסקאיא קאמאנדא".

מיט קנאה מעהר ווי מיט פעראכטונג. די מוזיקאנטען האט זיך טאקע געלעבט ניט שלעכט. א דאנק דעם בעריהמטען קאפעלמייסטער, א טשעך, האט דער דאזיגער כמעט אידישער ארקעסטער געשפיעלט די גרעסטע קאמפאזיציעס פון די בעריהמטע קלאסיקער. און איינמאל איז דער קאפעלמייסטער אוועק אזוי ווייט, אז ער האט מיט דעם שטרייך ארקעסטער אויפגעלערנט מאצארט'ס און בעטהאווענ'ס א סימפאניע!

דער קלייגער שוב, א געוועזענער סטאלייער פון מינסקער גובערניע און דא א שפיעלער אויף א געדרעהטען אינסטרומענט, וואס מען רופט „וואלדהארן", פלעגט זיצענדיג ביי מאצארט'ס סימפאניע אין גאנצען ציטערען. אין דער דאזיגער סימפאניע האט ער געהאט מעהר פאוזען אויפצוהאלטען, און די דאזיגע פאוזען צו צעהלען איז איהם אננעקומען זעהר שווער. פון מאצארטען און בעטהאווען האט ער ווענig געוואוסט, אבער די פאר היימישע אידישע מוזיקאנטען, וואס האבען זיך אין דעם דאזיגען מיליטער־ארקעסטער געפונען, האבען איהם ערקלערט ווי גרויס זיי זיינען געווען און אז א סימפאניע איז ניט קיין מארש

און אפילו ניט קיין „באושע צאריא כראני" און דערפאר טאקי פלעגט ער זיצענדיג ביי דער סימפאניע פון מאצארטען אדער פון בעטהאווען מעהרער שווייגען ווי „בעגלייטען", וואהרום זיין שווייגען פלעגט דער קאפעלמייסטער זעלטען דערהערען, אבער קוים פלעגט ער א בלאז טהאן דוקא דאהרט וואו מען דארף ניט, פלעגט דער קאפעלמייסטער זיך וואהרפען צו איהם מיט'ן „צוי־בער־שטעקעלע" און זיך צושרייען: „מאלטשי, מאלטשי!...

און אט א דאנק די דאזיגע סימפאניען אין וועלכע דער קלייגער שוב פלעגט דאך אן אנטייל נעהמען, איז דער דאזי־גער פאלקאוואי ארקעסטער געווען בעריהמט און פלעגט מען דארפען ערגיץ גוטע מוזיק, פלעגט מ'זיך שוין וועגדען צום דאזי־גען ארקעסטער. אויך אזא אופן האבען זיך די אידישע מוזיקאנ־טען נעפיהלט געהויבען און אויסער דאם געלד, וואס זיי פלעגען בעקומען, שפיעלענדיג אמאל ביים גובערנאטאר, ביים ארכירעי און אנדערע הויך־נעשטעלטע פערזאנען, פלעגען זיי בעקומען אויך „ספאסיבא'ס" און ניט זעלטען פלעגען זיי אויך די דאזיגע בעלער און ארגיען זיך צונויפמישען מיט די אפיציערען און אנ־דערע הויכע נעסט און די מעהר ענטוויקעלטע און שעהנערע פלעגען זיך זאגאר צושארען צו א מאנכע יונגע דאמע פון באל, וועמעם מאן עס איז נעווען אן אלטער פאלקאוניק, בעהאנגען מיט מעדאלין, אבער אהן א פונק לעבען...

דערפאר אבער פלעגט דער דאזיגער אידישער ארקעסטער האבען אויסצושטעהן צרות ביי א גרויסען „סמאטר", וועז מען פלעגט זיך ריכטען, אז דער קארפוסנער קאמאנדיר אליין וועט אריבערקומען „קוקען"...

דער קאמאנדיר פון פאלק, אליין א ליעבהאבער פון מוזיק, פלעגט מורא האבען, אז דער קארפוסני זאל אמאל ניט בעמער־קען די צו גרויסע צאהל אידען אין דער קאמאנדע. פאר אזא סמאטר פלעגען די אידישע מוזיקאנטען זיך מוזען גוט ארומ־גאלען, זיין געשווירען צום קאפ און בכלל אננעהמען א בייזען,

שטרענגען קוק, עס זאלען די אידישע אויגען ניט ארויסגעבען...

ערב סמאטר פלעגט דער קאמאנדיר, וואס איז שטענדיג נעווען מילד צו די אידישע מוזיקאנטען, זיך פערוואנדלען אין א בייזען און אויפגערעגטען פיהרער. אריינקומענדיג אין דער קאמאנדע און בעגריסענדיג די מוזיקאנטען, פלעגט ער מיט זייער ערשטען ענטפער ניט בלייבען צופריעדען.

— זינגט נים, ווי אין סינאגאגע! — פלעגט ער בעמערקען בייז. און פלעגט נעהמען איינשטודירען מיט די מוזיקאנטען, ווי אזוי מארגען צו ענטפערען דעם קארפוסנאי קאמאנדיר.

— זדראווי זשעלאיעם וואשעמו, וויסאקאמו פרעוואסכאדיטעלסטוואו...

און מעהר ווי אלע האט דאן נעהאט אויסצושטעהן דער קלייגער שוב, וועלכען עס האט ניט נעהאלפען קיין שום גאלען זיך. דער איד איז נעלעגען אויף זיין מונדיר און שינעל, זאגער אויף דער קאקארדע. דער „קאמאנדיר" פלעגט איהם דרעהען אהער און אהין, הויבען איהם דעם קאפ און עס איז ניט גענאגען — שוב איז געבליבען מיט זיין אידישען אויסזעהן, אונגעענדערט... ביז וואנען דער קאמאנדיר פלעגט פאלען אויף א פלאן, ער זאל שטעהן גאר אין דער הינטערשטער רייהע, כאטש לויט זיין אינסטרומענט קומט איהם די דריטע רייהע...

שוב פלעגט זיך פיהלען פון דער דאזיגער בעשטימונג זעהר בעליידיגט. עס איז איהם אויסגעקומען צו שטעהן הינטער די גרויסע באסען און טראמבאנען און ער איז שיער נישט פערטויבט געוואָרען פון זייערע בלייטע און הילכענדיגע נאטעס, וואס זיי האבען איהם אריינגעבלאזען אין די אויערן.

איינמאל איז אויסגעקומען דעם דאזיגען ארקעסטער מיטצוגעהן אויף א קייזערליכער מאנעווער...

עס האבען מאנעווירט צוויי „אקרוגען", דער ווילנער און דער וואַרשאווער. דער אידישער ארקעסטער מיט די זעקס קריסעטן, פון וועלכע איבריגענס, איינער איז אין וועג קראנק

געווארעז, האָט זיך געפיהלט צוויישען די טויזענדע פרעמדע מחנות, ווי א צוגעווארפענ־פעסעל... דערצו דאָס געפיהל, אז ערגיץ פאַהרט נאָך דער צאר, די צארינע מיט דער גאנצער סווי־טע... שוב האָט זיך געפיהלט מיט זיין וואלדהאַרן אין א טראגי־קאמישער לאגע. ווי אזוי איז ער אריינגעפאלען צוויישען אזא'ן עם רב ?... דערצו נאָך פלעגט מען זעהר אָפט הייסען דעם אר־קעסטער אבשיידען זיך פון פאלק און בעהאלטען זיך אין וועל־דיל. די אידישע מוזיקאנטען האָבען עס ערקלערט מיט סטרא־טעגיק, די עטליכע גוים אָבער האָבען געברומט, בייז אנגעקוקט די אידען און געגעבען אן אנדער ערקלערונג :

— דאָס איז צוליעב אייך, אידען ! מען וויל ניט, אז דער צאר זאל אייך זעהן... צוליעב אייך, דארפען מיר, פראוואָס־לאוונע, אבקומען און ניט זעהן אונזער צאר...

פלעגט שוב זיך פערטיידיגען :

— דאָס איז צוליעב סטראטעגיק !

נאָר די גוי'אישע מוזיקאנטען, האָבען זיך געהאלטען, אז דאָס איז בלויז דערפאר, וואָס מען שעהמט זיך צו וויזען די אי־דישע קאמאנדע און האָבען געדראָהט, אז קומענדיג פון דער מאנעווער, וועט מען זיי אלע צושיקען צוריק אין דאָטעס...

אזוי האָט זיך געצויגען ביז א דריי וואָכען. דער אידישער ארקעסטער האָט זיך אין דער קייזערליכער מאנעווער געפיהלט ווי קאָנטראָבאנדע, און ביי יעדען מאָל, וועז עס האָט זיך פער־שפרייט א קלאנג, אז דער קייסער איז נאָהענט, פלעגען זיי ער־וואַרטען, אז באלד וועט קומען דער קאמאנדיר און זיי ערגעץ פערשטעקען אין א וועלדעל.

דערצו זיינען די מאנעווערען געווען שווער ווי אן אמת'ע מלחמה. די מוזיקאנטען האָבען פאר דער גאנצער צייט ניט גע־

שפּיעלט אוּן דאָס האָט זיי נאָך מעהר נערריקט אוּן האָבען זיך נעפּיהלט ווי איבערינע...

עס איז אָנגענקומען דער לעצטער טאָג. שוב איז געלעגען אין זיין איינגנאויפגעבויטער פּאַלאַטקע מיט נאָך פּיער אידען אוּן נעווארט אויף בעפּעהלען... זיין וואַלדהאָרן איז געלעגען נעבען איהם א פערטריקענטע אוּן פערשעהמטע. פּלוצים האָט ער דערהערט, ווי דער דעזשורנע זיינער, אויף א איד, האָט גערופען פּוּן די פּאַלאַטקעס.

— שטעלט זיך אויס מיט די איסטרומענטען... האָט ער מיט א ציטערדינער שטימע זיי בעפּוילען — עס איז מענליך, אז מיר ווילען דאַרפען באַלד נעהן שפּיעלען פּאר'ן קייסער...

שוב איז שיער ניט אומגעפּאַלען פּאר שרעק, אבער באַלד איז דאָס געפּיהל פּוּן שרעק פערשוואונדען אוּן א געפּיהל פּוּן נצחוּן האָט איהם בעהערשט. הייסט עס, אז ווען מען דאַרף אמת'ע גוטע מוזיקאַנטען, מוז מען אָנקומען צו אוּנז... ער האָט זיין מיינונג ארויסגעזאָגט פּאר צארפינען, וואָס האָט שוין דאָס יאָהר נעדארפט נעהן א הויס.

— ווי געפּעלט דיר, צארפין, מיר ווילען שפּיעלען פּאר'ן קייסער.

צארפין האָט לוסטיג געשמייכעלט אוּן צוגעברומט:

— וואָס דען, זיי ווילט מען שיקען?...

באַלד איז געקומען פּוּן זיין פּאַלאַטקע דער קאַפּעלמייסטער, ער איז געווען זעהר פּרעהליך, כאָטש שטארק אויפגערעגט:

— בריידער! — האָט ער זיך פּרייַנדליך געוועגדעט צו זיי. — אויף אונזער אַרקעסטער איז אויסגעפּאַלען דער גרוי-

סער כבוד צו שפיעלען פאר'ן קיסער. זייט גרייט און פער־
שעהמט ניט אייער בערוף...

און באלד האט ער זיך נענומען רעפעטירען מיט דעם אר־
קעסטער אייניגע וויכטיגע זאכען.

שוב האט זיך דאס מאל מהר ווי אימער געפלייסט, ניט
נאר יעדער טאקט, וואס זיין בלאט נאטען האט פערמאגט האט
ער נעשפיעלט מיט געפיהל, אפילו די פאוזען האט ער געקלאפט
מיט'ן פוס מיט גרויסער בעגייסטערונג:

— אייגס, צוויי, דריי, זיעבען... צוועלף, הונדערט...

שוב איז געוועסען אין דעם גרויסען פאוויליאן אויף אן
עסטראדע און ניט געוואגט זיך אומקוקען. ער האט מורא געהאט
אויפצוהויבען זיינע אויגען, ער זאל זיך ניט בענגענען מיט'ן
צאר'ס בליקען... דערצו האט ער ניט געוואלט, אז דער צאר זאל
דערקענען אין איהם זיין אידישקייט. אייגענגראבען זיינע אויגען
אין דעם בלאט נאטען מיט די פאוזען, האט ער געצעהלט זיי
מיט דער גרעסטער פארזיכטיגקייט. געדאכט האט זיך איהם,
אז טאמער מאכט ער א פעהלער, וועט דער קיסער גלייך דער־
הערען.

שוב אבער האט אין דער מינוט באמת געוואלט דעם קיי־
סער צופריעדענשטעלען.

און ווי עס האט זיך ארויסגעווייזען, איז דער קייזער טאקי
געווען צופריעדען, וויל גלייך נאכ'ן „אביעד" האט זיך דער
קיסער אויפגעשטעלט און גלייך נאך איהם דער ארקעסטער און
אבשפיעלענדיג א צווייטען מאל די הימן, האט דער קיסער
הויך אויסגערופען:

— חאראשא, בראטצי!

עס הייסט, אז דאס שפיעלען איז איהם געפעלען.
און דא האט זיך שוין שוב נישט נעקענט איינהאלטען און

נעווארפען א בליק אין דער זייט וואו דער קייסער איז נעשטא־
נען.

אבער אווי ווי דער קייסער איז נעווען ארומגערינגעלט
פון א גרויסער סוויטע, האט שוב ניט נעקאנט אונטערשיידען
צוווישען זיי אוז דעם קייסער.

קומענדיג פון די מאנעווערעס צוריק אין שטאדט אין דער
קאמאנדע, האט שוב זיך געזעצט שרייבען א היים א בריף, וואו
ער האט געמאלדען זיין טאטען דעם סטאליער, אז עס נעהט
איהם גאנץ גוט; ער האט געשפיעלט יענע וואך פאר'ן קייסער
און אזוי גוט געשפיעלט, אז ער האט בעקומען א „ספאסיבא"
און וועדליג מען רעדט אין „קאמאנדע" ליגט פאר זיי אין פאל־
קאוואיע קאונאטשייסטווע צו רובעל אלס בעלוינונג...

דער געפונענער נאמען.

זי איז געווען הערמאן׳ס א גאר נאהענטע בעקאנטע. עס האט שוין געהאלטען שיער—שיער ביי ליעבעם ערקלעהרונג. ער האט אלץ אבגעלייגט אויף א מעהר פייערליכען מאמענט. נאר ס׳האט זיך געטראפען עפעם א שטערענישׂ. ער האט אייגמאל ניט געקענט קומען צו דער בעשטימטער צייט און נאכדעם האט ער נערעכענט, אז זי וועט בייז ווערען — און פון דער בעקאנטשאפט האט זיך אויסגעלאזט א טייך.

אפט פלעגט ער זיך אן איהר דערמאהנען, געוואלט בענייען צוריק די פריינדשאפט. ער האט אבער ניט געפונען קיין געלעגענהייט. דערווייל זיינען די וואכען, שפעטער די מאנאטען פערגאנגען. אט איז שוין באלד א יאהר, או ער האט זי ניט געזעהן.

נאר איינמאל, נעהענדיג אזוי, אין נאס, האט ער זי געטראפען, א יונגע, א שעהנע, א שטאלצע...

דאס הארץ האט איהם אנגעהויבען שטארק צו קלאפען. ער האט דערפיהלט די בלאסקייט פון זיין פנים. צו בעקלערען: יא אבטעלען זי אדער ניט? — איז קיין צייט ניט געווען. אט איז ער שוין נעבען איהר.

— העלאו! — האט ער גלייך אויסגעשטרעקט די האנד. געוואלט אויסרופען איהר נאמען, אבער דא האט פאסירט איינע פון די גרעסטע הינדערניסע. ער האט פערגעסען איהר ערשטען נאמען. אך, עס האט זיך אזוי געפאסט אויסרופען איהר ערשטען נאמען. עס איז ווארימער, פריינדליכער און מיט׳ן ערשטען נאמען געווינט מען גיכער דעם צוטרוי...

זי דאגענען האָט נאָר נישט פערגעסען, האָט איהם אבגע־ענטפערט אויף דעם העללאָו מיט א פריינדליכען שמייכעלע:

— העללאָו, הערמאן!

— העללאָו, העללאָו! וואָס מאכט איהר... און וועלענדיג אנרופען איהר נאָמען האָט ער זיך אנגעשטרענגט צו דערמאָנ־נען איהם. „ראָזע"... ניין, „בערטהא"... ניין... „ליזא", ניין... „ראכעל", ניין... העללאָו... העללאָו!... ווי אזוי הייסט זי?...

האָט ער שוין געוואלט מאכען א פשרה און רופען זי ביים צווייטען נאָמען: זי מוז דאָך האָבען א נאָמען... מען קען דאָך ניט רעדען מיט א נאָהענטער בעקאנטער און ניט אנרופען קיין איינציגען מאל איהר נאָמען... זאל זיין כאטש דעם פאמיל־נאָמען. ראבינאָוויטש, ניין... בערמאן... ניין... „לוריע"... ניין „גאלדמאן"... ניין... „בייליז"... ניין... ניין! אך, ווי הייסט זי...

— וואָס זייט איהר אזוי פערזאָרגט, הערמאן?

— איך פערזאָרגט?... — האָט ער זיך דערשראָקען... ניין...

אך, דאָ האָט זיך ווידער אזוי געפאסט אנצורופען איהר נאָמען: ניין, ליזא... אבער זי הייסט נישט ליזא... און אפשר יא... זאל ער פרואווען!... אך, טאָמער הייסט זי ניט אזוי, וועט זי דער־ווייל ערפאהרען, אז ער האָט פערגעסען איהר נאָמען, ביידע נע־מען, דעם ערשטען און דעם צווייטען. עס איז א שאנדע פאר איהם און א בעליידיגונג פאר איהר. אזוי, הייסט עס, געדענקט ער מיך!... ניין, אויסזאָגען איז געפעהרליך... ער מוז ביי איהר ארויסקריעגען דעם נאָמען, דעם ערשטען אָהער דעם צווייטען...

— איהר זייט יא פערזאָרגט... — האָט זי איהם געפּאָרשט און בעטראכט זיין שטערען, וועלכען ער האָט נעהאלטען אין איין קנייטשען. וואָס איז מיט איהּ, הערמאן... עפעס האָט מיט אייך פאסירט...

ער האָט איהר געוואלט פערזיכערען, אז גאָר נישט... אין נעגענטהייל, עס נעהט איהם זעהר גוט... בלויז איין קליינינגקייט:

ער האט פערגעסען איהר נאמען: חאשע? ניין, זעלדע? ניין... לעאנארא?

— ניין.. אין נענענטהייל, איך פיהל מיך גאנץ גוט... האט איהר מיך טאקע געוואלט זעהן?...

— נעווים, הערמאן... — האט זי זעהר פריינדליך געענטפערט, כאטש אייער ווארט האט איהר דעמאלט ניט געהאלטען...

— א, גלויבט מיר... — האט זיך הערמאן נענומען פערטהיידיגען... אבער ס'האט זיך דא אזוי געפאסט אנצורופען איהר נאמען. „פרידע?" ניין... „דבורה"? ניין... אך, מיין גאט ווי הייסט זי?... — א, גלויבט מיר, אז איך האב שטענדיג געטראכט פון אייך...

— יא, איך גלויב אייך! — איז זי פערטרויליך געוואָרען... — מיר וועלען, הייסט עס, וויעדער ווערען פריינד...

— נעווים, נעווים... — ע... אך! איהר נאמען! איהר נאמען! אזא נאהענטע בעקאנטע!... — נעווים, נעווים! ווילט איהר ערגער געהן...

— ליידער, הערמאן, בין איך איצט פערנומען. א צווייטען מאל... איך וועל אייך נעבען מיין אדרעס... וועט איהר מיר שרייבען וועו צו טרעפען זיך...

הערמאן האט זיך דערפרעהט: „איצט וועט ער הערגעהן איהר נאמען: ער וועט זיך ראטעווען, עס פייניגט איהם אזוי דאס פערגעסען... נאלדע? ניין! ציפע?... אה, ניין! אט שרייבט זי שוין... באלד וועט זי ערפאהרען... ער וועט זי כאטש ביים אוועקגאנג קענען אנרופען ביי'ן נאמען...

זי האט איהם דערלאנגט די אדרעס: הערמאן האט דורכגעלאפען מיט די אויגען דאס צעטעלע: ניטא קיין נאמען; בלויז די נאס, די נומער פון הויז... עס הייסט, אז זי איז זיכער אז איהר נאמען ווייס ער דאך... א נאהענטער בעקאנטער... כמעט א געליעבטער...

— אייער אדרעס... — האָט ער געשמייכעלט, — 1753...

— יא... דער נומער פון הויז... פאר מיר, — האָט זי געשמייכעלט...

— יאָ... פאר אייך... אין ווייס... אין ווייס... אין וועל אייך שרייבען...

א קאלטער שוויים האָט איהם בעגאָסען: ווי אזוי וועט ער איהר שרייבען? נאָט מיינער! אין וועל וויעדער בליבען אונ־פינקטליך מיט איהר... זי איז אזא ליעבע מיידעל...

זי האָט איהם אויסגעצויגען די האנד, ליעבליך געשמיי־כעלט און זיך נענומען זעגענען...

— הייסט עס, הערמאן, אויף דאָס ניי...

— יא... יא... טעמע?... ניין! „נעמי", ניין... „אסתר", ניין... יא... אויף דאָס ניי... איך וועל אייך שרייבען... 1753... איך וועל אייך שרייבען... חנה ציפּעראָוויטש! ניין... יא, איך וועל אייך זיכער שרייבען.

— איך האָף, הערמאן... איצט וועט איהר זיין פינקטלי־כער...

— א יא... נעווים...

אך, וועז ער קען אנרופען איצט ביים זעגענען איהר נא־מען: „נעכע"... ניין — „שרה"... ניין, „רבקה"... ניין... לאה... ניין!

אָט איז זי שוין אוועק אין דער זייטינער גאס... ער וועט זי צוריק אניאָגען און פרעגען; ער וועט זיך איהר מודה זיין, אז זי האָט ער גוט געדענקט... די גאנצע צייט געטראכט פון איהר, אבער דעם נאָמען האָט ער גראד פערגעסען... זי וועט עס פער־שטעהן...

אבער עס איז געפעהרליך... זי וועט איהם חושד זיין, אז ער האָט זי אפילו אין זינען ניט געהאט... ווי אזוי פערגעסט מען עס א נאָמען פון א נאָהענטער?... זי וועט זיך בעליידיגען... ניין, בעליידיגען ווי ער זי ניט... ער וועט איהר שרייבען... 1753.. עס

וועט ניט אנקומען. ער וועט וויעדער בלייבען ניט קיין וואַרטס־מאן ביי איהר... זי וועט איהם ענדליך פערהאסען!

ער האָט זיך געלאָזט געהן צוריק, אין דער ריכטונג וואוהין זי איז אוועק. אפשר וועט ער איהר נאָכמען ארויסקריענען... זי איז שוין אבער נעווען צו ווייט. וועז ער זאָל וויסען איהר נאָכמען, וואָלט ער הויך אויסגעשריען, אוז זי וואָלט דערהערט... איצט מוז ער סיידען יאָגען זי... יא. ער וועט זי יאָגען...

אבער אניאָגענדיג זי וועט ער דאָך מוזען אנרופען זי ביים נאָמען... ניין, ער וועט זי אנריהרען מיט דער האנד... זי וועט זיך דערשרעקען... זי וועט זיך וועגדען צו איהם... ער וועט זאָגען: הערט! עס וועט קלינגען אזוי קאלט... זי וועט בייז ווערען...

דאָך האָט ער זיך פערקירעווט אין דער ריכטונג וואו זי איז אוועק, האָט זיך נעלאָזען מיט שנעלע טריט, ער האָט זי אנגעיאָגט...

— ע... ע...

זי האָט זיך אבגעקערט צו איהם:

— א, הערמאן... איהר ווילט מיר נאָך עפעס זאָגען...

— יא... אייער אדרעס... איך בעט אייך, שרייבט עפעס צו...

— וואָס זאָל איך אייך צושרייבען... עס איז דאָך ריכטיג...

— יא... אבער... — האָט הערמאן געשטאָמלט...

— וואָס אבער...

— אייער נאָמען...

— מיין נאָמען, נו איהר ווייסט דען ניט מיין נאָמען... אך, הערמאן. איהר זייט נאָך אלץ א ווייצלינג... גוט, איך ווע אייך צושרייבען מיין נאָמען!...

— אייער נאָמען! אייער נאָמען! א, ער איז מיר אזוי טהייער! איך ווע איהם האָבען אויפ'ן פאפיער...

זי איז נעווארען געריהרט: ער האָט זי ווירקליך ליעב

און געדענקט זי גוט... יא, זי פיהלט עס איצט... זי איז צוגע־
נאנצען צו א וואנד, אויסנעשפרייט דאס צעטעלע און צוגע־
שריעבען איהר נאמען.

— א, העלענא! העלענא! העלענא! — האט ער זיך צו־
זוננען פון פרייד — איך דאנק אייך, ליעבע העלענא... איהר
האט מיר גליקליך נעמאכט...

— מיט אזא קליניגקייט... — האט העלענא נעשמיי־
כעלט פערגעניגט! עס פרעהט מיר זעהר...

— איך וועל דאס צעטעלע מיט אייער נאמען האלטען
טהייער. העלענא! העלענא!...

און צושיידענדיג זיך מיט איהר, אנרופענדיג זי ביים נא־
מען, האט ער דאס צעטעלע מיט'ן אדרעס בעהאלטען צווישען
די נויטיגסטע פאפיערען, און ניט זייענדיג דאך זיכער, אז ער
וועט עס ניט פערליערען, האט ער געהענדיג דעם גאנצען וועג
נע'חזר'ט:

— העלענא! העלענא! העלענא!

און קיינמאל איז איהם א נאמען ניט אזוי טהייער נעווען,
ווי דאס מאל!

עס שאקעלט זיך.

ביי נחמן, אן ארעמער בעל־הבית אין שטערטעל, לעבט מען שטענדיג אין איין שרעק און ביי יעדער ארבייט, ביי יעדער בעוועגונג שרייט מען דאָרט אין שטיבעל איינער צום אנדערן: פֿאמעליך!

ביי נחמן'ען עסט מען קיין מאל רוהיג ניט אָב קיין ביסעל געקעכטס. ווייל ווי מען שטעלט אוועק די שיסעל אויפֿ'ן טיש, הויבט זיך דער טיש אָן צו שאקלען. דאָס בעסטע ביסעל — די אויבערשטע — גיסט זיך אוים, און נאָך דעם מוז מען פֿאַרזיכ־טיג עסען, סטאַרען זיך א צושטאַרקען ריהר ניט צו טהאָן דעם טיש, כדי ניט אויסצוגיסען דאָס רעשט ביסעל געקעכטס.

אז מען עסט אָב רוהיג אָהן א סבה דעם „וואַרמעם", פיהלט יעדערער פון הויז־געזינד אן שׂרגרינגערונג און דאנקט אין הער שטיל נאָט פאר'ן חסד, וואָס דער טיש האָט דאָס מאל ניט גע־קאפֿריזעט.

ערגער איז אבער מיט דער וועטשערע! וועטשערע עסט מען שוין ביים לאָמפּ און די שרעק ווערט אין צווייען. ווייל די גלאָז פון לאָמפּ, וועלכע מען האָט געקויפט אויף בארג, איז מיט א נומער גרעסער און זי שאקעלט זיך אום אויף דער מאשינקע.

די פֿאַרזיכטיגקייט ווערט גרעסער, און וען איינער שרייט „פֿאמעליך, דער טיש!" מוז א צווייטער קומען צו חילף און שרייען: „פֿאמעליך — די גלאָז!" און אמאל אז עס האלט שמאל, סיי דער טיש, סיי די גלאָז הויבען זיך אָן צו שאקלען, שרייט מען צוואמען, נאר פערקירצט: „די גלאָז, דער טיש".

און מען הערט אויף צו עסען, ביז מען בערוהיגט ניט די ביידע אוננאַרמאַלע הויז־ווירטהשאפט.

נחמן און זיין הויזגעזינד האָבען שוין צום טיש און צום לאָמפּ איבערגעטהאן פיעל סגולות. אונטער דער הינקעדינגער פיסעל האָט מען א ציענגעל אונטערגעלעגט, עס האָט אבער ניט געהאָלפען ווייל די פּאַדלאַגע איז ניט קיין גלייכע; די מאשינקע פון לאָמפּ האָט מען מיט א פּאַפּיר ארומגעדרעהט, האָט עס געהאַלטען איין אָבענד און עס איז ווידער ברייט געוואָרען און זיך געגומען שאָקלען ביז מען האָט זיך מיאש געוועזען, און עס איז געבליבען אזוי.

און נאָך וועטשערע, אז מען וועט שוין ווידער רוהיגער, הויבט זיך אָן א סדרה מיט די צוויי בעטען. זיי האָבען זיך קענטיג אָנגעשטעקט פון טיש און שאָקלען זיך שוין אויף עטליכע יאָהר. און אז מען לעגט זיך אין זיי אריין דאָכט זיך, אז אָטאָט פאַלט מען פון זיי ארויס, און נאָר מיט ניסים שלאָפט מען איבער די נאכט.

און אמאָל, אז דער ווינט אין דרויסען בלאָזט, שאָקלט זיך ביי נחמן'ען די שויבען פון די פענסטער, די שינדלען פון דעם דאָך און דאָס גאנצע שטיבעל, און דאמאָלס דאכט זיך נחמנ'ען, אז אָט־אָט פאַלט אלץ אין גאנצען איין און ער ווערט נאָר נישט האָבען: ניט קיין צובראָכענעם טישעל, ניט קיין גלאָזמיט א נומער גרעסער, ניט קיין בעטען וואָס שאָקלען זיך, און ניט קיין אלט שטיבעל.

און נחמן לעבט אָב זיין גאנצען לעבען אין שרעק, און זיין גאנץ לעבען שאָקלט זיך.

די נקמה.

(א מעשה'לע)

אין א גרויס לאנר, וואו עס האָט רעניערט א בייזער הער־
שער און אלע זיינען עבדים ושרים האָבען געטהאָן דעם הער־
שערס ווילען, דאָס הייסט — רשעות און רשעות — האָט נע־
לעבט א נביא.

דער דאָזיגער נביא פלעגט אומגעהן איבער די גאסען און
מערק אין יעדער שטאָדט און פלעגט זאָגען מוסר און פלעגט
ניט שוינען יונג און אלט, ארעם און רייך.

דאָס פאָלק פלעגט ניט שטענדיג הערען דעם דאָזיגען
נביא'ס ווערטער. א גאנצען טאָג האָט עס געארבייט אין די
פעלדער, אין די געדיכטע וועלדער אדער ביי די גרויסע און
רייכע האַרען; אויך האָט דאָס פאָלק ניט אלע מאל פערשטאַנען
וואָס דער נביא רעדט און דאָס גרעסטע טהייל פון פאָלק פלעגט
בעסער אין א פרייער מינוט אוועקגעהן אין שענק אריין אוים־
טרינקען א גלעזעל בראַנטעוין, כדי צו פערגעסען די צרות און די
קנעכטשאפט אונטער וועלכע יעדער האָט זיך געפונען אין דעם
דאָזיגען לאנד.

נאָר דעם נביא האָט ניט שטארק געארט, וואָס דאָס פאָלק
הערט איהם ניט. ער האָט סיי ווי סיי ניט דאָס פאָלק גע־
מוסר'ט, נאָר די פיהרער פון פאָלק און די דאָזיגע פיהרער —
פעראיהרער — פלעגען זיינע ווערטער טרעפען ווי שארפע פייל־ענ־
בויגענם אין הארץ אריין און זיי זיינען אויך איהם זעהר בייז
געווען.

אָבער בייזער פאר אלע איז אויפ'ן נביא געווען איינער א
גרויסער האר. דעם דאָזיגען האר האָט זיך שטענדיג געדוכט,

אז דאָס גאנצע מוסר, וואָס דער נביא זאָגט איז אַנגעמאסטען פונקט פאר איהם, ווייל יעדע זינד, וואָס דער נביא האָט אויסגערעכענט איז אויף זיין נשמה געלעגען און ער האָט זיך נעפיהלט שרעקליך בעלויידיגט און איהם זיינען ניט איינגעגאנגען אלע זיינע תענוגים: ניט די ווייבער, ניט די מוזיק, וואָס פלעגט פאר איהם שפּיעלען און זיין גרימצארן האָט נעפּלאקערט ווי א פלאם־פייער און ער האָט שטענדיג נעטראכט וועגען עפּעס א שטארקע נקמה אין דעם היללינען נביא.

נאָר שוואך און פערשטאָפט איז זיין קאָפּ געווען און ער האָט בשום אופן ניט געקענט הערקלערען קיין פאסיגע נקמה.

האָט ער זיך איינמאל מישב געווען און זיך געוועגדט צו א גרויסען חכם אין לאנד און האָט איהם צוגעזאגט א סך אוצרות מיט גאלד, ער זאל איהם זעהן אן עצה געבען וואָס פאר א נקמה ער זאל נעמען אן נביא.

— איך בין אויך איהם אזוי בייז! אזוי בייז! — האָט ער זיך געקלאגט פאר'ן חכם. גיב אן עצה וואָס איך זאל איהם אבטהאן. ווי מיינסטו גרויסער חכם, אפשר זאל איך ביי איהם אלע זיינע פעלדער און גיטער אבנעמען און לאזען איהם אויף דער וועלט ארעם און נאקעט, ווי אן איינפאכער פויער.

און דער חכם האָט געענטפערט:

— די דאזיגע נקמה איז שוין צו שפּעט, ווייל דער נביא האָט אלע זיינע פעלדער און גיטער, וואָס ער האָט נעהאט בירושה, ארעמע פויערן פערטהיילט און פאר זיך האָט ער גאר־נישט איבערגעלאזט.

— אפשר זאל איך הייסען מיינע קנעכט זיי זאלען חאפען איהם ערגעץ אין א ווינקל און גוט אנברעכען איהם די ביינער?

דער חכם האָט געשמייכעלט און געענטפערט:

— ניין, גרויסער האר. ניט קיין נקמה וועט עס זיין נאר א טובה. דו ווייסט דאך, אז דער נביא ווייל יסורים האבען פאר זיינע היללינג ווערטער, וואָס ער רערט אין גאָטס נאמען. די

קלעפ — דאס איז זיין שכר. און אנשטאט נוקם זיין זיך — וועסטו איהם בעלויהנען.

— אפשר מאכען אויך איהם א בלבול, או ער איז א מורד במלכות און אין טורמע ארייטווארפען איהם? האט דער האר וויעדער פארגעלעגט זיינע שלענער.

— וויעדער ניט קיין נקמה, נאר א טובה! — האט דער חכם געשמייכעלט. צווישען די הונדערטער פער'משפט'ע אין טורמע, וועט ער זיך פיהלען ערשט גליקליך און פריי, וויל די אונגליקליכע זיינען זיינע ברידער און חברים. אדרבא, פאר איהם גרויסער האר, איז אונזער גאנצע לאנד א טורמע.

דא האט זיך דער האר אנגעבוינען און אויפ'ן אויער דעם חכם עפעס איינגערוימט.

— דאס איז אויך ניט קיין נקמה פאר איהם. אזוינע מענ־שען ווי אונזער נביא האבען קיין מורא ניט פאר'ן טויט. זיי, פערקעהרט, האלטען זיך פאר טויט בשעת זיי לעבען און פאר לעבענדיגע — נאכ'ן טויט.

דא א'ז דער האר אין א העפטיגען צארן ארויסגעבראכט געווארען און האט קריצענדיג מיט די צייהן און דריקענדיג מיט די פויסטען, אויסגעשריען:

— קלעהר עפעס אויס פאַרט א נקמה! איך מוז מיך אין איהם נוקם זיין! איך קען ניט רוהען! ער איז מיין גרעסטער שונא!

דער חכם האט רוהיג געשמייכעלט און געענטפערט:

— בערוהיג זיך גרויסער האר. איך האב אן עצה, ווי אזוי זאלסט זיך אין איהם נוקם זיין, או ער זאל פיהלען שטארק און טיף די נקמה.

אנגעצונדען מיט א בייזער שמחה האבען זיך די סארע אויגען פון האר און ער האט אויסגעשריען:

— גיכער, זאג — ווי אזוי?

און דער חכם האט געענטפערט:

— אויב דו ווילסט ווירקליך זיך נוקם זיין אין נביא, מוז־
סטו מיט איהם שלום ווערען, ווערען זיינער א פרייַנד און ליבען
איהם און ריהמען איהם און גרויסען איהם. ווארום קיין ערגערס
איז ניטא פאר א נביא ווען עס ווערען מיט איהם שלום אזוינע
מענשען ווי דו!...

די לבנה.

איינמאל געהט חייקעל דער קירושנער ארויס איינם א זיי־
נער ביינאכט אויפ'ן הויף און ער ווערט מאדנע פערוואונדערט.
עפעס אין דרויסען איז ליכטיג, פונקט ווי עם וואלט שוין טאג
געווען און פון די הייזער ליגען אויסגעצויגען גרויסע, ברייטע
שאטענס אזוי רוהיג און שטיל, אבער מיט עפעס א גאוה; און
זיין שאטען אליין איז אויך אזא מאדנער גרויסער, א לאנגער און
א דיקער, פונקט ווי ער וואלט אין דער אמת'ן טאקע א מענש
געווען... עס זאל שוין זיין „גרויסער טאג" קען ניט זיין: אויפ'ן
נאס איז אזוי מאדנע שטיל, אז ער הערט זיין אייגענעם אטעם,
די לאדען פון די הייזער זיינען אומעטום פערמאכט, און אט
הערט ער אפילו די קאלאקטקע פון נאכט־וועכטער. וואס־זשע
בעדייט דאס אזא מין ליכטיגקייט!

ער וואנדערט די אויגען אויף אלע זייטען, ווי ער וואלט ge־
זוכט יענעם לאמפ, וואס האט אזוי ליכטיג געמאכט די נאכט.
ענדליך הויבט ער אויף די אויגען צום ריינעם הימל, וועלכער
איז נאר וואו ניט וואו בעשפרינקעלט מיט קליינע ווייסע וואל־
קענדלעך, און ער דערזעהט אין דער מיט א קיילעכדיגע ליכטיגע
רעדעלע, אזוי קיילעכריג און אבגעטאקט, פונקט ווי א שטיקעל
סחורה אויף א דעקע צו א היטל... דאס דאזיגע שטיקעל קיי־
לעכדיגע איז איהם מאדנע בעקאנט, ער האט עס אמאל ערגעץ
געזעהען... „מאדנע בעקאנט, וואדט לאמיך זיך אקארשט דער־
מאנען"...

אלערליי עראינדערונגען פון זיין יוגענד הויבען אן ווי פון
א נעבעל ארויסגעהן פון איהם, טאנצען און שפרינגען פאר איהם,
און פלוצלונג דערמאנט ער זיך דעם חדר, דאס גענהען ביי נאכט

אהיים, די לידעלעך „אדוני מלך", „היי, היי העמעריל"; דער־
נאכדעם דערמאנט ער זיך דעם בית־המדרש: א־דעז דאונעז
מעריב, נאך מעריב געהען אידעז, א סך אידעז ארויס פון די
בתי־מדרשים. נאר נישט אהיים געהט מעז: מעז שטעלט זיך
אויס אין א רעדעל אויפ'ן שול־הויף אוז מעז הויבט אז ווידערער
דאונעז.

— אוי, דאס איז דאך די לבנה! — גיט זיך חייקעל א
האפ, ווי ער וואלט זיך דערמאנט אז אן אלטער שעהנער מעשה,
וואס ער האט אין חדר אמאל בין בנחה למעריב געהערט... אוז
זיין הארץ שפרינגט שיער ארויס פאר שמחה.

— די לבנה, ווי איך בין א איד, די לבנה! — שרייט ער
אויס הויך אויפ'ן קול. אוי, אוי, אוי! ווי לאנג איך האב זי
ניט געזעהען, זינט איך ארבייט... קוים־קוים, זי דערקענט... אז
ביי טאג ארבייט מעז אוז ביי נאכט שלאפט מעז, ברוך־השם—
פערענטפערט ער זיך...

אוז ער הויבט אן צו בעטראכטעז די אלטע בעקאנטע, אויף
וועלכער ער פלעגט קינדווייז אזוי ליעב האבעז צו קוקעז, דער
הויפט אויף דער נאז, אויף די צווייי אויגעז... ער הויבט אן
יעצט זוכעז די נאז מיט די אויגעז, אבער — ניטא.

ער ווערט מאדנע איבערראשט. ער קאז שווערעז, אז אמאל
האט די לבנה געהאט א נאז מיט צווייי אויגעז, ער געדענקט דעז
נישט, וואס?... וואו זשע איז עס אהינגעקומעז?...

ער שטרעננט אן די בליקעז אוז זוכט. די לבנה, א קייל־עכ־
דיגע אוז א ריינע שוו־מט זיך רוהיג, דאכט זיך מיט א שמיי־
בעלע, אבער קיין נאז אוז קיין אויגעז — ניטא...

חייקעל דארף געהן שלאפעז צוריק, א גאנצעז טאג האט ער
שווער געארבייט אוז היינט דארף מעז טאקי פריה אויפשטעהן,
נאר עס פערדריסט איהם, פאר וואס זאל ער דאס גלאט ניט
געפינעז די נאז מיט די אויגעז... כאטש די נאז אליין, אוז
אפשר איז דאס גאר נישט די לבנה?

פאר דעם נעדאנק דערשרעקט ער זיך צוליעב צווויי זאכען: ערשטענס, אויב דאס איז ניט די לבנה, טא וואס־זשע איז דאס? און צווייטענס, ווי איז דאס מענליך, אז א מענש זאל ניט וויסען, וואס יא לבנה און וואס ניט... אז אין מאסטער־סקאיא וואלט מען זיך דערוויסען, וואלט מען דאך איהם גע־מאכט פאר א משוגענעם.

ער קוקט אויפמערקזאם ארויף אין דער הויך און זוכט... נאר אויסער דער איין לבנה און עטליכע וויסינקע וואלקענדלעך איז נאר נישטא.

אויב אזוי איז דאס טאקע די לבנה! אייגענטליך איז זי די זעלבע ווי אלע מאל, ער וואלט זי דערקענט אפילו, ווי מען זאגט, אן אבנעשונדענע...

נארישקייטען! ער וויים דען ניט וואס א לבנה איז?... ווער וויים דען ניט?

ער ווערט שוין זיכער, אז דאס איז די לבנה. און דער־פיהלענדיג, ווי די אויגען קלעפען זיך איהם, ווי‌ל ער שוין געהן צוריק שלאפען, נאר פלוצלונג גיט איהם וויעדער א קלאפ אין קאפ: וואו איז אבער פארט דער לבנה'ס נאז, מיט די צווויי אויגען? אז ער געדענקט אויף קלאר, אז אמאל האט זי געהאט א נאז מיט צווויי אויגען...

ער הויבט זיך אן אויף אן אמת צו בעאונרוהיגען. עס ארט איהם ניט אזוי, וואס די לבנה האט פערלוירען די נאז מיט די אויגען, ווי עס ארט איהם דאס, וואס ער וויים ניט ווי אזוי איז דאס אהינגעקומען...

קען דאס זיין, אז פאר דער לאנגער צייט, וואס ער האט זי ניט געזעהען, האט זי זיך געביטען...

ער מוז דאס דערגעהן. פרעגען וועט ער ניט, מען וועט נעווים לאכען, אבער ער קען דאס דערגעהן אין דעם ביכעל „א וועלט מיט וועלטעלעך"... דארטען שטעהט פון דער זון און פון דער לבנה און פון אלץ... א שאד, וואס שבת לייענט ער אלץ

די פאליטישע ביכלעך. און פון אנדערע זאכען הויבט ער ניט אן צו ווייסען... אין „א וועלט מיט וועלטעלעך", געדענקט ער, רעדט זיך דערפון. ער האט דאס אמאל גליענט — נאר ער האט אינגאנצען פערגעסען...

פראַגמענטען.

1.

זיי אוז ער.

אויף די בעל־בתים, ביי וועמען הערמאן האָט געוואָהנט אין א קליין זייטיג צימער'ל, האָט ער געקוסט מיט פעראכטונג.

— בעל־בתים! — פלעגט ער שטענדיג א ברום טהאָן, בעגענדיג זיך מיט זיי.

טיף אין הארצען אבער, אליין ניט וויסענדיג פון דעם געפיהל, האָט ער זיי געאכט.

— דאָס זיינען מענשען! — פלעגט ער, ארָאבפאלענדיג ביי זיך, אמאל א מורמל טהאָן.

זיי זיינען שוין אלט איבער פופציג יאָהר, און דאָך זיינען נאָך זייערע פנימ'ער פריש, די אויגען העל און קוקען זיכער אויף אלץ און אויף אלעם, אפילו די נעזוער זייערע קוקען אויס אזוי פעסט ארייגעזעצט, ווי איינגעפונדעוועט אין די פנים'ער. „איינגעפונדעוועט!"

דורכגעהענדיג אמאל די קיך, פלעגט זיין אויג פאלען אויף די שוועכע קופערנע כלים, פאנען, טעפ, שטויסלען און אנדערע חפצים, מיט וועלכע די וועגד זיינען געווען אויסגעהאנגען און איהם פלעגט זיך דאכטען, אז זיינע בעל־בתים זיינען אויך אזוי שטארק, פעסט, ווי אָט די קופערנע כלים.

היינט דער קאסטען, דער גרויסער קאסטען אין קיך מיט די אייזערנע רייפען: ווי שווער ער איז, ווי פעסט, ווי אייגענפונדעוועט! היינט דער טיש אין מיטען שטוב! ווי פעסט ער שטעהט — אייזען!

און א נעשעפט האבען זיי אויך א גרויסען, זיי האלטען די שטאדט־מיהל, וועלכע גיט שעהנע פרנסה. אויסדינגען קען זי קיינער ניט, זיי האבען א קאנטראקט אויף דרייסיג יאהר! איינגעפונדעוועט!

הייגט די אמונה זייערע! — ווי זיכער זיי זיינען אין גאט, אין גיהנם, אין גן־עדן!

און ער ווייס ניט, וואס מיט איהם וועט מארגען זיין! עס קען זיין, אז מארגען ווארפען איהם אט די איינגעפונדעוועטע לייט פון זיין צימער'ל ארויס. ער קען זיך אפילו אויף איין חודש מיט א דירה ניט איינפונדעוועז. ער און אלע, וואס ער האט, העגגט אין דער לופט.

אפילו די פאר ביכלעך, וואס ער האט, וואס זיינען כלומר'שט זיין גאנץ לעבען, זיינען ניט איינגעבונדען, איינציגע בלעטלעך, זיי צופאלען, צושיטעז זיך... אפילו זיין פאספארט איז אלט, צעריסען, צוקנייטשט, צופאלט...

אפילו די פאר אידעען, וואס ער האט אין קאפ, זיינען ניט איינגעפונדעוועט. ביי דער מינדסטער בעוועגונג פון דער נשמה ווערט פון זיי רויך, גאר נישט, און ער בלייבט א פער־צווייפעלטער...

ער האט גאר ניט איינגעפונדעוועטעם...

2.

דער משכון.

מיין חבר יאנקעל, וואו איז ער איצטער? צו איז ער פאר זיין גוטסקייט פערלוירען געגאנגען?

יא, ער איז א גוטער געווען! זיין גוטסקייט האט דער־גרייכט יעגע שטופע, ביי וועלכע מען קאן שוין ווייטער ניט געהן — די שטופע דערגרייכט דעם הימעל און קומענדיג צו איהר, קאן מען שוין מעהר אויף דער ערד ניט לעבען...

און איך זעה איהם שוין מעהר ניט !...

נאר וועז עס טרעפט מיט מיר אמאל, אז איך הויב אן זוכען דעם נוטצן מענשען צווישען די טויזענדער, דאז זעה איך איהם, שטעהענדיג פאר מיינע אויגען, און איך צווייפעל, צו וועל איך צווישען אנדערע טויזענד געפינען נאך איינעם, ווי ער....

עס איז ווינטער געווען : דער פראסט האט געברענט. שנעל האב איך געשפאנט איבער די גרויסע רוישענדע גאסען. איך האב זיך אויף קיינעם פון די פערבייגעהענדע נישט אומגעקוקט, טאמער בענגען איך א בעקאנטען און וועל דארפען ארויסנעהמען פון די האנד פון טאש, אום זיך צו גריסען. און דאמאלס האב איך מיין חבר בענגענט און, ניט ווילענדיג, האב איך זיך אבגעשטעלט; ער האט זעהר קאמיש אויסגעזעהען. אויפ'ן פלויצע האט ער געטראגען א גרויסען פאק. געגאנגען איז ער אהן א היטעל און איהם איז נאכגענאנגען א קליין אבגעריסען אינגעלע און האט פון איהם די אוינען נישט ארויסגענומען.

— יאנקעל, וואס איז דאס ?

— גאר, גאר, שפעטער וועל איך דיר דערצעהלען.

און שפעטער האט ער מיט אט וואס דערצעהלט :

— א נאריש אינגעל, פערשטעהסט... געהט אין גאס, פערשטעהסט, און טראגט אזא שווערען פאק... איך זעה, עס איז ניט גאך זיינע כחות, עס פאלט אונטער איהם, א קינד פון 12 יאהר, פערשטעהסט, און דארף שוין הארעווען... איך גאר, ווייסט דאך, אין לעריגען, זאג איך איהם : ווייז מיר, אינגעלע, דעם פאק, איך וועל דיר העלפען אונטערטראגען, וועל ער ניט... ד. ה. וועלען וויל ער זעהר, נאר ער האט מורא, פערשטעהסט, איך זאל מיט'ן פאק ניט ענטלויפען... פערשטעהסט, מיינע בגדים זיינען איהם נישט געפעלען... איך פערזיכער איהם, ער גלויבט

ניט. „ווייסטו נאר וואס, אינגעלע, פאל איך אויף אן המצאה, איך וועל דיר עפעס געבען פאר א משכון. איך דערמאהן זיך אבער, אז איך האב ביי זיך נאר נישט... מילא, פערפאלען, זאל ער טראגען אליין, וואס קאן איך איהם העלפען. איך זעה אבער, ער נעהמט עס אויפ'ן פלייצע און ער פאלט... מילא, וואס האב איך געזאלט טהאן? איך האב איהם דאס היטעל פאר א משכון געגעבען...

—און איך האב געמיינט, אז דו האסט זיך מיט עמיצען געשלאגען, און מען האט ביי דיר דאס היטעל אראבגעכאפט — האב איך לאכענדיג געזאגט.

— ניין, ברודער, — האט ער זיך ווי דערשראקען, שלאגען שלאג איך זיך ניט, למאי זאל מען זיך שלאגען?...

3.

„ניט אין פוס".

אמאל איז ערגעץ וואו אין א רעגימענט נעווען א סאל־דאט. דער דאזיגער סאלדאט איז געווען טריי און בראוו, נע־פאלט אלץ וואס די עלטסטע האבען איהם געזאגט און גע־לעהרענט. די שווערינקייטען וואס קומט אויס דורכטרא־גען ביי דיענען אין דער ארמעע, האט ער אננענומען פאר ליעב, ווי א פילאזאף, וואס נעהמט אן פאר גוט יערע אונפער־מיידליכע שלעכטס אויף דער וועלט. האט אבער דער דאזיגער סאלדאט נעהאט א מאדנע אייגענשאפט, וואס האט איהם פערשאפט פיעל צרות. ער האט נעמליך נעהאט זעהר א שארפען חוש פון הערען. אט צוליעב דעם דאזיגען פערשפיצטען געהער זיינעם האט ער געמוזט אויסשטעהן שפאס, שאנד, און אמאל פשוט קלעפ פון די עלטסטע און פיהרער.

יעדער ווייס, אז סאָלדאטען מוזען מארשירען אלע אין פוס. דאָס הייסט ביי'ן ארויסגעהן מוזען די טויזענדער גענן ווי איינער. צום אָנפאנג וואָרפט מען ארויס דעם לינקען פוס, נאָכדעם דעם רעכטען, און אזוי גענט מען שוין דעם גאנצען וועג: איינס צוויי... איינס... צוויי. אונזער סאָלדאט וואָלט אודאי אויך געוואָלט נעהן גלייך מיט אלע. האָט ער אבער ניט געקענט זיין קיין פאָלשער, ווייל נאָך זיין נעהער איז אויסגעקומען, אז ער נעהט ריכטיג און די איבעריגע טויזענדער נעהען פאָלש. זיין נישט גלייך נעהן מיט אלע האָט געשטאָמט דערפון, וואָס, ווי געזאָגט, זיין נעהער איז געווען זעהר שארף און ווי דער קאמאנדיר האָט אויסגערופען: מארש! האָט ער עם דער שרשטער הערהערט און גלייך „ארויסגעווארפען" דעם לינקען פוס. די איבעריגע אבער האָבען דעם דאָזיגען אויסרוף: „מארש!" דערהערט מיט א סעקונדע שפעטער, איז אויסגעקומען אז ער דער אינציגער פלעגט נעהן שטענדיג ניט אין פוס.

פלענט אונטערלויפען אין מיטען מארשירען איינער פון די עלטסטע, א קלאָפּ טהאָן דעם דאָזיגען „ניט־פוסיגען" סאָלדאט אין פוס און זיך צובייזערן:

— העי, דו, אידיאָט! ווי אזוי מארשירסטו: איינס צוויי... איינס, צוויי.. מיט דער לינקער... שנעל! בייט איבער!...

א ברירה האָט ער נעהאט און געמוזט פאָלגען, אבער אין הארצען האָט ער שטארק פּראָטעסטירט:

— א י ך בין נערעכט... איך נעה ריכטיג, און זיי נעהען פאָלש...

זיין טעארי האָט ער איינמאָל אויסגעלעגט פאר א צווייטען סאָלדאט, וועלכער האָט פון איהם, נאָכ'ן מארשירען, חוזק געמאכט.

— פערשטעהסט... איך בין ניט שולדיג... איך נעה ריכטיג...

— ווי אזוי נעהסטו ריכטיג — האָט דער צווייטער גע־

שמייכעלט — אז וועז אלע נעהען מיט דער רעכטער נעהסטו מיט דער לינקער אוז פערקעהרט.

— דאס איז דערפאר, מיין פריינד, וויל איך דערהער גלייך דעם קאמאנדירס מארש... איך מאך דעם ערשטען טריט ריכטיג, איהר אבער זיינט טויב אוז דעם מארש דערהערט איהר שפעטער ווי איך, קומט אויס אז איהר נעהט אלע גלייך אוז איך ניט, אבער איך וויים דאס, אז רעכט האבּ א י ך...

דער חבר האט איהם אנגעקוקט מיט חוזק אוז זיך אנגע־רופען:

— הייסט עס, אז דו ביזט דער חכם אוז מיר די טויזענ־דער זיינען די אידיאטען...

— אזוי מיין איך מאנכעמאל — האט דער איינער שוואך, אבער מיט גלויבען אין זיין נערעכטיגקייט געענטפערט.

— אויב אזוי — איז דער צווייטער בייז נעווארען — וועט מען דיך אוועקשיקען אין וואיענעם דול־הויז... דארטען וועסטו מארשירען לויט דיין טעארי...

דער איינער האט זיך פערטראכט אוז זיך דאך ניט אונטער־נעגעבען; אוז איז נשאנגען ניט „אין פום".

4.

וואו איז די נערעכטיגקייט.

מיין פריינד האט זיך נעכאפט, אז אויף דער וועלט איז מעהר ניטא קיין נערעכטיגקייט. וואו איז זי פערפאלען געווא־רען? ער האט זי געזוכט אוז געזוכט אוז ניט נעפונען. ער איז נעזוואלען שטארק פערצווייפעלט, האט זיך פערשפארט ענדליך אין דער היים אוז נענומען זוכען א מיטל, ווי אזוי צו נעפינען די נערעכטיגקייט אוז אוועקזעצען זי צוריק אויף איהר טראן.

מראכטענדיג אזוי וועגען דעם האָט ער ענדליך געפונען א וועג: ער וועט ארויסגעבען א זשורנאל אוו דער דאָזיגער זשורנאל וועט טראָגען דעם טיטל: די גערעכטיגקייט.

ער איז געווארען בעגייסטערט פון דער אידעע. ער איז זיכער געווען, אז דער דאָזיגער זשורנאל וועט צוריק אומקעהרען די גערעכטיגקייט אויף דער וועלט.

מיין פרייַנד איז געווען א מענש מיט א שטארקען ווילען. האָט ער וואָס פאַרגענומען אין גערנאנק, האָט ער עס געמוזט ארויסברענגען אין דער ווירקליכקייט.

אין א חודש ארום האָט די גערעכטיגקייט שוין געזאָלט ערשייַנען.

איך בין צו איהם אריין.

אין זייַן ארבייטס־צימער איז ער געזעסען אוו נעבען איהם איז געשטאַנען זייַן יונגע פרוי.

זי האָט נע'טענה'ט:

— דו ביזט דאָך שוין דריי טעג אוו נעכט ניט געווען אין דער היים. מיר איז אומעטיג... דאָס קינד בענקט אויף. וואו איז די גערעכטיגקייט?...

שפעטער איז אריין א יונגערמאן. ער האָט ניט געזאָגט קיין גוט־כאַרנעט, האָט בייז אַנגעקוקט דעם חבר מיינעם אוו געגנטען טענה'ן:

— הערט, יונגערמאן, איהר האָט ביי מיר נעבאַרגט אויף צוויי טעג א סומע געלד ארויסצוגעבען דאָרט אייער נאַריישען זשורנאל, אוו אָט איז שוין באַלד א חודש אוו איהר האָט נאָך נישט בעצאָהלט. וואו איז די גערעכטיגקייט?

באַלד איז אריין א דריטער:

— הערר רעדאקטאָר, איך האָב אייך מיט צוויי וואָכען צוריק נעבראכט א מאנוסקריפט, איהר האָט צוגעזאָגט מיר נעבען אן ענטפער אין פערלויף פון דריי טעג... אָט איז שוין צוויי וואָכען אוו איהר ענטפערט ניט... איך האָב דעם מאנוסקריפט

שוין לאנג געקענט פערהויכן, תּורה איך אייך: זואו איז די גערעכטיגקייט?

שפּעטער איז געקומען דער קאַרעקטאָר און גע'טענה'ט:

— אָבער האָט איהר אָנגעמאכט נייע בעמערקונגען אויף די אָבגעוועטע בויגענס... וואָס מיינט איהר — איך האָב צייט אזוי פיעל צו ענדערן!... איך קען ניט בלענדען די אויגען אויף אייערע גרייזען דאָרטען... וואו איז די גערעכטיגקייט?

באלד איז געקומען נאָך איינער, דאָס איז געווען אן אנגענט:

— העי, הערר רעדאקטאָר... איך האָב אייך בעצאהלט פאַראויס פאר דרייסיג אבאָנענטען... דער זשורנאל איז נאָך ניטא... וואו איז די גערעכטיגקייט?

דא איז דער רעדאקטאָר צוטומעלט געוואָרען, זיך אויפגעשטעלט און אויסגערופען:

— מיינע פריינד, די גערעכטיגקייט וועט ערשיינען אין צווייי טויזענד עקזעמפליארען, עס וועט זיין פאר אלע...

איך האָב מיט מיטליד אָנגעקוקט מיין חבר, בעטראכט זיין קאָמיש־תמימות'דיגען גלויבען און איהם פערלאָזט, מורמלענדיג פאר זיך:

די גערעכטיגקייט וועט דאָך ענדליך ערשיינען אין צווייי טויזענד שטיק...

ענדליך וועט זי ערשיינען...

דער רויבער.

(ניו־יאָרקער בילד)

די סטאָר איז געווען א לאנגע און א שמאָלע. סחורות האָט זי געהאט פון א „פאַרווערטס" און א „דזשוירנאל" ביז אכט שטיקלעך קענדי פאר א י י ן פעני.

איך פלעג דאָרט קויפען א „פאַרווערטס" און סיגארעטס. צוליעב דער דאָזיגער סטאָר האָב איך אייננעשפאָרט עטליכע פענים א טאָג, א דאנק דעם, וואָס די בעסערע סאָרט סיגארעטען זיינען דאָרט ניט געווען צו קריגען און איך האָב געמוזט צוליעב מיין טריישאפט צו די אייגענטיימער פון סטאָר רויבערען א ביליגען און ערנערען סאָרט, אבי איך זאָל האָבען די געלעגנהייט אין דער פריה, געהענדיג צו מיין בעשעפטיגונג און פארנאכט, געהענדיג צוריק פון דער בעשעפטיגונג — אריינגעהן צו זיי און פערוויילען א פאָר מינוט מיט איינעם פון די לויבע מענשען, וואָס האָבען די דאָזיגע סטאָר געהאלטען.

איך האָב לויב געהאט די מוטער פאר איהר פיינקייט און עכט אידישע ערלקייט. אויך איהר גוטען פערהלטערטען פנים זיינען געלעגען פייגע גוטמוטיגע קנייטשען, ווי געמאכט בכיוון, עס זאָל צוגעבען איהר פנים מעהר גוטסקייט און טרויער; איך האָב לויב געהאט איהר עלטערע 19־יעהריגע טאכטער פאר איהר בעמיהען זיך צו רעדען מיט מיר אידיש, וואָס עס איז איהר ניט זעהר לייכט אָננעקומען, א דאנק דעם, וואָס זי איז דא געבוירען געווארען.

און אפילו אז איך פלעג אמאל טרעפען אין סטאָר דאָס אנגענעהמע קינד, א אינגעלע פון א יאָהר צוועלף, בין איך געווען

גליקליך. עס איז געווען א וואויל טייער באיטשיקעל, מיט לע־
בערגע אויגען און מיט זעהר זשיוואוע בעוועגונגען.

— יו וואנט פארווערטס?

— סיגארעטען...

פלעגט ער ארויפקריכען אויפ'ן בופעט, זיך אוועקשטעלען
און זוכען אויף די פאליצעס יענעם סארט וועלכען איך האב
געפאדערט און געפינענדיג, א גליקליכער מיר דערלאנגען.

— דו ביזט א ביזנעס־מאן! — פלעג איך איהם ריהמען.

פון דעם דאזיגען קאמפלימענט האט ער גאר אננעקוואלען,
און אז די מוטער פלעגט אנקומען פון וואהנונג, וועלכע האט
זיך געצויגען ערגעץ פון א זייטיגער טהיר דורכ'ן סטאר, פלעג
איך מיין קאמפלימענט פערגרעסערען:

— א, אייער באיטשיקעל איז גאר א כוואט!

די מוטער פלעגט אנקוועלען און ענטפערען:

— יע, ער איז גראד א גוטער באי, ער ארבייט נעביך
שווער: געהט אין סקוהל און אין תלמוד תורה און אז איך און
מיין מיידעל זיינען פערנומען, העלפט ער צו אויך אין סטאר...

וואס ווייטער ביו איך מיט דער דאזיגער ליעבער ארימער
פאמיליע מעהר נאהענט געוואָרען, זיך געפיהלט צו טהאן פאר
זיי עפעס, אבער זייער שטאלץ און פארנעהמעס האלטען זיך
האט מיר ניט דערלאזט. דאס אייניציגע וואס איך האב געקענט
טהאן איז קויפען זונטאג אן איבריגען ענגלישען סאנדיי פיי־
פער און אמאל סתם עפעס א זאך, וואס איך האב ניט גע־
ברויכט, נאר גלאט אזוי, געבען צו לייזען די דאזיגע גוטע מענ־
שען, וועלכע האבען שווער געארבייט פאר זייער עקזיסטענץ און
זיינען געווען פול מיט לעבען, ליעבע און ענערגיע צום קאמפף
פאר'ן לעבען...

אפט האט זיך מיר געראכט, אז זיי דארפען זיין ניט זעהר
ארים. די טאכטער ארבייט און פערדיענט ביי א צעהן דאלאר א
וואך. די מוטער לייזט אין סטאר גאר ניט שלעכט. דער נעגענר

האָט נעהאט אין דער נאכבארשאפט א גרויסע סקוהל און אויסער קענדי האָט די סטאָר אויך פערמענט פאָפיער, טינט און פעדערס...

און דאָך, נענוי בעקאנט ווערענדיג מיט דער דאָזיגער קליינער און ריהרעוודינער פאמיליע, האָב איך דערזעהן די אָרימקייט אין איהר גאנצער נאקעטקייט. די צוויי צימערען מיט דער קיך, פון וועלכע די וואָהנונג הינטערן סטאָר איז בעשטאנען, איז נעווען אָרים מעבלירט. די פענסטער האָבען ארויסגעקוקט אין אן ענגען שמאָלען רוף, וואו עס האָבען זיך געטריקענט און געפלאטערט וועש פון פערשיעדענע מינים אוֹן האָבען דאָס אָרימע פאנאראמע נאָך דייטליכער און בולט'ער געמאכט.

די טאכטער פערדיענט און די סטאָר טראָגט אודאי אריין א נעוויסען פראָפיט און דאָך, ווי אָרים די דאָזיגע ליעבע מענשען לעבען!

האָט זיך מיר נענומען דאכטען, אז זיי זאמלען געלד.

יאָ, נעווים זאמלען זיי געלד... א מיידעל אין הויז מוז דאָך פריהער אָדער שפעטער חתונה האָבען. איך בין זיכער, אז עס איז שוין אָנגעזאמעלט פאר איהר ערגיץ שוועֶרע הונדערטער.

איינמאָל, אין א טאָג, וועו איך בין נעווען פריי, בין איך אריין אין דער דאָזיגער סטאָר א זייגער צוועלף בייטאָג. נעבען טראָטואר פון הויז, וואו די סטאָר האָט זיך געפונען, איז געשטאנען א שהנער קערידזש, מיט א שהנעם שטאָלצען פערד. אין קערעדזש איז נעזעסען אן אלטער דיקער מאן און מיט פערגליווערטע אויגען געקוקט ערגיץ און נעווארט.

איך האָב מיך מיט דער דאָזיגער ערשיינונג פעראינטערעסירט.

— ווער איז דער מאן אין קערידזש? — האָב איך געפרעגט די סטאָר־קיפערין, וועלכע איז נעווען פערנומען אין צעהלען פאפיערענע גאלד.

„...איינס, צוויי, זיעבען, נייַן, צוואנציג, פינף און צוואנ־ציג... דאָס איז דער לענדלאַרד, זיעבען און צוואנציג, היינט איז דער ערשטער, נייַן און צוואנציג, יעדען ערשטען קומט ער צו־פאַהרען, דרייסיג... אט, פונקט ווי א זייגער, פינף און דרייסיג... יעדען ערשטען נעהמט ער צו ביז א פעני, זיעבען און דרייי־סיג... דאָס בלוט צאפט ער אויס... זיעבען און דרייסיג... אפשר האָט איהר ביז מאַרגען דריי דאָלאַר...

איך האָב שנעל ארויסגעכאפט דריי דאָלאַר און דערלאַנגט דער פרוי.

זי האָ עס צונעמען מיט א לייַדענדען שמייכעל. א זיפץ געטהאָן און זיך אנגערופען:

— אט אזוי ארבייטען מיר אלע פאר דעם דאָזיגען קרי־פעל...

— א קריפעל?

— נעווים. — האָט די פרוי געקרעכצט ווי מיט רחמנות... ער קען זיך א פנים דען ריהרען?... שוין יאָהרען, אז ער איז פאראלייזירט... מעהר ווי די הענד דיענען איהם ניט... קיין קינד און קיין רינד... אזוי ווי א שטיין. האָט ער אבער אן אויפזע־הערין, אן אלטע מויד... א מכשפה, קומט זי מיט איהם יעדען ערשטען און נעהמט אונז אלע ארום... דעם נאנצען בלאָק... אכט טענעמענטס זיינען זיינע, אט דעם קריפעלס...

אויף די רייד איז אריין אן עלטערע לייַדי מיט א פערשטיי־נערטען אויסדרוק און שטום אהן ווערטער דערלאַנגט עפעס א צעטעל, א קבלה.

די פרוי האָט איהר דערלאַנגט דאָס פעקעל פאַפיר־געלד... יענע האָט עס איבערגעצעהלט, בעהאלטען אין א לעדערנעם האנד זעקעל און איז ארויס... איך האָב איהר נאכגעפאלגט מיט די כליקעז און האָב בעמערקט ווי דער אלטער אין קערידזש האָט אויסגעצויגען די האנד, א לאנגע און א בענעהרענדע. דער נאנצער קערפער און די גענזיכטסציגע האָבען זיך ניט בעוועגט.

די אלטע איז אריין אין קערידזש, זיך געזעצט נעבען אל־טען און שטומערהייד געגומען די לייצען און זיך אוועקגעפאה־רען...

— וואוהין פאהרען זיי דאס?

—שוין אהיים — האט די פרוי פון געוועלב געענטפערט— הינטער'ן שטאדט אין זייער פאלאץ... אהער קומען זיי נאר איינמאל אין מאנאט, די רויבער, נעהמען אוועק די לעצטע פע־נים און פאהרען אוועק...

אויף די רייד איז אריין דער באיטשיקעל מיט דער טאכ־טער:

— שוין, קינדער... ער איז שוין דא געווען...

— דער לענדלאדר?... — האט די טאכטער טרויעריג גע־שמייכעלט.

— יא... — האט די מוטער געזופצט. — דער מיסטער האט מיר דא צוגעבאהלט דריי דאלאר... די לעצטע פעני אויס־געהויבט....

די טאכטער האט אויף מיר געוואהרפען א דאנקבארען שמיי־כעל און ארויסגענומען פון איהר פאקעטבוק א פאר דאלאר:

— איך האב נאך עטליכע דאלאר ביי זיך. נאט אייך.

— א, עס מאכט ניט... האב איך געפראווט זיך ווערען... עס קען זיין אין א וואך ארום און שפעטער...

— ניין, ניין! — האט די טאכטער זיך געהיצט — עס איז אלגראיט, מארגען האב איך מיין „פעי"... איך נעהם אפ א סך געלד....

— אויף איהם געזאגט געוואהרען, — האט די מוטער גע־שאלטען דעם לענדלאדר... — אט אזוי יעדען ערשטען נעהמט ער צו די לעצטע פעני, ווי א רויבער... און פרעג, וואס דארף ער אזוי דאס געלד... אין גאנצען איז דאס א קריפעל....

דער באיטשיקעל האט זיך צולאכט פון דעם מארגעם וואהרט און די יונגע טאכטער האט זיך טרויעריג פערטראכט.

אין א אידישען קאבארעט.

(ניו־יאָרקער בילד)

א גרופּע יונגע לייט, צווישען וועלכע עס האָבען זיך געפֿונען א פּאָר לעבע־קינדער, האָבען זיך ארומגעשלעפּט אין דער איסט־סייד און האָבען זיך שטאַרק געלאַנגווייליגט.

עס איז ערשט געווען צעהן א זייגער אין אוועגד. וועגען געהן אהיים האָט קיינער ניט געטראכט: דאָס רוב פון דער גרופּע זיינען געווען אונפֿערהייראטע און די צוויי דריי פּאָר־הייראטע האָבען נאָך מעהר מורא געהאַט פּאָר זייערע הייסען. ווי די „סינגל לייט".

דאָן האָט אייגער פון די לעבע־קינדער פֿארגעלעגט: — לאָמיר נעהן אין א קאבארעט, אויף בראָדוויי.

דער גרעסטער טהייל פון דער גרופּע האָט זיך אויסגערופֿען גרייט צו געהן, און מאנכע האָבען שוין אָנגעהויבען חשבון'ען אין קאָפּ זייערע קאפּיטאַלען, וואָס געפּינען זיך אין זייערע טאשען. אייגער אבער פון די לעבע־קינדער האָט זיך געקווייגקעלט.

— זיי זיינען מיר נמאס געווארען, די בראָדווייער קאבארעטס. טרוקען, אָהן נשמה, אָהן גייסט.

און טראכטענדיג א ווייל האָט ער זיך אָנגערופֿען:

— איך וואָלט זיך געוואָלט אביסעל אָנווארעמען... עפּעס שרגעץ אין א היימישען פּלאץ. אך, פּאר וואָס זיינען ניטא קיין אידישע קאבארעטס. איך וואָלט איצט אזוי גערן אהין גענגען.

— עס איז דא א אידישער קאבארעט! — האָט א יונגער מאן פון דער גרופּע געמאַלדען.

— א אידישער קאבארעט — ווירקליך! — האָט זיך דער „לעבע־יונג" בעגייסטערט — איך גלויב עס ניט!

— קומט, איך פיהר אייך! — האָט דער ענטדעקער זיך אונטערגענומען.

די גרופּע האָט זיך גלאָזען פיהרען. די נייגיעריגקייט איז געוואקסען מיט יעדען טריט, וואָס יעדער האָט געמאכט.

— איז נאָך ווייט? — האָט געהענדיג א מאנכער פערלוירען דאָס נערוולר און זיך פּאַרגעשטעלט, אז דער אידישער קאַבארעט געפינט זיך אודאי ערגעץ ארום סמבטיון...

— אט באלר! — האָט דער פיהרער געטרייסט און געגעבען האָפענונג.

די גרופּע האָט איהם נאָכגעפאלגט. באלד האָט דער פיהרער, ווי א פעלדמארשאל זיך געוונדעט מיט'ן פנים צו דער גרופּע, נעגעבען א צייכען אין וועלכער סטריט צו פערקירצוען זיך און אריינפאלענדיג אין א טומעלדיגע ענג־בעפעלקערטע גאס, איז דער פיהרער ענדליך שטעהען געבליבען נעבען א טענעמענט־הויז.

דער עולם האָט זיך גלאָזט געהן אין קאריאָר. אבער דער פיהרער האָט א שמייכעל געטהאן:

— קריכט זייט מוחל אין קעלער, אונטען...

— אין קעלער! — האָט זיך דער עולם דערפרעהט — איז נאָך אינטערעסאנטער.

און ארבלאָזענדיג זיך אין דער ניעדער אויף טרעפלאך איז דער עולם אריינגעפאלען אין אידישען קאבארעט.

די ערשיינונג פון אזא'ן עולם אין א מיטענוואכעדיגען אבענד האָט דעם ווירטה פון קעלער אביסעל איבערראשט. די בעל הבית'טע איז גלייך אוועקגעלאָפען אין קיך אַנגרייטען מאכלים, וועלכע עס האָט קענטיג אויסגעפעהלט פאר אזוי פיעל מענשען.

דער צימבאליסט פון קאבארעט, א הויכער שהנער יונגער־

מאן מיט גרויסע דונקעלע, עטוואס טרויעריגע אויגען, האָט די גרופּע מ ט א פריינדלעכען שמייכעל בענריסט און אַבגעצויגן בעלט פאר די נעסט א לכבוד — א וואַלאך...

דער ווייכער, מינארנער בענקענדער ניגון האָט זיך צוגאַסען איבער'ן קעלער און ניט געפינענדיג גענוג פּלאַץ, האָט ער זיך אריינגעכאפּט אין די הערצער פון דער גרופּע, וועלכע האָט זיך שוין אויסגעזעצט ביי דריי טישען, וואָס דער קעלנער, א מילדער גוטמוטהיגער יונגערמאן, האָט אימפּראָווויזירנדיג צוזאַמענגעשטעלט.

די קליינע גרופּע נעסט, וועלכע האָבען זיך נעפונען נאָך פון פריהער זיינען אויך לעבעדיגער נעוואָרען, מיט נייניעריגקייט בעטראכט די נייע אַנגעקומענע און האָבען בעשטעלט פרישע קרינלעך וויין.

דאָס זיינען געווען גוטמוטהיגע אידען אין די מיטעלע יאָהרען, קענטיג ארבייטער, וואָס זיינען אין דער היים, אין בעסעראביען אדער רומעניען, פון וואנען זיי האָבען אלע נעשטאַמט, נעווען נעווען צו א גלעזעל ווין און צו א וואַלאך... דאָס האָבען זיי דאָ נעקרינען און זיי האָבען זיך נעפיהלט, ווי אין דער היים.

די גרופּע נייע האָבען זיך איבערנעוואָרפען מיט בליקען מיט דער אלטער גרופּע. עס איז באלד נעשלאָסען נעוואָרען פריינדשאפט.

— וואָס עפעס בעזונדער! — האָט איינער פון די פריהערדיגע זיך אויפנעשטעלט, ווי א טשארמאן, און נעקוקט צו די נייע — איהר זייט טאקי נעביל דעטע מענשען, אבער מיר זיינען חלילה אויך ניט קיין פאנאטישע. אָט דער יונגערמאן, זעהט איהר — האָט ער אַנגעוויעזען אויף א הויכען אידען — ער איז ניט מעהר און ניט ווייניגער ווי א מעמבער אין ארבייטער רינג...

דער אַפּענהערציגער טאָן פון דעם איינפאכען אידען, האָט

דער אינטעליגענטער גרופע דערווארעמט. עס האט זיך פער־
בונדען אן אינטימער געשפרעך.

באלד איז צוגעקומען א יונגערמאן, וועלכער איז די גאנצע
צייט געזעסען נעבען צימבאליסט. די אידישע גרופע האט איהם
אייגנעלאדען זיך זעצען ביי זייער טיש.

— ער איז א זינגער... — האט ער איהם פאַרגעשטעלט—
ער האט א וועלטענע כלי !...

דער זינגער האט זיך ווי פערשעמט פון דעם קאמפלי־
מענט, האט זיך אויסגעהוסט און געפרענט:

— וואס זאל איך אייך זינגען?

— זינגט עס זאל עפעס נעהמען ביי'ן הארץ — האט זיך
דער מעמבער פון ארבייטער רינג געבעטען.

דער זינגער האט זיך ווי פערגעהוסט און זיך געווענדעט
מיט א ריינע הויכע שטימע צום צימבאליסט:

— יאסעל, שפיעל א חלום !...

צווישען דער ערשטער גרופע פון די אייפאכע אידען איז
נעווארען א בעווענונג.

דער מעמבער פון ארבייטער רינג האט אנגערופען צו
דער פרעמדער גרופע:

— א „מאראלישע" ליעד!

דער זינגער האט אנגעהויבען גלייך אויף דער העכערער
אקטאווע. נעזונגען האט ער מיט נעפיהל וועגען דעם ווי דאס
גאנצע פעבען איז הבל הבלים און אלץ איז א חלום...

דער צימבעל האט נאך יעדער פערז צוגעצימבעלט מיט א
בעשטענונג...

אלץ איז הבל הבלים,
דאס גאנצע וועלט איז א חלום!

או דאס ליעד פון חלום איז אבגעזונגען און אבגעצימבעלט
געווארען, איז די אידישע גרופע פערזונקען געווארען אין
נעדאנקען. ביז וואנען דער ערשטער פון זיי וואס האט זיך

געהאלטען פאר דעם געביל־דעטען און אלץ־וויסענדען. האט אויס־געשריען:

— מילא, אז די וועלט איז א חלום דארף מען דאך ערשט טרינקען א גלעזעלע וויין... טא דערלאנגט טאקי נאך צו קריגעלעך... און דו — האט ער זיך געוענדעט צום זינגער, זינג לכבוד די יונגע לייט, נאך א שהנערע ליעד, דו האסט דאך זיי.

— איך וועל אייך זינגען דאס ליעד פון קישינעווער פאנראם! — האט דער זינגער מיט א שטראהלענדען פנים געמאלדען.

— א טהייערע ליעד — האט דער איר, וואס איז געווען טאקי א קישענאווער, זיך אנגערופען.—אבער זינג ריכטיג, וויל איך וויים די נאנצע מעשה...

דער זינגער האט זיך וויעדער מכין געווען, זיך אויסגע־הוסט און אנגעהויבען:

מייכען בלום האט גערונען
נאר אין מיטען העלען טאג,
חרוגים אין גאסען געפונען —
אוי, א יאמער און א קלאג...

— ריכטיג וווי נאלד! — האט דער קישינעווער בעשטע־טיגט.

אבער אז עס איז נעקומען צו דעם וויטערדיגען סטראף, וואו די צאהל הרוגים איז נעווארען פון זינגער נענוי אנגענע־בען, האט דער קישינאווער איהם איבערנעשלאנען:

— דו האסט א טעות... עס איז נעווען זיעבען און פער־ציג....

און דער זינגער האט נעמוזט פערריכטען, אויסזינגענדיג:

— זיעבען און פערציג הרוגים!...

אז דאס ליעד פון קישענאוו איז נעווארען אבגעזונגען האט

זיך דער זינגער אויפגעשטעלט און געקוקט אויף די פערזא־מעלטע:

— מיר ווייסען, מיר ווייסען! — האָט דער קישענאָווער נוטמוטהיג געמערקעלט. — אידען! לאָמיר זיך צונויפלעגען!

עס איז באלד נעזאמעלט געוואָרען א פּאָר דאָלאָר. דער מעמבער פון ארבייטער רינג האָט עס דעם זינגער איבערגע־געבען.

דער זינגער האָט די סומע שנעל אריינגעלאָזט אין טאַש, איז געוואָרען פּרעהליכער און האָט זיך געמומען זינגען א ליעד, אויס דאנקבארקייט.

דאָס ליעד איז שוין געווען באמת א פּרעהליכס. דאָס איז געווען וועגען א מיאום'ע כלה, וואָס האָט א סך געלד, און יעדע סטראָפע האָט זיך געענדיגט:

— אוי, האָט זי אן אוצר!...

ביי'ן וואָרט „אוצר" האָט ער צוגעוואונקען מיט די אויי־גען, ווי אן אקטיאָר א קאָמיקער.

— דער יונג קען, זאָל איך אזוי נעזונד זיין! — האָט דער קישענאָווער ערשט געמומען איהם ריהמען:

אמאָל איז ער געווען פון די בעסטע זינגער אין טהעאטער. האָט ער זיך צוקריגט מיט'ן „סטאָר" און איז געוואָרען א זינ־גער אין וויין־קעלערס... ער מאכט אבער איצט אויך א פיינעם לעבען — ניט צו פערזינדיגען...

און וועראנדיג גוט געשטימט פון די ליעדער און פון די פּאָר קריגעלעך וויין האָט ער בעשטעלט נאָך וויין, שוין פאר'ן גאנצען עולם!

— איך צאָהל! — האָט ער הויך געמאלדען. די יונגע לייט פון דער גרופע האָבען זיך געפיהלט אונבעקוועם, אז א ווילד פרעמדער איד זאָל צאָהלען פאר זיי. אבער דער ערפאה־רענער לעבע־יונג האָט מתיר געמאכט.

— עס שאדט נישט! אויך בראָדווויי פּאסירט אזוינע

משעיות זעהר אפט. עס פאלט אריין איינער און צאהלט פאר אלע. מיר געפעהלט עס.

און אין א פאר שטונדען ארום זיינען די ביידע גרופען אזוי נאהענט געוואָרען, אז זיי האָט זיך געדוכט, אז זיי קענען זיך שוין יאהרען לאנג און נאך דעם ווי עס איז אויסגעטרונקען געוואָרען א צאהל קריגעלעך ווייז, האָבען זיי זיך צוזונגען:

אוי, אוי — אוי!

שבור איז ש גוי!

פלוצים האָט זיך דער עלטערער איד פון דער ערשטער גרופע אויפגעשטעלט, ווי ער וואָלט זיך דערמאָהנט עס א ווויכטיגע זאך און איבערשלאָגנדיג דאָס ליער מיט א פאטש איבער'ן טיש האָט ער אויסגעשריען:

— אידען, עס איז נאָך פאר צוועלף, איך וויל א דאוונען טהאָן מעריב...

צו איהם זיינען צוגעשטאָנען די איבעריגע פון דער ערשטער גרופע אייגפאכע אידען. די נייע אָנגעקומענע לייט האָבען זיך אָנפאָנגם פערלוירען, דער לעבע־יונג פון בראָדווי האָט זיך דערפיהלט ווי בעליידיגט: מעריב דאוונען אין א קאָבארעט! די איבעריגע אָבער איז דער ענין דוקא געפעלען און איינער האָט פאָרגעשלאָגען צו דאוונען בציבור!

און באלד האָט אין דעם אידישען קאָבארעט א קלונג געטהאָן דער וואָכעדריגער „והוא רחום" פון די אלטע אידישע שוהלען און בתי מדרשים אין דער היים...

דער לעבע־יונג האָט געוואָלט אויך מיט־דאוונען. אָבער ער האָט זיך ניט געקענט דערמאָהנען קיין איין וואָרט, דאָך ווען דאָס „פובליקום" האָט זיך געשטעלט שמונה עשרה, האָט ער זיך אויפגעשטעלט און געמורמלט אונדייטליכע אלטע ווערטער, וועלכע האָבען איהם זיך נאָך געבאָמבעלט פון דער קינדהייט...

נאָלדע׳ס פריינד.

דער נייער פּלאַץ, וואו נאָלדע האָט געקראָנען צו ארבייטען איז געווען ניט בעזאָנדערס גרויס. אבער דערפאר אינטערעסאנט. די דרייסיג ארבייטער־מיידלעך וואָס דער שאָפּ האָט פערמאָגט זיינען אין פערלויף פון די ערשטע עטליכע טעג געווארען איהר נאָהענט, מיט איניגע האָט זי זיך זאָגאר בעפרייַנדעט. איבערהויפּט מיט די צוויי, וואָס האָבען געארבייט מיט איהר ביי איין טישעל. דאָס זיינען געווען צווי אמערי־קאניזירטע אידישע מיידלעך, וואָס האָבען נערעדט א גוטען ענגלִיש און א שלעכטען אידיש. זייער שלעכט אידיש רעדען האָט נאָלדען מעהר אימפּאָנירט, ווי דאָס גוטע ענגלִיש אויף וועלכען זי איז געווען א קנאַפּע מבינטע. זי איז ערשט אין לאַנד דריי יאָהר און כאָטש זי האָט שוין בעזוכט א נייט־סקוהל האָט זי אָבער די נייע שפּראַך נאָך וועניג בעהערשט. דערפאר אָבער האָט זי נערעדט א שעהנעם לִיטוויישען אידיש, אבער דערמיט האָט זי ניט שטאָלצירט, ווי איהרע חבר׳טעס מיט זייער ענגלִיש. זי האָט זיך געסטארעט צו רעדען וואָס מעהר ענגלִיש און וויסענדיג ווי שוואַך זי איז אין דער נייער שפּראַך, איז זי געווען זעהר פּאַרזיכטיג מיט לאַנגע פּראָזען און אויסדרוקע. זי פלעגט אויף א פראגע ענטפערען גאָר אנדערש, ווי זי וואָלט געוואָלט, בלויז דערפאר, וואָס זי האָט ניט געוואוסט ווי אזוי מען רעדט ארוים ריכטיג א געוויסען וואָרט. עס איז ביי איהר רעכט געווען אמאָל אָנגעבען איהר וואוינונג אין אן אנדער סטריט בלויז דערפאר, וואָס די סטריט, וואו זי האָט געוואוינט

איז איהר געווען שווער ארויסצוזאגען מיט'ן ריכטיגען אקצענט. זי האָט למשל, ניט געקענט אויסרעדען וויִ געהעריג איז פוירסט סטריט און דערפאר האָט זי געזאָגט, אז זי וואוינט אין סעקאָנד סטריט...

איבערהויפט האָט זי אויך פיעלע פראנען אין נייעם שאפ געענטפערט ניט ווי עס איז געווען, נאר ווי עס האָט זיך ביי איהר סתם ארויסגערעדט, אמאל צוליעב דער שפראך, אמאל צוליעב פערווירונג און אמאל גלאט אזוי נישט ארַאבצופאלען פאר די אמעריקאניזירטע מיידלעך. שפעטער אביסעל, פלעגט עס איהר פערדריסען. גאָלדע איז פון דער נאָטור נישט געווען קיין ליגנערין, אבער צוריק צו כאפען איז שוין איהר געווען שוועד.

איבערהויפט איז זי אריינגעפאלען מיט דעם ענטפער אויף דער פראגע וועגען א „פרייַנד". דאָס רוב מיידלעך פון נייעם שאפ האָבען גערעדט וועגען זייערע „פרייַנדס". מיטוואך פלעגען זיך פיעלע נאָך דער ארבייט, אייַלען מעהר ווי אלע טעג, וויַיל מיטוואך איז ביי זיי געווען דער אויסגאנגס־טאָג מיט זייערע באָיִעס, חתנים און „פרענדס". איינע פון די צוויי נאָהענטע מיידלעך, וואָס האָבען געארבייט מיט איהר ביי איין טישעל האָט איהר מיט א שמייכעל א פרעג געטהאָן:

— און דו, גאָלדע, האָסט נישט קיין פרייַנד?

איז זי געבליבען פערווירט און ניט בעטראכטענדיג זיך האָט זי מיט א זיכערען טאָן געענטפערט:

— שור... איך האָב...

און איז גלייך רויט געוואָרען.

די חבר'טעס ביים טישעל זיינען געוואָרען נייגעריג, וואָס פאר א סאָרט „פרייַנד" א גרינע מיידעל קען האָבען און זיי האָבען זיך געמומען אויספארשען זי:

— שוין לאנג? — האָט איינע געפרעגט.

— דרייַ מאָנאָט! — האָט גאָלדע געענטפערט און איז

נאך רויטער געווארעז.

איז די אנדערע חבר'טע שוין מעהר נייגעריג געווארעז אוז האט געוואלט וויסען זיין „טרייד"... עס איז באמת געווען טשיקאווע צו וויסען וואס פאר א סארט באי אזא גרינע, כאטש חנו'דיג מיידעל קען ארייגקריגען. אוז זי האט גאלדען העפליך געפרעגט:

— וואס פאר אן ארבייט האט דיין פרייגד?

— אן ארבייט... איז גאלדע ווי צומישט געווארעז אוז נישט געפינענדיג גלייך קיין פאסיגע ארבייט פאר איהר אויסגעטראכטען חתן האט זי ווי שיער וויינענדיג אויסגעברומט:

— מיין פרייגד איז נישט קיין ארבייטער.

— נישט קיין ארבייטער! — האבען זיך ביידע אנגעכאפט אוז אנגעקוקט פערוואונדערט איינע די אנדערע אוז נאכדעם גאלדען — אוז איינע האט איבערגעפרעגט:

— אזוי? ניט קיין ארבייטער? א ביזנעס־מאן...

— ניין! ניט קיין ביזנעס־מאן — האט גאלדע געשטאמעלט אוז אויף איהר שטערען האט ארויסגעשלאגען א שוויים.

— וואס דען? — האבען ביידע מיידלעך זי געצויגען פאר דער צונג.

אוז אזוי ווי גאלדע האט נעכטען געלעזען אין א צייטונג א מאדנע מעשה וועגען א סיילעסמאן, אזוי אז דער דאזיגער ווארט איז איהר פעסט אין קאפ געבליבען, האט זי גלייך ארויסגערעדט:

— ער איז א סיילעסמאן!

— אה! סיילעסמאן! — האט איינע ווי מיט קנאה אויסגערופען.

אוז די צוויייטע חבר'טע האט זיך נאך מעהר זיך צוהיצט אוז ווי צוגעזונגען:

— א סיילעסמאן! פיין! פיין!

אבער דער דאזיגער ליגען האט גאלדען פערשאפט אונרו־

היגע טעג אוז שלאפלאזע שטונדען ביי נאכט. אין עטליכע טעג ארום האבען שוין אלע מיידלעך פון קליינעם שאפ געוואוסט. אז גאלדע׳ס פריינד איז א סיילימאן אוז יעדע איז געווען טשיקאווע צו וויסען וויפיעל ער בעקומט ווייזשעם. אוז וואו אהין ער נעהמט זי אויס אוז וויפיעל מאל איז וואך ער ניט איהר גוד־טיימס.

אויך די אלע פראגען איז גאלדען ניט בעזונדערס געווען לייכט צו ענטפערען, ווייזשעם האט זי איהר פריינד בעשטימט צוואנציג דאלאר א וואך. האט זיך איין מיידל געוואונדערט וואס אזוי וועניג; דאן האט גאלדע געמוזט פערשפרעכען, אז אין א חודש ארום בעקומט ער א „רייז" פינף דאלאר אוז ער וועט שפעטער נאך מעהר בעקומען.

האט איהר א מעהר נייגעריגע מיידל געפרעגט:

— ווען?

האט גאלדע דאס געמוזט אפלייגען נאך דעם ווי זיי וועלען חתונה האבען, דאס הייסט, זי מיט׳ן סיילימאן...

האט זיך ביי די מיידלעך אנגעצונדען די אויגען: זי רעדט שוין וועגען חתונה! אויב אזוי, איז דאך כדאי צו וויסען ווען וועט זיין זייער חתונה?

האט גאלדע דאס געמוזט אפלעגען אויך א גאנצען יאהר. דאן האט איהר איינע נעראטען, אז זי זאל אזוי לאנג ניט פערציהען, ווייל ניט אלע סיילימלייטע זיינען רעדלע מענשען. דא האט זיך גאלדע געמוזט אינשטעלען פאר איהר סיילימאן, אז ער איז ניט גלייך צו אנדערע פון זיין סארט... זי וויים אויך, אז עס זיינען דא סיילימלייט, וואס זיינען גרויסע שאר־לאטאנעס און פערפיהרען בלויז מיידלעך, מיט איהרען אבער איז זי זיכער. אזא ווי איהר סיילימאן איז ניטא אויף דער גאנצער וועלט נאך איינער.

און נאכדעם האט זיך אנגעהויבען א סדרא מיט „ציהרונג". — האט דיר דער סיילימאן שוין געקויפט מתנות? —

האָט מען איהר אין א פּאָר טעג ארום געפרעגט.

די פּראָגע איז שוין געווען גאָר אן אונגעריכטע, און גאָלדען האָט שוין ניט געלונגען לייכט דערויף צו ענטפערען. זי האָט א שטאָמל געטהאָן, אז קיין וויכטיגע מתנות האָט זי נאָך דערוויל פון איהם ניט, אָבער ער וועט איהר קויפען די שעהנסטע ציערונג.

וואָס וויטער זיינען אבער די מיידלעך צודרינגליכער געוואָרען. מאנכע האָבען געוואָלט זעהן איהר פּריינד.

— פּאָר וואָס זאָלסטו מאקע, גאָלדעלע ניט בעקענען אונז מיט דיין „פּריינד" — האָט איינע פּארגעשלאָגען.

— וואָס האָסט מורא? מיר וועלען ביי דיר איהם אָפּנעהמען? — האָט שוין א צווייטע ווי א שטאָך געטהאָן, פּערריכטענדיג די פּריזור מיט די שעהנע הענט. און פּיעלע פון די מיידלעך האָבען זיך א נעהם געטהאָן צו גאָלדען.

— בעקען אונז מיט איהם!

— אָלרייט! — האָט גאָלדע א פּערשעהמטע נעזאָגט — אויב איהר ווילט אזוי שטארק פּאָר וואָס ניט... ער וועט זיין זעהר צופּריעדען...

און עטליכע טעג נאכאנאנד האָט גאָלדע געטראכט ווי אזוי ארויסצופּלאָנטערען זיך פון איהר סיילִיסמאן, וואָס זי האָט אזוי אונשולדיג און אָהן שום כוונות איהם פּאר איהר חתן געמאכט. דער אויסגעטראכטער סיילִיסמאן איז איהר געשטאָנען פּאר די אויגען, א שעהנער, אן אויסגעפּוצטער און האָט איהר פּרייִנד־ליך צוגעשמייכעלט. זי האָט זיך נעשעהמט פּאר זיך און פּאר'ן דאָזיגען יונגען מאן, וועלכער האָט פּאר איהר שוין עקזיסטירט. זי ווייס בלויז ניט ווי אזוי צו געפינען איהם און פּאָרצושטעלען איהם פּאר איהרע חבר'טעס אין שאפּ. אויב זי וועט איהם ניט פּארשטעלען די טעג, וועט זיין די חרפה זעהר גרויס. זי וועט מוזען פערלאָזען דעם שאפּ.

דער שאפּ איז איהר אבער געווען נויטיגער ווי דער סיילִיסמאן.

אחן דעם פרוינד, דעם סיילִיסמאן איז אומעטיג. דאס לעבען האט נישט קיין זין, אבער לעבען קען מען דאך, אבער אהן שאפ קען מען ניט אויסקומען א טאג... אויב זי ווייל זיך רא־טעווען האט זי נאר איין וועג, זיך אבזאגען פון סיילִיסמאן...

און קומענדיג איין מאל אין שאפ האט זי זיך נעמאכט טרויעריג און פערטראכט.

— וואס איז מיט דיר גאלדע, ביזט היינט אזוי צורו־דערט — האט איהר די חבר'טע ביין טישעל געפרעגט.

דא האט גאלדע געפונען א וועג ווי זיך צו בעפרייען און האט נאך טרויעריגער ארויסגעזיפצט:

— איך בין זיך צוגאנגען מיט מיין פרוינד...

— מיט'ן סיילִיסמאן! — האט זיך די חבר'טע פער'חדושט.

— יא, מיט איהם... האט גאלדע בייז געענטפערט. עס ווייזט זיך ארוים, אז ער איז טאקע ניט בעסער פון אלע... בין איך זיך מיט איהם צוגאנגען.

דאן האבען די מיידלעך זי געטרייסט און געראטען איהר צו געפינען אן עהרליכען ארבייטער, ווייל די סיילִיסלייט זיי־נען שוין בעוואוסט פאר גרויסע פערפיהרער און גאלדע דארף דאנקען גאט, וואס זי איז פון איהם פטור געוואָרען.

און גאלדע האט טאקי געדאנקט גאט: פטור געוואָרען פון סיילִיסמאן, זי קען צוריק ארבייטען אין שאפ. די מיידלעך זיינען אלע אזעלכע גוטע און פרוינדליכע. ביז מען געפינט א רעכטען שאפ איז דאך אזוי שווער...

אין וועג.

1.

דער ליטעראריש׳ער פעטער.

„דער ליטעראריש׳ער פעטער"

אזוי הייסט אין בערלין א אידע, הערר איקס, וועלכער וואוינט שוין דאָרט א יאָהר 15 — אזוי בעריהמט ער זיך פאר יערען ניי־אַנגעקומענעם:

— שוין 15 יאָהר א בערלינער!

אויך איהם, נאטירליך, קען מען קיין פּראָבע ניט האָבען וועז ער רעדט דייטש. 15 יאָהר פון ליטא קען מען די אידישע שפּראָך פערגעסען; אויך אָבער דאָרף מען אויך איהם קיין פּראָבע ניט האָבען וואָס זיין „דייטש" איז ניט פון דער שכּטער פּראָבע — צו געטהע׳ס דייטש קומט עס ניט. נאָר 15 יאָהר איז פאר אזא אידען ווי איקס א געוג קורצע צייט אום אויסצולערנען זיך גוט דייטש.

דייטש איז א קאָפּריזנער לשון — אזוי האָט נעבעך אוגזער בערלינער איר נאָר קיין לשון ניט. נאָר זאָרגט זיך ניט — רעדען רעדט ער און דוקא א סך, און כאָטש זיין לשון איז ניט קיין אידישער און ניט קיין דייטשישער, דאָך פערשטעהן פערשטעהט איהם סיי א איד, סיי א דייטש, ווייל ערשטענס רעדט ער שטענדיג מיט פּתח׳ן — זאָגען, האָבען, א. ד. ג. — וואָס דאָס איז פערשטענדליך סיי פאר א דייטש, סיי פאר א אידען, און צוויי׳טענס איז ער אָבּיסעל מסביר מיט די הענד, מיט אלע גלידער וויי אין פסוק שטעהט: כל עצמותי תאמרנה — ער רעדט מיט די ביינער, און ער איז ווירקליך א יונג מיט ביינער, פון דער פּראָפעסיע א זייגער־מאכער, האָט ער שוין זייט צעהן יאָהר די ארבייט געוואָרפען און לעבט ספּעציעל פון אנאָנסען

זאמלען פאר אידישע און פאר דייטשע צייטונגען. און אזוי זוי אנאנסען האבען צו טהאן מיט דער ליטעראטור, בפרט די לעצטע פאר יאהר, וועלן דער איינציגער צייכען פון א גוטער צייטונג איז, אז זי האט א סך אנאנסען, איז דער דאזיגער איר, הערר איקס, אין גאנצען אויסגעמישט מיט דער ליטעראטור, נאטירליך, אלס איד הויפטזעכליך מיט דער אידישער, אבער אויך די דייטשע ליטעראטור איז פאר איהם ניט קיין פערשלאסענער גארטען. דער אנאנסען טהייל איז, ווי בעוואוסט, אינטערנאציאנאל, — אויב איהר האט אן ענגלישע אנאנסע פאר א אידישער צייטונג קענט איהר זיך אויך וועלדען צו דעם דאזיגען הערר איקס, און ער וועט אייך פערזארגען על צד היותר טוב.

רייבענדיג זיך ארום אנאנסען, איז ער, ווי געזאגט, אויסגעמישט מיט ליטעראטור און מיט ליטעראטען. קומענדיג אין בערלין, וועט איהר זיך פון איהם ניט אויסדרעהען אויב איהר זענט נאר א ליטעראט מיט א נאמען, ווייל אלס אנאנסען־זאמלער, זוכט איקס נאר פירמעס, בעקאנטע פירמעס. זענט איהר א ליטעראט מיט א נאמען און קומט נאך בערלין, זאלט איהר קיין האטעל ניט נעהמען, ס'איז אומזיסט אייער טרחה: איקס וועט אייך שוין אויפזוכען און וועט אייך ניט לאזען שטעהן אין האטעל פאר קיין פאל.

— א אידישען ליטעראט — זאגט ער — איז ניט קיין מענדעלסאהן (ער מיינט נאטירליך דעם באנקיר מענדעלסאהן) קומט אריבער צו מיר, „שלאפט" איהר ווי א פריץ פאר אייז מארק און איהר זענט צווישען אייגענע מענשען.

און ווירקליך האט דער איד א וואוילע קאנאפע, אויף וועלכע — לויט ער בעריהמט זיך — זיינען שוין געשלאפען די נרעסטע אידישע שרייבטשטעלער. איבערהויפט אבער שטאלצירט ער, וואס אויף דער קאנאפע איז שוין אויך געשלאפען שלום־עליכם.

— צווויי וואכען איז ער דא געשלאפען! — לאזט ער ענדליך אויס מיט גדלות... און אט אויף דעם טיש—וווייזט ער— האט ער אנגעשריבען זיין שעהנסטעם ווערק... פרואווט מיר גע־בען א מילימאן פאר'ן טיש וועל איך אייך ניט אוועק געבען...

בייז איז ער נאר אויף אש'ען, דער לעצטער וויל צו איהם אפילו ניט ארויינשמעקען, דערפאר אבער איז ער זיך אין איהם נוקם און לייקענט אין גאנצען אין זיין טאלאנט.

— מיט זיין „נאט דער ראכע" — זאגט ער — האט ער בלאמירט דעם כלל ישראל, און בכלל טוויג עם אויפ'ן פייער...

און אויב איך וויל איהם אויפווייזען אז די מעשה איז ניט אזוי, וווייזט ער מיר די „אידישע גאזעטען" פון נויארק, וועלכע ער בעקומט אלע וואך, וואו עם איז געדרוקט שווארץ אויף וויים — און איך מוז שווייגען...

א שטארקער חסיד איז ער פון פראפעסאר „זעליקא־וויטש". — אוא שרייבער ווי ער — זאגט ער — איז ניטא אפילו צווישען די דייטשען... „די אידישע גאזעטען", וועלכע ער בע־קומט שוין עטליכע יאהר, זאמלט ער ניט — זיין צימער איז צו קליין דערצו, — אבער זעליקאוויטש'עם „שטיקלעך" שניידט ער אויס פון יעדער נומער, קלעפט עס איין אין א בוך. קומט א ליטעראט פון רוסלאנד צו אפילו פון אמעריקא, נעהמט ער ארויס און ווייזט, ווי ער וואלט געזאגט:

— נא לערען זיך ביי גרעסערע...

אידישע שריפטשטעלער האט ער אין הארצען ליעב, אבער ער האט צו זיי טענות: „אין דיני־ממנות זיינען מאנכע נישט פינקטליך". א פאר פון זיי זיינען איהם געבליבען שולדיג צו פאר מארק.

— פערפאלען, — טרייסט ער זיך, — איז עס אפילו ניט, אבער עס טאר אזוי ניט זיין. פראפעסאר זעליקאוויטש וואלט

עס ניט געטהאן...

נאטירליך האָב איך פון איהם זיך אויך ניט ארויסגע־דרעהט. געטראָפען האָט ער מיך טאקע אין קאפע הויז מאנאפאל, און דערהערט, אז איך בין א אידישער שריפטשטעלער איז ער צו מיר צוגענאנגען, זיך פאָרגעשטעלט און געזאָגט, אז נאָך שלום עליכם און פראָפעסאָר זעליקאָוויטש בין איך דער דריטער, הייסט עס, וואָס געפעלט איהם און וועלכען ער לעזט מיט „גראָ־סער הנאה" (לשונו ממש). פון איין זייט האָט מיך געפרעהט, וואָס אויך אין בערלין האָב איך א חסיד, אבער פון דער אנדער זייט בין איך געווען אייפערזיכטיג צו שלום־עליכם און צו פראָ־פעסאָר זעליקאָוויטש. וואָס מאכט מען אָבער? „מיט גוואלד וועסטו ליעב ניט זיין". פערפאלען! דערהערט, אז איך בין שוין דעם צווייטען טאָג אין בערלין און שטעה אין א האָטעל, איז ער א פארציטערטער געוואָרען:

— וואָס הייסט עס? — האָט ער מיר געמוסר׳ט גאנץ פאמיליאריש — זענט איהר עפעס א מענדעלסזאָהן, צו וועד? קומט אריבער צו מיר וועט אייך קאָסטען בילינער און איהר וועט זיין צווישען אייגענע מענשען...

און דעם אמת געזאָגט, האָב איך די פאָר נעכט ביי דעם דאָזיגען בערלינער ליטוואק זיך געפיהלט גאנץ נישקשה׳דיג, וועז ניט זיין אידישער לשון מיט די דייטשישע אָדער ארץ־ישראל׳דיגע פתח׳ן, וואָלט ער אפילו מיר גאנץ אנגענעהם גע־וועז, פאָרט אן אייגענער מענש, אויך וועמעס קאנאפע עס זיי־נען שוין געלעגען ווירקליך א סך אידישע שרייבער, אויסער דעם פערמאָגט ער אלע אידישע טעגליכע צייטונגען פון וועלכען יאָהר איהר וויל, א שאד נאָר וואָס מען קען זיך צו זיי ניט צושטעקען. איך מיין ניט דעם שטויב, נאָר פשוט ער לאָזט ניט צו!

— זיא וועדען מיר צומישען די נומערען, בין איך קאפוט!... — הויבט ער אָן צו וואַרנען, אז מען געהט נאָר צו די פאָליצעם, וואו די צייטונגען זיינען אויסגעלעגט.

און ער ערקלערט מיר, אז די נומערען מוז ער היטען צו־ליעב אלטע חשבונות, וואס ער האט מיט יעדער רעדאקציע פאר אנאנסען.

ווירקליך א שאד! וואר וויים וואס פאר אנטיקלעך איך וואלט צווישען די אלטע נומערען געפונען — דאדף ער נאר האבען חשבונות מיט די רעדאקציעס. נאר צוריק געשמועסט, וואר האט דען ניט מיט זיי קיין חשבונות. עס וועט קומען א צייט וועט מען זיך שוין אוים'חשבונ'ען...

פאר מיין אוועקפאהר פון בערלין האב איך דעם ליטערא־רישען פעטער אויסנערריקט מיין צופריעדענהייט סיי פון דער קאנאפע סיי פון איהם אליין, און האב איהם צוגעזאגט שרייבען וועגען איהם אן ארטיקעל.

ער האט פאר גליק אין גאנצען געשיינט, האט מיך מיט א כלה'דינער שעמעוודינקייט נעפרעגט: וואו וועל איך עס דרוקען.

— אין „פאַרווערטס"! — האב איך ניט אהן שטאלץ נעענטפערט.

— פאר וואס ניט אין די „אידישע גאזעטען" — שטעהט אייך ניט אן צו זיין אין שכנות מיט זעליקאוויטש'ען? מיט פראפעסאר זעליקאוויטש'ען!

— אדרבא... — האב איך איהם בערוהיגט, — נאר פער־שטעהט איהר מיך, איך בין א שטיקעל מיטארבייטער פון „פאַרווערטס". שוין אן אוואנס, פערשטעהט איהר מיך, נע־נומען...

— אויב אוואנס איז עפעס אנדערס. — איז ער מרוצה נעווארען. — זאגען זי מיר אבער, נעהט דער „פאַרווערטס" גוט?

— 72,072! — האב איך מיט אמת'ן שטאלץ אויסנע־רופען.

— אוי וועה! — האט ער עכט אידיש אויסנעשריען, פער־

נעסענדיג זיין גאנצעם דייטש — ס'איז דאך עפעס נאר א מי־
ליאנערסקע צייטונג... וועט איהר מיר כאטש שיקען אן אויסגע־
שניטענעם שטיקעל פון דעם ארטיקעל וועגען מיר? שיקט, איך
בעט אייך, — האט ער זיך נעבעטען.

— נאטירליך! — האב איך איהם פערזיכערט: — זא־
גאר דעם גאנצען נומער, איך האף, אז דער „פארווערטס" וועט
דרוקען די דאזיגע אויפלאגע מיט א נומער מעהר... ספעציעל
פאר אייך...

ער האט אין גאנצען אויפגעשריבען, האט מיר געדריקט
די האנד און געוואונשען צו וועלען א נגיד און ניט דארפען לע־
בען פון דער פערער:

— ווי דער תלמוד זאגט... — האט ער ערקלערט: על
מנת שלא לקבל פרס... זא צו זאגען...

בערלין, 1904.

2.

די וועטשערינקע אין פּאריז.

ביי דער קאסע נעבען טהיר איז געזעסען אן עלטערע מיי־דעל מיט שפּורען פון אמאליגער שהנקייט, מיט גרויסע שווארצע אידישע אויגען, און האט פערקויפט בילעטען, דאס מעהרסטע טהייל צו האלבען פראנק. די קליינע צאהל טהייערע בילעטען האט זי נאר פאַרגעלעגט די בורזשואזנע געסט, וואס זיינען, איבריגענס, אויך געווען אלטע געניאסטען. נאר ביי איין גאסט, וואס איז געווען אן אמת'ער בורזשוי און בלויז צולייב זיין יונג ווייבעל, פלעגט ער בעזוכען די דאזיגע בעלעך, — האט די בילעטען־פערקויפערין נענומען א גאנצען צעהן פראנק־שטיק. זי האט עס גלייך פערצעהלט מיט שמחה דעם שהנעם בונדיסט סערגיי, וועלכער איז געשטאנען ביים טהיר און אב־גענומען די בילעטען:

— צעהן פראנק אויסגערעכנט! — האבען איהרע אויגען געשטראהלט און די קנייטשען פון פערעלטערטען געזיכט זיינען ווי אונדזיטליכער געווארען.

— א מצוה! — האט דער בונדיסט געענטפערט, ווי זיין שטייגער איז, מיט א אידיש ווערטעל, און האט אויך דעם חשבון דורכגעלאזט 5 פרימע עמיגראנטען גאר אהן בילעטען.

דער זאל האט ביסלעכווייז אנגעהויבען פול צו ווערען, גאר די גוטע שטימונג, צוליעב וועלכער דער עולם איז געקומען, האט זיך נאך ניט בעווייזען. דער עולם האט זיך ארומגערעהט אהן א שטאך ארבייט הין און צוריק, געכאפט א וואַרט אייגער מיט דעם אנדערן און יעדערער האט נעזוכט עפעס אינטערע־סאנטעס, שארפעס, אונגעוועהנליכעס.

דאס אייניגע אינטערעסאנטע איז געווען אין א זייט דער

בופעט, אויף וועלכען עס זיינען נעעלגען אויף טאצען פערשיע־
דענע בוטער־בראדען, הערינג און אפילו פיש. אינטערעסאנ־
טער נאך זיינען געווען די פלעשער מיט שנאפס און וויין, וואס
זיינען געשטאנען אויפ'ן בופעט, ארומגערינגעלט פון א רייהע
קעלישקעס און גלעזלעך.

צום דאזיגען בופעט פלעגט יעדער צוגעהן און וואהלען
א בליק פון דער וויטען און צוריק אוועקגעהן אן א זייט, ווי
פון א פלאץ, צו וועלכען מען טאר ניט צו נאהענט צוגעהן...

דאס פריילין, וואס איז געזעסען ביי'ן בופעט, אן אלטע
בונדיסטין, וואס איז אקארשט געקומען פון וואלאנדע, וואו זי
איז געווען פערשיקט, האט אויסגעזוהן טרויעריג און עלענד
און האט דערמאהנט א קליין־שטעדטעלדיגע אידישע קרעמע־
רין, וואס וואוינט אויף קונים.

שנדליך איז צום בופעט צוגעגאנגען א פאר'לך: אויונגערמאן
מיט רוסישע געזיכטס־ציגע, מיט לאנגע בלאנדע האר, געקליי־
דעט אין אן ארימען אבגעטראגענעם אנצוג, מיט א אידיש מיי־
דעל פון א יאהר פינף און צוואנציג, אין בריל'ען. ער האט גע־
בעטען געבעו צוויי שנאפסען און וועגדעניג זיך צו דער מיי־
דעל, האט ער מיט זיין רוסישען באסען־שטימע ארויסגעברומט:

— מיר וועלען טרינקען פאר דער צוקונפט פון רוסלאנד.

דאס פריילין אין בריל'ען איז ווי פערשעמט געוואהרען,
איהר געזיכט האט זיך גערויטעלט, וואס עס האט איהר ניט בע־
זאנדערס שהנעם געזיכט צוגעגעבעו א געוויסען חן, און זי האט
שוואך געענטפערט, נעהמעניג דעם כוס אין האנד:

— פאר דער צוקונפט און וואהל פון די אלע צובראכענע
לעבענס, וואס געפינען זיך דא.

דאס מיידעל ביי'ן בופעט האט ווי א ציטער געטהאן און
האט פון זיך צוגעגעבעו:

— אייער וואונש, חבר'טע, איז אונערפילבאר...

דער רוסישער יונגער מאן האט דערויף ניט איינגעשטימט:

— איהר האָט א טעות, געגאָסין, דאָס לעבעז איז נאָך פֿאַראויס...

און אַננעהמענדיג זייז פרייליז, דאָס אידישע קינד, אונטער'ן אַרעם, איז ער מיט איהר אוועק אין א צווייטער זייט.

דאָס מיידעל ביי'ן בופעט האָט ווי בננבה ארויסגענומען א קליין שפּיגעלע פון האנד־טאַש, וואָס זי האָט געהאלטען נעבען זיך, זיך שטעל אייגעקוקט, איבערגעזעצט דעם קאָם פון קאָפֿ אביסעל נידריגער און האָט, אריינלענענדיג צוריק דאָס שפּיגעלע אין האנד־טאַש, טיף אַבגעזופצט...

שפּעטער א ווייל האָבען זיך ביי'ם בופעט בעוויזען מעהר געסט. דאָס מיידעל איז פרעהליכער געוואָרען: דער פֿראָפּיט געהט פֿאר די פערשיקטע חברים און ווער ווי זי וויים נאָך אזוי גוט ווי גרוים איז דאָרט דער עלענד! זי איז בים עכווייז אריין אין דער ראָל פון א פערקויפערין, און וועז א רייכערער נאסט פלענט צוגעהן עפּעס נעהמען פון בופעט און פרענגען א פּריין, פלענט זי מיט א חבר'שען שמייכעל ענטפערען:

— פֿאר אונזערע חברים אין סיביר איז קיין פּרייז ניט צו פיעל!

אין די דאָזיגע מינוטען איז זי הערליך געווען!

דער עולם איז געוואָרען וואָס ווייטער געדיכטער, דער גערויש — פרעהליכער און אינטימער, נאָר די נשמה פון דער וועטשערינקע האָט נאָך אלץ געפעהלט.

שולדיג דערין איז געווען אן אלטער גענאסע, וועלכער האָט געזאָלט האלטען די פעסט־רעדע און איז ניט געקומען.

פאר וואָס איז ער ניט געקומען? — פיעלע האָבען בעהויפטעט, אז ער איז עפּעס קראנק געוואָרען, נאָר דער אלטע־מיינער אייגדרוק איז געווען, אז פרעהליכעם האָט ער ניט געהאָט וואָס צו זאָגען און וועקען די וואונדען האָט ער ניט געוואָלט.

— זאל געגאסע ב. האלטען די פעסט־רעדע! — האט מען פארגעשלאגען.

נאר געגאסע ב., איינער פון די אמאליגע פיהרער פון דער „בעוועגונג" איז יעצט געזעסען אן א זייט ביי א קליין טישעל און האט פערבראכט מיט אן אלטען עמיגראנט.

הערענדיג די פאדערונג פון עולם, האט ער זיך געוועגדעט צום אלטען שכן:

— היינט וועט זיי ניט געלינגען!

— פאר וואס? — זאגט עפעס!—האט דער אלטער נע־בעטען — עס וועט ווערען א שטיקעל שטימונג.

— א, גיכער וועל איך זיי קאליע מאכען די שטימונג, — האט דער אמאליגער פיהרער מיט א ביטערען שמייכעל געענט־פערט — זאלען זיי נעהמען צו ביסלעך שנאפס וועט בעסער ווירקען ווי מיין רעדע...

דער אלטער האט געשוויגען.

באלד האט זיך דערהערט אן אויסרוף: חברים, זאל מען עפעס זינגען.

— זינגען, זינגען! — האבען פיעלע אונטערגעכאפט.

און באלד האט זיך געגענאיבער דעם בופעט געבילדעט א רעדעל און א מאן פון א יאהר פינף און דרייסיג האט אויס־גערופען:

— די שבועה!

— די שבועה, די שבועה! — האבען אלע מסכים געווען. אפילו די עטליכע רוסען, וואס האבען זיך דארט געפונען.

און גלייך האט א דונער געטהאן א כאר פון צעהנדליגע שטימען דאס ליעד, וואו מען גיט זיך אלע א הייסע שבועה צו קעמפען... די איינפאכע, אבער שטארקע, אויפמונטערנדע ווערטער, דער האלב־מינארנער ניגון, האט אלעמען ווי עלעק־טריזירט.

אלע געסט, ניט אויסגעשלאסען די עטליכע סטודענטישע

פערלייעבטע פאַרלאַנג, וואס זיינען געקומען אהער מעהר צוליעב געכוס, אלס צוליעב דער „אידעע". זיינען אויך הינגעריסען גע־ווארען און גלייך מיט די איבעריגע מיטגעזונגען.

כאָר'ן זינגען איז די שטימונג גלייך געווארען געהויבען. דאס מיידעל ביי'ן בופעט האָט אָנגענאסען א גלעזעל בראנפען. בעצאָהלט מיט איהרע לעצטע עטליכע סו און האָט הויך אויס־גערופען:

— פאר דעם געזונד פון אונזערע פערשיקטע חברים!

א „הוראה" האָט פערהיילכט דעם זאַל.

דער שעהנער בונדיסט, וואס איז געשטאַנען ביים טהיר און אָפגענומען די בילעטען, האָט פערלאָזט זיין אָרט, טראַכ־טענדיג: זאל ארויסגעהן ווער עס ווייל, און צוגעהענדיג צום בופעט האָט ער געפאַדערט מיט א פרעהליכען טאָן:

— שאמפאַניער!

דאס מיידעל ביי'ן בופעט האָט זיך פונאַנדערגעלאכט מיט א פרעהליכען געלעכטער. עס איז געווען קענטיג, אז זי האָט שוין לאנג, לאנג אזוי ניט געלאכט, ווייל טרעהרען זיינען איהר באלד געקומען אין די אויגען, און זי איז קוים אים שטאַנד געווען אויסצורעדען:

— שאמפאַניער טאָר מען ניט — אונזערע חברים אין סי־ביר...

— איך ווייל נישט הערען — האָט דער שעהנער בונדיסט איבערגעהאקט — די שבועה האָט איהר נעהערט, ווי איך... פרעהליך לאָמיר זיין!

און גלייך בערוהיגענדיג זיך, האָט ער נענומען א פלאש ווי'ן און אויסגערופען הויך:

— בונדיסטען אהער!...

— מיר זיינען אלע בונדיסטען! — האָבען זיך געהערט פיעלע שטימען און א גאנצע מענגע האָט זיך א לאָז געטהאָן צום טישעל.

— עס זאל לעבען דער בונד! — האט דער שהנער בונדיסט אויסגעקנאקט.

און וויעדער האט א הוראה פערהילכט דעם זאל.

— איצט וועט עס ערשט פרעהליך ווערען! — האט דאס מיידעל פון בופעט געשטראהלט פאר אמת'ער פרייד.

— אז דער „בונד" איז דא מוז זיין פרעהליך! — האט דער שהנער בונדיסט, האבענדיג שוין אויסגעטרונקען א גלאז רויטען וויין — פעסט געזאגט און זיינע שווארצע אויגען האבען איהם געגלאנצט.

די איבעריגע געסט, נישט בונדיסטען, האבען זיך די ערשטע מינוטען געפיהלט ווי אונבעקוועם, נאר נישט וועלענדיג צושטערען די אלגעמיינע הארמאניע. וואס קומט אן אזוי זעלטען צו שאפען אין דאס רוב פערזאמלונגען, האבען זיי זיך צוזאמענגענאסען אין איין פרייד. איין רוס, א פייערדיגער „עס דעק" האט זאגאר, אויסטרינקענדיג א גלאז וויין, זיך אנגערופען אויף א הויכער שטים אין רוסיש, נאטירליך:

— חברים, איך בין אויך א בונדיסט!...

דער עולם האט זיך צולאכט און דאס מיידעל ביים בופעט האט עס אנגענומען פאר גוט־נעלר און ערנסט, כאטש געגוג פרעהליך האט זי אבגעענטפערט:

— נו, וואס איז? מיין ערשטער לעהרער, א רוס, איז געווען א פייערדיגער בונדיסט און זיין כלה — א אידיש מיידעל, פלעגט מיט איהם שטענדיג דיסקוטירען. זי איז געווען א פייערדיגע „איסקראווקע".

דער עולם האט זיך וויעדער צולאכט, נאר באלד האט מען אנגעהויבען אויף דאס ניי די שבועה צו זינגען און די „וועטשערינקע" האט זיך אנגעהויבען...

פאריז, 1907.

3.

א גרויסער מענש.

אויסריכטענדיג מיך אין וועג אריין, קיין לאנדאן, האבען מיינע פאריזער פרײנד, פון וועלכע א טהיי׳ל האבען לאנדאן גע־קענט, מיך שטארק געוואָרענט פון וואהיטשעפע׳ל.

— ווי גאט איז אייך ליעב, פארפאהרט נאר נישט אין א האטע׳ל אין וואהיטשעפע׳ל.

פון וואהיטשעפע׳ל האב איך נאך אין דער היים, אין רוס־לאנד, געהערט און אבדאנקענדיג מיין פאריזער פרײנד פאר זייער אויפמערקזאמקייט צו מיר, בין איך, אנקומענדיג קיין לאנדאן, גלייך פערפאהרען אין א באַרדינג־הויז און דוקא אויף וואהיטשעפע׳ל.

איך האב שוין אזא טבע: ניט צו פאלגען קיין עצות פון פרײנד. איך הער שטענדיג אויס וואס מיינע פרײנד זאגען מיר. מאך א מינע פון דער העכסטער אויפמערקזאמקייט, דאנק זעהר פיע׳ל מא׳ל פאר זייער פרײנדשאפט און טהאן טהו גראד ווי דער בעסטער פרײנד מיינער הייסט מיר, און וואר איז מיר אזא פרײנד, ווי איך אליין? ווי היינע זאגט ערגיץ.

אנגעקומען בין איך אין לאנדאן דוקא אין א שעהנעם הע־לען זונען־טאג. און דא האב איך מיך דערמאהנט אבן עזרא׳ס טייערע וואָרטער: וואָס איך זא׳ל האנד׳לען מיט תכריכים וואלט קיינער ניט געשטאַרבען; און וואָס איך קום אין לאנדאן, אין דער שטאדט פון נעבע׳ל און פאנעם איז דוקא א שעהנער טאג און איך בלייב פער׳חדוש׳ט און ווי׳ל שיער ניט פרענען ביי מענשען, צו האב איך ניט פערבא׳נדזשעט. צי איז דאס אמא׳ל ניט לאנדאן?

וואהרום נישט איין מאל האָב איך שוין אין מיין לעבען נע־בלאָנדזשעט.

וווייזט זיך ארוים, אז דאָס מאל האָב איך טאקע נעטראָ־פען דעם ריכטיגען וועג: איך בין געקומען אין לאָנדאָן, און פערבלאָנדזשעט האָט עס נאָר די זון.

און איך האָב זי העכסט בערויערט. וויל פאר דער זון איז לאָנדאָן וווירקליך קיין אָרט ניט. אין א סך גאסען האָט זי דאָרט אפילו ניט וואו איהרע שטראהלען אהין צו טהאָן. אזוי שמאל זיינען לאָנדאָנער גאסען, אזוי שווארץ זיינען איהרע בילדינגס און באנק־הייזער.

קיין סך אָבער האָט די זון דאָרט ניט געבלאָנדזשעט. איך בין געקומען א זייגער צוויי און פיער האָט זיך שוין די זון אָב־נעטראָגען, אודאי פערריייזט אין דעם שהנעם פרעהליכען פא־רין, וואו זי פאסט זיך אזוי פאר די ליעבע פאריזער שמייכלענ־דיגע בירגער און איבערהויפט פאר די ליעבע בירגערינס...

און לאָנדאָן האָט איינגעהילט א דיקער שלייער.

— אָט דאָס הייסט עס אין א פאָגע! — האָב איך נע־פרעגט מיין נייעם פרוינד, וואָס האָט מיך נעפיהרט וווייזען לאָנדאָן.

דער פרוינד האָט נעשמייכעלט אויף מיין גרינקייט און האָט נוטמוטהיג נעענטפערט:

—דאָס איז דאָס נעווענהנליכע טענליכע וועטער פון לאָנ־דאָן. א פאָגע, ברודער, וועט איהר נעהן און ניט זעהן ווי אזוי איהר נעהט, אין א פאָגע מוז מען זיך פעסט האלטען איינע אן די אנדערע און טאפען דעם וועג.

און איך האָב בשעת מעשה נעטראכט — יא, יא, ביי אייך אין לאָנדאָן לעבט מען טאקי אין גרוים חושך...

די באָרדינג הויז אויף וווהייטשעפעל, וואו איך בין פער־

פֿאהרעז, האָט נעהערט צו מיסעם. לאָמיר זיי רופֿען, איקם, ווייל קיין סך נוטס וועלען איהר, ווי וועניג איך פֿאַרער נישט פֿון מענשען, האָב איך נישט צו זאָגען, דאָך ווייל איך ניט שאדעז איהרע ביזנעם און ווייל נישט ענטדעקען איהר אמת'ן נאָמען. כאָטש פֿון דער צווייטער זייט וואָלט איך געקענט טהאָן א טובה פֿיעל וואנדערער, וואָם וועט אויסקומען צו פערפֿאהרען צו איהר. נאָר מיט דעם דאָזיגען ארטיקעל בין איך ניט אויסען קיינע מענשען־פרייגדליכע צוועקען. איך ווייל מיך פֿשוט טהיילען מיט מיינע אייגדריקע, וואָם האָבען זיך אָנגעזאמעלט אין מיין אָרי־מען האַרץ, זייענדיג אין לאָנדאָן און פאר דעם וואוייל פון אונ־זערע וואנדערער וועלען שוין וואהרשיינליך זאָרגען די עמיג־ראציאָנס־גזעזלשאפטען וועלכע זיינען אין דער לעצטער צייט אזוי פיעל נעגרינדעט געוואָרען ביי אונז...

מיסעם איקם איז א אידישע פרוי אין פולען זין פון וואָרט: רעדט פֿשוט מאכע לשון און טראָגט א שייטעל. דער שייטעל איז שוין דוקא ניט פֿשוט. ער לייגט איהר אויפ'ן קאָפּ ווי א בארג. עם ווייזט אבער אויס, אז דער דאָזיגער בארג איז איהר ניט שוואר. דער קאָפּ איז איהר שטענדיג לייכט און קלאָר און איבערהויפט ביי א חשבון מיט א באַרדער וועט זי קיינמאל ניט מאכען קיין טעות. לויט איך האָב בעמערקט נעדענקט זי, ניט נאָר די צאָהל פון די גלעזער טהיי וואָם יעדער באַרדער טרינקט ביי איהר, זי נעדענקט אפילו די צאָהל פון די שטיקלעך צוקער.

ביי מיסעם איקם איז דער פרייז פאר א צימער נישט טייער. צום אונגלוק האָט די מיסעם אבער א שוואכהייט, זי ווייל ניט אז איהרע נעסט זאָלען ערגעץ אנדערש עסען: צו וואָם זאָל מען זיך ערגעץ אנדערש פערדאַרבען דעם מאָגען? און אָט ווען מיסעם איקם מאכט א חשבון פאר'ן „רום" מיט'ן עסען צוזאמען, פאָהרט שוין אריין דער חשבון אין פונטען. און א פונט איז א נרויסע מטבע: די ענגלענדער זיינען א רייך פאָלק

און פון ניקעלס און קוואדערס וויסען זיי ניט, איבערהויפט ווייס דערפון ניט מיסעס איקס: זי האט שטארק ליעב פונטען...

א מעלה האט אבער מיסעס איקס, וואס איהרע באדערס, סיי די שטענדיגע סיי די גאסט אויף עטליכע טעג, לאזט זי זיך נישט לאנגווייליען. זי האט פאר זיי פעק מעשיות, און דעם אמת נעזאגט, זאהר אינטערעסאנטע. מיסעס איקס האט צום גליק פון די באדערס, בעהאט א מאל א מאן און כאטש דער מאן איז שוין פונפציהן יאהר טויט, לעבען נאך זיינע מעשים טובים איז דער אלמנה'ס מויל, און אט מיט די מעשים טובים פון איהר מאן אמוזירט זי איהרע באדערס, איבערהויפט וועז די לעצטע זיצען ביים טיש און עסען. א פנים, אז מיסעס איקס וויים פון דער נייעסטער טעאריע פון דער היגיענע, אז ביים עסען דארף מען זיך פיהלען אין א גוטער לויהנע. און מיסעס איקס איז עס טאקי אין שטאנד צו שאפען מיט איהרע העכסטע פיקאנטע עפיזאדען פון איהר מאנ'ס לעבען, איבערהויפט ביי יענער שטעל, וואו עס ווערט דערצעהלט, אז ער, עליו השלום, האט זאהר וועניג געגעסען...

מיך האט מיסעס איקס בעהאנדעלט נאך פריינדליכער ווי די איבעריגע. זי האט געהאט בדעה, אז איך זאל דערמאהנען איהר באדינג הויז ערגעץ אין א צייטונג. זי האט עס מיר דייטליך נעגעבען אנצוהערען.

אדוערטייזען איז א שאד דאס געלר — אבער דערמאנען אזוי ערגעץ אין אן ארטיקעל איהר באדינג הויז מיט די גרויסע בעקוועמליכקייטען, וואס דארטען געפינט זיך — וואלט זאהר, זאהר כדאי געווען — זאל די וועלט וויסען. און איך בין ניט קיין שלעכטער מענש און איך טהו עס איהר צוליעב. בפרט, אז זי האט עס ווירקליך פערדיענט.

די לעצטע פאר טעג איז זי א פערסאפעטע אריין אין מיין „רום" און מיר זאהר העפליך געמאלדען, אז דעם רום מוז זי

איצט נויטיג האבען אוז מיר וועט זי געבען אן אנדער רום, אויבען! (זי האט נאט צו דאנקען רומס געגוג!)

— זי וואלט מיך נישט בעמיהט, — האט זי מיך פערזיכערט, נאר עס איז געקומען צו איהר צו פאהרען איהרער אן אלטער בעקאנטער: זעהר א גרויסער מענש!

דערהערט זעהר א גרויסער מענש, האב איך זיך דערפרעהט, איך האב בטבע ליעב גרויסע מענשען אוז איך האב געפרעגט אויך זיין נאמען: א קשיא אויך א מעשה — אפשר א בעקאנטער.

— א שרייבער? — האב איך געפרופט טרעפען.

— חלילה! — האט זי זיך פערקרימט...

ווייזט זיך ארוים, אז עס זיינען דא אנדערע מינים גרויסע לייט — ער אליין איז ניט פון מיין באך, ער האנדעלט נאר מיט וואלד.

— ער האט אין דעם יאהר פערדיענט אויך זיין חלק — האט זי א צוהיצטע געענדיגט — פינף טויזענד פונט! זעהר א גרויסער מענש!

איך בין נעבליעבען א פערציטערטער אוז האב איהם גלייך אבגעטראטען מיין צימער.

לאנדאן, 1907.

דער פערלארענער שטאלץ.

עס איז געווען איינער פון די געמיטלעכסטע בעלער, וואס הערמאן האט די לעצטע צייט בייגעוואוינט. דאס פובליקום איז ניט געווען בעזונדערס גרויס, דערפאר אבער א זעהר נעטס און פיינס. איבערהויפט די פרויען. הערמאן האט גראד דעם אבענד נעהאט ערפאלג. אנשטאט צו יאגען זיך נאך זיי, ווי זיין שטיי־גער איז געווען אויף די פאריגע בעלער, האט מען זיך דא גע־יאגט נאך איהם. דאס האט איהם געמאכט שטאלץ. „אויב אזוי, לאך איך פון אייך אלע... ברויך איך אייך גאר ניט..."

דער דאזיגער שטאלץ האט איהם, דעם פינף און דרייסיג יאהריגען מאן, צוגענעבען מעהר מענליכקיט חן... און די פרויען האבען אנגעווענדעט, יעדערע אויף איהר שטייגער, אלע מיטלען צו געווינען איהם. ער איז אבער געווען שטאלץ און גרויסמוטיג: איינער געשענקט א שמייכעל, דער צווייטער א פריינדליכקיט בליק, דער דריטער זאר־גאר בעמערקט, אז איהר האר־נאדעל אויפ'ן קאפ איז ניט אין אדרנונג, פאר וואס זי האט איהם הערצליך בעדאנקט — אבער מעהר ניט. פערבראכט האט ער מעהר מיט מענער, געוויצעלט זיך, ארומנעשפאצירט און האט זיך ענדליך נוקם געווען אן דעם שעהנעם געשלעכט פאר לאנגע, פיעלע און מאנכמאל שווערע בעליידיגונגען, וואס ער איז פון צייט צו צייט, פון באל צו באל פון זיי אויסגעשטאנען...

איצט וועט ער שוין וויסען, ווי אזוי מיט דער דאזיגער „חברה" צו האנדלען: אויסערליך איגנארירען זיי און ערשט דאן וועט ער איבער זיי זיעגען, בעזיצען וועלכע ער וועט נאר

וועלען. אט די שעהנע ברונעטע מיט די צולאזטע האר אין צי־
גיינער־קאסטיום, און אפשר גאר אט די גאלדענע־בלאנדע,
מיט די גרויסע בלאהע אויגען — וועז ער וויל גאר א גוט וואַרט
זאגען און ער וועלט דער בעזיצער, דער אייגענטימער.

א צופריעדענקייט האט זיך אויסגעגאסען אויף זיין פנים.
א שעהנע, יונגע וויבעל, נישט גאר קיין נאהענטע בעקאנטע.
האט איהם געכאפט אונטער'ן ארעם און געצויגען:

— הערמאן, קומט איבער'ן זאל...

— אך, איך דאנק אייך... איך האב ליעבער צו שטעהן
און צו בעטראכטען די פארלעך. עס איז קאמיש, אבער אנגע־
נעהם און אינטערעסאנט... לאזט מיך אליין..

דאס שעהנע וויבעל האט זיך בעליידיגט, זי האט אבער
ניט געקענט פון איהם אוועקגעהן און זי האט זיך געחנ'דעלט:

— איך בין דא איינע אליין... איהר זייט א שלעכטער...

— א, ניין! — האט הערמאן זיך צוריק גע'חנ'דעלט —
נאר ניט קיין שלעכטער... אבער אייער מאן וועט דאך זיין
אייפערזיכטיג...

— א, ניין, מיין מאן איז אזא גוטער, אזא גוטער... איבריי־
גענס איז ער גאר ניטא היע... ער איז אוועקגעפאהרען אויף א
פאר וואכען... א, איך בענק אזוי נאך איהם.. וועט איהר מיר
אפשר שפעטער בעגלייטען א חיים..

הערמאנען איז אויסגעקומען אויסצושטעהן א נסיון... דאס
וויבעלע איז ווירקליך שעהן... אבער ער האט דאך ערשט אב־
געמאכט צו זיין שטאלץ און ערשט דאן וועלען א זיענער, —האט
ער זיך אנגערופען שטרענג, אבער גרויסמוטיג.

— ליידער קען איך דאס מאל ניט בעגלייטען... איך
וויל היינט אבענד אין גאנצען זיין פריי. איהר וועט מיר מוזען
ענטשולדיגען. איך קען ניט...

ער האט געמיינט או ער האט איבערגעכאפט די מאס. דאס
וויבעלע וועט וועלען בייז און וועט איהם אבזידלען און ענטלוי־

פען פון איהם. אבער ניין, זיין שטאלצער טאן האט איהם אין איהרע אויגען נאך מעהר אויפגעהויבען. זי האט אויך איהם גע־קוקט מיט פערליעבטע בליקען און געפליסטערט:

— איך האב היינט צו אייך קיין גליק ניט... איהר זייט היינט אזוי אנציהענד... קומט הערמאן... איך האב אייך היינט ליעב...

הערמאנס געזיכט האט זיך צושטראהלט. אויב אזוי וועל איך שוין דערפיהרען ביז'ן סוף.

— „ניין, מיין גנעדיגע פרוי, — האט ער קאקעטירט.— איך בין היינט ניט געשטימט פאר די פרויען... איך ווייל בלויז בעאבאכטען, זעהן, הערען און אליין בלייבען אן דער זייט, ניט אנטהייל נעהמען. איך בין שוין, שליסליך, ניט קיין יונגער מענש — האט ער געענדיגט מיט א מענערליכען קאקעטישען שמייכעל.

— ווירקליך, ווירקליך! — האט זיך דאס וויבעל צושריען פאר כעס, וואס ער איז אזוי הארטנעקיג, — ווירקליך, זייט איהר שוין אן אלטער מאן, אז איהר זאגט זיך אב פון גליקען...

ביים וואָרט גליקען, האט איהר יונג שעהן פנימ'ל בעקו־מען א ראזווע פארב. די אויגען, וועלבע זי האט אויף איהם אויסגעשטעלט, האבען געפינקעלט מיט א ספעציפישען פייערל.

— ליידער, ליידער... — האט זיך בערמאן ניט אונטער־געגעבען... ליידער, ליידער...

און א נויג טהוענדיג זיך, איז ער אוועק פון איהר.

ער איז געבליבען שטעהן ביי א קליין טישעל, ביי וועל־כען עס איז געוועסען א פרוי אנגעשפארט אן צוויי שעהנע לאנגע העגע מיט ענטבלויזטע ארעמס דעם שעהן פריזירטען קאפ מיט א געפלאכטענע קרוינדעל אין פריזור... ער האט זי אנ־געקוקט און געוואלט שוין אוועקגעהן, אבער די פרוי האט אויפ־געהויבען אויף איהם איהרע אויגען און האט בלויז איין קוים־

בעמערקבארעז שמייכעל געטהאז... ער האט איהר צוריק א שמיי־כעל געטהאז... זי האט איהם א וואונק געטהאז מיט איין פינ־גער, א לאנגער, א וויסער, א לילייען פינגער... מיין גאט... האט ער שיער ניט אויסגערופען — וואס פאר א פינגער... ער וועט זיך בלויז צוזעצען... א, ער איז היינט אין א שטאלצער שטי־מונג — ער וועט זיכער אויסהאלטען !...

— איהר זייט מיר ווי בעקאנט... — האט ער אנגעהויבען און נעפיהלט, אז א געוויסע מאס שטאלץ, מיט וועלכער זיין הארץ איז נאר וואס פול געווען, האט שוין די פאר אויגען איהר־ער אויסגעצאפט... — יא, מיר דאכט איך האב אייך ערגעץ וואו געזעהען...

— איהר זאגט ליגען... — האט זי דרייסט געשמייכעלט— וואו האט איהר מיך געקענט זעהען, אז איך בין ערשט דא אין שטאדט אייניגע טעג, ביי א טאנטע...

— אך, ענטשולדיגט, — האט ער שוין געשטאמעלט און געפיהלט, ווי פון זיין שטאלץ איז שוין אויסגעצאפט א גרויסער טייל... — יא, מיר האבען אפט טעות'ן... — ער האט געוואלט זיך נעהמען מיט זיין פריהערדיגען שטאלץ, איגנאריעז זי און בעהערשען זי, אבער אזוי ווי קיין שטאלצע פראזע האט ער ניט געפונגען אין דער דאזיגער היסער מינוט, האט ער א זאג געטהאן פון העפליכקייט וועגען :

— וועלכע שעהנע פינגער איהר האט !...

זי האט אויסנעצוויגען איהר האנד, בעטראכט איהרע פינ־גער, ווי זי וואלט זיי אליין דאס ערשטע מאל געזעהען און זיך אנגערופען :

— ווירקליך ?...

ער האט זיך שוין אינגאנצען פערלאָרען : ניט נאר די פינ־גער, נאר איהר שטים... אזא שטים האט ער נאך קיינמאל ניט געהערט...

— א, איהר זייט א קענינין !

— אך, איהר רעדט שוין ווי א פערליעבטער, — האָט זי אָפען חוזק געמאכט און געשפּיעלט אויפֿן טיש מיט איהרע לאנגע פינגער.

ער האָט געוואָלט עפּעס זאָגען שטאָלצעס, מוטיגעס, גרויסעס, אָבער דער שטאָלץ איז שוין נעווען אין גאנצען אויסגעצאפּט, און ער האָט זיך געבעטען:

— ערלויבט מיר קושען אייערע פינגער!

זי האָט איהם ווי א קעניגין אויסגעצויגען איהרע הענד. ער איז ווי פער'שכור'ט געבליבען פון זיסען דופט און ארָמאטן, וואָס האָט פון זיי געשלאָגען. ער האָט זי א קוש געטהאָן אין ארם...

— אך, איהר ערלויבט זיך צופיעל! — איז זי נעווארעז שטרענג — איהר האָט דאָך געבעטען אין די פינגער...

ער האָט זיך געפיהלט פערזינדיגט און פערשולדיגט... זי איז דאָך נערעכט: וואָס נעהט ער אזוי ווייט — פון איהרע פינגער ביז די ארעמס איז דאָך אוא ווייטער וועג... ווי אזוי האָט ער פערגעסען... און וואָס איז עפּעס וועגען זיין שטאָלץ?...

זי האָט אויף איהם אָנגעשטעלט איהרע אויגען, גרויסע גרינע און אפשר בלאָהע אויגען. ער האָט דעם קאָליר ניט נעקענט בעצייכענען. אזוינע אויגען האָט ער זעהר זעלטען נעזעהן. די אויגען האָבען אויף איהם געקוקט מיט שטרענגקייט און מחילה...

— דאָס מאָל בין איך אייך מוחל... — האָט זי ערנליך א שמייכעל געטהאָן.

עס איז פערביי א קעלנער.

— בעשטעלט עפּעס — האָט זי ווי בעפוילען.

— אך, מיט פערגניגען! — האָט ער זיך אָנגעכאפּט.— וואָס טרינקט איהר... וויין?

— וויין?... — האָט זי זיך געקווייענקעלט — עס איז דען רא גוטער וויין?

דער קעלנער האָט נלייך ארויסגעכאפט א ווייַן־קאָרטע, אָננעוויזען מיט א פינגער אויף א נעוויסען סאָרט. ביי דער זייט איז נעשטאַנען א שטרענג ציפער — דער פּרייז... הערמאַן האָט זיך דערמאָהנט, אז אין טאָש האָט ער ניט פּיעל... טאָמער קומט אויס צו נעהמען א פּיאקער!... פּערפּאָלען!... ער האָט נלייך בעשטעלט.

זי האָט אויף איהם נעווארפען א נוטמוטינען בליק אוז נעפרעגט:

— איהר זייט רייך?...

— אָ, ניט זעהר, אָבער...

— איך האָב נישט ליעב קיין אָרימע לייט... — האָט זי נעלאַכט.

— אָ, ניין — האָט זיך הערמאַן דערשראָקען — איך בין ניט אָרים...

הערמאַן האָט זיך נענומען גריבלען אין זיין הארץ, אויס־צונעפינען א שטיקעלע שטאָלץ, כאָטש א קליין טיילכעל, וועז ניט, איז ער פערלאָרען.. די דאָזיגע פּרוי וועט איהם מאכען צום נאַר, ער פיהלט עס, ער זעהט עס פאַר... אבער קיין וועג צוריק איז שוין ניט געווען... דער ווייַן איז שוין נעבראכט נע־ווארען... דער קעלנער האָט עס נראציעז אויפנעמאכט אוז אָנ־נענאָסען צוויי בעכער...

— פּראָזיט! — האָט זי אויסנערופען אוז מיט נראציע אבנעטונקט אין בעכער איהרע ראָזע ליפּען מיט א קליין שפּי־צעל פון רויט־בלוטיגען צינגעלע.

הערמאַן האָט זיך פערליירען, פערנעסען, ער איז ענטציקט נעווארען...

— ערלויבט מיר אייך צו קושען אין די ליפּען...

— אָ, האָט זי נעשמייכעלט — דאָס איז נאָך צו־פריה... ער האָט אויסנעטרונקען דעם בעכער ווייַן מיט איין מאָל,

ווי ער וואלט געוואלט לעשען א גרוים פייער, וואס עס האט אנגעצונדען זיין הארץ, זיין נשמה, זיין נאנץ וועזען.

— ווי רופט מען אייך?

— בעלא! — האט זי ווי אויסגעזונגען...

— פון וואנען קומט איהר?

— פון דער וועלט... — האט זי חוזק געמאכט.

— צו וועמען און וואוהין?...

— צו אלע און צו קיינעם ניט, איבעראל און ערגעץ ניט...

— איהר זייט א קעניגין! — האט ער נעזאגט נאכ'ן צוויי־טען גלאז ווייז.

— אבער א בייזע... — האט זי געלאכט, א זעלבסטהער־שערין... קיין גנאד פאר מיינע אונטערטאנען...

— פאר מיר יא! — האט ער זיך געבעטען.

— נייז... איבריגענס בין איך היינט דא ניט אליין...

און איידער הערמאן האט געהאט צייט עפעס צו פרעגען, איז ווי אויסגעוואקסען נעבען טישעל א הויכער, גראציעזער, רייכנעקליידעטער יונגער מאן...

ער האט געוואלט א בייזען בליק אויף הערמאנ'ען, א פריינדליכען צו דער קעניגין און געזאגט:

— מיר געהען...

— יא...

זי האט זיך אויפגעהויבען פונ'ם ארט, אויסגעצויגען נאכ־לעסיג די האנד הערמאנען, און קיין אייגציגם וואלט...

זי איז פערשוואנדען פון די טרעפ. הערמאן איז געבליבען ביי א האלבען בעכער ניט דערטרונקענעם וויין. איהר בעכער איז געשטאנען פול... און האט אנגעקוקט מיט חוזק הערמאנ'ס בעכער.

ער האט האסטיג אויסגעטרונקען ביז'ן דעק זיין בעכער און האט זיך גלאזט איבער'ן זאל.

ער האָט שוין נעגארט און געזוכט דאָס פריהערדיגע שעהנע ווייבעלע... יענע אבער האָט ארויסגעשפאצירט מיט א צווייטען.

בעמערקענדיג הערמאנ'ען האָט זי אויף איהם געווארפען א איגנארירענדען בליק און האָט זיך הויך נעוועדעט צו איהר קאוואליער:

— לאָמיר נעהן... יא?

— מיר נעהען...

הערמאן איז געבליבען אליין...

ער האָט נעטראכט פון זיין פריהערדינען שטאלץ און פון דער פרוי בעלא, וואס נעהערט צו אלע און צו קיינעם ניט, און וואס אלע מיטלעז זיינען נישטיג צו דערגרייכען דאָס, וואס דאָס מענשליכע הארץ בענעהרט...

דער פּראָלעטאַריער.

בערל דער ישיבה־בחור איז נייעם קלויז האָט קיינמאָל
ניט געהאַלטען פון זיך מיט אַן איז געווען שטענדיג שטארק ארַאָב־
געפאָלען ביי זיך מיט זיין תורה, וועלכע ער האָט געלערענט
ניט לשמה, נאָר טאקע צוליעב די „טעג" און צוליעב דער האר־
טער באנק אין בית־המדרש, וואו ער האָט יערע נאכט זייטע
ביינער אויסגעגליכט. אודאי קען מען אויך זיך אליין קיין גרוי־
סען כבוד ניט לענען. אז עסען עסט מען פרעמדס און שלאָפען
שלאָפט מען אין קלויז, צוואמען מיט א פּאָר בטלנים און אויך
אמאָל, אין א ווינטער נאכט, מיט דעם שטאָדט־משוגע'נעם, וואָס
גנב'עט זיך אריין שפּעט ביי נאכט און כאפט א „משוגע'נעם"
דרעמעל אויף דער נעגנאיבערדינער באנק, וואו ער, בערל,
שלאָפט.

און אזוי ווי בערל האָט קיינעם ניט געקענט, אויסער די
בעלי־בתים און יונגע לייט פון בית־מדרש, וואו ער האָט געלע־
רענט, איז זיין השגה וועגען מאכט און גדולה וויטער פון דעם
דאָזיגען „קלאָס" ניט געגאנגען. זיי האָט ער בעטראכט פאר די
גרויסע, פאר די שטארקע, פאר די פרייע, פאר די מענשען מיט
א „בחירה", און אין פערגלייך מיט זיי האָט ער זיך נעפיהלט.
ווי א ווערימעל.

און געטרויסט האָט שטענדיג בערל צו וועלען אויך אמאָל
א בעל־הבית, א יונגערמאן מיט א ווייב, מיט א „שטאָדט" אין
בית־מדרש און מיט אן אייגענעם „טיש".

ווי אזוי אבער וועט ער עס דערגרייכען, האָט ער ניט גע־
וואוסט. ער האָט אפילו נעגלויבט, אז פריהער אדער שפּעטער

וועט ער חתונה האָבען. אבער פון חתונה האָבען ביז ווערען אליין א בעל־הבית איז זעהר ווייט. אָט איז דאָ אין בית־מדרש דער בריסקער פרוש, אויך א בעווייבטער, און פונדעסטוועניגען איז ער אין אזא מצב, ווי בערעל אליין. און אז יענער האָט שוין א „שבת" ביי א שעהנערען בעל־הבית, איז דען שוין גוט? ווען דער „שבת'דיגער" בעל הבית זיינער איז א חסיד, מוז ער זיינעז זיינע חסיד'ישע זמירות, כאָטש בערעל אליין איז א מתנגד.

און בערעל איז געווען שטענדיג אומעטיג, פערטראכט. און אויך די בעלי־בתים פון בית־מדרש האָט ער נעקוקט מיט גרויס דרך־ארץ און מיט שטארק ארָאבענפאלענקייט. דערזעהענדיג א בעל־הבית נישט ווייט פון זיך, פלענט ער זיך אויפשטעלען און נישט ווייסען, וואוהין צו טהאָן זיין קליינעם, דארען גוף...

א בעל־הבית האָט ביי בערעלען געהייסען יעדער, וואָס איז נישט קיין בעל־מלאכה. אפילו לייב דער געפאלענער, וואָס לעבט שוין צעהן יאָהר פון קצבה, איז ביי איהם נעשטאָנען העכער פון חיים דעם שניידער, וואָס האָט נעהאט אן אייגענע שטוב און איז בכלל נעווען נישט קיין עם־הארץ און פלענט אמאָל נאָכ'ן דאוונען זעצען זיך אין בית־מדרש ביי א ספר.

— ס'איז פאָרט א בעל־מלאכה! — פלענט בערעל בעל־שליסען, קוקענדיג דאן אויפ'ן שניידער — עס איז גאָר אנ'אנ־דער שניט!... — וועגען די יונגע ארבייטער האָט בערעל נאָר נישט געוואלט טראכטען — אויך זיי האָט ער שוין לאנג א מאָל געטהאָן מיט דער האנד. — דאָס זיינען חמורים!

און פלוצלונג, אין דער לעצטער צייט, דערוויסט זיך בערעל, אז אָט די בעלי־מלאכות זיינען די גרעסטע יחסנים אויף דער וועלט. אז זיי הייסען גאָר נישט קיין בעלי־מלאכות, נאָר אויך לעטיין — פראָלעטאריאט, און נאָר דער פראָלעטאריאט איז דער בעל־הבית פון דער וועלט, אלץ געהערט צו איהם, ער

האָט אלץ בעשאפען און מיט דער צייט וועט ער טאקי אלץ אר־
נעהמען און ער וועט נעווען אלטיגען איבער דער גאנצער וועלט.

ווי אזוי דאָס וועט ווערען, קען בערל נאָך נישט משיג זיין.
די עטליכע אידישע בראָשורען, וואָס ער האָט די לעצטע צייט
ווענען דעם גאלעזען בשתיקה אין בית־מדרש, האָבען דאָס נאָך
איהם נישט דערקלערט. נאָר וואָס איז שייך? דעם גן־עדן האָט
איהם די גמרא אויך נישט דערקלערט און פונדעסטוועגען
גלויבט ער דאָך. היינט פאר ווואָס זאָל ער נישט גלויבען אין
פראָלעטאריאט, אין וועלכען די גאנצע וועלט גלויבט.

און בערל זעהט טאקע בחוש, אז דער יחסן איז דער בעל־
מלאכה, דער פראָלעטאריאט; די בעלי־בתים — שטעהט אין
די ביכלעך געשריבען — וועלען אונטערגעהן — „אזוי ווי א
מעקענע פון א ווינד" — ניט בערל א משל פון תהילים אין גע־
דאנק, און זעהט נקמה און ער האָט אויף זיי גאָר קיין רחמנות
נישט. און וואָס וועט ער זיי אין דער אמת'ן זשאלעווען? דעם
גרויסען נחת, וואָס ער האָט פון די בעלי־בתים נעהאט!... סך־
הכל האָט ער אויף אלע „טעג" זיך זאָל נישט אנגענעסטען —
זאָלען זיי פערשוואונדען ווערען! רעדט ער אוים מיט כעס.

אָבער וואָס וועט זיין מיט איהם, ווער איז ער? דער גע־
דאנק האָט איהם קיין רוה ניט געגעבען... צום בעל־הבתי'שען
קלאָס נעהערט ער נעווים ניט, א שענער בעל־הבית איז ער, אז ער
האָט אפילו קיין קעסטל ניט, און די איינציגע פאָר העמדער,
וואָס ער פערמאָגט, ליענען אין א שטענדער, וואָס האָט גראד א
מהירעלע מיט א שלאָם.

אָבער קיין פראָלעטאריער איז ער דאָך אויך נישט. ארבייי־
טען ארבייט ער ניט.

און ווער וויים? אפשר יא, לערנען לערנט ער דאָך נישט
לשמה, נאָר צוליעב די טעג, הייסט דאָך דאָס „טויש", ווי אין
די בראָשורען שטעהט. ער ניט תורה, און זיי גיבען עסען. —
עס איז אבער א דרש, צווייפעלט ער ביטער — וואָס דארפען

די בעלי־בתים מיין תורה, נאר צוליעב יענער וועלט. און יענע וועלט איז אפשר א זאך שלא בא לעולם...

אלענפאלס גלויבען דאך נישט די פראלעטאריער אין יענער וועלט. קענען זיי דאך מיר אין זייער חברה נישט אריינגענומען.

אט, למשל, האבען די ארבייטער געמאכט א שטרייק. אזא ער וואלט געווען א פראלעטאריער, וואלט ער דאך אויך געדארפט שטרייקען. ער איז אבער געווסען אין בית־המדרש און געלערנט, ווי אלע מאל. און זאל שוין זיין, אז ער וואלט נישט געלערנט, הייסט עס דען געשטרייקט! קיינער וואלט זיך אפילו ניט אדומגעקוקט.

— טא וואס בין איך, ווער בין איך? — פלעגט בערל די לעצטע צייט אלץ מעהר און מעהר זיך פערטיעפען אין דער פראגע.

צי ויעט ער צוזאמען מיט אלע הענדלער און קרעמער אויך אונטערגעהן, פערשווינדען, ווי א מעקענע פון א ווינד?...

טרויעריגע געדאנקען!...

ערשט נאך פורים, אז בערל האט זיך געשטעלט אין א פאדריאד רערלען מצה, האט ער זיך א ביסעל בערוהיגט.

—איצט בין איך א פראלעטאריער, ווי אלע, האט ער נישט אהן שטאלץ געטראכט, — איך ארבייט 14 שעה אין טאג.

דער לעצטער ארגומענט האט איהם אבער באאונרוהיגט. די ארבייטער, די אמת'ע פראלעטאריער, האבען שוין אויסגעקעמפפט א סך א קירצערען ארבייטס־טאג. נאר די רעדלער ארבייטען נאך אלץ צו פיערצעהן שעה אין טאג און אמאל — זעכצעהן.

צו וועמען וועגרט מען זיך וועגען דעם? ווער וויים, צו

וואלטען די אמת'ע פראלעטאריער איהם נישט אויסנעלאכט. וועט ער זאל זיך צו זיי וועלען דערמיט.

און בכלל, וועט קען ער זיך צו זיי וועלען? ביז פסח האט ער אפילו קיין צייט נישט אבצוקעהרען זיך פון בלעך, און נאך פסח איז ער וויערער אוים פראלעטאריער.

טא וער איז ער פארט? און וואס וועט מיט איהם זיין, וועט דער פראלעטאריאט וועט הערשען אין דער וועלט און די בעלי־בתים, די קרעמער און די הענדלער, היסט עס, וועלען פערשווינדען, אונטערגעהן?...

וועט ער אויך אונטערגעהן? אוי, וי איהם וויל זיך נישט אונטערגעהן!

די פרעמדע תפלה.

(א בילד פון לעבען אין קאזארמע)

שטיל, טרויריג, מיט ארֿאבגעלֿאזטע קעפ זון מיט א נאר־
נעריגע בענקעניש אין הארצען זיינען די מוזיקאנטען פון דאר־
נער פֿאלק אריין אין קאזארמע, נאכדעם ווי זיי האבען בענלייט
צום צוג דעם „זאפֿאס".

אויפהענגענדיג אויף די הילצערנע הענגערס די אינסטרו־
מענטען, האבען זיי אפילו זיך נישט געזומען אבצוריינינען די
קאזיאנע שטיוועל, ווי זייער שטייגער איז שטענדיג. שטום, אהן
ווערטער, האט זיך ווער אויף דער נארע אויסגעצויגען, ווער
אנידערגעזעצט זון נעטראכט פון דער היים, פון ווענכע זיי זיי־
נען אלע אזוי ווייט זון פון ווענכער זיי דארפען נאך אזוי לאנג
זיין אבגעריסען. וועניגסטענס האבען זיך אזוי געפיהלט די אי־
דישע מוזיקאנטען, ווענכע זיינען בעשטאנען פון 35 מאן. די
דריי קריסטען, וואס זיינען איבערגעבליבען, האבען אויסער דאס
בענקעניש נאך דער היים, וואס דער אוועקגאנג פון זאפֿאס האט
ביי זיי אריסגערופען, נאך א בעזונדער ביטער געפיהל דורכ־
געלעבט: דריי קריסטען, דריי פֿראוואסלאווענע צווישען אזוי
פיעל „נישט ג'צלמ'טע"!

די אלע דריי, איוואנאוו, יעמעליאנאוו און סטעפאנאוו,
האבען זיך צוזעצט אויף איין נארע, הארט אייגער נעבען דעם
אנדערען און האבען פון איוואנאוו'ס ביטעלע מיט מאכארקע
געזומען זיך שטום אהן ווערטער, דרעהען פֿאפּירֿאסען אין גראבע
נאזעטען־פֿאפּיער.

— נעהם נאך אביסעל! — האט ענדליך איוואנאוו, ווענ־
כער איז שטענדיג קארג געווען אויף אן איבעריג קערענדיל

מאכארקע—זעהר בריטהערציג, אבער מיט א קול פון אן אבל, ארויסגעזאגט.

— עט, געגוג! — האָט יעמעליאנאוו, ווי נעריהרט וועג־רענדיג פון זיין חבר'ס גוטסקייט, ווייך געענטפערט, און אום דאך צוליעב צו טהאן זיין חבר, האָט ער צוגעשאָטען צו זיין פא־פּיראָס, וואָס איז נאך נישט פארקליפט געווען, נאך א דרייי קערענדליך.

— נעהם דו אויך נאך אביסל, עס איז וועניג! — האָט איוואנאוו אויך סטעפּאנאוו'ן פארגעליגט.

סטעפּאנאוו האָט זיך שטום ענטזאגט.

אז זיי האָבען שוין די צונויפגעדרעהטע פּאפּיראָסען פער־רויכערט איז צו זיי צוגענאנגען דער „דערזשורנער", דער איר חיים קאץ, און האָט זיי ווייך געמאלדען:

— שוין פארטיג דער אוזשין!

— מיר דארפען נישט דעם אוזשין — האָט איוואנאוו זיך טרוקען ענטזאגט, ווי ער וואלט זיך וועלען נוקם זיין.

דער דעזשורער, אן אונטער־אפיציער, האָט זיך נישט קו־קענדיג אויף זיין צווייענדיגע ממשלה, וואָס ער האָט הייגט, ווי פערליאָרען זיך, און האָט הכנעה'דיג געפרעגט:

— פארוואָס?

— עס וועט זיין וועניג פאר דיינע „ברידער" — **אן וויפיעל** זיי זיינען! — האָט סטעפּאנאוו אונטערגעהאלטען.

— א גאנצע סינאגאגע! — האָט יעמעליאנאוו **א שטאך** געטהאן.

דער דעזשורנע איז אבהענדיג אוועק פון זיי.

— זיי זיינען ברוגז! — האָט ער צוגעהענדיג **צו א פּאר** אידישע סאלדאטען געשמייכעלט.

די אידישע סאלדאטען האָבען טרויריג געשווינגען.

2.

אין א שעה ארום איז דער דניעוואלניע, בערקע שיף, צו־געגאנגען צום דעזשורנעם און האָט איהם געמאלדען:

— איך שטעה שוין צוויי איבריגע שעה — שוין צייט מיך צו בייטען.

— אהא! — האָט זיך דער דעזשורנער א כאפ געטהאן— ביזט, ברודער לעבען, גערעכט, און נאָך א קלייניגער פאוזע האָט ער חויך איבער דער קאזארמע אויסגערופען:

— וועמעס „אטשערעד" איז דעם דנעוואלניע צו בייטען?

די אידישע מוזיקאנטען האָבען זיך איבערגעקוקט און האָבען נישט געענטפערט. אנדערע האָבען געקוקט אויף איוואנאוו'ן, וועלכער איז געלעגען אויסגעצויגען אויף דער נאַרע און האָט זיך געמאכט ווי איהם געהט די גאנצע פראגע ניט אן.

— נו, קיינער איז זיך נישט מודה! — האָט דער דעזשורנער גוטהערציג געשמייכעלט און געווארט אויף אן ענטפער. כיט דערווארטענדיג זיך, האָט ער וויעדער געזאגט:

— מיר האָבען, דאכט זיך, ערגעץ א „טאבליצע פון אטשערעד". עס וועט אייך שוין דער שווארץ־יאהר אליין נישט העלפען.

ער איז צוגעגאנגען צו דער וואנד, וואו עס איז געהאנגען א צעטעל מיט די נעמען פון די אלע מוזיקאנטען, און האָט גענומען לעזען מיט די אויגען, דורכלאזענדיג יענע נעמען, וואס זיינען בעצייכענט געווען מיט א קרייצעל, ווער עס האָט שוין אבגע'פטר'ט זיין אטשערעד.

— איוואנאוו! — האָט ער פאר זיך א מורמעל געטהאן— זיין אטשערעד!

דער דעזשורנער האָט זיך א קראץ געטהאן אין קאפ, ווי ער וואלט זוכען עפעס אן עצה. ער האָט נישט געוואוסט, וואס צו טהאן.

אוועקנעהענדיג פון דער טאבליצע האט ער זיך מיט קליי־נע, ניט דריסטע טריט געלאזט צו איוואנאוו'ן, בלייבענדיג שטעהן נעבען איהם אין אן אונבעהאלפענער פאזע.

— איוואנאוו! — האט ער איהם שוואך א ריהר גע־טהאן פאר'ן פוס.

— ניע לאפאי! — האט איוואנאוו וויסענדיג אויך וואס ער דארף איהם, אויפגערעגט אויסגערופען.

דער דעזשורנער האט איהם נעוואלט זאגען: דיין אטשע־רער, גאה בייט דעם דנעוואלניע, ער האט אבער קיין מוט נישט בעהאט דאס ארויסצורעדען.

ער איז צוגענאנגען צו איינעם פון די אידישע מוזיקאנטען.

— בלאהשטיין! זיי א גוטער ברודער, בייט דו דעם דניע־וואלנעם!

— עס איז דען מיין אטשערער?

— ניין — איוואנאוו'ס...

— נו, איז ער חולה?

— לאז איהם געמאך, נישט כדי צו עסק'ן מיט זיי. דריי שטיקלעך נוים... שטעל זיך דו!

— שטעל זיך! שטעל זיך! — איז צוגענאנגען נאך א אידישער מוזיקאנט. — זעהסט נישט ווי בייז זיי זיינען.

— זיי וועלען דאך צולאזט ווערען! — האט בלאהשטיין בעמערקט, און האט געביטען דעם דנעוואלניעם.

איוואנאוו האט זיך שטום איבערגעקוקט מיט יעמעליאנאוו, און סטעפאנאוו האט שוין הויך ארויסגערעדט:

— וואס דען? נאך דניעוואלנע שטעהן: וועניג זיינען זיי דא.

און די דריי „איבערגעבליבענע" פראוואסלאווע זיינען מיט א בייזען שמייכעל ארויס אונטען, אין בופעט, פערגיסען די צרות.

3.

ניין א זייגער אין אוועג איז אריין דער פעלדפעבעל, א הויכער קריסט, מיט א גלאט־געגאלטער מאדע. זיינע וואנסען זיינען געווען פערדרעהט און זייערע צוויי שפיצען האבען גע־קוקט מיט בייזקייט ווי זיינע אויגען, אזוי, אז עס האט גע־דאכט, אז ער האט פיער אויגען.

— זיינען אלע דא? — האט ער געפרעגט מיט א טאן פון אן אלייניהערשער, וואדפענדיג בליקען אין יערער ווינקעל.

— אלע! — האבען די אידישע סאלדאטען, ווי א כאר, הארמאניש אויסגערופען.

— זעהט־זשע! — האט ער בייז־שמייכלענדיג זיך גע־ווענדעט צו די אידען — זאל מיר פרובען איינער פעהלען! נא פאוויערקו — האט ער א קאמאנדעווע געטהאן.

די אלע אידישע סאלדאטען האבען זיך אויסגעשטעלט פאר־ווייז. איוואנאוו האט זיך געשטעלט נעבען יעמעליאנאוו'ן, סטעפאנאוו האט זיך געדריקט צו זיי.

רער פעלדפעבעל האט אנגעהויבען אויסרופען די נעמען, פריהער די אידישע. די דריי רוסישע האט ער ווי מיט א כיון נעלאוט צום סוף. ווי אברייניגען מיט זיי די צונג... צוקומענדיג צו די דריי רוסישע נעמען האט ער דעם טאן אומגעביטען אוז נאך יעדער נאמען זייערען האט ער געמאכט א קליין פאוזעלע, ווי ער וואלט זיך בעלעקט...

— נא מאליטוואו! — האט דער פעלדפעבעל א קאמאנדע־ווע געטהאן. ווי ער וואלט ניט געוואוסט, אז עס זיינען נאר גע־בליבען דריי פראוואסלאווע.

אלע מוזיקאנטען האבען געמאכט א טריט לינקס, לויט מי־ליטערישען שטייגער, אוז כהרף עין זיינען זיי אלע געשטאנען מיט'ן פעלדפעבעל בראש קענען די הייליגע בילדער.

— אטשע נאש ! — האָט דער פעלדפעבעל, אלם חזן, אנגענויבען מיט זיין באסאָווען קול צו זינגען.

עם האָט געהערשט א שטילשווייגען.

די אידישע סאָלדאטען זיינען געשטאַנען בלייך. אין דער שטילקייט האָבען זיי געהערט הויכע שטעכיגע ווערטער. זיי האָבען געשפירט, אז אין דעם שווייגען ליגען פערבאָרגען א בייזע כונה... זיי האָבען מורא געהאט א קוק צו טהאָן אויפ'ן פעלדפעבעל, אויף די דריי רוסען...

— נו, וואָס ווארט מען ? — האָט דער פעלדפעבעל מפסיק געווען.

שטיל.

פלוצים, ווי צונויפרעדענדיג זיך געהיים אייגע מיט די אנדערע, האָט א זעץ געטהאָן א גאנצער כאָר הויך, הארמאָניש און ערנסט. די ווערטער און דער ניגון פון דער פרעמדער תפלה האָבען זיך צוגאָסען איבער דער גאנצער קאזארמע. די קריסטען האָבען דאָס מויל נישט געעפענט. אבער שוין נישט להבעים צו טהאָן, נישט צו ווייזען, אז דאָ זיינען צופיעל אידען, נאָר פון ערשטוינונג און איבערראשונג...

נאָך דער תפלה, אז דער פעלדפעבעל איז שטום, אָהן קוינע בשפעהלונג, ארויסגעגאנגען, האָט ווידער נענומען הערשען א שטילקייט. די אידישע מוזיקאנטען האָבען, ווי בעטראכטענדיג, וואָס זיי האָבען געטהאָן, געשווייגען.

די דריי קריסטען האָבען זיך, אוועקזעצענדיג זיך אויף איין נארע און זעהר שטיל זיך גע'סוד'עט.

ענדליך האָט זיך איבער דער קאזארמע דערהערט אייוואָנאָוו'ס שטים :

— זשידי חיטרי !

די אידען האָבען זיך איבערגעקאָט און געשווינגען.

אין דער קאזארמע האָט געהערשט א דריקענדע שטילקייט. די הייליגע בילדער אין ווינקעל האָבען געקוקט מרה־שחורה'דיג.

דער שכור.

חיים דער מלמד איז נעווען א איד א חלוש, האָט געהאט א סך מיחוש'ן און דערפאר האָט ער געהאט די בעסטע תלמידים; ווייל די מיחוש'ן, האָבען אלע נעוואוסט, איז איהם נעקומען נאָר פון דער תורה, און די שטערטעלשע אידען לאָזען א תלמיד־חכם ניט פאלען.

מעהר פון אלץ האָט חיים געליטען פון קאָפ־ווועהטאָג.

— איך בין נאָר אהן א קאָפ! — פלעגט זיך חיים אמאל קלאָגען פאר זיינע נאָהנטע בית־מדרש אידען — טאָמער פער־גלוסט זיך אמאל מיין אלטער פרעגלעז א שטיקעל הערינג, הרג'ט זי מיר נאָר אוועק — פאר טשאד ציטער איך...

נאָר נאָך מעהר ווי פאר טשאד האָט חיים מורא געהאט פאר בראָנפען. בראָנפען, האָט ער געזאָגט, איז א מלאך־המות, דאָס קענען נאָר גוים פערטראָגען.

און חיים ניט נאָר קיינמאל קיין בראָנפען ניט גע־טרונקען, ער האָט עס אפילו קיינמאל ניט אָנגעזעהן... דער ריח פון בראָנפען איז איהם אפילו פרעמד געווען. עס האָט זיך אמאל געמאכט, אז, דורכגעהענדיג דעם מארק אין בית־מדרש אריין, איז ער פערטראכטערהייט צוגענאנגען צו לייבע שענ־קערס הויז. עפעס א מאָדנער ריח האָט איהם דעם אָטהעם פערהאלטען.

— וואָס זאָל דאָס זיין פאר א ריח? — האָט חיים זיך געוואונדערט — אפשר סמאלעניש חלילה, עס קען נאָך א שרפה, חלילה זיין.

און חיים האָט געהאַלטען פאר א חוב אריינגעהן צו לייבען אין שענק אריין און וואַרענען איהם.

— איך בין נעגאנגען פארביי — האָט ער געזאָגט אריינגעגעהנדיג — הער איך עפעס א ריח, אפשר איז דאָס סמאַלעניש— אין שטוב דאָ הערט זיך אויך... א גרויל!... וואָס איז דאָס פאר א ריח?

— וואָס זאָל זיין פאר א ריח, ר' חיים? — האָט לייב געקוועטשט מיט די פּלייצעס — איך הער קיין שום ריח ניט. עס הערט זיך געוועהנליך אין א שענק — בראָנפען...

— אזוי נאָר — בראָנפען! — האָט חיים ווי עפעס זיך דערמאָהנט — האָט בראָנפען אזא שארפען ריח, הייסט עס? פּלאי פּלאים!...

און חיים האָט זיך דערנאָך א נאנצען וועג נע'חדוש'ט, וואָס פאר א שארפען ריח בראָנפען האָט... און ער האָט פאר בראָנפען נאָך מעהר מורא בעקומען. שמחת־תורה האָט חיים געזעהן, ווי אַלע אידען זינגען און מאכען משוגענע הויות. ער איז אפילו געווען צופריעדען, וואָס אידען זיינען זיך משמח מיט דער תורה, דאָך אינוועניג אין הארצען איז עס איהם געווען פּריקרע: די שמחה זייערע איז דאָך אייגענטליך פון בראָנפען, פון די ביסעל פּראָסטע בראָנפען, וואָס זיי האָבען געטרונקען. און חיים פּלענט זיך גראָד דאָמאָלס דערמאָהנען אַן נח'ן, אַן חם'ן, אַן לוט'ן, און כדי צו פערטרייבען די מיאוסע געדאנקען, פּלענט ער אריינקוקען אין א ספר...

האָט זיך אבער אמאָל שמחת־תורה געמאכט א מעשה, אז אונזער חיים האָט זיך אנגעשכור'ט...

ער האָט גראד דעם זומער געהאט א שלעכטע קנעלונג, ניט חלילה דערפאר, וואָס ער האָט זיינע מיחוש'ן פערלוירען און דערפאר איז ער געפאַלענער געוואָרען ביי די בעלי־בתים, — נייו, אוא אונגליק האָט חיים'ן ניט געטראָפען. ער האָט געהאט

די זעלבע מיחוש'ג פערקעהרט, דעם לעצטען זומער איז איהם צוגעקומען נאך גאר א פרישער, עכט אידישער מיחוש: דער גאלדענער אדער... נאר די שלעכטע קנעלונג האט געשטאמט דערפון, וואס א פאר בעלי־בתים, יורדים, האבען איהם ניט בעצאהלט, חיים האט אפילו קיין פאר נייע לאטעס אויף סכות ניט נעקענט לאזען לעגען: זיינע שטיוועל האבען שטארק געדונעו. און דאס האט געשאדט צו זיין געזונד: דעריבער האט חיים שמחת־תורה זיך מתיר געמאכט און געדאוועט אין דער פריה אין א נאהנטען בעל־הבית'ישען מנין. אין מנין האבען געדאוועט עטליכע פרעהליכע יונגע לייט און האבען חיים'ן פון זיך איבער'ן גאנצען דאוונען ניט אבגעלאזט:

— מיר וועלען אייך, ר' חיים, היינט ביי אונז אייגשכור'ן! — האט אייגער איהם אין מיטען דאוונען פרעהליך א זאג געטאהן.

— חס וחלילה! — האט זיך ר' חיים דערשראקען — זאל אייך נאט בעהיטען... פאר מיר איז דער ריח פון בראנפען — חיות!

— נישקשה, לכבוד שמחת תורה שאדט ניט! — האט נאך אייגער אונטערגעהאלטען.

— ניין, ניין! רעדט בעסער גאר ניט! — האט זיך חיים אבגעטרייסעלט.

נאכ'ן דאוונען האט דער עולם אנגעהויבען פרעהליך אונטערהאלטען זיך.

דער בעל־הבית פון מנין האט צוגעשטעלט שטוהלען צום טיש, ארויסגענומען לעקאך און בראנפען און זיך אנגערופען:

— נו, איידען צום טיש!

חיים האט א קוק געטהאן אויף די גרויסע פלאש בראנפען און איז א פערציטערטער געוואָרען.

— אזא פלאש! — האט ער נעמורמעלט — עס פאלט אן א פחד...

ער האָט אָנגעהויבען מיט ציטערינג הענד צונויפֿלעגען דעם טלית.

— נו, ר׳ חיים צום טיש געהט, וואָס אנטלויפט איהר?— האָט זיך דער בעל־הבית פון מנין צו איהם געוועגדט.

— ניין, ניין! — האָט חיים צוטומעלטערהייט ארויסגעמורמלט — איך טרינק ניט — חלילה!

— א שטיקעל לעקעך חאָטש...

— א שטיקעל לעקעך... מהיכא־תיתי... א שטיקעל לעקעך וועל איך נעהמען.

— ניין! ניין! ר׳ חיים מוז טרינקען מיט אונז לחיים!— האָט א יונגער מאן אויסגערופען — אנדערש ניט. ר׳ חיים מאכט קדוש!

— קדוש וואָלט איך נעמאכט מיט׳ן גרעסטען כבוד, נאָר אויף מעד... איהר וואָלט געהאט אביסעלע מעד, וואָלט טאקי זעהר גוט געווען...

— וואָס טויג אייך די מעד? פסח צו די סדרים וועט איהר טרינקען מעד — אט נעהמט א קעלישעק און מאכט קדוש.

— נעהמט, ר׳ חיים, נעהמט! — האָט דער עולם אונטערגעהאלטען.

חיים איז געבליבען ווי צומישט. עפעס א עולם איידען בעטען איהם, מען קען קיין גראבער יונג ניט זיין.

— זאגט מיר, עס איז ניט, חלילה, קיין שפירעטעם? — האָט ער ווי מיט א נעבעט געפרענט.

— חלילה, חלילה...

— אוז ניט צו שארף? — האָט ער וויטער נעפרענט, אוז א טרעהר האָט זיך איהם אין אויג געשטעלט.

— ניין, ר׳ חיים, ניין! שוואכע בראָנפען, נאָר שוואכע...

— נו, איך וועל מאכען קדוש, איך וועל נעהמען א ביסעלע, — האָט חיים זיך געמאכט הארץ...

ער האָט נעוואָנט די ברכה און האָט דעם קעלישעק צוגעטראָגען צום מויל. די הענד האָבען איהם געציטערט.

— נו, נו! — האָט איהם דער עולם געטריבען.

— לח — — — — קח. — קח. קח. !... האָט ער זיך פונ־אנדער געהוסט און אוועקגעשטעלט דעם קעלישעק אויפ'ן טיש.

— איהר האָט דאָך גאָר ניט געטרונקען, ר' חיים?

— גע — קח. — קח. — נענוג! קח. — קח. — קח. !...

— נו פערבייסט א שטיקעל לעקעך!

חיים האָט געזומען א שטיקעל לעקעך. דער הוסט האָט איהם נעשטיקט און ער האָט קוים ארויסגערעדט:

— שארפע בראָנפען !... קח. — קח. — קח !...

דער עולם האָט זיך פונאנדערגעלאכט.

חיים איז געקומען א היים, געזאָגט קוים „גוט יום־טוב", האָט זיך אוועקגעשטעלט צום מזרח־וואנד און האָט זיך פונאנ־דערגעוויינט.

— מאמע, דער טאטע וויינט? — האָבען די קינדער אויס־געשריען דערשראָקען.

— וואָס איז? הא? חיים? — האָט זיך אויך דאָס ווייב דערשראָקען.

— ניין! ניין! גאָר נישט! גאנץ גוט... א מחיה... א מחיה.. האָט חיים געשטאָמלט. — איך בין שכור... שכור... עפעס וויינט זיך מיר.

— שכור איז ער, בריה מיינער... — האָט דאָס ווייב זיך געקרימט. געטרונקען?

— גאָר נישט, גאָר נישט... — האָט חיים זי געטרייסט — א מחיה.. עס וויינט זיך.. שארפע משקה...

— משוגענער, געה וואש זיך, אין מיט'ן שמחת תורה נאר ווינען !... לייט טאנצען — און ער ווינט !...

אויף מארגען, אז חיים האט זיך אויסגעניכערטט, האט ער דערצעהלט פאר זיינע נאהנטע אידען אין בית־המדרש בזה הלשון :

— איהר ווייסט, אז בראנפען איז א טהייערע סגולה צו טרעהרען ! איך האב נעכטען זיך איינגע'שכור'ט, האב איך דעם נאנצען טאג אבנעווויינט, אבער אזוי נעשמאק, אז איהר קענט זיך נים משער זיין. טעם גן־ערן !

אונזער אננא איסאקאוונא.

(דערצעהלט פון אן ארבייטער).

אונזער אננא איסאקאוונא איז א פרייליז פון מיטעלען וואוקס מיט צוויי שווארצע אויגען אוז מיט א קאפ שוואַרצע האר.

צי זי איז שעהן?

לויט די מבינות פון א בורזשוי איז זי אפשר ניט קיין שעהנהייט. זיי פאדערען עפעס אנדערש; ביי אונז אבער איז אננא איסאקאוונא די שעהנסטע פרוי אין דער וועלט, אוז מיר אלע ארבייטער זיינען אין איהר פערליעבט אוז זי איז אין אונז.

„פערליעבט" — קענט איהר אודאי מיינען, אז וועד פון אונז האט טאקע רעיונות וועגען איהר אויף חתונה האבען, ווי ביי אייך פיהרט זיך, זאגען מיר אייך, אז איהר האט ניט גע־טראפען דעם ארט. אונזער אננא איסאקאוונא איז ניט פון די מיידלעך, וואס רעדען אוז קלערען פון חתונה האבען, זי איז נאר אן'אנדערע, אוז מיר ארבייטער האבען זי ליעב אויף אן'אנ־דער שטיינער. איהר קענט עס ניט פערשטעהן.

וואס איז אונז אננא איסאקאוונא?

ווי זאל איך אייך זי אנרופען? מיין טאטע איז א חסיד, וואלט איך איהר וועלען אנרופען א רבי, אונזער רבי, איך ווייל זי אבער ניט בעליידיגען מיט אזא פערגלייך... איך האב אמאל געלעזענט תנ"ך, באמבעלט זיך מיר שטענדיג אין קאפ, אז אננא איסאקאוונא איז א נביאה, אזוי ווי דבורה, וואס אין שופטים. זי משפט אונז ארבייטער. עפעס אזוי שטעלט זי זיך מיר פאר... עס קען זיין, אז דער משל איז א נארישער, נאר מיר געפעהלט

ער. אונזער אנגא איסאקאוונא איז א מין דבורה הנביאה, אוו זי לערנט אונז, ווי צו בעגעהן זיך מיט די פלשתים.

איהר מיינט, אז דא איז נישטא קיין פלשתים? — האט איהר א טעות. ביי אונז אין רוסלאנד איז דא א סך פלשתים...

קומען מיר זיך צוגויף אלע פאר נאכט נאך דער ארבייט אויפ'ן טראטואר, וואו אונזער בירושע איז, אוו וואו דבורה הנביאה, איך מיין אגנא איסאקאוונא, וואלט שוין אויף אונז, אוו מיר, אין קופקעלעך, בעהעז איהר נאך, אוו זי דערצעהלט אונז, לערנט אונז אוו וואלנט אונז.

איך זאג אייך, טאקע א נביאה'טע! זי וויסט פריהער וועז א רעוויזיע וועט זיין. אוו זי האט קיינמאל קיין טעות ניט, אוו מיט איהר נביאות פערהיט זי א סך אונזערע ארבייטער פוז די פלשתים...

אונזער אגנא איסאקאוונא איז א גרויסע געלערנטע, זי האט געענדיגט גימנאזיום אוו איז געווען אין אויסלאנד אין אוניווערזיטעט. זי איז, דאכט זיך, שוין א דאקטארקע, אוו פוז דעסטוועגען רעדט זי מיט אונז אידיש. אוו אז זי רעדט אידיש, דאכט זיך, אז זי גלעט אונז אוו טרייסט אונז. איך וויים ניט, וואס דאס איז; מיר זיינען דאך ניט קיין נאציאנאליסטען, אוו אידיש האבען מיר מארנע האלט... עס איז עפעס אונזער לשון... איך וויים ניט, צי מעגען מיר זיך אזוי אויסדריקען, אבער פאר אייך מאכט דאך ניט אוים. איהר זענט דאך ניט קיין פארטיי־גער... יא, רעדט זי אידיש... וואלט איהר הערען א אידיש! ריין ווי קריסטאל, קיינמאל וועט זי ניט אריינמישען קיין רוסישען וואלט, ווי אנדערע....

ווי איך האב אייך שוין געזאגט, איז אונזער בירושע אויפ'ן טראטואר, אויף איינער פוז די רייכסטע גאסען. היינט שטעלט זיך פאר, אז מיר ארימע ארבייטער, פילען אן דעם טראטואר אין אונזער ארימען הלוך... פוז דעסטוועגען מוז איך אייך זאגען אז אויף אונזער טראטואר איז, דאכט זיך, יום טוב'דיגער

ווי אומעטום... ביי אונז איז פארהאן נאך א פארטיי, איך וויל אייך ניט אנרופען איהר נאמען, האט זי געמאכט איהר בירזשע — איהר וויסט ווען? אויפ'ן סקווער... געפעהלט אייך א בירזשע אויף א סקווער?.. אונזער אננא איסאקאוונא מאכט פון זיי חוזק! א בירזשע דארף זיי אויף א נאם, דעמאנעסטראטיוו, אלע זאלען זעהן די מאכט פון ארבייטער־קלאס און מען זאל מורא האבען... און זיי, אויפ'ן סקווער, צומישען זיך מיט דער בורזשואזיע... אז זיי אליין, דאס הייסט פון יענער פארטיי זיינען אויך בורזשואזנע געשטימט... אזוי ערקלערט זי אונז ניט איינמאל און אננא איסאקאוונא קען דערקלערען א זאך, געלערנט איז זי געגנג, און א מויל האט זי—פערל! און וואס זי זאגט אונז, איז ביי אונז הייליג.

מיינט איהר אפשר, אז זי איז אנ'ארימע ווי מיר, האט איהר א טעות; איהר טאטע האט אנ'אייגענעם מויער, און איז א בורזשוי מיט אלע ברעקעלעך, נאר זי איז אנ'אמת'ע פראלעטארייערקע, נעהמט ניט ביי די עלטערען וואס א הארּ איז ווערט און האט טאקע קיינמאל קיין גראשען ניט, חאטש אז זי וואלט וועלען, וואלטען די עלטערען איהר געגעבען ווי פיעל זי וויל, זי ווייל אבער ניט. אויב איהר האט חשק זי צו זעהען, קומט אמאל אויף דער בירזשע, איהר וועט זי שוין דערקאנען. זי גענהט פאמעלעך, טריט ביי טריט, און ארום איהר א גאנצע קאמפאניע, און פון הינטען א קלענערע קאמפאניע. נאר זייט פארזיכטיג ווי איהר קוקט זיך איין. דער עולם קען אייך אננהמען פאר א שפיאן... עס האט שוין געטראפען אזוינע מעשיות! אננא איסאקאוונא'ס „אכראנע" שלאפט ניט...

דער פרומער.

אין דער צייט, ווען דער אלטער בער איז געזעסען אין בית־מדרש א פער'חלש'טער פון יום־כפור'דיגען תענית, א היי־זעריגער פון די תפילות, און האט זיך נאר פון צייט צו צייט געמינטערט מיט א שמעק פון א פלעשעלע „שלאק־וואסער", וואס ער פלעגט נעהמען ביי זיין שכן, און מיט א שמעק טא־באק, צוליעב וואס ער פלעגט שוין דארפען ארויפגעהן אויף דער בימה צום שמש, — אין דער דאזיגער צייט איז לייבע, זיין זוהן, געזעסען אין זיין צימער, וואו ער וואהנט שוין, זינט ער האט זיך אבגעטהיילט פון פרומען טאטען, און ארום איהם א גאנצע חברה יונגע לייט, נאהנטע און ווייטערע חברים, און האט זיך עוסק געווען אין הכנסת אורחים, זיך געסטארעט, אז קיין הונגעריגער זאל קיינער פון איהם ניט ארויס.

אזוי פיהרט ער זיך שוין פון עטליכע יאהר, זינט ער איז צו זיין שכל געקומען און איז דערגאנגען, אז אלץ איז א גרוי־סער טעות: און סטארעט זיך דערפאר זיין טעות צו פערריכטען, אז זיינע אלטע זינד זאלען פערגעבען ווערען.

נאך ערב יום כפור, בשעת זיין טאטע איז אודאי געלעגען אין בית המדרש נעבען בימה און האט בעקומען מלקות, זאגען־דיג דערביי תחנון, האט לייבע בעגעגנדיג זיך מיט חברים און בעקאנטע, יעדען אפגעשטעלט און פשרבעטען:

— קום, ברודער, ארויף מארגען א זייגער צוויי, מיר וועלען צוביייסען און גוט פערברענגען.

און די חברים האבען זיך נישט געלאזט בעטען און זיינען געקומען.

און יום־כפור א זיינער דריי, ווען אין די בתי מדרשים און אין די קלויזען איז אויף א שעה רוה, האט זיך ביי לייבען אין צימער׳ל אננעהויבען די „עבודה".

און כאטש דער עולם איז געווען א וואכעטריגער, דער בעל־הבית פון צימער׳ל אויף דאם גלייכען, פון דעסטוועגען איז דאם נאנצע בילד אויסגעקומען יום־טוב־דיג. וועניגסטענס ניט ווי געוועהנליך. דער בעל־הבית אליין, לייבע, איז געגאנגען אהן א ראק און האט אלע פינף מינוט דערגאסען דעם טשיניק און אננעצונדען די טהע מאשינקע, וועלכע האט נעברענט מיט א יום־טוב׳דיגען גערוש; געשטאנען איז די דאזיגע מאשינקעלע אין מזרח־וואנט און דאם פייער האט אויסגעזעהען ווי אפיקורסיש־הייליג... די חברה איז בעשטאנען פון א מאן 15, אין צימער׳ל האט זיך געפונען בלויז איין שטוהל און א בעט. אויף וועלכער עס זיינען געזעסען די פני... די איבריגע זיינען געזעסען אויף דר׳ערד און דאם האט נאך דעם בילד צוגעגעבען א מעהר יום־טוב׳דיגען אויסזעהן, אלענפאלס, קיין וואכעניגע דיגע זאך איז עס ניט געווען.

אז לייבע פלעגט זיך אבפארטיגען מיט דעם טהעע קאכען, פלעגט ער פערנאנדערטראגען ישרען צו גלאז טהעע און הייסען שמירען ברויט מיט פוטער און שניידען וואורשט. געקויפט טאקי הייגט ביי א גוי...

— שמירט, ברידער, פוטער און עסט מיט קאלבאס. איין מאל יום־כפור!...

— עס פערשטעהט זיך! — האט איינער פון דער חברה, א דארער בחור, מיט א הונגעריגען פנים — פאדטאקעווען, און האט אננעשמירט א שטיק ברויט מיט פוטער, און ארויפגעלענט דערויף דריי קיילעכדיגע שטיקלעך וואורשט. געדאכט האט זיך, אז דער יונגער מאן ווייל שוין יוצא זיין פאר נעכטען און אפשר פאר מארגען.

דער דאזיגער יונגער־מאן האט אביסעל געשטערט לייבעם

שטימונג. ניט דאָס מיינט ער! ער איז דאָך ניט אויסען צו געבען עסען גלאָט הונגעריגע, נאָר אזעלכע וואָס האָבען יום־כּפּור ניט וואו צו עסען. אויף א הונגעריגען פון א גאנץ יאָהר איז הייַנט נאָר ניט אזא מצוה...

אָבער קיין סך קלערט ער דעריבער ניט. ער טרייסט זיך גלייך, אז אפילו געבענדיג אזא יונגען־מאן הייַנט עסען איז אויך עפּעס ווערט. דער אמונה איז דאָס אויך א פּאטש אין פּנים, און מעהר איז ער ניט אויסען.

און א צופריעדענער, א גליקליכער פון זיין שליחות, רופט ער אויס, נאָכדעם, ווי אלע זיינען שוין אָנגעגעסען, אָנגעטרונקען און אָנגעוויכערט:

— מ'האָט עפּעס געדארפט א זונג־טהון... „דובינושקא"...

און די גאנצע חברה, חוץ דעם הונגעריגען יונגען־מאן, וועלכער האָט זיך פּלוצים מישב געווען און האָט אָבגעשניטען נאָר אויף דאָס ניי א שטיק ברויט און בעשמירט מיט פּוטער, בעלעגט מיט וואורשט — האָט א דונער געטהאָן „דובינושקא"...

דער בעל־הבית אליין, לייבע, האָט קיין שטימע ניט געהאָט, ער האָט נאָר אין דער שטיל אונטערגעזונגען, גלאָצענדיג ביי די שארפע ווערטער פון ליעד פרום די אויגען.

— און נאָך א ליעד! — האָט ער א קאָמאנדעווע געטהאָן. „אטרעטשיאָמסיא!" האָט אייַנער אָנגעוויזען.

און דאָס צימער'ל איז וויעדער פול געווארען מיט געזאנג, נאָך שטארקער ווי פריהער, ווייל דער הונגעריגער יונגער־מאן האָט שוין געענדיגט עסען און, זייערזיַיט שוין זאָט אויף אכ'אמת און צוליעב דעם — פרעהליך, האָט ער זעהר הויך געזונגען.

— אט אזוי, האָב איך ליעב! — האָט לייבע בעגיסטערט נערעדט, בעטראכטענדיג זיין חברה, און בלייבענדיג שוין צופריעדען אפילו מיט דעם הונגעריגען יונגען־מאן.

אין מיטען זינגען האָט זיך דערהערט א קלאָפּ אין טהיר.

— שא! — האָט דער בעל־הבית איינגעשטילט דעם כאָר. ווער ווייטער?

— טעלעגראמא! האָט זיך דערהערט א גראָב קול.

— א רעוויזיע! — האָט איינער פון די חברה דערשראָקען אויסגעשריען.

די טהיר האָט זיך געעפענט און עס זיינען אריין מיט א הילכיגען געלעכטער דריי מיידלעך.

— אהא, דערשראָקען? — האָט איינער מיט א מאנסביל־שען קול לאכעריג געפרעגט.

דער בעל־הבית איז פון די נייע געסט געוואָרען צוטומעלט. מען האָט שוין אלץ אויפגענעסען. זיי זיינען אודאי הונגעריג.

— איהר ווילט דאָך עסען... הא?... — האָט ער בעזאָרגט געפרעגט.

— נאָך א מין וועלען! — האָט די מיידעל מיט'ן מאנס־ביל־שען קול אויסגעשריען. — מיר האָבען דאָך עפעס א חזקה צו עסען ביי אייך אלע יום־כפור.

לייבע ניט ענטפערענדיג א וואָרט, האָט גלייך ארויפגע־כאפט אויף זיך דאָס רעקעל און אָבגעבענדיג א בעפעהל דעם הונגעריגען יונגען־מאן אָנצינדען די מאשינקע און מאכען טהעע. איז ער ארויס געלאָפען עסענווארג קויפען...

אין עטליכע מינוטען אָרום איז ער געקומען מיט א פאָ־פירענעם זאק, וועלכעס ער האָט ארויסגענומען פון אונטערן פאלע.

—זיך בעגענענט מיט א פאָר יודען... — האָט ער לאָ־כענדיג דערצעהלט... — סכנות נפשות...

— נישקשה, — האָט דער הונגעריגער יונגער מאן נע־טרייסט — שליחי מצוה אינן נזקין.

און דער עולם האט זיך נענומען וויעדער צו דער עבודה. דער בעל־הבית האט נאר אכטונג געגעבען, אז די פרויען זאלען עסען: אן זיי איז איצטער מעהר מצוה.

און מיט א פרום פנים, מיט שטראהלענדע אויגען האט ער זיי אלע ווייל געבעטען.

— עסט און טרינקט! באלד וועלען מיר אלע שפעם זינגען...

דער רעוואלוציאנער.

ניט געזעהן האָב איך חיים׳ן שוין א פּאָר יאָהר, זייט די רעאקציע האָט זיך אָנגעהויבען, און איך האָב געמוזט פערלאָזען די שטאָדט, וואו איך האָב אָנגעפיהרט, צוזאַמען מיט איהם טאָקע, דריי סטרייקען. קומענדיג צוריק אין דער זעלבער שטאָדט אונטער אן אַנדער נאָמען, בין איך אריין צו זיינע עלטערען פרעגען אויף איהם.

— ווי אזוי האָט ער זיך אַרויסגעדרעהט? — איז נעוועז מיין ערשטע פראגע.

— איהם האָט אָפּגעשפּיעלט א גליק — האָט מיר זיין פאָטער, א ליבעראלער איד, געענטפערט, — נאָך אייער אַוועק־פאָהרען האָבען זיך אָנגעהויבען די שרעקליכסטע און דומ־סטע ארעסטען... מען האָט ארעסטירט קרעמער, מלמדים אפילו. עס האָט געהאָלטען מען זאָל דעם ראָבינער ארעסטירען און פערשיקען... איהר פערשטעהט אונזער ראבינער!... איהם אבער, חיים׳ן היימסט עס, האָט מען גראד צו רוה נעלאָזט...

— איז וואָס־זשע מאכט ער? — האָב איך נייגעריג נעפרעגט.

דער פאָטער איז טרויעריג געוואָרען און האָט געענטפערט:

— מאכען מאכט ער ניט אזוי גוט — ער איז מעלאַנכא־ליש נעוואָרען... בענקט נאָך דער רעוואָלוציע...

— ווער בענקט דען ניט... — האָב איך א זיפץ נעגעבען.

— יאָ... יאָ... מיר בענקען אלע, אָבער ביי איהם דריקט זיך עס אויס אין אנ׳אנדער פּאָרם... איבריגענס איז ער ביי זיך אין צימער. ער זיצט א גאנצען טאָג אין צימער... נעהט

ערנעץ ניט ארויס...

איך בין אריין צו איהם אין צימער...

ער האָט מיך גלייך דערקענט, איז אָבער ניט נתפעל געוואָרען פון מיין קומען. פונקט ווי ער וואָלט מיך ניט בעמערקט...

— חיים, וואָס מאכסטו, וואָס ביסטו אזוי מוטהלאָז.... דערקענסט מיך ניט?

ער האָט אויפגעהויבען זיינע גרויסע שוואַרצע, ברענענדע אויגען, א טרייסעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ בעדעקט מיט נעדיכע לאָנגע האָר, וועלכע האָבען זיך צושאָטען אין לאָקענס אויפ'ן וויסען הויכען שטערן און האָט ארויסגעמורמעלט:

— איך דערקענ דיך אויסערליך...

— וואָס הייסט אויסערליך? — האָב איך מיך פערוואונדערט און איהם מיט חשד אָנגעקוקט...

— אויסערליך זייט איהר אלע די זעלבע מענשען.

— און אינערליך?...

— אינערליך זייט איהר שעפּעלעך...

איך בין געבליבען א ווייל פערווירט און האָב קוים געפרענט:

— און דו?...

— איך? — האָט ער איבערגעפרענט — איך בין ניט גלייך צו אייך...

— וואָס טהוסטו א נאנצען טאָג, חיים?... — האָב איך איהם געפּאָרשט.

— איך? — א שמייבעל האָט בעדעקט זיין שטאָלצען נעזיכט — איך לעב אין א וועלט פון רעוואָלוציעס...

— וואָס הייסט?

— דו וועסט עס ניט פערשטעהן... האָט ער זיך מדחה געווען פון אנ'ערקלערונג...

— לעזסטו עפּעס צייטונגען... אינטערעסירסטו זיך מיט דער דומע?...

ער האט אויף מיר מיט א שפאטיש מינע א בליק געווארפען און געזאגט:

— פאר מיר עקזיסטירען ניט קיינע צייטונגען און קיין דומע... איך האב מיינע צייטונגען...

— וועלכע?...

— וועלכע? — האט ער איבערגעפרעגט — אט די אלע צייטונגען, וואס זיינען ערשיינען אין יענע פרעהליכע, פרייע און היסטארישע טעג...

— אלטע צייטונגען? — האב איך אויסגעשטלט די אויגען...

— אלטע, זאגסטו! — האט ער נעלאכט — פאר מיר זענען זיי אייביג נייע...

דערביי האט ער געזומען זיך גריבלען אין א פאק צייטונגען, ארויסגענומען פון דארט איין נומער און מיט שטראהלענדע אויגען מיר אנגעקוקט:

— דערקענסטו אט דעם נומער, וואו עס איז געווען גע־דרוקט דער מאניפעסט פון די ארבייטער־דעפוטאטען. נא, לעז דורך... לעז! — האט ער מיר נערוקט די צייטונג אין פנים אריין... דאס זיינען וועלטער... דאס איז א פליה!

— ס'איז דאך אבער אן'אלטער נומער... — האב איך שוואך און דערשראקען געזאגט...

— נו, טא לעז די היינטיגע צייטונג, וואו מען בעט זיך, וואו מ'דערט תחנונים... א י ך קען זיי ניט לעזען, ברודער, מיך עקעלט... איך האב מיך אבגעווענט... מיין הארץ דורשט נאך א פרייען, דרייסטען וואלט...

— און אז דו לעזט איבער די אלע נומערען, וואס טהוסטו דאן?...

—דאן? איך האב נענוג צו לעזען... — האט ער שטאלץ געענטפערט — ביי מיר אין צימער זיינען דא די בעשרייבונגען פון אלע רעוואלוציעס פון דער גאנצער וועלט און פון אלע צייט־

טען... די אטענישע, די רוימישע, די פראנצויזישע, די איטא־
ליענישע, די עסטרייכישע, די היספאנישע... מיין צימער איז א
נעסט פון רעוואלוציעם...

זיינע אויגען האבען געשטראהלט... איך האב אויף איהם
געקוקט מיט בעוואונדערונג און נאך א קליינער פויזע האב איך
איהם געפרעגט:

— און די רעאקציע אין רוסלאנד?...

— די רעאקציע... — האט ער בייז אויסגעשריען און זיין
געזיכט האט זיך ווילד פארקרימט... ביי מיר אין צימער איז
גיטא קיין זכר פון איהר... איך לאז איהר ניט צו... קיין קלאנג
דרינגט פון איהר ניט אריין אהער... ביי מיר אין צימער הערט
זיך דער דונער פון באמבעם; מיניסטאַרען, וואנדאַרען וועל־
רען צוריסען אויף שטיקער... שטעדט ווערען באמבארדירט
פון רעוואלוציאנערען... מאטראזען דערשיסען זייערע קאפי־
טאנען... לעטען ערקלערען א רעפובליק...

און אבכאפענדיג דעם אטהעם, האט ער הויך זיך געביי־
זערט:

— ביי אייך איז א רעאקציע, ביי מיר איז אבער די רע־
וואלוציע אין רעכטען פייער... אט־א! — האט ער מיר ווילד
אנגעוויזען אויף א פאק צייטונגען... אט דאס איז עס... איך
היס זיי ווי די אויג אין קאפ...

— ער איז קראנק! — האב איך אין נעראנק אויסגע־
שריען.

דאך האב איך איהם מקנא געווען...

1908.

אנזיכטס־קארטען.

בער שאבשאוויטש איז א מוכר ספרים בן מוכר ספרים. זיין קראם מיט די ספרים איז איהם געבליבען בירושה פון זיין אלטען טאטען. זיינען אבער געקומען אנדערע צייטען און א סך ספרים ליענען ווי שטייגער ערגעץ אין די הינטער רייהען. פארקעהרט. די נייע ביכער און ביכלעך ליענען אדער אויפ'ן טיש אדער אין די פאדערשטע רייהען און זייערע פאדערבלעטלעך מיט די פערשיעדענע פארבען קוקען, ווי מיט העזה און חוזק...

בער שאבשאוויטש איז שוין אליין א איד פון א יאהר עטליכע און פופציג מיט א גראהליכער בארד און מיט לאנגלעכע פאות. נישט קוקענדיג, וואס ער האט שוין שעהנע עטליכע יאהר צוטהון מיט די נייע סארט ביכלעך, קען ער זיך נאך אלץ צו זיי נישט צוגעוועהנען. און פאר זיינע נאהענטע עלטערע קונים איז ער זיך מודה. אז אנ'אמת'ע הנאה פון פדיון האט ער ערב פסח, וועו ער לייזט פאר הגדות, ערב תשעה באב — פאר קינות און אלול־צייט — פאר מחזורים, דאס איז ער־שטענס — ערקלערט ער — א סחורה, אין וועלכער איך בין א בקי. צווייטענס, איז דאס א יודישע סחורה, וואס נעהט קיינמאל נישט אוים פון מאדע. זאל זיין טויזענד מאל רעווא־לוציע און טויזענד מאל קאנסטיטוציע און הונדערט רומעם — תשעה באב וועט א יוד קויפען א קינה... דאס איז אן אייביגע סחורה! און די הייגטיגע, די נייע, איז היינט פערקויפט זיך דאס הונדערטער־ווייז, און נאכדעם בלייבט עס ליענען ווי א שטיין. נאך ערגער ווי די אלטע ספרים...

אז עס וואלט זיך געווענדט אן איהם, וואלט ער ער היום געהאנדעלט מיט רומ'ל אליין. צו אלדע שווארץ־יאהר די נייע! ער האט זיי פיינר, ווי חזיר, וואהרום אייגענטליך זענען דאך אלע נייע ביכער אזן ביכלעך זיינע דם שונאים. מאכען חזק פון זיין בארד אזן פאות אזן פון זיין גאנץ אידישקייט אזן ווילען פון איהם אש מאכען... ער לייענט זיי אפילו נישט, נאר זייערע נעמען אליין קלעקט שוין... אבער זיין זוהנדעל, וועלכען ער האט שוין עטליכע יאהר אריינגענומען אין געשעפט, ווי נישט אנדערש, ווי האנדלען מיט די נייע. „מיט די אלטע, טאטינקע, וועט מען אפילו נישט האבען פאר וואס קראם־געלד צו צאה־לען!" אזן אט אזוי איז ביסלעכ־ווייז די קראם פול געוואָרען מיט טריפה סחורה.

אזן נישט נאר מיט די נייע סחורה אליין איז ער נישט צופרידען, נאר אפילו מיט די נייע קונים. יונגלעך אין בלויע אזן רויטע העמדלעך, גרויסע עזות־פנימ'ער, קומען צוגעהן באפטעם־וויז אזן מען רעדט על ה' ועל משיחו... טרייבען זיי קען מען נישט צוליעב צווי טעמים: ערשטענס האט ער א מסורה, אז מיט קונים דארף מען זיך בעגעהן עדעל, אזן צוויי־טענס איז פשוט א מורא... א קליניגקייט — היינטיגע חברה! בשעת עס איז געווען דער שטרייק אזן ער האט נישט געוואלט פערמאכען די קראם, האבען זיי איהם געוויזען פיסטוילעז... אמת'ע פיסטוילען! פון דאמאלסט אן ציטערט ער פאר זיי אזן זאגט זיי אפילו א מאל א חניפה־וואָרט... מען מוז!... אז אידען זיינען אין גלות ביי גויים אזן ביי אידען...

נאר ער וואלט שוין צו אלץ צוגעוועהנט ווערען, אי צו די נייע ביכלעך, אי צו די נייע קונים, בפרט, אז די לעצטע צייט לייזט זיך טאקע גאנץ געשמאק.... האט זיך אין מיטען דרינען זיין זוהנדעל פערוואלט נאר א נייער מין סחורה — קאָרטלעך מיט צאצקעס, אנזיכטס־קאָרטען בלע"ז. פאָרטרעטלעך אזעלכע, שטות'ערייא! מיט פאָטרעטען האט ער אפילו שטענדיג נעהאנדעלט.

אבער דאס זיינען נעווען פארטרעטען פון ווילנער גאון, פון ר' מענדעל ליבאוויטטשער; דאס זיינען נעווען הייליגע פנימ'ער, וואס די שכינה האט אויף זיי געשרוהט. אבער די פאסטקארטען מיט די צאצקעס—אמת'ע „פסלים". אפילו כלומר'שט אויף אידישע. אבער אז אך און וועה צו די אידישקייט! מילא. די קארטען מיט זכרים איז נאך ווי עס איז, אבער מיט די נקבות זאל זיך דער אויבערשטער מרחם זיין — הענד און פים ציטערען איהם. מוטער־נאקעטע נקבות! און נאך כלומר'שט פון תנך... דבורה, אביגיל, בת שבע און נאך און נאך...

קומט אריין א קונה, בשעת ער איז אליין אין קראם און בעט אנ'אנזיכטס־קארטע, בלייבט ער ווי אין קלעם... ער נעמט ארויס דאס נאנצע קעסטעל, וואו די דאזיגע סחורה ליגט און דערלאנגט מיט ארופנעלאזטע אויגען.

— קלויבט אייך אוים... זאגט ער פערשעהמט, ווי ער וואלט עפעס נע'נגב'עט.

דער קונה קלויבט, קלויבט, ביז ער קלויבט עפעס אוים און דערלאנגט עס שאבשאוויטש'ען.

בער שאבשאוועטש נעמט עס אין די הענד און קוקט עס אן, ערשט: הגר — א נאקעטע הגר!...

— א צעהנערל, נישט וועלוועלער... זאגט ער קוים ארויס און קעהרט אום דאס קארטעל אויף דער צווייטער זייט, ווי מען קעהרט אום אין אנ'אבל־שטוב דעם שפיגעל...

— און וואס קאסט א די — אויך אזוי? פרעגט דער קונה וויעדער, דערלאנגנדיג נאך א קארטע.

דער אלטער מוכר־ספרים נעמט זי וויעדער אין האנד און ווי אנ'אבנעבריהטער שטעקט ער עס אב צוריק דעם קונה, אב־שטאמלענדיג בייז:

— א צעהנערל!

דאס האט איהם אזוי אבגעבריהט אונזער מוטער חוה...

— א בעלנות אזוינס צו קויפען! מורמעלט ער, אז דער

קונה נעהט שוין ארויס, און נעמט דאָס קעסטעל און וויל עס אוועקשטעלען ערגיץ.

נאָר ער פיהלט, ווי דאָס האַרץ קלאָפט איהם שטארק... און עס ציהט איהם, ציהט צום קעסטעל...

ער קוקט זיך אום, צו געהט עמיצער נישט אריין און נעהמט זיך כלומר'שט סאָרטירען די קאָרטלעך.

פריהער סאָרטירט ער די צעהנערדיגע, הגר'ס צן הגר'ס, און חוה'ס צו חוה'ס. און דבורה'ס צו דבורה'ס... ווי ער קומט צו בת־שבע, בלייבט ער לענגער — אזא יפת־תואר... אבער באלד קומט אריין דאָס זוהנדעל.

— וואָס טהוסטו דאָס, טאָטע?

בער וואַרפט אראָב פאר שרעק דאָס קעסטעלע און מורמעלט א ברוגז'ער.

— איך סאָרטיר דיינע שעהנע סחורה... אז אך און וועה צו מיר!...

דער זוהן דערפיהלט עפעס און שמייכעלט...

ווי אזוי איך בין געוואָרען א ציוניסט.

די בעסטע צייט צו לעזען צייטונגען אין קאפע „אריענטא" אין בערלין איז אין דער פריה. דאָס קאפע־הויז מאכט דעמאָלט דעם אייגדרוק פון א קלויז, אין וועלכער עס איז שוין נאָכ'ן דריטען מנין, און עס זיינען בלויז געבליבען עטליכע אידען לומדים, וואָס זיצען נאָך איבער א פרק משניות, א בלאָט גמרא אָדער איבער א ספר סתם.

די נעסט אין דער־פריה זיינען געצעהלטע, אָבער דערפאר שטענדיגע. און דאריבער טאקע הייסען זיי „שטאָם־געסט". צווישען זיי געפינען זיך א פאָר בטלנים, דאָס הייסט אזעלכע, וואָס לייענען די צייטונגען זעהר וועניג, מעהר זיצען זיי אזוי מיט דער צייטונג אין דער האַנד און טראכטען פון נעכטיגע טעג און רויכערען דערביי זייערע ציגארען; א פאָר אָבער זיי־נען דאָ אמת'ע מתמידים, וואָס זיצען על התורה ועל העבודה און שטודירען די „פראַנקפורטער צייטונג", נאָך דער פראַנקפור־טער" נעמט מען זיך צו דער „פאָסישער" און אז די „פאָסישע" צייטונג איז שוין אויך דורכגעלעזענט, געהמט מען זיך צום „פרעמדען־בלאָט".

עס איז דאָ, גאָט צו דאַנקען, וואָס צו לייענען, אבי מען וויל נור!

אָבער דער נרעסטער מתמיד פון די צייטונגס־לומדים איז דאָרט איינער א יונגער מאַן פון א יאָהר עטליכע און דרייי־סיג, נישט רייך, אָבער אַנשטענדיג געקלייידעט. דער דאָזיגער יונגער־מאַן קומט אין „אריענטא" כמעט צו ותיקו'ן, טאקע באלד, ווי מען עפענט עס אויך. קומט ער צוגעהן מיט א שווער־

צען רימענעם פול־נעפּאקטען פּאַרטפּעל, וואָס מאַכט דעם אייר־דרוק פון א טלית־און־תפילין־זאַק...

ער זעצט זיך אוועק אויף זיין שטענדיגער „שטאָט" אין מזרח, וואו עס גענינען זיך די פּאַליצעם מיט די צעהנדליגער צייטונגען און זשורנאַלען, און בעשטעלט א „בערלינער קאפע".

נאָכדעם גענהט ער צו מיט א פרומער, ערנסטער מינע צו די פּאַליצעם און נעהמט זיך אויסזוכען דאָס זייניגע. קודם נע־פינט ער די „וועלט" מיט'ן גרעלען שער בלאט. האָבעדיג זי שוין, בעקומט זיין פּנים א צופרידענעם אייגדרוק, נאָכדעם זוכט ער אויס „די יודישע רונדשוי". מיט די דאָזיגע צוויי וואָכענבלע־טער זעצט ער זיך צוריק אוועק אויף זיין שטענדיגען פּלאץ און הויבט אָן מיט התמדה צו לייענען.

דעם דאָזיגען יונגען־מאן האָב איך א לאנגע צייט „בעאָב־אכטעט". ער איז מיר וואָס אמאָל מיט זיין לעזען די ציוניסטישע צייטונג אינטערעסאַנטער געוואָרען. אָבער איך דריק זיך ניט ריכטיג אויס — די צייטונגען האָט ער ניט גרעלעזען, ער האָט זיי גרעלעהענט.

דער אויסדרוק פון זיין פּנים האָט ביים לייענען ביי איהם זיך גרענדערט. דא איז עס געוואָרען קאַנצענטרירט ביי א שווע־רער פּראָגע, דא האָט עס גענומען לויכטען, ווי ביי א גוטער בשורה, דא האָט עס אויסגעדריקט פּראָטעסט, ווי ביי א מיינונג פון א נעגנער און דא האָט עס גרשמייכעלט כמעט קינדיש, ווי עס וואָלט גרואמעלט געוואָרען ערגיץ א גרויסע צאָהל שקלים.

דאָס איז א פייערדיגער ציוניסט! — האָב איך בעשלאָס־סען,— און כאטש נישט נור פייערדיגע, אפילו לעבליכע ציוניס־טען זיינען מיר נישט שטארק נאָהענט צום הארצען, האָב איך דאָך שטארק גרוואָלט קענען לערנען העם דאָזיגען זאָנדערבארען „לעזער".

עס האָט מיר גרלונגען.

ערפאהרענדיג, אז איך בין ניט קיין ציוניסט, האָט ער

לכתחילה נעפרובט מיך בעפעהרען מיט נוטען. קודם האָט ער מיר בעוויזען, אז אין „גלות" זיינען ניטאָ קיינע אויסזיכטען פאר א נאציאָנאל־קולטורעל לעבען.

האָב איך עס איהם, נאטירליך, אָבגעלייקענט. האָט ער זיך אָנגעהויבען צו האָמפערען מיט מיר, און האָט מיר פאר־געוואָרפען דעם זשארגאָן, וואָס מען רעדט אין גלות.

האָט מיר שוין די מעשה שטאָרק פערדראָסען און איך האָב איהם אָבגעענטפערט, אז דער העברעאיש אין ארץ־ישראל איז ערשט אן אמת'ער זשארגאָן און האָב איהם געבראכט צי־טאָטען פון „הפועל הצעיר" און פון „האחדות".

האָט ער מיר צוריק פאַרגעוואָרפען, אז דער זשארגאָן אין אמעריקא איז געמישט העלפט מיט ענגליש.

האָט דאָס מיר ערשט א בריה געטהאָן: סטייטש, איך קען אזוי גוט דעם אמעריקאָנער „יודיש" און דער ציוניסט קומט און דערצעהלט מיר מעשיות... האָב איך איהם געזאָגט, אז ציוניזם איז נעגען גייסט פון פאָלק און ער פיהרט צו אסימי־ליאציע און האָב איהם געבראכט א ראיה לרבר די שטאָדט וויען.

— וויען, זאָג איך איהם, איז פאר'ן ציוניזם נעווען א אידישע קהלה און איצט האָבען די וויענער אידישע צייטונגען אלע וואָך א רובריק פאר די ארויסגעטראָטענע פון יוהענטום.

האָט ער מיר אויפגעוויזען צוריק, שוואַרץ אויף ווייס, אז אין ניו יארק האָבען אידישע מיידלאָך חתונה פאר אי־טאליענער.

האָב איך איהם תוך כדי דבור געזאָגט, אז ווי די אראבער וועלען נור וועלטן קולטורעלער, וועלען אידישע מיידלעך חתונה האָבען דוקא מיט אראבער.

האָט ער, פון זיין זייט, מיט גרויס בקיאות מיר קלאָר נע־מאכט, אז די העברעאישע קולטור אין ארץ־ישראל וועט בע־הערשען די אראבישע...

דאָס האָט ערשט מיר פערבהענט: שוין ווילסטו בעהערשען! און איך האָב אויסגעשאָסען מיט גרימצארן:

— יאָ, מיר ווייסען אייערע ציעלען. דער ציוניזם האָט אפעטים, אָבער מען וועט געבען איבער די הענד...

און איך בין אזוי בייז געוואָרען, אז איך האָב פאר כעס אוש נעציטערט.

ער ווידער האָט אין גאנצען געפיבערט.

— איהר זייט א פאלקס־פעררעטער! — האָט ער געשריען.

— און איהר זייט א בורזשואזנע פארטיי. מען קען אייך! נור מיר וועלען קעמפען מיט אייך!

און אזוי איז געווען יעדע פריה־מארגען.

צוקרינט זיך, זיינען מיר ווי צוויי העהנער געזעסען איינער נעגען דעם אנדערען און פאר כעס מעהר ניט נערעדט.

ער איז שרעקליך בעז, וואָס איך בין אזוי איינגע'עקשנ'ט. איך בין שטאַרק אויפגערעגט, וואָס אזוינע יונגע־לייט, וואָס וואָלטען מיט זייער עקסטאַז געקענט פיעל נוצען ברענגען דעם פאלק, זיינען אזוי פערבלאָנדזשעט און געהען אויף א פאלשען וועג...

* * *

קום איך אמאל אין דעם זעלבען קאפע־הויז שפעט אין אבענד, וועז די געסט זיינען וועניג און עס בלייבען בלויז, אויך ווי אין א קלויז, די לומדים.

ערשט מיין געגענער, דער ציוניסט, זיצט אויך זיין „שטאַדט" מיט די ציוניסטישע צייטונגען נעבען זיך אוז קוקט ערנסט שטאַרק אנגעכמורעט.

איך זעז מיר אוועק נעבען איהם אוז בעגרים איהם קאלט.

— שאלאם! ציהט ער מיר אוים פרייגדליך די האנד.

ענטפער איך איהם צוריק, אויף צו להכעים, דוקא אויף אידיש:

— שלום־עליכם!

שמייכעלט ער טרויעריג.

אז מען שמייכעלט טרויעריג, ווירקט אויף מיר ווי די גרעסטע אנטאציאנס־רעדע.

איך קוק מיך אויפמערקזאם איין אין דעם יונגען־מאן און בעמערק צום ערשטען מאל, אז ער האט פערטריקענטע לי־פען, און אונטער די אויגען — גרויסע, שווארצע פאסען.

לאז איך אוועק דעם נאנצען קאמפף מיט איהם וועגען ציוניזם און פרעג איהם מעשה־פריינד:

— וואס זענט איהר עפעס אזוי טרויעריג? — און אום איהם נאך מעהר צו דערוואריימען, פערטייטש איך עס איהם אויף העברעאיש:

— למה פניך כה זועפים?

שמייכעלט ער נאך טרויעריגער און ענטפערט אויף נא־ליציאנישען יודיש (ער איז פון גאליציען!):

— עם איז שווער צו לעבען!

— איהר מיינט, אין גלות? — פארש איך איהם אויס.

— איך מיין טאקע פשוט פערזענליך... מען מוטשעט זיך...

און גלייך אבהאקענדיג די פראזע, קוקט ער מיך אן מיט פארשענדע בליקען און גיט שנעל א פרעג:

— האט איהר ניט א „מארק"?

צום גליק האב איך נעהאט.

און איך האב ערפאהרען, אז דער דאזיגער ציוניסט, וואס האט נעוואלט זיין, ווי דער שטייגער איז, א בורזשוי, נעהט מאנכמאל אום נאנצע טעג ניט געגעסען.

— אויב אזוי איז די מעשה — קום איך צום שכל — וואס־זשע האב איך זיך מיט איהם נעקריגט? און איך בע־שלים — אין זיין אנוועזנהייט צו ווערען א ביסעל קיהלער מיט מיין נעגנערשאפט.

בעקומענדיג פון מיר נעבארגט דעם מארק, ווערט ער

אויפגעלעגט און לעגט מיר פאר דורכצולייענען דעם לייט־ארטיקעל אין „דער וועלט".

איך פערשפרעך עס איהם און זיינע אויגען קוקען מיך אן מיט דאנקבארקייט. איך לעז עס בערך שנעל דורך און ענטפער איהם:

— א שעהן ארטיקעל.

און מיר צורייד־ען זיך ווידער וועגען ציון.

— ס'שאפט זיך דאך א ניי לעבען! — מורמעלט ער פער־חלום'ט און די אויגען קוקען ערגיץ ווייט...

— יא — מורמעל איך צו, ווי מען טרייסט א חולה — מענליך, אז א מאל זאל דאך עפעס געשאפען ווערען...

ער איז מיר אזוי דאנקבאר, אז באלד, דאכט זיך, צואווייגט ער זיך.

— פון אייך קאן נאך א מאל ארויסקומען א גוטער ציוניסט— שמייכעלט ער מיר צו מיט פרייגדשאפט.

— אפשר — שמייכעל איך צורוק גוטמוהטיג...

— איך בין זיכער! — זאגט ער ארוים מיט בטחון.

— הלואי! — ווינש איך מיר צו אליין... און בעזאלץ עם מיט א העברעאישען אויסדרוק:

— מי יתן והיה!

— אט אזוי! אט אזוי! — קוועלט ער פון מיר אן.

אין א פאר טעג ארום דערצעהל איך איהם שוין אליין א פרעהליך נייעס.

— א חברה לאדזער אידען — האט איהר בעלעזען? — בעהען קויפען קרקע אין ארץ־ישראל.

— ניין! — ענטפערט ער איבעראשט, און די אויגען גלאנצען איהם — דאס איז נאך אין „דער וועלט" נימא. זעהט איהר... איך זאג אייך, אז דאכט שאפט זיך א ניי לעבען.

און אזוי ווי דאס מאל זיינען נאך די ליפען ביי איהם פער־טריקענטער און די פאסען אונטער די אויגען שווארצער און

נרעסער, בעשלים איך איהם אנצוזאגען נאך א נוטע בשורה, וואס איך האב נעלעזען.

— די העברעאישע אוניווערזיטעט איז ירושלים האלט ביי ווערען א פאקט.

נאר דאס וויים ער שוין פון „דער וועלט". אבער ער איז מיר זעהר דאנקבאר פאר דער ידיעה און ער ענטפערט:

— דאנרט וועלען מיר אלץ האבען!

און ער הויבט זיך אן צו גראבלען אין די וועסט־טאשען:

— מיר פעהלט־צו צעהן פענינ פאר דער טאסע קאפע צו בעצאהלען, — מעלדעט ער מיר.

— נו, קיין בעז ניט — טרייסט איך איהם, און נעהם דאס איבער אויף זיך.

איז ער שוין נאר גליקליך. א העברעאישע אוניווערזיטעט וועט ער זיכער האבען און דאס קאפע וועט אויך בעצאהלט זיין און איך — זעהט ער בעשיינפערליך — ווער — א דאנק זיין ווירקונג — אלץ מעהר ציוניסט...

א גליקליכער מענש!

און ער דריקט מיר ווארעם די האנד און הויבט זיך אויף אוועקצוגעהן.

ער קנייטשט דעם שטערען און טראכט עפעס שווערעס.

— וואס זענט איהר פערטיעפט?

— איך קלעהר — ענטפערט ער — צי זאל איך היינט פרובען נעהן אהיים שלאפען, צי ניט.

— וואס איז דאס פאר א קלער? — פער'חדוש איך זיך.

— איך בין פערשטעהט איהר מיך, שולדיג פאר א מאנאט. און די הויז־פרוי האט מיר שוין אייגענטליך „נעקינדיגט"...

אזוי ווי קיין פלאץ פאר איהם האב איך ניט ביי זיך, טרייסט איך איהם מיט ציוניזם:

— אין פאלעסטינא וועט יעדער יוד האבען אן ארט.

— יא, — זאגט ער אויפגעלעגט — קיין ארץ־ישראל וועל

איך אמאל זיכער פאהרען... און איהר? — וועגדעט ער זיך צו מיר און קוקט מיך פארשענדיג אן.

איך קוק אן זיין פערצווייפעלטען פנים און ענטפער בריט:

— וואס הייסט! איך רעכען א מאל אין ארץ־ישראל צו בעזעצען זיך.

— דאס בעסטע, וואס מיר קענען טהאן! — ענטפערט ער בעגייסטערט — דארט שאפט זיך א ניי לעבען...

איך בעשטעטיג עם איהם און דערמאהן איהם דאס העברעאישע נימנאזיום, דאס פאליטעכניקום אין חיפה און די העברעאישע אוניווערזיטעט, וואס דארף בקרוב ווערען א פאקט...

— יא, יא! — מורמעלט ער... און, פערטיעפענדיג זיך, ניט ער צו:

— ווייסט איהר, וואס איך האב בעשלאסען?

— וואס?

— איך וועל מיר די נאכט דורכשפאצירען אין „טיערנאר־טען". איך ווייל ניט אנזעהן איהר נארישען פרצוף!...

אויך מיט זיין נייער אידעע בין איך מיט איהם איינפערשטאנען און ווינש איהם זיך גוט אמוזירען...

און מיר צושיידען זיך, ווי צוויי אמת'ע פרייגד, וואס זיי פעראייניגט איין אידעאל, איין ליכטיגע צוקונפט...

דער בדחן.

נדליה איז אין דער יוגענד געווען א שניידער. נאר אזוי ווי ער איז געווען א צו ריהרעווידינער מענש און האט ניט געקענט איינזיצען א נאנצען טאג ביי דער ארבייט, האט ער געזוכט אן אנדער פרנסה. זייענדיג א בחור האט ער ניט געקענט געפינען קיין פאסיגע בעשעפטינונג, אבער אז ער האט התונה געהאט מיט בייל'ן, לייבע דעם שוסטער'ס טאכטער, דוקא א שטיל און רוהיג וועזען, און האט זיך ערוואַרבען א צווייהדריי קינדערלעך, האט ער זיך אריינגעמאכט אין שניידערשען קלייזעל פאר אן אויבער־שמש.

דאס שניידערשע קלייזעל איז בעשטאנען פון א קליינער הילצענער געבוידע, האט פערמעגט א פאליש, א ווייבערשע שול און א קעלער. די אפיציעלע דירה פון דעם אויבער־שמש האט זיך נערעכענט דער קעלער, אזוי איז געווען בפירוש נעשריעבען אין „כתב", וואס דער אויבער־שמש האט בעקומען פון די גבאים, — אין דער ווירקליכקייט אבער האט נדליה בעוואוינט דאס נאנצע שניידערשע קלייזעל. דער קעלער איז נאר נעווען פאר די כלי בית און פאר'ן ווייב מיט די קליינע קינדער.

בכלל איז די דאזיגע שמשות נעווען פאר נדליה'ן א פריי־ליבער ענין. די שניידער זיינען בטבע א פאלק, וואס האבען ליעב א ווערטיל, א ויצעל און א מאל, א ביסעל בראנפען. א שאר איז נאר דאס, וואס זיי זיינען ניט זעהר רייך, א טייל פון זיי דוקא גרויסע קבצנים. דעם וואכער אויסרייסען פון זיי איז נדליה'ן אנגעקומען נישט נאר גרינג און דערפאר פלעגט

ער, פרייטאג נעהענדיג נאכ'ן „וואכער", מוזען פערבלאנזשען אויף צו אנדערע בעלי־בתים מיט דער פושקע. ארויסגעהאלפען האט איהם זיין פרעהליכקייט אוז זיין אויפגעלעגקייט. גדליה פלעגט דאס מאכען גלאט מיט א וויצעל, מיט א וועדטעל אוז איבערהויפט מיט א גראס.

דאס „געפיהל" צו גראמען האט זיך ביי גדליה'ן ענדעקט נאנץ פריה, וועז ער האט נאך געארבייט ביי שניידעריי. יעדער חפץ האט ביי איהם געהאט א גראס. די שער האט זיך גע־גראמט מיט „גיעב אהער", די פרעס מיט נס אוז די נאדעל מיט גדול... די פועלים מיט וועלכע ער האט דעמאלט צוזאמען נע־ארבייט, האבען נביאות געזאגט, אז ער וועט אמאל זיין א בדחן... גדליה האט די דאזיגע נביאות געהיט אין הארצען אוז שטענדיג זיך נעאיבט אין גראמען. געהאפט האט ער, אז ער וועט אמאל וועדען אין שטעדטעל דער בדחן אוז דאמאלט וועט ער לאבען פוז דער וועלט...

אבער די ערשטע פאר יאהר פוז זיין שמשות אין שניי־דערשען קלייזעל האט ער ניט געהאט קיין אויסקוק אויף וע־דען א בדחן. דאס שטעדטעל האט טאקע קיין בדחן ניט געהאט. אבער העניך דער „קאנטראבאס", א הויבער, מאגערער איד, אויף וועלכען דאס „שטעדטעל" האט געזאגט, אז דער קאנ־טראבאס נעהמט ביי איהם ארוים דאס חיות אוז ער וועט לאנג ניט לעבען — דער דאזיגער העניך איז געווען אויף חתונות דער ממלא מקום פוז א בדחן. נאטירליך האט דער עולם קיין סך פוז איהם ניט געפאדערט: זיין נוסח איז געווען קורץ: „חתן מיט דער רעכטער פוס!" „כלה אין א גליקליכער שעה". אוז נאך א פאר נויטיגע פראזען, פאר וואס ער האט בעקומען עקסטרא פוז די כלי־זמר א גרעסערען פראצענט פוז די הכנסות, וואס די חתונה האט אריינגעטראגען...

אבער גדליה האט געפיהלט, אז דאס שטעדטעל מוז הא־בען נויטיג ווי לעבען א בדחן. אלס אויבער־שמש פוז שניידער־

שען קלייזעל, פלעגט איהם אויסקומען זיין אויף שניידערשע חתונות. ער פלענט שוין דעמאָלט, אויסער זיין שמשות'דיגע ארבייט, זיך אריינמישען צווישען די כלי־זמר און איינמאל נאָך א שטארקע כוסה, וואָס ער האָט געמאכט, האָט ער א זינג געטהאָן:

הערררירי, רערררירי, וויוואט,
לעבעדיג, פרעהליך,
די כלה איז א מלכה, דער חתן
איז א מלך...

נאָכדעם ווי דער מגושמ'דיגער עולם האָט זיך דערפיהלט פון דעם דאָזיגען אונערוואַרטעטען זמר ווי בערוישט און אַנ־קוקענדיג גדליה'ן מיט אַנערקענונג האָט מען געווארט אויף נאָך פון דעם זעלבען מין, האָט העניך דער קאָנטראבאס אויס־געשטעלט זיינע וואסערדיגע אויגען, א פאָך געטהאָן מיט דעם גרויסען „סמיק" וואָס האָט דעמאָלט אויסגעזעהן ווי א וואפע און האָט אויסגעברומט:

— געוונ! איהר זענט א שמש! — און גדליה האָט זיך אַבגעטראָגען אין א וויקעל צו די כלי־קודש און האָט דאָרט אין דער שטיל חוזק געמאכט פון העניך'ן און דוקא צום גראָם: ווי געפעלט אייך דער דאָזיגער פלאָקען — איך מיין, אז וועט ניט זיין קיין זקן... די איבעריגע כלי־קודש, וואָס האָבען אויך געמאכט א כוסה, האָבען פרעהליך געלאכט און דער חזן, וואָס איז געשטאנען גרייט צו מאכען דער כלה'ס פאָטער, וואָס איז געשטאָרבען פאר דער חתונה, א „מלא" און אוועקלעגען דעם עולם אין א ים פון טרעהרען, האָט אויך מסכים געווען, אז גדליה וואָלט געווען א בעריהמטער ברחז, וועו העניך קאָנטרא־באס וואָלט איהם נישט געשטערט:

— אל־מלאַרח־מי־מ־מ! האָט ער זיך מכין געווען אין דער שטיל, שמועסענדיג מיט גדליה'ן אין איין צייט — איהר טויגט ר' גדליה, איהר טויגט! שו־כן־במ־רו־מי־מ־מ!

—איהר וועט אמאל... המצא־מנוחה —... יא, איהר וועט אמאל זיין בדחן... און רעפּעטירענדיג דעם אל מלא רחמים, האט ער אין דערזעלבער צייט ליכטיגע נביאות געזאגט אויף גדליה דעם שמש, וואס וועט פריהער אדער שפּעטער זיין א גוואלדיגער בדחן... אל מלא רחמים !...

געוועהנליכע מענשען לעבען ניט אויבּיג, בפרט כלי זמרים, בפרט הענין דער קאנטראבאס: ער איז אוועק פאר דער צייט פון דער וועלט, וויל דער קאנטראבאס האט איהם דאס חיות ארויסגעצויגען. עס איז שווער צו בעשטימען וואס פאר א טאג גדליה האט געהאט, וועז הענין איז געשטארבען... ער איז ארומגעגאנגען אין שנייידערשען קלייזל הין און צוריק, געצופט דאס בערדל און געזונגען:

אל מלא רחמים... המצא מנוחה... הערריי — הערריי וויי־וואט... לעבעדיג פרעהליך... די כלה איז א מלכה, דער חתן איז א מלך... אל־מלא־רחמים... חתן מיט דער רעכטער פוס... אל־מלא רחמים... הערררריי — הערררריי — הערררריי. —

קיין גרויסע לויה האט הענין ניט געהאט, עס איז געווע־זען קוים א צוויי מנינים מענשען, שוין אריינגערעכעט די פיער קאלענען, די כלי־זמר, און גדליה דער שמש...

די מטה, אויף וועלכער עס איז געלענען דער מת אויסגע־צויגען אין זיין גאנצען לענג און איבערגעדעקט מיט א שווארצער דעקע, האבען געטראגען זיינע חברים, די כלי־זמר. גדליה האט זיך נעישוב'ט, צי זאל ער נעהמען אנטיל אין דער דאזיגער מצוה, צי ניט... ער איז ענדליך, אהן וועלטער, צוגעגאנגען צו דעם פארענט פון מטה, איבערגענומען דעם שטאנג און זיך איינגעשפאנט אין איהר. זיין אקסעל, ניט געוועהנט צו א שווערער משא, האט זיך געבראכען אונטער'ן שטאנג און ער האט שוין חרטה געהאט אויף זיין אויפטהו... די זאך איז שוין

אבער געווען פערפאלען, מיט א מת שפיעלען זיך איז ניט קיין שכל׳ און ער האָט געשפּאנט ביז׳ן בית־עולם און אין קאָפּ איז איהם געקראכען דער אלטער גראָם מת — פּרעס.. מת — פּרעס..

ערשט אז מען האָט די מטה אוועקגעשטעלט ביים אויס־געגראָבענעם קבר איז ער פון דעם דאָזיגען גראָם פּטור געווא־רען, איז געווארען ערנסט געשטימט און האָט זיך פּאַרבעריט צו בעטען דעם מת מחילה...

אויך ביי דעם מחילה בעטען האָט ער זיך שיער ניט ארויס־געכאפט מיט א גראָם, פּאר וואָס ער האָט זיך שטארק דער־שראָקען...

אבער אז ער איז געגאנגען צוריק פון בית־עולם איז ער גאָר אן אנדערער געווארען. זיין שטימונג איז געווארען שטארק געהויבען. די נביאות פון דעם חזן, וואָס האָט רעפּעטירט אין איין צייט דעם „אל מלא רחמים", אז ער וועט זיין א בעריהמ־טער בדחן, האָט איהם איצט אבגעקלונגען אין זיינע אויערען ווי א געואנג. ער איז געגאנגען אהיים מיט זיכערע און פעסטע טריט... אין קאָפּ האָט זיך איהם געבאמבעלט אבגעריסענע שטיקלאך ניגונים פון חזן׳ס „אל מלא רחמים" און פון זיין אייגע־נער קאמפּאזיציע:

הערריי, הערריי, ווי־וואט — לעבעדיג, פּרעהליך!..."

ניו־יאָרקער בילדער.

1.

וואַרשעווער בלוט

שוין יאָהרען אַז די פאַמיליע וואָהנט אין ניו יאָרק. די מוטער, — אַן אַלטע אַלמנה, א זוהן אוּן דריי טעכטער.

דאָכטעז דאָכט זיך זיי, אַז זיי וואָהנען אין וואַרשוי. אין וואָס פאַר א גאַס זיי ציהען זיך פוּן צייט צו צייט איבער איז דאָס אַלץ די וואַרשעווער „טוואַרדע גאַס", פוּן וואַנען זיי זיינען אהער אַנגעקומען מיט יאָהרען צוריק...

עס מאַכט גאָר ניט אוים, וואָס זיי וואָהנען אין א טענעמענט הויז. פּרעגט בחרם די אַלטע מוטער, וואָס א טענעמענט הויז איז. זי וועט עס גאָר ניט קענען אראָבשלינגען אוא טשיקאַוע וואַרט. ביי איהר הייסט עס נאָך אַלץ א „האָאז". די טענעמענטס — לאָקאַטאַרען אוּן די נעקסט־דאָרינע — די שכנה...

דער זוהן אוּן די טעכטער ארבייטען אַלע אין די שעפּער. אָבער דאָס וואַרט שאַפֿ וועלט כמעט אין הויז ווי ניט דערמאָהנט. די מיידלעך „נעהען" אוּן דער בחור איז אַן „ארבעטאַרער"....

די טעכטער האָבען נאָך זייט זיי זיינען אין ניו יאָרק ניט געוּמעז קיין וואָק. זיי מאַכען אנשטאָט דעם א שפּאַציער... זיי האָבען נאָך קיינמאָל ניט געוועצט אויף א טשער. אויב זיי זיצען יא, זיצען זיי אויף א שטוהל, פוּנקט ווי אין וואַרשע דאָרט אויף דער טוואַרדע גאַס.

אוּן ניט נור אין רעדען זיינען זיי נאָך אַלץ וואַרשאַווער, מיט'ן „סאַרנע" אוּן מיט'ן „דרינען" אוּן מיט די אַלע חנ'דלעך, וואָס דער וואַרשאַווער אידישער לשון פערמאָגט—אפילוּ די

„קיך" איז א היימישע. די אלטע מוטער מאכט נאך ביז היינטי־גען טאג וואשאוועך מיטאגען, זופ — בעבלעך מיט קליסקעלעך, און פלייש בראט זי אויפ'ן וואשאוועך שטייגער. פיש קאכט זי נאך אליין מיט צוקער און אהן פעפער...

וועגען קליידער איז אבגערעדט — דער שייטעל, וואס די מוטער טראגט, איז אופ'ן וואשאוועך סטייל, די טוך אופ'ן פלייצע איז נאך פון וואשע און וועט נאך איבערלעבען צעהנדי־לינג היגע פאצייעס...

אבער אויך די סביבה אין וועלכע די פאמיליע לעבט זיך אויס איז א וואשאוועך. דער קצב איז פון קראכמאלנע נאס און דער איד פון'ם נעווענלעכ איז פון סליזקא... אמת'ע וואשאוועך. דערפאר פערבראנגט די מוטער סיי אין יאטקע אוך סיי אין געווענלעכ לעננער וויי זי האט צייט. ארויסגעהענדיג פון דארט מיינט זי, אז דאס נעהט זי אהיים ניט דורך דער סעקאנד עוועניו, נור דורך דער טוואדע. בלויז דער נומער פון הויז איז א לעננערער: 715. איבריגענס קוקט זי נאר ניט אויפ'ן נומער.

א פערטעל נאך זעקס קומען די מיידלעך פון דער ארבייט. דער בחור קומט מיט א פערטעל שעה שפעטער. אין הויז הערט זיך דער גערוך פון די עכטע וואשאוועך שפייז. פערגעסט זיך די אלטע, אז איהרע קינדער זיינען פון א שאפ געקומען און זי מיינט, אז זיי האבען דאס געשפאציערט אין זאקסישען גארטען פרעגט זי:

עפס שעהן דאס וועטער?

אבער באלד פערכאפט זי זיך. זי האט זיך דאך דערמאנט, אז די קינדער ארבייטען. זי קוקט זיי אן יעדען בעזונדער מיט מוטערליכע בעזארגטער ליעבע און הייסט זיי נעהן עסען.

זי וואלט אמאל געוואלט וויסען, ווי אזוי נעהט זיי דאר־טען אין שאפ. שעהמט זי זיך צו דערמאהנען דאס ווארט. עס איז א מיאוס ווארט — „שאפ"... די אלטע האט נאך זייט זי

לעבט קיין מיאוס ווארט ניט ארויסגערעדט.

די קינדער אליין האבען דאס ווארט אויך ניט בעזונדערס ליעב. זיי ווילען עס פערגעסען אזן מען רעדט וועגען ווארשע־ווער נייעס, וואס זיי ווערען געוואהר פון בריעף אזן לאנדס־לייט:

— מאמישע, רחל־נאלדע איז א כלה געווארען!...

יא, איך האב שוין געהערט. — ענטפערט די מאמע אזן שמייכעלט.

רחל נאלדע אליין געפינט זיך אין ווארשע, אבער פאר די מוטער מיט די קינדער האט רחל־נאלדע מעהר אינטערעס, ווי אלע נעקסט־דארינע פון זייער טענעמענט...

— מען דארף איהר שיקען א מזל־טוב! לענט פאר דער זוהן...

— אודאי... זאגט די איננערע טאכטער.

אזן די צווייטע שלאגט פאר צו שיקען א דרשה־נעשאנק...

נאר פון א דרשה־נעשאנק ווילּ ניט הערען די מוטער: וואס קען מען דא קרינען?..

פון אמעריקאנער חפצים האלט זי ניט... אויך מיר א שטאדט!...

די דריי טעכטער זיינען הויך, שלאנק אזן גראציעז. דער חן פון ווארשא לישנט אויסגענאסן אויף זייערע געשניצטע פנים'ער. אין די אויגען רוהט יחום פון לאנגע דורות שווארץ־אויגיגע.

דערצו קליידען זיי זיך אין ווארשעווער שטאפען, אין ווארשוער מאדע... דאס ניט זיי צו נאך מעהר שילטען אזן אי־נערליכען „שיק". געהען זיי אמאל אין גאס שטעלט מען זיך אב קוקען אויף זיי. אבער ניט ווי אויף גרינע, נאר ווי אויף אויס־לענדער... מאנכע ווילען האבען, אז זיי זיינען פון שפאניען אזן מאנכע פון אן אנדער ווייטען שהנעם לאנד. די נאהענטע בע־

קאנטע וואונדערען זיך: פון וואנען קומט צו זיי אזא חן? דאכט זיך גרינע מיידלעך און יעדער האט פאר זיי דרך ארץ... ליעבע? ניין, פון זייער ליעבע האט נאך קיין יונגער מאן ניט געוואגט צו רעדען.

דאס האט זיי אי פערדראסען, אי הנאה געטהאן: מען וואגט ניט!... אמאל פאלט אריין א יונגער מאן אין הויז. אנפאנגס וויל'ען די מיידלעך איהם געפעלען, מען נעהמט איהם אויף פריינדליך און מען שמייכעלט צו איהם מיט אן ספע־ציפישען וואהרשעווער שמייכעל. אבער דא ווייזט זיך דער יונ־גערמאן ארויס מיט זיין אמעריקאניזמוס: עהרנעכטען. — דערצעהלט ער, איז ער געווען אין א בורלעסק...

וואו?... — דערשרעקט זיך די מוטער...

— אין א בורלעסק!... א בורלעסק. אזא שאו... א פרייליכע שאו...

די מיידלעך וואס וויסען יא די בעריטונג פון וואהרט, שמייכלען מיט פעראכטונג. און בכלל האלט ער זיך זעהר גראב. דער דאזיגער „פעלאו"... ער לאדט זיי איין נעמען א וואק און נאכהער וועט מען אריינגעהן אין אין אייזקרים פארלאר. אבער די מיידלעך זאגען זיך אב איינע נאך די אנדערע...

— וואוי? — מאכט דער אמעריקאניזירטער פעלאו חנ'דלעך אויפ'ן ניו־יארקער שטיינער.

— אזוי... ניטא קיין „חיישעק"... — שמייכלען זיי גוט־מוטיג אבער שטאלץ... און אז ער געהט ארויס פיהלען זיי זיך ווי בעפרייט פון אן אנשיקענעש, פון א וויל'ר פרעמדען, און מען הויבט איהם אן ארומרעדען מיט וואהרשאווער אויסדריקע:

—ווי געפעלט איהן דער פאצעט...

— ער וואלט זיך געפאסט פאר דער אוואצאווע אלעע אין זאקסישען גארטען...

די מוטער האלט אויך אונטער...

— א שוטה א יונגערמאן...

— אן אמעריקאנער „באי"... — העלפט צו דער זוהן.
און די אלע פיער לאזען זיך ארויס אויף דרויסען מאכען א שפאציער...
די מוטער בלייבט אליין... זי איז פערנומען מיט איהרע געדאנקען.
וואס איז דער תכלית? דריי טעכטער. זיי מוזען דאך חתונה האבען... אבער קיינער נעפעלט זיי ניט...
אין הארצען אבער איז די אלטע צופריעדען: איהר נעפעלען זיי נאך ערגער... זי קען ניט פערשטעהן, ווי אזוי וועט זיך אריינמישען אין זייער פריוואטען ווארשאוער לעבען עפעס א פרעמדער יונגערמאן מיט'ן „אללראיט" און מיט'ן אלבעטשיו... און ווערען איינער פון דער משפחה... פן די ווארשעווער...
און די אלטע דאנקט אין הארצען גאט, וואס איהרע טעכטער פיהלען דאס זעלבע ווי זי: קיין פרעמדע בלוט אין דער ווארשעווער משפחה...
אפשר וועט מען נאך אמאל פאהרען צוריק...

2.

אין בוכהאנדלונג.

שלמה גאלדין, א איד אין די פופציגער, געפינט זיך שוין אין ניו־יארק איבער צעהן יאהר. געקומען איז ער מיט דער־ווארסענע זיהן און טעכטער. א דאנק זייער נעראטענקייט און גוטסקייט האט שלמה ניט דורכגעמאכט די אלע צרות, וואס אן עמיגראנט דארף דורכמאכען די ערשטע צייט, ווען ער קומט אין נייעם לאנד. די קינדער, סיי די זיהן און סיי די טעכטער, האבען פון דער ערשטער צייט אן גוט פערדיענט און שלמה גאלדין האט זיך נעקענט ערלויבען צו פיהרען דאס שהנע בעל־בתישע און למדנישע לעבען פון דער היים אויך דא אין ניו יארק.

שלמה גאלדין האט ליעב געהאט פון צייט צו צייט אריינ־כאפען זיך אין א אידישען בוך־געשעפט אין דאון־טאון און פרעגען אויב עס איז אנגעקומען עפעס נייע ספרים. און דער מוסר ספרים פלעגט איהם ענטפערען: ניין, פלעגט ער א זיפץ טהאן און שטארק בעדויערן.

— איך וואלט געווען א בעלן צו וויסען, צי דרוקט מען שוין דארטען מעהר ניט פון דעם מין ספרים, אדער איהר שרייבט זיי ניט אוים, וויל עס זיינען ניטא קיין בעלנים.

און אויסהערענדיג די ערקלערונג פון מוכר ספרים, אז אי משו דרוקט דארטען ניט אזוי פיעל, אי עס לוינט זיך ניט אלץ צו ברענגען אהער, פלעגט שלמה זיך פיהלען ווי בעלי־דינט און פלעג דעמאלט א מורמל טהאן.

— וואס האט איהר עפעס פון די אלטע אנטיקען? אפשר א יערות דבש?...

פלעגט זיך ארויסווייזען, אז דער יערות דבש איז שוין אויך ניטא, אז דא פרעגט עס קיינער ניט — נאר אויב שלמה וויל, האט דער מוכר ספרים פאר איהם א נייעם גאנג חומשים, טאקי דא געדרוקט...

אבער די היגע געדרוקטע חומשים איז פאר שלמה'ן ניט געווען קיין סחורה, אויב שוין א נייעם גאנג חומשים, וויל ער פון ווילנער דרוק.

— פון ווילנער דרוק קאסט טייערער, מר. גאלדין, — פלעגט דער מוכר ספרים איהם אפשלאגען.

— איך דינג זיך דען מיט איך? — פלעגט שלמה פער־דריסליך אנקוקען דעם מוכר ספרים — איהר גיט מיר נאר א היימישען גאנג חומשים און מיר וועלען שוין דורכקומען...

קומט אן ערב יום־טוב ווייזט זיך שלמה ווידער אין בוכ־האנדלונג. ער איז א בעלן צו קויפען א רעכטען גאנג מחזורים".

דער מוכר ספרים [illegible] א נאנג מחזורים, וואס א צייטונג האט ניט לאנג דא געדרוקט אלס א פרעמיע פאר איהרע לעזער.

דאן בעטראכט זיי שלמה ווי מיט פעראכטונג, גיט א בלעטער פון ערשטען ביז'ן לעצטען זייטעל. אוף דעם לעצטען זייטעל געפינט ער א פגימה: אן אדווערטייזמענט וועגען א „רעעלער" באנק, וואס צאהלט זעקס פראצענט, ער לעגט אוועק מיט א געפיהל פון עקעל דעם נאנג מחזורים און רופט אוים:

— נייז, אדווערטייזמענטס האב איך גענוג אין די פיי־פערס... איהר גיט מיר טאקע א ריכטיגען נאנג מחזורים, אזוי ווי אין דער היים אין יוראפ.

און שלמה צאהלט אפ פינף מאל אזוי פיעל, אבי א היי־מישען.

א וואך פאר פסח לאזט ער זיך ארוים אין סטריט אויי־קויפען פסח'דיגע זאכען.

ביים „סטיישאן" שטעהען אינגעלעך און רופען אוים: אן הגדה פאר א פעני...

איינער פון זיי כאפט אן שלמה'ן פאר'ן האנד און שטופט איהם אן הגדה...

שלמה נעהמט ארויס א פעני, דערלאנגט דעם אינגעלע, און זאגט:

— נעהם די פעני, די הגדה דארף איך ניט...

דאס אינגעלע ווייל אבער קיין נדבה ניט נעהמען, און ער שטופט שלמה'ן צוריק די פעני.

דא איז שוין שלמה געצוואונגען צו נעהמען די בילינע הגדה.

א פערשעהמטער פאר דעם בילינען פרייז ווייל ער אפילו אויף איהר ניט א קוק טהאן. „א פעני אן הגדה", — שמייכעלט

ער מיט טרויער. ער קען זיך אבער ניט איינהאלטען און בע־
טראכט זיך. ער ווערט איבערראשט: די הגדה פערמאגט אלע
פרושים, די משלים פון דובנער מגיד, צום סוף די גאנצע שיר
השירים.

— אזוי בלוג! — וואונדערט ער זיך, אבער ענדליך גיט
ער זיך א כאפ צום לעצטען בלעטל און דער סוד פון דער בי־
לינקייט ערקלערט זיך פאר איהם: ווידער די אדוועדטייז־
מענט פון דער רעעלער באנק!

ער פערקרימט זיך, לענט זי אריין ווי א שטיקעל אוננוי־
טינע פאפיער אין קעשענע און לאזט זיך צו דער בוכהאנדלונג.

— איך וויל איהר זאלט מיר עפעס געבען א רעכטע
הגדה...

— פאר דריי סענט?... — פרעגט דער מוכר ספרים.

— ניין! ניין! — שרייט ר' שלמה — איך וויל א
רעכטע!

— אויב אזוי וועל איך אייך גיבען פאר א ניקעל... —
זאגט דער מוכר ספרים.

— און קיין טייערערע האט איהר שוין ניט? — פרעגט
ר' שלמה און קוקט מיט פעראכטונג אויפ'ן מוכר ספרים.

— איך האב א טייערערע אויך... — ענטפערט דער מוכר
ספרים — איך האב אן הגדה פאר צוהן סענט, אבער האלב
אויף ענגליש...

— און אהן ענגליש פאר צוהן סענט, האט איהר ניט?—
פארשט ר' שלמה און קוקט נאך מיט מעהר פעראכטונג אויפ'ן
מוכר ספרים.

— ניין! — ענטפערט באלד דער מוכר ספרים — אזוינע
טייערע הגדות אהן ענגליש איז ניטא. מען פרעגט דא אויף
זיי קיינער ניט....

און שלמה איז נעצוואונגען צו קויפען די ענגלישע הגדה
אבי ניט אזוי ביליג. ער גיט זי א בלעטל און שטויסט זיך

אן גלייך אויף דער ענגלישער איבערזעצונג — די ווערטער קו־קען איהם אן אזוי קאלט און פרעמד.

און בעצאהלענדיג דעם „טייערסטען" פרייז געהט ער א ברוגז'ער ארויס פון סטאר און מורמעלט: אלץ איז נ'א ביי זיי אזוי ביליג!...

3.

די טראגעדיע פון רייכקייט.

(פון א שמועס מיט אן אויפגעקומענעם).

לייט זיינען מיר מקנא: א איד א גביר! נאטירליך, מען שאצט איבער מיין פערמעגען... אבער בעקאנען זיך דארף איך נישט. איך האב, ניט צו פערזינדיגען, א קאפיטאל... ווי־פיעל גלויבט מיר — נענוי וויים איך אליין נישט! עס לויהנט ניט צו וויסען! עס האט ביי מיר פערלאָרען די ווערטה, עט־ליכע טויזענדער מעהר, צי עטליכע טויזענדער וועניגער. סיי ווי סיי — קיין גרויס הנאה פון מיין געלד האב איך ניט... אז מען האט ניט קיין געלד איז דאס טאקי א גרויס אונגליק, אבער אז מען האט יא — איז עס ניט קיין גליק. פאר אן אנ־דער'ן אפשר יא — פאר מיר ניט! איהר פערשטעהט — איך בין אן אויפגעקומענער! מיין שטאם איז אן ארימער! פון קליינע מענשען! אלס קליינע מענשען זיינען זיי געווען נאנץ שעהנע! אבער אז א קליינער מענש ווערט גרויס, ווערט ער נאך קליינער! איהר פערשטעהט, וואס איך מיין? מען דארף דאס פערשטעהן!

איך בין שוין רייך א שעהנע עטליכע יאהר! און דאך קען איך נאך אלץ מיין רייכקייט ניט פערדייען. אין אלע פרטים מיין איך דאס! קודם טאקי דער מאנען! מיין מאנען איז א קליינער — אין אמאליגע יאהרען האט דאס ביסעלע

עסעז פערדייעט אויפ'ן בעסטעז אופן. ביים עסעז האָב איך געפיהלט אז אמת'ע הנאה. אויפ'ן עסעז האָב איך גע־ווארט: אָט באלד וועט מען גיהן עסעז... וואָס האָט דאָס וויי־בעל מיינס געקאָכט? — אודאי פערל גריז מיט קארטאָפעל! עס איז געווען מחיה נפשות. נאָכ'ן עסעז איז צוגעקומען א שטיק געוונט! ווער רעדט א שבת'דיגער עסעז איז דאָך אודאי געווען אז עונג! א נאנצע וואָך געווארט אויפ'ן טשאָלעסט. גע־שאדט האָט ער ניט! דער מאגען האָט אלץ פערדייעט. עסעז זאָל שאדען — דערפון האָט קיינער ביי אונז ניט געווואוסט. שאדען שאדט, אז מען עסט ניט. אז מען הונגערט זיך אויס שווינהעלט דער קאָפּ און עס פינטעלט אין די אויגען. קוים אָבער עסטו — מוזטו זיין געזונד און זיך פיהלען גוט איצט אָבער — די מאכלים זיינען א סך, די קעכין מאכט זיי אויפ'ן שהנסטעז אופן — ווער אָבער האָט פון זיי הנאה? ווער קען זיי פערדייען? דער מאָגען איז צו קליין פאר זיי!

מוז מען אָנקומען אלע וואָך צום דאָקטאָר: „הערר דאָק־טאָר, אזוי און אזוי" — און דער הערר דאָקטאָר האָט שוין א פיינעם אויטאָמאָביל און, גלויבט מיר, אז אין דאָזיגען אויטאָ־מאָביל האָב איך דעם גרעסטען חלק... אָבער פּאָרט איז זיך דאָ צו וועמען צו וועגדען! העלפט דער דאָקטאָר ניט, דאכט זיך כאָטש, אז ער וועט דיר העלפען — און מיט'ן מאָגען גיסטו זיך שוין ווי עס איז אן עצה...

האָט אָבער דער מענש אויך א נשמה און וואָס טהוט מען וועז די נשמה איז קליין און קען ניט פערדייען קיין גרויסע זאכען?... צו דער נשמה איז שוין קיין דאָקטאָר ניטא!

מוטשעט זי זיך נעביך! אמאָליגע יאָהרען, אז איך האָב קיין נעלד ניט נעהאט פלעגט מיין נשמה הנאה האָבען פון א נדבה. נעהסט אין נאס און זעהסט א הינקעדיגען בעטלער. קודם פלעג איך בעטראכטען צי נארט ער מיך ניט אָב, צי איז זיין פוס טאקי ריכטיג א לאמע. קוים האָב איך זיך איבער־

צייגט, אז יא, האָב איך אים געגעבען א גראָשען. דעם דאָ־ זיגען גראָשען האָט מיין נשמה פערדייעט, עס האָט איהר וואויהל געטהאָן: געגעבען א הינקעדיגען ארימען א גראָשען, אקוראט אזא סומע, ווי מיין קלייגע נשמה האָט געקענט פער־ טראָגען...

איצט אָבער — זעה איך גאָר ניט די דאָזיגע ארימע לייט. צו־פוס גיע איך זעהר זעלטען. עס איז דאָ אן אויטאָמאָביל... פליהסט דורך די גאָס ווי א טייפעל... נאָך א נדבה קומט מען צו מיר אין הויז אריין... דאָס זיינען נדבות, וואָס שמעקען מיט הונדערטער און טויזענדער... דאָס געלד איז מיר ניט קיין שאד... איך בין ניט קיין קארגער, אבער די עצם נדבה קען מיין נשמה ניט פערדייען, עס איז צו גרויס פאר איהר. א נדבה פאר רוסישע רעוואָלוציאָנערען... איך קען זי ניט ארָאבשלייגען, זי שמעהט מיר ווי א ביין... א נדבה פאר א גרויסען פרייהייטס־ קעמפער!... מיין נשמה בענקט נאָכ'ן הינקענדיגען בעטלער... וואָס גיהען מיר אָן רעוואָלוציאָנערען און פרייהייטס־קעמ־ פער?....

אודאי וואָלט איך ניט גיוואָלט וועריז צוריק א אָרים־ מענשעל, ווי אמאל. אבער וואָס איך האָב יא גיוואָלט — איז איך זאָל בעקומען א גרעסערע נשמה... נאָר צוריק גישמועסט, איז דען מעגליך צו האָבען א סך געלד וועז דו האָסט א גרויסע נשמה... זעהט איהר, אט דאָס איז די גאנצע טראָגעדיע פון דייכקייט...

4.

„סטאָרס" פון פרייהיט, גליק און שעהנקייט.

דרויסען רעגענט. דער ברוק פון דער בויערי איז נאָס, קויטיג און גלימשיג. אין דער הויף טראָגט זיך אלע ווייל

דורך מיט א גרילצענדען נעשריי א קאר, אונטען ציהען זיך אהין און אהער „בירנער" פון דער בויערי. די מענער אהן אויבער מאנטלען, אין צוריסענע קורצע רעקלעך, מיט פּנים'ער פערעלטשרטע, פערטרונקענע און איינגעשרומפענע, מיט אויגען אנגעפילטע מיט טהירישער גלייכגילטינקייט. די פרויען מיט גראָב געפארבטע געזיכטער און אונטערגעשלאָגענע אויגען, די ברעמען בעשמירט מיט א שווארצען פארב.

אלץ ארום זעהט אוים פערצווייפעלט, האָפנונגלאָז און מיאוס. נעהענדיג דורך דאָזיגען ברודיגען און טרויריגען מענשען ווינקעל, ווערט מען ערשט שטארק הונגעריג נאָך א ביסעלע פרייד, גליק און שעהנקייט, און ווילענדיג ניט ווילענדיג כאפט מען זיך אריין, אויב מען האָט א ביסעל צייט און א ניקעל אין טאש, אין א פּלאץ פון פילמס, — אין א „מואווינג־פּיקטשור".

און בעטראכט מען דאָס פובליקום פון אזא מין פּלאץ אויף דער בויערי, דערפיהלט מען ערשט, ווי דער דאָזיגער נעפּלענעשר מין פון דער מענשהייט ניט אוים זיין לעצטע ניקעל, אבי צו זעהען כאטש אוים'ן לייוועט דאָס פרעהליכע, דאָס שעהנע.

זייערע אויסגעלאָשענע אויגען צינדען זיך אָן און בלאנקען, זייערע קאלט נעווארענע הערצער דערוואָרעמען זיך און שלאָגען שטאלצער; זייערע הענד, וואָס ווייסען נאָר צו רייבען זיך איינע די אנדערע פון קעלט, פאטשען אזוי הילכיג פאר ענטציקונג און אינערליכער אויפלעבונג.

אט האָט זיך אויפ'ן לייוועט בעוויזען א פּלאץ מיט א פּאראדנעם איינגאנג, וואָס בעשטעהט פון לויטער מארמארענע טרעפּ און זיילען. פון די טרעפּ לאָזען זיך ארָאָב פאטער און קינדער, רייך געקליידעט, מיט שטראהלענדע געזיכטער און מיט שווארצע און בלאָהע אויגען.

דאָס גראָהע פובליקום אויף די בענק שלינגט יעדער בע־

וועגונג, וואס קומט פאר אויף דעם לייוועגט. און אט דאכט זיך יעדען פון זיי, אז די אלע פערזאנען אויף דער לייוועגט זיינען זייערע נאהענטע אדער נאר זיי אליין זיינען עס מיט זייערע ברידער און שוועסטער, טאטעס און מאמעס...

שא אט איז א חתונה. א יונגע פאר, די כלה איז א גיר־לאנדרע פון וועלכער עס קוקט ארויס דאס בליהענדע, שטראה־לענדע געזיכט, שטעהט געארעמט מיט'ן חתן, א הויבער, שלאנקער מאן מיט לאבענדיגע אויגען, דער גלח, שוין אן על־טערער מענש, אבער אויפ'ן לייוועגט איז ער נאך אזוי שעהן, און די גלח'טע אן עלטערע פרוי, אבער אויפ'ן לייוועגט איז זי נאך אזוי פריש, — שטעהען נעבען חתן־כלה. און מען פראווט די פייערליכע צערעמאניע און דערנאך דריקט מען זיך די הענד, און דער נאך געהען חתן־כלה ארויס און מען צו־קושט זיך מיט אזא מין חן און ליעבליכקייט, אז אלע פון פובליקום, דער געפאלענסטער מין פון דער מענשהייט, הויבען זיך פון פלאץ, ווי זיי וואלטען געוואלט אנטייל נעהמען אין דער דאזיגער שמחה, וושלכע זיי אליין איז נישט בעשערט גע־ווען דורכצומאכען.

און די טיהר פון דאזיגען פלאץ עפענט זיך אלע ווייל אויף און עס קומען אן אלץ נייע בעזוכער. קיין פלאץ צו זי־צען פאר זיי איז שוין ניטא — שטעהען זיי געדריקט אייגע צו די אנדערע, מענער מיט פרויען, יונגע מיט אלטע און די אויגען צום לייוועגט געווענדעט. די קליין געווקסיגע הויבען זיך אויף די שפיץ פינגער — אלע זיינען דורשטיג, נאך א ביסעלע גליק, פרייד און שעהנקייט, וואס מען צייגט פאר זיי אויף דעם לייוועגט פאר א ניקעל...

אינהאלט:

די אבשפיגלונג — — — — — — — 7
די צוויי מוטערס — — — — — — — 12
דער שריפטשטעלער און זי — — — — — — 17
די פרוי וואס ארבייט — — — — — — 25
די לעזערין פון „וואירלד" — — — — — — 34
דער שלום — — — — — — — 39
די תשובה — — — — — — — 45
די מציאה — — — — — — — 53
גאלד — — — — — — — — — — 60
דעם ברודער'ס קוילעז — — — — — — 67
די פערטיידיגונג — — — — — — — 74
דער אפטויקער — — — — — — — 78
דער יוניע־היטער — — — — — — — 85
די גרעניצען — — — — — — — — 91
דער ערשטער שאס — — — — — — — 97
מענדיל'ס פעלדער — — — — — — — 101
„ניטשע" — — — — — — — — 106
שטענדיג א בעל־חוב — — — — — — 112
געשפיעלט פאר'ן קייסער — — — — — — 118
דער געפונענער נאמען — — — — — — 125
עם שאקעלט זיך — — — — — — — 131
די נקמה — — — — — — — — 133
די לבנה — — — — — — — — 137
פראגמענטען:
1) זיי און ער — — — — — — — 141

2) דער משכון — — — — — — 142
3) ניט אין פוס — — — — — — 144
4) וואו איז די נערעכטינקייט — — 146
דער רויבער — — — — — — 149
אין א אידישען קאבארעט — — — — 154
גאלדע׳ס פרייַנד — — — — — — 161
אין וועג:
1) דער ליטעראריישער פעטער — — 167
3) די וועטשעריַנקע אין פאריז — — 173
3) א גרויסער מענש — — — — 179
דער פערלאַרענער שטאלץ — — — — — 184
דער פראַלעטאריער — — — — — — 192
די פרעמדע תפלה — — — — — — 197
דער שכור — — — — — — 203
אונזער אננא איסאקאווננא — — — — — 209
דער פרומער — — — — — — 212
דער רעוואלוציאנער — — — — — — 217
אנזיכטס־קארטען — — — — — — 221
ווי אזוי בין איך געוואָרען א ציוניסט — — — 225
דער בדחן — — — — — — 233
ניו־יאָרקער בילדער:
1) וואַרשאַווער בלוט — — — — 238
2) אין בוכהאַנדלונג — — — — 242
3) די טראַגעדיע פון רייכקייט — — — 246
4) „סטאַרס" פון פרייד, גליק און שׂמחה 248

Date Due

בעל
ריזז

ריזען, אברהם
געזאמעלטע שריפטן -
די אפשפיגלונג

6260

#6260

Toronto Jewish Public Library

THIS BOOK MAY BE KEPT
21 DAYS

and may be renewed once, if no application has been registered for it.
A fine of 5 cents a day is charged, if the book is kept after the last date stamped below. No book will be issued while a fine remains unpaid.

PLEASE ADVISE CHANGE OF ADDRESS